INSTITUTIONUM MEDICINÆ PRACTICÆ

QUAS PRÆLEGEBAT

JO: BAPT. BURSERIUS
DE KANILFELD,

Editio Quarta Veneta.

VOLUMEN OCTAVUM.

MORBOS IMI VENTRIS COMPLECTENS.

Accedit ejusdem Auctoris Opusculum; *De Anthelminthicâ argenti vivi facultate.*

VENETIIS, 1802.
Apud Josephum Orlandelli,
NOMINE
qm. FRANCISCI EX NICOLAO PEZZANA.
CUM REGIA FACULTATE, AC PRIVILEGIO.

DE MORBIS IMI VENTRIS.

CAPUT I.

DE DYSPHAGIA.

§. I.

A Morbis, qui ad pectus pertinent, ordo jam admonet, ut ad eos, qui sedem habent in *abdomine*, properemus. In hujus prope ingressu se primum offert Δυσφαγία *, videlicet *difficilis*, ut a nobis accipitur, aut *impeditur alimentorum*, *potusve* per œsophagum in ventriculum *descensus*. Neque interest, dolor in ea percipiatur, an absit; aut celer acutusque morbus sit, an lentus, & diuturnus (*). Neque hic ea impedimenta comprehendi volumus, quæ faucibus verius insident, utpote jam alibi (capite *de angina* voluminis III.) a nobis exposita. Neque demum, quia œsophagus a gutture incipit, thoracisque cavum trajicit, quisquam obtrudat, perperam de

** Dysphagia. Definitio.*

Quæ morbi natura?

Cur non ad faucium vel thoracis

morbos referantur? læsa deglutiendi auctione a nobis hoc loco agi: nam si minus sede, natura certe & connexione œsophagus ad ventriculum; qui in abdomine situs est, tanquam ejus appendix continuata attinet.

Dysphagia an cum dolore semper conjungatur juxta SAUVAGESIUM? An lentus, chronicusque morbus sit ut VANGEUNSIO placet? (*) SAUVAGESIO *dysphagia* est difficultas deglutiendi cum dolore conjuncta. Doloris autem sensus ab ea abesse posse mihi videtur, quin ipsa cesset. Nec satis, sic definita, ab *angina synanche*, nempe pharyngis inflammatione, in qua difficultas deglutiendi cum dolore conjungitur, ut patet, discriminatur. Neque assentior MATTHÆO VANGEUNSIO, qui (*in volumine* XI. *P.* I. II. *Auctorum Harlebemens.*) *dysphagiam* lente accedere & progredi, *anginam* vero celerem & repentinum morbum esse existimat. Nam & dysphagia interdum celeriter & repente eboriri & progredi potest, quemadmodum ex sequentibus patebit; & contra lento etiam passu aggredi *angina*, diuque persistere, ut alibi (*Volum.* III. *Cap.* XVII. §§. 408. 419. 439. 443.) indicatum est.

§. II.

Caussæ organicæ. Ægre autem, aut nullo modo ingesta descendunt in ventriculum, si via non pateat; aut potentiæ, sive vires eorum descensum promoventes deficiant. Via non patet, si extrinsecus comprimatur a *tumoribus* cujusvis generis in œsophagi,

Vitia œsophago extrinseca. siee gulæ vicinia natis; a thymo; a glandula thyroidæa; ab aspera arteria; a pulmonibus induratis, & tumentibus; a glandulis dorsi, aut etiam bronchialibus obstructis, ac molæ præter modum auctis; ab aneurysmatibus in primis aorte (*); a varicibus; a nimia pinguedine circum congesta; a spasmo diaphragmatis; ab ejusdem, adsitarumque œsophago partium phlegomone (**); ab

ab hepatis magnitudine immodica, atque ad œſophagum ſic protenſa, ut eum ad dorſi vertebras allidat. Vitio autem ipſius œſophagi via occluditur, ſi œſophagus coarctetur vel ſpaſmo, vel tunicarum ejus inflammatione, callo, ſcirrho, vel folliculorum muciferorum tumoribus, vel glandularum cardiam cingentium obſtructione; vel ipſiuſmet ſuperioris ventriculi oris tumoribus, ſcirhis, callis, vel polypis, fungis, carcinomatis, aliiſque hujuſmodi vitiis innatis, accretiſque; vel obſtruatur ab alienis corporibus intruſis, infixis, aut alibi hærentibus (***), vel parietum coalitu præter naturam concreverit. *Eidem intrinſeca.*

(*) Exemplum tumoris aneuryſmatici in ſiniſtra jugali parte orti ex aorta in ſaccum ſurſum dilata, a quo non modo aſpera arteria, & larynx, ſed etiam œſophagus & pharynx premebantur, & reſpiratio, vox, & tranſitus ciborum impediebatur, habet ex VALSAVIA MORGAGNIUS *epiſtola anat. med.* XVII. *n.* 19., *&* 20. *Obſervationes, & exempla.* *Aneuryſm. aortæ.*

Aliud ſimile *ibidem n.* 25. adducit exemplum reſpirationis, & tranſitus per œſophagum impediti ex ingentis aneuryſmatis ſacciformis arcus aortæ preſſione. Saccus autem aneuryſmaticus ſub clavicula dextra ad ſternum ſitus erat, & duorum vel trium menſium ſpatio ita creverat, ut alterum quaſi caput e medio ſterno enatum videretur. Tertium porro videri poteſt apud eamdem cl. MORGAGNIUM *epiſtol. anatom. med.* XVIII. *n.* 22.

(**) Raras eſſe *inflammationis œſophagi* obſervationes SCHACHTUS *Inſtit. med. pract. l.* VII. *cap.* XII. *p.* 249. affirmat. Tres tamen, ideſt certe paucas, invenies apud MORGAGNIUM *epiſt. anat. med.* VIII. 25. XXXVII. 30. LIX. 15. ſectione comprobatas. *Inflamm. œſophagi.*

(***) A *conglomeratis in œſophago lumbricis*, ibique cunctantibus *dyſphagiam* in puella febre ga- *Lumbric. in œſophago.*

ſtrica verminoſa laborante ortam vidi, & prope ſoffocantem. Sectio cadaveris rem comprobavit.

§. III.

Aliæ cauſſæ ab aliis defectibus, & vitiis œſophagi.

Potentiæ vero, quæ deglutitorum deſcenſum promovere debent, deficere pluribus modis poſſunt, ſed potiſſimum ſi mucus, quo interior œſophagi facies obliniri ſolet, non ſecernatur, aut a folliculis ſuis non ſuppeditetur; ſi ejuſdem oris fibræ coarctentur (*); vel ejus tunicæ obriguerint, aut cartilagineæ, aut oſſeæ evaſerint, ſi fibræ muſculares ulcere exedantur, aut ſumma atonia, aut paralyſi laborent, ſive in propria, ſive nervorum culpa contigerit; poſtremo ſi œſophagi aliqua pars in ſaccum expanſa ſit, cujus exemplum adduxit GRASHVISIUS (*a*), aut œſophagus ipſe deorſum a ventriculo e ſede ſua prolapſo diſtrahatur; aut alia quacumque ratione elongetur, diſrumpaturve, quem caſum in viro generoſiſſimo oſtendit cl. BOERHAAVIUS (*b*); aut ulcere proferetur, ut in phthiſico quodam vidit HEISTERUS (*c*).

(*) *Quam ad rem facere videatur, rarioris dyſphagiæ adiicimus exemplum, quod ex diarie italico cl. auctoris deprompſimus, rem gratam legentibus facturi non dubitantes.*

Exemplum raræ dyſphagiæ.

Obſervatio auctoris.

„ Obiit menſe decembri anni 1782. quidem ex Dominicana familia LX. annos natus, quem ad ſummam maciem adduxerat *dyſphagia œſophagæa*, qua jamdiu laborabat, cujuſque noxios effectus a prima juventa cœperat experiri, cum niſi ſenſim lenteque admodum mandare poſſet, cuique manu guttur, ut facilius deglutiret, comprimendum eſſet; & ſi quid cibi extremo vitæ ſuæ curriculo ſumeret, licet omnino, aut ferme liquidus foret, uſque ad ima ſtomachi

chi minime pervenire videatur, ſed illum identidem, paullatimque æger ex ore cogebatur rejicere. Diſſecto cadavere hoc unum vitium organicum in eodem repertum eſt. *Summitas oris œſophagi* aliquanto erat *adſtrictior*. Pone œſophagum autem, quo nempe deſinit pharynx, *cavum* inventum eſt ad *infundibuli ſpeciem efformatum*, in quod alimenta tranſibant. Qua latius patebat, erat hiatus, ſive initium ejus apertum; infra poſt œſophagum deſcendebat appendice occluſa, inter ipſum nempe, & colli vertebras VI. aut VII. latos digitos longitudine adæquans. Statim ac ad œſophagi initium, quo nimirum *arctior* erat, pervenerant alimenta, a recto tramite deflectendo dictum *cavum*, ſive *ſaccum* ingreſſa ibi tamdiu morobantur, donec vi alicujus ſpaſmi in eodem excitati ſurſum retropulſa exirent. Hujuſmodi *ſaccus* erat quædam veluti *hernia extremitatis inferioris*, & *poſterioris pharyngis*. Cetera nulla læſione erant affecta. Hęc omnia mecum cl. GIANELLA clinicus mediolanenſis experientiſſimus, qui adfuit ſectioni, oretenus communicavit. *Dyſphagiam* a tali cauſſa genitam neminem deſcripſiſſe recordor".

(*a*) *Acta N. C. Tom.* VI. *obſervat.* 73.
(*b*) *Atrocis nec deſcripti prius morbi hiſtoria.*
(*c*) SCHACHT. *Inſtit. med. pract. l.* VI. *cap.* XII. §. 26.

§. IV.

His porro vitiis (§. II. III.), quorum innumera proſtant (*a*) exempla apud obſervetionum anatomico medicarum ſcriptores, tanquam cauſſæ remotiores ortum præbent mollior, tenerior, & debilior corporis conſtitutio, aut ſiccior, & ſtrigoſior ejus habitudo; virus ſtrumoſum, venereum, ſcorbuticum; metaſtates; acria, venenata, coagulantia ingeſta; potus gelidus, aut contra nimis fervens uti foliorum *thee*, aut fabarum *caffe*; *Prozamena.*

ſpiritus vinoſi inflammabiles, aromatici; vicina adulterata, aut plumbi, ſive ſaturni calce, aut ſolutione edulcata; diuturnus aquarum quarumdam uſus; ſalinorum, ſtramonii, & fortaſſe fungorum quorumdam eſus; morſus animalium rabidorum; capitis, pectoris, & nervorum morbi: errores diætetici; ac vehemens pleno ventriculo vomitus.

(*a*) Vid. BONET. *ſepulchr. anotom. lib.* III. *ſect.* IV. *a pag.* 745. *ad p.* 755.

Diagnoſis.

§. V.

Generalis diagnoſis. Pro varia ægri, cauſſarum, loci affecti, aliarumque rerum ratione plurimum quoque differunt morbi phænomena. Singula igitur rite perpendantur neceſſe eſt, ſi ſpeciei, peculiariſque cauſſæ, quæ *dyſphagiam* parit, diagnoſim aſſequi velimus. *Signum fere perpetuum.* Perpetuum fere eſt, in hoc morbi genere alimenta, ſtatim ac œſophagum ingrediuntur, vel ab ipſo repelli; vel ulterius progreſſa in eodem ſubſiſtere, atque hærere; vel ſuper trochieam quaſi circumagi; vel per anguſtum tramitem cum anxietate, & quandoque cum dolore pedetentim gliſcere, & tranſire. *Aliud quibuſdam pathognomonicum.* Accedit etiam, quod augeſcente morbo uberior ut plurimum ſub lento, & difficili duglutitorum tranſitu ſalivæ copia prodeat, in quo multi *pathognomonicum* hujuſce mali ſignum poſitum eſſe credunt. *Monitum.* Verum ut ingenue fatear, hic quoque, ſicut in pleriſque aliis morbis notavimus, diligenti opus eſt examine eorum omnium, quæ anteceſſerunt,

& ſub

& ſubſequuntur, antequam quidquam certi ſtatuantur.

§. VI.

Hæc (§. V.) communia fere eſſe conſueverunt. Propria vero peculiaris cujuſque cauſſæ plerumque nec deſunt, nec ſedulum indagatorem præterfugiunt. Nam *dyſphagiam* a tumore magno in œſophagi vicinia ſito effici cognoſces, ſi æger non ſolum difficulter deglutiat, verum dolorem etiam quemdam in pectore, proximiſque œſophago partibus cum gravitatis, & preſſionis ſenſu; in primis circa mediaſtini, aut diaphragmatis regionem, itemque cum difficili, & brevi inſpiratione, interdum etiam cum ſuffocationis metu percipiat; & præterea ſi ſtilus, aut cereus funiculus, vulgo *candeletta*, demiſſus obſtaculum extrinſecus quodammodo locatum inveniat, quo œſophagum comprimi (*a*) appareat. Prægreſſi vero laryngis, aſperæ, arteriæ, aut pulmonum morbi, earumque partium læſæ functiones, ut vocis mutatio; continua ſpirandi difficultas, paullatim aucta tuſſis; ſibilus; ſtertor; aliaque hujuſmodi oſtendent, ab aliqua laryngis, aut aſperæ arteriæ, aut pulmonum parte indurata, & mole aucta malum pendere. Adeſt tum etiam ſingularis pectoris gravitas, & ſtilus in œſophagum leniter demiſſus offendit quidem obicem, ſed talem, qui ei cedere & locum dare videatur.

Diagnoſis particularis.

Signa dyſphagiæ a tumoribus œſophago adjacentibus.

Ab aucta mole, aut induratione laryngis, aut aſperæ arteriæ, aut pulmonum.

Reſiſtentia ſtilo ſuperatur.

(*a*) A. P. NAHUYS *De morb. œſophag. in act. acad. Harlem. vol.* XI. *p.* 179., *&* *ſeqq.*

§. VII.

§. VII.

Signa disphagiæ a glandulis dorsi. Quo loco occurrant earum resistentiæ.

Quando suspicari licet, malum ab *obstructione glandularum dorsi* œsophago adsitarum oriri, tunc respiratio fere libera est, desuntque signa (§. VI.) affecti organi vocis, & spiritus. Nec dolor deglutientem corripit. Stilus vero demissus si quid impedimenti alicubi invenit; id circa quintam dorsi vertebram occurrit; & plerumque alibi glandularum aliquæ obstructæ, & tumentes præsto sunt; & corpus *pituitosum* humoribus scatere videtur, aut labe *scorbutica*, *venerea*, aut *strumosa* contaminatum est. Si vero dolor, aut ardoris sensus deglutienti molestus sit atque ea antecesserint, quæ suppurationem indicant, aut ulcus efficere solent, aut comitantur (quod facile cognosces ex iis, quæ jam alibi tradita sunt); tunc de *dysphagia ab œsophagi ulceratione* conjecturam facies.

Dysphagia ab ulcerato œsophago.

§. VIII.

Signa dysphagiæ, tumoribus œsophago intrinsecis.

Cum vero œsophagi fistulam *excrescens caro*, aut *fungus*, aut *polypus* tenet, iterque pene impedit; verosimile omnino est, transitum ingestorum, in primis si solidiuscula fuerint, longe difficiliorem reddi; corpus autem, quod stilo demisso objicitur, reniti quidem aliquantulum, sed non difficulter seperari. Contra *scirrhus*, ubi non exiguus est, omnem ferme deglutiendi facultatem tollit; prohibetque, quo minus, nisi magna vi adigatur, stilus ultra procedat, quod si, ubi resistens corpus occurrit, dolor etiam acer & pungens, aut ardor lancinans percipiatur, conjicere licet, *scirrhum*, qui *dysphagiam* facit in

A scirrhis.

Signa scirrhi in cancrum mutati.

can-

cancrum commutari; aut jam ulcere corrumpi.

§. IX.

Signa dyſphagiæ a tumoribus tunicatis.

Tumorum, qui *folliculo*, aut *cyſtide* includuntur, diagnoſis paullo difficilior eſt, cum vis a ſcirrhis, aut fungis, aut excreſcenti carne diſcerni queant. Si quod tamen diſcrimen intercedit, id omne poſitum eſſe videtur in minore, vel majore mollitie, & reniſu, quem deglutienda; aut ſtilus inveniet. *Rigiditas fibrarum œſophagi*, docent NAHUYSIO (*a*), eoſdem propemodum effectus præſtat, quos ſcirrhus. Sed exſtant exempla œſophagi cartilaginei facti, per quem ſine moleſtia cibi in ventriculum deſcendebant (*b*) Non ergo ſola rigiditas, niſi cum *arctato* œſophagi *meatu* conjuncta, *dyſphagiam* procreabit. In rigiditate præterea ſola, qua cum conjuncta non ſit viarum anguſtia, ſtilo facilis quacumque patet aditus.

A ſola rigiditate membranarum œſophagi ac dyſphagia?

(*a*) *Act. acsadem. Harlem. T.* XI. *p.* 179.
(*b*) MORGAGN. *Epiſt. anat. med.* XXVIII. *n.* 15. CORNIÆ *obſervatione*.

§. X.

Signa dyſphagiæ ab atonia, & paralyſi.

A nimia fibrarum œſophagi laxitate, aut paralyſi ſi deglutiendi difficultas provenerit, deglutita neque dolorem, ſaltem notatu dignum excitant, neque ſingula eadem difficultate deſcendunt, liquida enim difficilius, quam ſolidiora deglutiuntur, contra quam in ea ſpecie, quæ ab impedimentis intra cavum œſophagi innatis (§. VIII.)

gigni-

gignitur. Utraque tamen sive liquida, sive solida aliquo auxilio, aut irritamento, aut conatu peculiari egent, ut ulterius prolabantur. Sed si perfecta resolutio fibrarum fuerit, ingesta aut hærent, suffocationemque minantur, aut in fauces, naresque refluunt. In hujusmodi *dysphagia* stilus quoque facile demittitur, nulloque obstaculo repellitur. Habitus corporis laxus; aquosus, languidus; segnities, & torpor omnium motuum, & functionum; mentis stupor; soporosi, & paralytici affectus; apoplexia: nervorumque resolutiones aliæ eam comitantur, aut antecedunt.

Stilus immittitur absque resistentia.

§. XI.

Signa dysphagiæ a spasmis.

Contraria omnino ratio est *dysphagiæ* a *spasmo*. In hac non modo constringi, aut coarctari œsophagus vel totus, vel ejus aliqua pars percipitur ab ægrotante, verum etiam stilus immissus fortiter a circumposito canali amplexatur. Plerumque accidit, & recedit, intervalla libera a degluttiendi difficultate relinquens. Sæpe ab ipso ventriculo exorditur ejusmodi spastica constrictio; aliquando ad fauces, & collum spasmus tumore, & quasi suffocatione se prodit, & si alicubi magis œsophagum afficit, ibi globi cujusdam, aut boli restitantis sensum affert; qui tamen non fixus est, sed modo altius ascendit, modo inferius deprimitur. Interdum ita universus œsophagi tractus rigescere videtur, ut quasi pali infixi imaginem animo sistat. Tum vero epigastrium sæpe tumet, & tenditur; cibi plerunque desiderium deficit; & subinde etiam pectoris oppressiones, atque anxietates accedunt; flatus ex ore erumpunt, aut erumpere nituntur; horripilatio-

Ad fauces, & collum extenditur tumor.

Ad epigastrium quoque.

tiones, pandiculationes, oſcitationeſque intercedunt; nec deſunt tremores, aut hyſteriæ, aut hypochondriaſis reliqua ſymptomata, cauſſæque, inter quas pathemata animi, mœror, triſtitia, ira compreſſa præcipua ſunt. Dolor interdum ſub ſterno occupat, interdum juxta ſpinam propagatur, & non raro vox ipſa perit. Id mali genus modo aſſidue tenet; modo ſe ſe remittit; modo ſtatis quibuſdam horis recurrit, præſertim veſpertinis; modo ad aliquot dies protrahitur; modo brevius eſt, & cito deſerit, quanquam levi ex cauſſa ad redeundum paratiſſimum. Plerumque frigido potu exacerbatur, calido vero lenitur. Hæc ſpecies, obſervante SAUVAGESIO opiſthotonum comitantur, alioſque tetanicos affectus.

Signa adſunt hyſteriæ, & hypochondriaſis. Dolor ſub ſterno, & juxta ſpinam quandoque.

Tetani affectus conatatur.

§. XII.

Dyſphagia denique a *muci defectu*; ab *ariditate interioris œſophagi ſuperficiei*: a *coalitu ejus tunicarum*; ab *earum inflammatione*: a *diaphragmatis ſpaſmo*, aut *phlegmone*; a *ſcirrhode duritie cardiæ*; ab *aneuryſmate aortæ*; aut *cavæ*, *aliarumve venarum varicibus*; ab *hepatis aucta mole*; ab *œſophagi elongatione*; aut *ruptura*, aut in *ſaccum expanſione*; a *ſaturnicis*; a *venenis*; a *ſolanis*; *ſtramonio*; a *potu fervente*, aut *gelido*; a *vermibus*; aliiſque *corporibus alienis* in *œſophagum illapſis*, aut *intruſis*; & ſi quæ aliæ ſpecie ſunt, ut internoſci poſſint, diligentiſſime reſpicere oportet ad cauſſas remotas, ad ſymptomata, ad affecta quæ conſequuntur, ad locum qui magis patitur, atque ad notas aliorum morborum, ex quibus enaſci poſſunt; quod arduum nequaquam erit, ſi memoria probe teneantur ea omnia, quæ ſparſim

Quomodo reliquæ ſpecies innoteſcant?

ſuis

ſuis locis fuſius tradita fuerunt. Cauſſarum item quædam extrinſecus adveniunt; atque adeo in ſenſus incurrunt, ut latere minime poſſint medico, qui ab ægro, ejuſque aſſidentibus, & familiaribus ſedulo queſiverit, quæ acta prius ſint; quæ fortuito contigerint; quæ comeſta, aut potata fuerint; quæ vitæ, & victus ratio adhibita; & ſic porro. Sed nihil in caſu difficiliori, atque ambiguo præſtantius, utiliuſque eſt, quam ſimilium morborum hiſtorias, & defunctorum extiſpicia, quorum non exigua nobis copia hodie ſuppetit, conſulere, & ſagaciter cum noſtris comparare (*). Incredibile enim eſt, quantum id ad diagnoſim tum morbi, tum cauſſæ recte inſtituendum luminis afferat.

Ancipici in caſu quid agendum præſtat ad ſingularum naturam dignoſcendum?

)*) Loca complura apud ſcriptores, in quibus hiſtoriæ dyſphagiarum a variis, diverſiſque, & raris cauſſis pendentium indicantur, videſis in *Noſologia* SAUVAGESII *claſſ.* VII. *ord.* 3. *gen.* 17. *Ex ſch. auct.*

Prognoſis.

§. XIII.

A cauſſis dimititur majus, vel minus periculum.

Cognitis autem, & rite compertis cauſſis, continuo ſequitur, ut quid timendum aut ſperandum ſit, & quid auxilii ab arte peti debeat, perſpicuum nobis fiat. Nam periculum majus, aut minus a cauſſæ magnitudine, aut levitare æſtimabitur; Itaque ſi ejuſmodi ea videatur, ut minime per nos emendari, aut tolli queat, ut pleraque organica vitia, de quibus dictum ſupra eſt, eſſe ſolent, ægri in ſumma deſperatione verſantur, paullatimque inopia alimenti, atque inedia confecti miſere contabeſcunt, & tandem exſucci, & viribus

Quid, ſi ab organico vitio ſit?

ribus omnibus destituti pereunt. His si qua spes salutis unquam relinqueretur, id quidem eveniret, si inter initia, morbo nempe nondum eo provecto, quo incurabilis sit, in caussæ cognitionem ventum cito esset. *Quando salutis spes?*

Curatio.

§. XIV.

Verum cujuscunque generis, exitusque fuerit *dysphagia*, non omittam proponere, quæ cuique curatio opportunior videatur, eo consilio, ut si minus ad curationem si satis, ad mitigationem saltem calamitatis, vitæque productionem quoad fieri potest conferat. Itaque *angustior œsophagi capacitas* aliquid *fibrarum rigiditate*, & *muci defectu* orta exposcit ea, quæ humectant, molliunt, & lubricant, uti decocta radicum althaeæ malvæ. seminum lini; ólea unguinosa, blanda; & recentia; mucagines ex gummi arabico, & tragacantha, aut amylo, atque ex his composita paullatim, & sæpius danda. Demittendus etiam subinde in œsophagum est stilus flexilis ex pinnis cetaceis cum capitulo eburneo, aut ex spongia confecto ad alterum extremum alligato, ut caute, & leniter œsophagus dilatetur. *Curatio dysphagiæ a rigiditate fibrarum aut muci defectu.*

§. XV.

Si *œsophagi cavea* a *tumidis*, *obstructisque glandulis oppleatur*, aut extrinsecus arctetur, comprimaturve, si *callus* alicubi fieri incipiat; indicantur incidentia, resolventia, attenuantia, aperientia uti sales medii, alcalini; sapones, gummata feru- *Curatio dysphagiæ ortæ a glandulis, vel a callo, aliisque*

vitiis œsophagum arctantibus. Incidentia, resolventia, attenuantia, aperentia. Litus mercuriales.

ferulacea, extractum cicutæ, mercurius, interpositis identidem iis, quæ alvum leniter ducunt. Verum tanta sæpe est difficultas deglutiendi, ut hujusmodi medicamina aut sumi ore possint, aut non ea copia, & frequentia, qua opus esset. Tunc litus ex mercurio administrari debent, præsertim si venerea labes in suspicionem cadit. Quæcunque demum caussa glandulas obstruxerit tumidasque effecerit, collum recenti in morbo mercuriali unguento lege artis perfricari jubet MUNCKLEYUS (*a*), sic ut aliquis salivæ fluxus excitetur: exemplisque in medium prolatis non paucis hujusque methodi utilitatem tuetur.

(*a*) *Medical transactions published by the college of physicians vol.* I. *p.* 165.

§. XVI.

Quæ curatio, si ab aliis tumoribus, aut scirrhis, aut carcinomatis morbus sit. Cautio circa scirrhos. Lac asininum, & caprillum. Demulcentia. roborantia, antiseptica, balnea. V. S. Opiata.

Nec alia adhibenda medela est *tumoribus* aliis, aut *scirrhis*, aut *jecinori infarcto*, aut in *enormem molem expanso* (§. II.), si ex his morbus profluxerit. At si in *carcinomata* jam abierint, aut abire inceperint, quoniam extirpationi vix ullus relinquitur locus, cavere oportet ab omnibus iis, quæ valide, acriterque agunt, & contra adhiberi ea dumtaxat, quæ acritates leniunt, symptomata blande coercent, & cancrosæ corruptioni quocunque modo resistunt. In his primas tenent lac asinum, serum lactis caprilli, ranarum, & cancrorum fluviatilium jura, camphora, cortex peruvianus, aquæ medicatæ, balnea, eccoprotica identidem propinata, & urgente dolore, aut phlogoseos metu sanguinis missio, & prudens opii usus. *Ulcera* vero, *excrescens caro*, & *fungi*,

gi, si œsophago inesse comperiantur leniter detergentibus, reprimentibus, atque exsiccantibus medicamentis egent, nec aliena tum etiam habentur quæcunque pro varia sanguinis labe, atque acritate eum corrigere, & purificare creduntur, in primis antiscorbutica, antivenerea, antiscrophulosa, sudorifera, atque alia hujusce generis.

Quid ulceribus, fungosisque excrescentiis conveniat?

§. XVII.

Majori cum fructu opera navabitur in ea deglutiendi difficultate; quæ ab *inflammationibus œsophagi*, aut *proximarum partium*, vel *a vermibus*; vel ab *acribus*, *ingestis*, & *venenatis*; vel a *spasmis hystericis*, & *hypochondriacis* proficiscitur, *Inflammationem* enim qualia discutiant, & resolvant, adeo nota, & comperta puto ex superioribus, alibique sæpius repetitis doctrinis, ut commemoratione hic minime opus habeant. Quod ad *vermes* attinet, hi non modo enecandi anthelminthicis validioribus sunt, de quibus infra peculiari capite (*) agemus, verum etiam cito deorsum catharticis, aut sursum emeticis expellendi. *Acria*, *venenata*, *ingesta* pinguibus; oleosisque irretiantur, aut aquosis liberali manu datis diluantur, & quum primum fieri poterit emeticis, & catharticis sursum, deorsumque & ipsa ejiciantur. *Spasmos* autem, indagata prius eorum origine, etsi plerunque pertinaciter vexent, & plus molestiæ quam discriminis afferant, non ita arduum opus est superare, iis tamen exceptis quorum caussæ cerebro, aut spinali medullæ insideant; nam hi difficilius tolluntur, ut patet ex *tetano*, *opisthotono*, aliisque spasticis affectionibus, in primis idiopathicis. At si a *saburra*-

Curatio dysphagiarum ab aliis caussis.

Inflammatoriæ medela.

Genita a vermibus.

Ab acribus, venenatis, ingestis progenita.

Spasmodica.

Nata a saburra, a dyspo-

ra gastrica; si a depravata ciborum coctione si a catameniis, aliisve consuetis, puta hæmorrhoidum, evacuationibus manaverint, remedio plane iis sunt eccoprotica, amaricantia, tonica; de quibus proxime dicam, vel sanguinis missio, aperientia; & evacuationes consuetas revocantia. At si nimia sensibilitas nervea, aut irritabilitas halleriana, aut animi pathemata fuerint in caussa, præclare tum eas tollunt emollientia; oleosa, anodyna, & opium in primis, atque animi quies, contrariique affectus.

...sta; a suppressis evacuationibus sanguinis &c.

Quid, si a nimia sensibilitate nervea, irritabilitate musculari, aut animi pathemate?

(*) Vid. *Cap.* X. §. CXXVIV. & *seqq. hujus* II. *Partis*.

§. XVIII.

Quid de spastica TODII nimio salinorum usu adtributa?

Cur adhibitis remediis nihil TODIUS profecerit?

An curatio præstita a TODIO tribuenda sit quassiæ, vel potius potus aquei copiæ.

JOHANNES CLEMENS TODIUS meminit *dysphagiæ spasticæ*, quam induxerat, ut ipse sibi suaserat, nimius salinorum medicaminum usus. Huic nec vis castorei, nec essentia gentianæ, nec aqua menthæ piperitidis, nec liquor anodynus mineralis *Hoffmanni*, nec elixir viscerale ejusdem quidquam profuerat, quod nequaquam mirum est, cum omnia ista fibrarum tensione, irritabilitatemque potius adaugere potuerint. Ipse vero eam intra triduum feliciter sustulit (*a*) diluto aquoso ligni *quassi* instar *thèe* præparato, ac sæpius in die propinato. Probabile autem videtur a copia potius aquei, tepentisque potus, quo salium vir irritans enervata, ac diluta, nec non fibrarum tonus relaxatus est, quam a *quassiæ* peculiari virtute id emolumenti fuisse perceptum.

(*a*) *Collect. societatis medic. hauniens. vol.* I. *p.* 105.

§. XIX.

§. XIX.

Curatio dysphagiæ ab atonia, & paralysi Recidivum hoc malum.

Contraria his omnino expetit *dysphagia* ab *atonia*, aut *paralysi*, Fibrarum inertiam, laxitatem; imminutamque irritabilitatem, ubi deglutiendi facultati officit (caro enim perfecte eam adimit), ea omnia emendant, quæ serosos, & pituitosos humores detrahunt, quæ acri quodam stimulo excitant vim muscularem, quæ fibras roborant & firmant. Horum longo & continuato usu paullatim diuturnum; & facile recidivum malum abigitur. Paullo difficilior res est, ubi vis *nervea* languet, ut in *paralysi œsophagi*. Quo obscurius est, & abditius ejus principium, & quo lentior, diuturniorque progressus, semper vero in deterius ruens, eo minor spes affulgere solet recuperandæ valetudinis. Quando autem ab *apoplectico* insultu repente corripit, a morbi principiis, cujus symptoma est, gradu majore, vel minore exitum dimetiri licet. Quæ tum ad curationem accommodata sint, ex capite IV. de *apoplexia* CXLII. & seqq., ubi *de paralysi* disseruimus *morbos capitis* volumine III. recensentes, compertissimum puto.

Languente vi nervea curatio difficilior.

Quid si apoplexiæ symptoma est?

§. XX.

Dysphagiæ ab ingestis curatio.

Corpora aliena in œsophagum illapsa, aut intrusa, aut casu deglutita, uti monetæ, clavi, lapides, ossicula, & nuclei quorumdam fructuum, aliaque ejusmodi, aut frusta majora solidi alimenti, non prius satis comminuta dentibus, in eo hærentia; aut infixa peculiarem considerationem merentur, utpote quæ subitam, promptamque

Olexm.

opem expoſtulant. Generatim deſuper hauſta aqua, aut oleo eorum tranſitus promoveri ſolet, & ſi id non ſuffecerit, ſtilo cereo, aut ſimili inſtrumento leniter demiſſo deorſum ſenſim propelluntur. Nam quando in ventriculum delapſa ſunt, facile poſtea ſibi viam parant per inteſtina, ſic ut intra duos, vel tres dies ex ano egredi cernantur. Raro ultra hoſce terminos retineri ſolent, quanquam interdum nou egredi viſa ſint, niſi poſt decem, aut plures etiam dies; quod a magnitudine, & figura corporis, aut a materie. ex qua illud conſtat, variari non parum poteſt, Non diffiteor tamen, hujuſmodi corpora interdum aut in pyloro, aut in aliis inteſtinorum flexibus, aut ad valvulam colli ſiſti, & diu ibi adhærere, & graviſſima mala progignere, ut proh! nimium experientia domonſtravit. Sed nihil adjuvant eorum ex inteſtinis egreſſum magis quam oleoſa, pinguia; mucilaginoſa ſubinde ſumpta, & quidem copia non modica. Sic ſine noxa vel in ipſis infantibus, & pueris corpora voluminis, & figuræ ejus, quæ minime ad deſcendendum apta credebantur, vidi ut plurimum paullatim dejecta, atque excreta.

Stilus cereus.

Quanto tempore plerumque aliena corpora ingeſta intus retineantur.

Quid eorum egreſſum magis adjuvet?

§. XXI.

Quid agendum, ſi defficillior extractio corporum ſit, vel eorum deglutitio?

Varia tentanda

Interdum tamen accidit, ut nullo modo e loco, quem in œſophago tenent, dimoveri queant, ſive quod infixa ibi ſint, ſive quod inſtrumentum, quo detrudi debent, in œſophagum demitti minime liceat. Tunc in fauces digiti, aut pluma oleo illitata demitti debent, ut vomitus proritetur. Si hæc non proficiant, deglutiendum fruſtulum panis aut fructus alicujus eſt, & conatu ingen-

ingenti adigendum, ut, si fieri potest, detrudat, secumque deferat impactum corpus. Quod si hoc quoque vel fieri non liceat, vel frustra tentetur, tunc globus ex spongia oleo imbuta forti filo serico accurate alligata deglutiendus est, atque iterum ope fili appensi sursum retrahendus; sic enim sæpe spinæ, acus, ossicula aut deorsum protruduntur, aut sursum feliciter revocantur, teste cl. HEISTERO. Demum si hæc quoque fallant, emeticum aqua dilutum nonnulli propinandum jubent, ut vomitu excitato sursum per os rejiciantur. Sufficit enim, ut paucæ guttulæ emetici liquoris in ventriculum distillent, vomitumque ciant. Consilii bonitatem prosper exitus sæpe demonstravit. Frustum carnis bovinæ in medio œsophago cuidam militi hæserat, quin ulla arte sive deorsum, sive sursum moveri posset. Singulari prope ausu in venam brachii tartarum emeticum liquidum infudit IOH: LEBERECTUS SCHCKMUERUS (*a*). Post semi horam circiter magno cum impetu vomitus accessit, eoque frustum illud faciliter ejectum est. Nescio tamen, an id semper tutum sit, semperque tentari queat. Caro certe illa brevi aut corrumpi potuisset, aut aliter digeri, ut mole diminuta locum mutaret, descenderetque in ventriculum sine discrimine. Verum durioribus corporibus an eadem sors promitti posset? Num etiam vomitus acutis, lacerantibus, scindentibus corporibus, uti acus, clavi, cultri, aut vitri frustula sunt, æque innoxius futurus dicetur? Profecto timeri jure potest, ne vomitus inanibus nisibus altius infigantur, ut avelli amplius nequeant. Igitur, si unquam prudenti consilio opus est, hisce in casibus profecto ne desit, ut temeritatis nota vitetur. Illud hic præteriri non debet,

Propinuntur.

Emetici vires.

An tutum semper remedium emeticum?

Quando

Sectioni oesophagi locus sit? bet, quod interdum hujusmodi corpora non longe a pharynge immota in œsophago remanent, quin ulla ratione educi possint. Hoc in casu sectionem œsophagi e latere asperæ arteriæ, ut inde extrahantur, proponere ausus est vir chirurgiæ peritissimus, multisque nominibus clarus GUATTANIUS (*b*).

(*a*) *Miscell. chirurgic. vol.* I. *pag.* 335. *Item. in Commentar. Lips. vol.* XXV. *p.* 325.

(*b*) *De aneurysmat. ad calcem*. Vid. etiam *vol.* III. *harum institution.* §§. CCCLXXXVI. CCCXXXVI. *in notis*.

§. XXII.

Diæta. Restat demum, ut aliquid dicam de regimine eorum, quibus malum ita increvit, ut alimenta vel tenuissima deglutiri, & ad ventriculum ob summas itineris angustias transmitti quam minimum vix possint. *Quomodo nutriendi ægroti?* His oportet stilo cereo, aut (quod magis placet) fistula flexili cava ex tela cerata confecta œsophagum leniter dilatare, & per eam infundibili ope liquores nutrientes ad ventriculum demittere. Instrumentum hujusmodi, quo injici alimenta in ventriculum possint, videre est apud MOUCHARTIUM, qui illud excogitavit, & hunc in usum perfici curavit. *Enemata ex jure carnium, lacte &c.* Si vero ne id quidem locum haber, quod frequentissimum est, enemata ex jure carnium, vel ex lacte, & vitellis ovorum, similibusque alimentis crebro subter dentur, ut hac saltem ratione vita pro virili sustineatur. Nec utilitate carebit, totum corpus subinde demergere in balneum tepens ex sero lactis, aut aqua & lacte commixtis, vel jure carnium tenui cum vini canarini tantillo, ibique *Balnea totius corporis ex sero lactis &c.*

ali-

aliquantulum ſinere, ut venis abſorbentibus attrahatur ſubtilior humoris pars, qua corpus quodammodo reficiatur, nutriaturque. Sed durum, miſerrimumque eſt ſic vitam protrahere conari; cum quidem plerumque incaſſum id fiat.

CAPUT II.

DE AUCTO CIBORUM DESIDERIO, ET FASTIDIO PRÆTER NATURAM.

§. XXIII.

APpetitus, ſive cibi deſiderium, interdum ita præter naturam augetur, ut non modo omnes quicunque cibi ſine ullo diſcrimine avidiſſime aſ ſumantur, quin tamen ſatietatem procreent (quod in * Κυνορεξία, ſive ** Ὄρεξι κυνώδη, *fame* videlicet *canina*, atque in *bulimo*, ſive *fame bovina* contingit); verum etiam quandoque in certas quaſdam res vehementer feramur cum a natura cibi alienas, tum in alimentum uſurpari ſolitas, ut in *pica*, *ciſſa*, *citta*, & *malacia*. *Aucti appetitus vitia qua, & quot?*

** Cynorexia.*
*** Orexi cynode.*
Bulimus.
Pica, ciſſa, citta, & malacia.

§. XXIV.

Cynorexia definitur inſatiabilis ciborum cupiditas, quam brevi ingeſtorum vomitus conſequitur, *Definitur cynorexia.*

aut cita per anum eorum dejectio. Sic levato a nimio onere ventriculo, nova vorandi cupiditas redit, iterumque devorata vomuntur, non secus ac canibus evenit nimirum voracibus. Cum vero alimenta cito ex alvo, interdum semiconcocta, egeruntur; hanc affectionem non nulli vocant non *famem caninam*, sed *lupinam*, sive * Λυκορεξίαν.

Fames lupina. ** Lycorexian.*

§. XXV.

** Bulimos.* *** Bulimia.* *Definitiones aliarum specierum.* ** Cissan.* *** Cittan.* ** Malacian.*

A *cinorexia* differt * Βέλιμος, sive ** Βελιμίαν quod in hac posteriore immodicam famem, nisi eidem mox satisfiat, excipiant animi defectiones. *Picam* porro, * Κίσσαν, sive ** Κίτταν esse perhibent eam appetitus depravationem, in qua absurda, atque a cibis aliena uti calx, gypsum, creta, lapides molares, carbo, cinis, vitrum, stercus, appetuntur (*); Μαλακίαν * vero, in qua peculiares quidam cibi, aut condimenta, sed nimia copia, atque aviditate nimia sumuntur; cujusmodi sunt haleces, piper, zinziber, sal, aliaque similia (**).

Observationes.

(*) Narrat SENNARTUS, fuisse mulierem, quæ cretam, & lapides molares contritos ad duas libras quovis die sine noxa ingerebat.

(**) Apud GALENUM exstat historiæ feminæ cujusdam utero gerentis quæ zinziberis libros aliquot unica vice maxima cum voluptate, & sine ullo faucium, aut stomachi ardore devoravit.

§. XXVI.

Contrarii vitii, sive im-

Quemadmodum autem ciborum *appetentia* præter modum sæpe augetur, aut præter naturam depra-

pravatur; ita quandoque imminuitur, aut aboletur. *Imminuta* dicitur * Δυσορεξία; prorsus *ablata* ** Ἀνορεξία, aut *** Ἀποσιτία; quanquam hac postrema voce intelligendum quidam velint illud cibi fastidium, in quo sola ciborum præsentia horrorem, & nauseam moveat. Verum non semper singula hæc a medicis accurate satis distinguuntur, cum plerunque appetentiam tam *imminutam*, quam *deletam* uno *anorexiæ* nomine appellare soleant.

Minuti appetitus, vel sublati definitione.

* *Dysorexia.*
** *Anorexia.*
*** *Apositia.*

Utrumque vitium uno annorexiæ nomine designatur plerunque.

§. XXVII.

Causa conjuncta, ut vocant, *cynorexiæ*, & *bulimi* est, ni fallor, *molestia* quædam *sensatio*, qua qui afficitur, versari sibi videtur in magna cibi sumendi necessitate, sic ut perpetuo esuriat. Eam excitant, & foveant vel gastrici succi acriores, activioresque facti; vel ciborum reliquiæ in ventriculo vellicandi vim adeptæ; vel choledochi in ventriculum, & in pylorum insertio aliquando observata in voracibus (*a*); lumbrici, tæniæ, aliæque vermium species; parietum & rugarum stomachi validior inter se confricatio; vel ejusdem peculiaris quædam convulsiva, aut spastica affectio, hystericis præsertim feminis non insolens; vel sensibilitas, aut irritabilitas ventriculi undecunque aucta, quarum alterutra a levi, & naturali quacunque caussa excitetur, ac famis sensum majorem moveat, & peristalticum motum invertat, aut ita intendat atque acceleret, ut inde & animi deliquia, & vomitus ingestorum copiam subsequens, aut eorum præproperus descensus facile intelligantur. Hunc celerem nimis ciborum e ventriculo descensum ita magni faciunt nonnulli scripto-

Caussa proxima cynorexiæ, & bulimiæ.

Remotæ caussæ.

Quorumdam opinio de unica horum morborum caussa. ptores, ut in hoc uno atque adeo in præcipiti, & creberrima vacuitate ventriculi positam horum morborum caussam velint. Quin immo contendunt, ideo justo celerius alimenta e ventriculo prolabi, quod *pylorus* ipse præter naturam ita laxus, patensque (*) sit, ut eorum descensum, prout par est, retardare & reprimere nequeat, dum interea valide ventriculi vires expultrices agunt. *Pylori dilatatio.* Sententiam confirmant observatione anatomica cl. RUYSCHII (*b*), qui in cadavere cujusdam mulieris ex diuturna *lycorexia* defunctæ non aliud vitium reperit, nisi *pylori* insolitam dilatationem, quæ omnes unius manus digitos admittebat. *Observatio RUYSCHII.* Cibos illa, dum viveret, statim ac assumpserat, & vix ventriculo exceptos demittebat ad intestina, & paullo post torminibus afficiebatur, donec sic alimento privata, ac tabe confecta morte tandem malis finem imponeret.

Observationes anatomicæ aliorum. (*a*) BOHN. *Circul. anat. physiol. Progymnas.* X. *p.* 153. ETTMULLER. *Oper. T.* II. *p.* 54. *in homine.* In voracissimo animali struthiocamelo inseritur ductus biliarius in pylorum, observante DUVERNEYO. *Mem. de l'Acad. des scienc. ann.* 1792. *p.* 30. Item hysterice. *Id. ibid.*

(*) Ad hujusmodi opinionem accessit perceleber NATALIS JOSEPH PALLUCCIUS in recenti opusculo inscripto: *Arte nuova, e facile di curare i mali* &c., ubi pag. 48. etiam admonet, curari morbum ab hac caussa profectum sola abstinentia.

Non semper a dilatato pyloro hec vitia sunt. (*b*) *Observ. anat. chirurgic. observ.* 47. *pag.* 94. Hæc observatio refertur etiam a cl. LIEUTAUDIO *Hist. anat. med. T.* I. *lib.* I. *articulo* XXVII. Sed ib. etiam PLATNERI observatio allegatur *de pyloro laxo*, & *dilatato* in homine, qui nunquam *fame canina*, aut *bulimia* laboraverat.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Caussa item, & ergo picæ, & malaciæ probabilior.

Alterutrum vero depravati appetitus vitium, *pica* nempe, & *malacia* (§. XXV.) non aliunde probabilius repeti potest, quam a *mulata*, *perversaque gastricorum liquorum natura*, sed tamen ejusmodi, quæ non solum ventriculi sensum, motumque concitando appetitum primo adaugeat, verum etiam per nervos sensim commune sensorium, & deinde protensos illinc nerveos surculos ad linguam, & nares spectantes sic afficiat, ut idea cum desiderii in hanc, vel illam rem, tum voluptatis ex ea percipiendæ animo obversetur. Non autem sola mentis hallucinatio, ut quibusdam videtur, hic satis est, sed *succorum* etiam *digerentium peculiaris* quædam *vis nova*, & *actio* necessario requiritur, ut nempe res tam absurdæ, atque ab usu alimenti alienæ & ferri, & digeri sine ulla noxa possint. Quam ob rem nil mirum, si *aciditatem*, ut vocant, *esurinam* plerique medicorum in ventriculi succis exsistere putant; nec profecto valde a vero aberrare eos arbitramur, cum hujusmodi malis laborantes acidum sæpe humorem eructent, terreis, atque alkalicis delectentur, horumque ope, retuso veluti acore; plerunque sanentur. Accidit, quod pleræque remotæ caussæ ejus generis esse consueverunt, quæ acido spontaneo gignendo, aut alendo potissimum valent; quales sunt rerum crudarum, & fructuum immaturorum abusus; hypochondriaci, ac melancholici affectus; tenera corporis constitutio; graviditas; mensium suppressio; chlorosis: cachexia; cacochymia; ætas puerilis; mœror, vita deses, & nimia quies.

Mentis hallucinatio non est caussa sufficiens. Vis nova, & peculiaris succorum digerentium actio requiritur. Aciditas esurina in ventriculi succis exsistens.

Caussæ remotæ aciditatis.

§. XXIX.

§. XXIX.

Contrarii vitii. c. imminutii, vel deleti appetitus, contrariæ etiam caussæ. *Caussa proxima.* *Proegumenæ.*

Ciborum porro desiderium imminuitur aut etiam aboletur (§. XXVI.) *defectu* illius *sensationis ; in qua naturalis appetentia* continetur, caussisque contrariis (§. XXVII.) ; nimirum a lenta, & viscida saburra ventriculi, ab inopia, aut inertia gastrici liquoris; a putridi, purulenti, aut alkalescentis principii commixtione ; a biliosi humoris imminutione, depravatione, aut copià exuberante ; a naturalis sensibilitatis, aut irritabilitatis ignavia ; a sanguinis velociori motu aut ejus circa ventriculum congestione, ut in febribus quibusdam ; a tumoribus ; scirrhis ; canchis ; ulceribus ; aliisque vitiis ventriculo, aut vicinis sedibus infestis. Quæ si etiam nervorum principium commune ita permovent, ut idea aversationis, atque odii in eo enascatur ; aut si ventriculum ita offendunt, & gravant, ut comesta sine molestia dolore, nausea, aut vomitu retinere nequeat, jam clare patet, cur * Ἀποσιτία, sive *summum ciborum fastidium* adesse debeat. Antecedunt hæc mala tanquam caussæ remotæ animi pathemata, in primis terror, & mœstitia ; venus immoderata ; mentis contentiones assiduæ, evacuationes nimiæ ; lactatio diutius protracta ; uterus gravidus ; excrementa in intestinis accumulata ; motus navis in mari ; largior, & crebrior potus aquæ calidæ, aut tepidæ ; nimius, aut frequens pinguium, oleosorum, putrium, alkalescentium, narcoticorum, vini, spirituum inflammabilium usus ; vita exercitationis expers ; suppressæ, aut adauctæ evacuationes ; plethora ; æstivi calores ; aer iners, & paluster ;

** Apositia.* *Caussæ procatarcticæ.*

obstru-

obſtructiones viſcerum imi ventris, atra biles ſtagnans, melancholia; febres; & alia hujuſmodi.

Diagnoſis, & Prognoſis.

§. XXX.

Singulorum iſtiuſmodi affectuum (§§. XXIII. XXIV. XXV. XXVI.) diagnoſis ex iis, quæ ſupra explicata jam ſunt, omnino evidens eſt, nec difficilis cauſſarum inventio, ſi cujuſque morbi tradita deſcriptio præ oculis, ut decet, habeatur, Quare aliquid potius de eorum prognoſi dicamus. *Fames aucta* per ſe periculo vacat, niſi cum aliis morbis copuletur, quorum aut diſcrimen, ut in *hectica*, & *phthiſi*, aut longitudinem, ut in *febribus intermittentibus*, & *lentis*, atque in *hydrope*, aut relapſum, ut in convaleſcentibus, ſolet portendere. Sed *cynorexia* non raro altum ſoporem, aut *lienteriam*, ſive lævitatem inteſtinorum, aut *atrophiam* poſt ſe trahit; itemque interdum viſa eſt deſinere in *bulimum*, & tandem in *ſyncopen* lethalem. Perículoſior enim eſt *bulimos* ob animi crebra deliquia, quæ eum comitantur, & ſubſæquuntur.

Diagnoſtica ſigna unde petendæ?

Prognoſis famis auctæ.

Cynorexiæ effectus mali.

Bulimus periculoſior.

§. XXXI.

A *pica* & *malacia*, ſi diu perdurant, præſertim in pueris, & virginibus, exſpectari debent pejora mala, ut cachexia, viſcerum abdominalium obſtructiones, ventris tumor, meſenterii infarctus, cacochymia; macies, atrophia hydrops. Mulieres vero utero gerentes minus detrimenti

De pica, & malacia quid metui debeat?

per-

percipere, una fere voce testantur clinici exercitatiores. Ad *cibi fastidium* sive *anorexiam* spectant sequentes HIPPOCRATIS aphorismi: *mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: contra se habere, malum* (*a*). *In morbo diuturno cibi fastidium, & dejectiones sinceræ, malum* (*b*). *Malum quoque in dysenteriis, & cum febre pejus* (*c*). In universum præ ceteris metuenda est *apositia*. Caussam sæpe indicat gravissimam, & vix depellendam. In morborum declinationibus appetitus languens, aut dejectus crisim imperfectam significat, & metum jure incutit, ne ægri recidivi fiant.

Prognostica appetitus imminuti ex HIPPOCRATE.

Ceteris periculosior APOSITIA.

Quid significet in morborum declinationibus.

(*a*) *Aphoris.* XXXIII. *sect.* 3.
(*b*) *Aphoris.* VI. *sect.* 7.
(*c*) *Aphoris.* III. *sect.* 6.

Curatio.

§. XXXII.

Curatio *cynorexiæ*, & *bulimi* eo spectare debet, ut sensatio illa permolesta famis, quam dixi (§. XXVII.), deleatur. Id vero præstabitur caussas ejus singulares removendo. Quare ubi hæc in gastrici liquoris acrimonia nimia consistunt, diluentia aquosa, oleosa, pinguia, mucosa, lac vaccinum, lacticinia, terrea, alkalica, & similia magna copia, & longo tempore sumenda indicantur. Quibus subinde interponere blanda evacuantia, & sic morbi fomitem deturbare, convenientissimum est. Inter ea, quæ alvum laxant, hic ceteris præstat magnesia alba liberali manu; & iterato præscripta. Si his malum non cesserit, eme-

Curatio cynorexiæ, & bulimi.

Quid si a gastrici liquoris acrimonia sit? Diluentia? Oleosa. Absorbentia. Magnesia alba.

emetica etiam tentari poſſunt, ubi nihil obſtet, eo conſilio, ut totum gaſtricum ſyſtema excutiatur, & breviori via noxius humor amandetur. Radix ipecacuanhæ primum locum ſibi vindicet. Senſibilitas, & irritabilitas ventriculi aucta, auctuſque ejus periſtalticus motus, ut cauſſis famis auctæ adnumerari interdum poteſt, ſic conſopiri, compeſcique debet remediis opium habentibus, quibus illud etiam efficitur, ut vomitus, & cita aſſumptorum ex alvo dejectio conquieſcat. Quod maxime faciendum, cum *hyſterica*, aut *hypochondriaca nervorum mobilitas* morbum fovere videatur. Famis quoque ſenſum vinum generoſum, & dulce retundit juxta illud HIPPOCRATIS (*a*): *famem vini potio ſolvit*. Id autem præſtantius erit in ipſo *bulimo*, quia cardiaca vi lipothymias, & ſiyncopes præcavebit. Si *vermium* ſuſpicio inciderit, quæ eos enecare, obſtupefacere, aut expellere poſſe creduntur, in uſum vocentur. De his jam alibi (*b*) ſatis retulimus. Hic præcipue acida mineralia conveniunt, & ſpeciatim ſpiritus ſulphuris, quo famem caninam curaſſe POTERIUS fertur. Fortaſſe *fames* illas erat *a vermibus*, aut etiam a nimia ventriculi irritabilitate, quam imminuere ſane potuit acidum ſulphureum, quin *alcalinam-volatilem* acrimoniam acido corrigendam in illo caſu fingamus. Demum *pylori laxitati*, aut *dilatationi*, ob quam præproperus & præceps e ventriculo ciborum deſcenſus fiat, *cynorexiam*, aut *lycorexiam* pariens, medebitur in primis abſtinentia, & alimenti in plures vices cauta diviſio, videlicet ut vacuus ventriculus tempus pyloro relinquat ſe ſe contrahendi, Nec eo in caſu tonica, & leniter adſtringentia paregoricis mixta prætermitti debent.

Quando emeticis utendum; Senſibilitatem, & irritabilitatem auctam compeſcentia.

Vini uſus famem coercet præſertim in bulimo.

Quando anthelminthica conveniunt?

Acida mineralia.

Quomodo pylori laxitati, a qua cynorexia, & lycorexia, medendum.

Tonica, & paregorica.

(*a*) *Aphor.*

(*a*) *Aphor.* XXII. *sect.* 2.
(*b*(*Vol.* I. *De febrib.* §. CCCCII., & hic quoque referentur *Cap.* X., quo peculiariter agitur *de vermibus*.

§. XXIII.

Curatio picæ, & malicæ. *Quæ præmittenda.* *Si ab acore nimio; quid?* *Suppressæ evacuationes revocandæ.* *Cautela circa gravidas.* *Victus ratio.*

Quod spectat ad appetitus depravati, sive *picæ*, & *malaciæ* (§. XXIII. & XXX.) curationem; in hac non modo gastricis succis restituenda est naturalis, & pristina temperies; verum imaginationis etiam vitium tollendum, ventriculusque firmandus. Sæpe leni vomitu, aut alvi ductione caussa, sive fomes morbi subtrahitur. Si acor nimius peccet, terreis, alkalicis, absorbentibus, nempe oculis cancrorum, terra *nucerina*, *lemnia*, *bezoar minerali*, ut appellant, magnesia nitri, coraliis pullveris forma datis corrigitur. Evacuationes suppressæ omni ope revoventur. Cautius in feminis gravidis procedere opertet. Namque in his natura sæpe ipsa sibi prospicit aut vomitu excitato, aut paullatim sponte, sic ut post tertium aut quartum gestationis mensem omnis appetitus depravatio finiatur. In universum jucundis, aptisque epulis; vino rubro, & generoso; probabili sermone, & prudenti consilio; subacidi; amaricantibus; tonicis, atque in primis e ferro deductus, aliisque auxiliis ad rectam victus rationem, usumque ciborum salubrium ægri paullatim redigendi sunt.

§. XXIV.

Curatio imminuti, aut

Dysorexiæ demum, *anorexiæ*, atque *apositiæ* (§. XXVI. XXIX.) adhibenda etiam curatio est,

est, que caussarum varietati respondeat. Si *lenti*, & *viscidi humores ventriculum oppleant*, ejusque *sensum*, atque *irritabilitatem obtundant*; quod ex corporis habitu, temperamento, ætate, victu præcedente, sapore oris fatuo, salivæ lentore, linguæ albedine, epigastrii pondere dignoscetur; salibus neutris, gummi ammoniaco, sapone veneto incidendi primum, solvendique sunt, deinde eccoproticis subducendi. Hoc nomine excellunt rhabarbarum, aloe, agaricum, atque ex his varia compositorum genera. Nec locus denegatur blandæ emesi, quando æger eidem assuetus sit, aut ad vomendum propendeat, aut morbus memoratis medicamentis parum obediat, nec ullum contra indicans illam prohibeat.

deleti appetitus, juxta varias ejus caussas.

Incidentia.

Eccoprotica.

Quando emesi locus patet.

§. XXXV.

Si vero *gastricus liquor iners* videatur. & *ventriculi atonia* simul concurrat, quod caussæ remotæ consideratione patebit; aperientibus, amaris, leniter aromaticis, stimulantibus, & roborantibus utendum erit. Inter hæc celebrantur absynthium, abrotanum, centaureum minus, chamædrys, mentha, radix caryophyllatæ, valerianæ silvestris, ligni quassiæ, cortex cascarillæ, mali aurantii, chinæ chinæ, & præ ceteris chalybs. Ex his parantur diluta, decocta, tincturæ, extracta, elixiria multiplicia pro varia rerum, ægri, & ætatis ratione. Elixir illud, quod a *Paracelso* nomen habet, quodque in magno pretio habetur, ex aloe constat, myrrha, & croco. Sed caute in temperamentis calidis, & siccis, & regionibus meridionalibus, aut æstivis temporibus,

Si ab inertia humoris gastrici & atoniæ ventriculi.

Aperientia, & roborantia quæ?

Cautio in usu elixirii Paracelsi.

nam nimium calefacit; atque exstimulat; a prudentioribus usurpari solet.

§. XXXVI.

Quæ biliosum colluviem emendant, evacuantque.

Subacida.

Evacuantia.

Quando amarus oris sapor; linguæ, oculorum, cutis flavedo; ructus nidorosi; urinæ colorationes, aut croceæ bilis copiam, aut alkalescentem, corruptamve naturam significant, corrigenda, atque evacuanda *colluvies illa biliosa* est, quæ appetitum dejecit, succis vegetabilium subacidis, tamarindi, cremore tartari, aut blandis emeticis. Egregiæ etiam abstergit, evacuatque aqua tectucciana, sal subamarum mutinense, anglicanum, carolinum, polychrestum magna aquæ copia dilutum. A sanguinis vero copia, aut motu ejus concitatiore, aut circa ventriculum congestione *cibi fastidium* manare si ostenderint plethoræ signa, aut pulsuum citatus motus, aut evacuationes consuetæ deficientes, tunc venam aperire oportet, hæmorrhoides reserare, catamenia promovere, & vegetabilium succis, ut loquuntur, saponaceis stagnantem sanguinem in visceribus ventris resolvere, ejusque circuitum restituere. Huc pertinent succi cichorei, taraxaci, agrimoniæ, graminis, aut horum decocta, melle, aut oxymelle addito actuata, vel serum lactis cum aliqua illarum plantarum decoctum, aut pulpa tamarindorum sali cuidam neutro admixta, atque epicratice data.

Curatio morbi, si a nimia copia sanguinis, aliisve vitiis ejusdem sit. S. M.

Incidentia, & resolventia.

§. XXXVII.

Curatio secundaria anorexiæ.

Quæ demum *anorexiæ* species aliorum morborum debentur præsentiæ, tolli haud possunt, nisi pri-

primario morbo, si fieri possit, curato. Verum ubi morbus princeps nequaquam curationem admittit, vanus omnis labor ad appetitum revocandum. Interea tamen non deserendus omnino æger est, dandaque opera, ut quam minimum damni patiatur; datis tonicis, antisepticis, antipyicis, & facile sub parva mole nutrimentum largientibus pro ægri consuetudine, & lubitu. Ceterum in quovis hujusmodi vitiati appetitus generis ea victus ratio instituatur, quæ caussis ipsis tollendis accommodata sit. Generatim animi curæ, & quæcumque nervorum vim, & robur, aut humorum naturalem indolem, aut copiam evertunt, & pessundant, diligenter vitari debent. Corpus deambulatione, vectione, equitatione, cursu, venatu, fricatione frequenti roboretur. Balnea item frigida, aquæ medicatæ, & martialia medicamenta apto tempore opportunissima redutantur; atque ad prophylaxim non minus, quam ad curationem maxime faciunt. Alimenta sint levia, grata, jucunda, & leni quodam stimulo prædita. Fructus maturi, atque olera plerunque optime cedunt, minusque nauseantur: Vinum meracum, non pingue non dulce, sed tenue, acidulum, aut subausterum, quale rhenanum, austriacum, burdigalense, sed vetus, & tempore perfectum, aut his simile videtur concedi posse, & reliquis antecellere.

Si princeps morbus incurabilis sit, quæ conveniant ægrotis?

Diæta.

Balnea, aquæ medicatæ, & martialia.

CAPUT III.

DE

LÆSA ALIMENTORUM COCTIONE.

§. XXXVIII.

Quæ, & quot genera hujus vitii? * *Dyſpepſia.* ** *Bradypſia.* * *Apepſia.* ** *Diaphthora.* *Quid dyſpepſia? Quid brudypepſia? Quid apoſia? Diaphthora? quid? Hæc vitia raro ſola, & ſæpè complicata. Ex diaphthora duplex cruditatis ſpecies; i. c. nidoroſa, & acida, ſive ſeda.* **Pyroſin.* *Tertia quoque, rancida dicta, addenda.*

QUatuor læſæ coctionis genera reperiuntur apud medicinæ practicæ ſcriptores, nimirum * Δυσπεψία, ** Βραδυπεψία, * Ἀπεψία, & **a Διάφθορα. *Primum* eſt, quando ciborum coctio, ſive digeſtio imperfecte, difficulterque peragitur; *alterum*, quando tardius, quam decet, abſolvitur; *tertium*, quando penitus deficit, atque aboletur, ſic ut cruda alimenta in ventriculo maneant, aut inconcocta dejiciantur; *quartum* demum; ubi ſpontaneam corruptionem ſubeunt potius, quam digerantur. Raro autem hæc vitia ſeorſum, prout deſcripta ſunt, ſe ſe exhibent: ſed ſæpiſſime vario modo complicata ſimul inveniuntur. Atque ubi *diaphthora*, ſive *alimentorum ſpontanea degeneratio* fit, duplex emergit cruditatis ratio, nimirum *nidoroſa*, ſive, ut aliter dicitur, *alkaleſcens*, aut *putrida*; atque *acida* altera, quam *ſodam*, aut *ardorem ventriculi*, aut * Πυρῶσιν nominant nonnulli. Addi his poteſt cruditas *ranceſcens*, aut *rancida*, quæ ſapore a reliquis facile diſtinguitur.

§. XXXIX.

Quemadmodum plures cauſſæ ad rectam ciborum coctionem concurrunt, & neceſſariæ ſunt, quas

quas physiologia recenset, atque explicat; sic earum omnium, aut quarumdam defectio, imminutio, aut depravatio eam delent, impediunt, minuunt, aut vitiant, Itaque huc referri debent pleræque illæ caussæ, quibus (§. XXVIII. XXIX.) lædi, depravari, aut deleri appetitum docuimus; & præterea mala ciborum conditio, copia nimia, præparationis defectus; liquoris salivalis; gastrici; duodenalis, biliaris videlicet, & pancreatici parcitas, inertia, dyscrasia vitiataque indoles; tumores, ulcera, calli, aliaque mala ventriculum proxime, aut remote lædentia, irritantia, comprimentia, laxantia, & demum quæ frequentissima caussa habetur, ventriculi atonia, & paralysis; aut contra spasmus, unde peristalticus ejus motus aut languet, aut cessat, aut turbatur, aut cohibetur. Quando atoniæ, & paralysi malum debetur, *imbecillitas* etiam, & *resolutio ventriculi* a non nullis appellatur. *Caussa læsæ coctionis.* *Quæ frequentior?* *Imbecillitas, & resolutio ventriculi.*

Diagnosis.

§. XL.

Vitiatæ coctioni obnoxii in primis sunt desidi vitæ, & literarum studiis dediti, pathematibus animi diu vexati, hypochondriaci, melancholici, debiles, languidi, vino & venere soluti, & fracti: Eos autem angunt ventriculi pondus, inflatio, languor, distentio, anxietas; fluctuationis in eo perceptio, murmura, flatus, ructus frequentes, præsertim quinque vel sex horis a pastu permolesti; rubores faciei; difficilis, aut gravis respiratio; pravus oris sapor; lingua muco albo, aut flavo obducta; cibi semiconcocti per os rejectio; *Signa communia.*

ctio; appetitus plerumque deficiens; alvus sæpe compressa; ventriculi, aut intestinorum dolores; borborygmi; quandoque diarrhœa, fœces cinereæ, alias virides; animi leves defectiones, jejuno præsertim ventriculo; globus ad fauces ascendens, ibique boli instar hærens; cordis palpitationes; vapores fugaces; pulsuum mira varietas; vertigines: capitis dolores, in primis circa frontem, aut tempora; aurium tinnitus; vigiliæ nocturnæ; somni interrupti; pallor faciei; tristitia; timor; macies. Atque hæc quidem communia habentur cujusque *læsæ coctionis* ciborum. Sunt vero quædam propria singularum *cruditatum* (§. XXXVIII.); sed præcipuus oris, & ructuum sapor eas distinguit; nam in *nidorosa* sapor quidam putridus, qualis ex ovis corruptis percipitur, permolestus est, & quidquid carnis, juris, aut animalis cibi est, ægri odio habent, atque aversantur; contra acida, acescentia, vegetabilia tantummodo cupiunt. In *acida* autem cruditate insolitus acor salivam inficit, & si quid e ventriculo ructus forma, aut flatus erumpit cibi, aut humoris, acidum saporem præsefert, fauces exurit, & in terram decidens aceti instar ebullit. In hac cruditate sæpe queruntur de ventriculi quodam ardoris sensu, veluti roderetur. *Rancida* demum cruditas subsequitur cibos pingues, oleosos, & præcipue ex butyro, aut flore lactis paratos, & in eructationibus fauces, atque os sic afficiuntur, ut a butyro rancido, & corrupto affici solent.

Signa propria cujusque cruditatis.

Nidorosæ.

Acidæ.

Rancidæ.

Prognosis.

§. XLI.

Dixi, quomodo *læsæ ciborum coctiones* manifestentur. Restat modo ut dicam de morbis, qui eas subsequi consueverunt. Hi profecto innumeri fere, sunt, sed frequentiores videntur cardialgiæ; dolores colici; varia alvi profluvia; hypochondriasis; cachexia; scorbutos (*); phthisis; atrophia; obstructiones imi ventris; hydrops; arthritis; podagra; nephriticæ, aliæque chronicæ affectiones; immo etiam febres gastricæ acutæ, aut lentæ, putridæ, malignæ, & quandoque exanthematicæ. Quare non negligenda istiusmodi coctionis ciborum vitia, &, quoad per eorum caussas licet, emendanda pro viribus. *Spes* autem omnis curationis obtinendæ sita est in recenti origine morbi, in ejus levitate, atque in ægrotantis facili ingenio, quo libenter legibus medicinæ se obliget, & consiliis idoneis aures præbeat. Non tamen facile promittenda salus est; sæpe enim ob levissimos diætæ errores recrudescit malum. Interdum etiam a caussis, quæ minime removeri possunt, fovetur; inter quas *resolutio ventriculi* ponenda quoque est, quæ raro, atque ægerrime medelam recipit.

** Morbi inde geniti.*

Non spernenda vitia hujusmodi coctionis.

Spes curationis a recenti origine morbi.

Ob leves diætæ errores recurrens malum.

Quædam caussæ nequeunt removeri.

(*) Facilis est transitus a læsa ciborum coctione in affectionem hypochondriacam, atque ab hac in scorbutum. Ante annos amplius viginti quinque vir ætatem florens, temperamento melancholico-bilosus, civis faventinus, DOMINICUS BERTOLATIUS cruditate acida laborabat, ex qua non modo in hypochondrasim, sed etiam in scorbutum verum, atque om-

Observatio rara authoris.

hibus signis confirmatum incidit, non putridum certe, ut plerumque esse solet, sed acidum, frigdumque. Tanta autem fuit acidi spontanei, ut vocant, vis, & progressio, ut saliva, relinquique humores aceti acerrimi, atque erodentis saporem referrent. Nec ulla arte potuit acor ille obtundi, aut emendari, quanquam longo tempore plurium excellentium medicorum consiliis usus esset, ita ut demum macie lenta confectus, & viribus vitæ paullatim deperditis extremum diem obire debuerit. Vidi ex eadem caussa scorbuto laborantem nobilem quemdam virum florentinum, cui medicam opem ferebat doctrina, atque usu præstantissimus, si quis alius, XAVERIUS MANETTIUS. Illi autem tanta erat in acidam cruditatem proclivitas, et neqae jus carnis, neque carnes ipsas assumere posset, nisi ex avibus exteris ad *alkalescendum* pronioribus. Cetera enim alimenta, etiam jurulenta, & carnea aciditatem molestissimam in ejus ventriculo acquirebant. Vegetabilis diæta, cujus laudes eximias celebrabit cl. COCCHIUS, pluries tentata, semper plurimum detrimenti idem attulit. Rara, fateor, hæc quidem exempla, sed vera, atque meis oculis visa nolui silentio, & oblivione perirent.

Alia observatio XAV. MANETTI.

Curatio.

§. XLII.

Indicationes.

Ut caussæ *ciborum fastidii* prope eædem sunt *læsæ* eorumdem *coctionis*, sic indicationes, & curatio (§. XXXIV. *ad* XXXVII.) ibi propositæ huic quoque morbo conveniunt. Generatim aperientia, & amaricantia laudantur, utpote quæ gastricorum succorum, & bilis, & succi pancreatici secretionem promovent, copiam, & vim augent, & naturalem eorum crasim restituunt. Non debent tamen promiscue, adhiberi, nec sine dele-

Curatio generalis.

ctu.

ctu: Ratio enim, uti in omni alio morbo, habenda est ætatis, temperamenti, sexus, regionis, atque anni temporis; & pro horum diversitate modo hæc, modo illa deligi, & præferri. In calidis, puta, & siccis temperamentis gramen, cichoreum, acetosa, fragraria, agrimonia, taraxacum inter aperientia, atque amaricantia primas habebunt; contra in frigidis, & humidis temperiebus præstabunt radices apii, petroselini, dauci silvestris, absynthium, abrotanum, marrubium, & sic porro. Idem dicito de eccoproticis, & alvum ducentibus. Priori in casu cremor tartari, tamarindi, manna, sales medii; in altero rhabarbarum, aloe, sales fixi plantarum, sapo venetus opportuniora erunt, Itaque *therapeutices* notissima præcepta probe observentur, & pro circumstantiarum diversitate medicamenta quoque prudenter accommodata eligantur.

In calidis; siccisque temperamentis quæ remedia? Aporientia.

Quæ in frigidis, & humidis?

Eccoprotica; & alvum ducentia.

§. XLIII.

In ea vero *ciborum coctiones læsa*, cui caussam præbet fibrarum laxitas, atque atonia, aut nervorum resolutio, in universum roborantia utiliter adhibentur, quæ inter excellunt cortex aurantiorum, chinæ chinæ, cascarillæ; radix valerianæ silvestris, rubiæ tinctorum, ligni quassiæ; aquæ acidulæ ferratæ, uti spadanæ, rocobarienses, mauritianæ, aliæque plures hujus census; & ferrum ipsum varia ratione præparatum, delicatioribus nimirum menstruo vegetabili solutum, robustioribus in scobem tenuissimam redactum. Prodest etiam quam plurimum *resolutione ventriculi* laborantibus aqua frigida perfundi, in ea natare, stillicidio epigastrium subjicere, membra

Si ab atonia quæ curatio? Roborantia.

Acidulæ ferratæ.

Quid resolutione ventriculi laborantibus?

sæpius

sæpius perfricare, exerceri, rusticari, peregrinari, equo vehi, atque in aere puro, & perflato vitam degere. Præterea quibus cito in *ventriculo cibus putrescit*, e carnibus dandæ illæ potissimum sunt, quæ paullo firmiores, & duriores habentur, uti bubulæ. *Acidæ cruditati* magis resistunt potus aqueus, carnes, & quidem avium, atque animalium silvestrium, pisces, ova, atque olera acria, & ex plantis cruciformibus deprompta, Contra *nidorosæ*, & *rancidæ* opponuntur acida, acescentia, victus vegetabilis, legumina, rarinacea, vinum acidulum, abstinentia a carnibus, ab ovis, a pinguibus, aut oleosis.

Quibus cito cibus putrescit in ventriculo, quæ nutritio?

Quæ cruditatibus acidis?

Quæ nidorosis, & rancidis?

CAPUT IV.

DE NAUSEA, EX VOMITU.

§. XLIV.

Definitio nausea, & vomitus.

GRadu tantummodo videntur differre inter se *nausea*, & *vomitus*. Illa vomitum plerunque antecedit, estque inutilis vomendi cupiditas, sæpe aliquo cum conatu. Hic vero, nempe *vomitus*, est violenta eorum, quæ ventriculo continentur, aut in ipsum, & proximas ejus partes confluunt, per os rejectio. Ut autem levior motus fibrarum œsophagi, ac ventriculi inversio *nauseam*, sic validior, adductis in contractionem spasticam sæpe diaphragmate, & musculis abdominalibus, *vomitum* efficit.

§. XLV.

§. XLV.

Caussa proxima utriusque est *convulsiva œsophagi*, aut *ventriculi*, aut *adnexarum partium irritatio*, at ejusmodi porro, ut motus ab inferioribus ad superiora invertatur. Huic efficiendæ sunt apta ea omnia, quæ ciborum desiderium imminuunt, augent, aut depravant (§§. XXVII. XXVIII. XXIX.), aut coctionem alimentorum (§§. XXXIX XL.) impediunt. Quorum aliqua ventriculo insident, aliqua extra ventriculum quidem exstant; sic tamen ut connexione, sensibilitate, consensu eum afficiant. Insigniora vitia, quæ ventriculo insunt, quæque vomitum diuturnum excitant, sunt obstructio pylori, ejusdem callus, scirrhus, ventriculi ulcus, abscessus, hernia (*), carcinoma; superioris orificii laxitas, & atonia; sanguis vasa ventriculi nimium distendens, aut in iis stagnans; inflammatio ejus (**); pravorum humorum colluvies; acria, venenata, pinguia, putrida ingesta, & retenta; vermes. Quæ extra ventriculum esse solent, sunt capitis ictus; cerebri vulnus; communis sensorii quævis læsio; imaginationis vis; nervorum paris vagi, pharyngis, laryngisve irritatio; hepatis (***), pancreatis, mesenterii, lienis, renum, uteri, vesicæ mala; abdominis musculorum, aut intestinorum inflammatio, tumor, obstructio, strangulatio, spasmus; motus rhedæ, navis, reique ingratæ conspectus. Alligato sarcomate in fronte vomitum sympathicum excitatum narrat P. C. Abilgaardus (*a*).

Caussa proxima utriusque.

Caussæ remotæ.

Alia in ventriculo, extra eum alia sunt. Quænam ventriculi?

Extra ventriculum vitia quæ?

(*) *De herniis ventriculi, & ejus effectibus vide notam in fine hujus capitis post* §. LII.

Observationes.

(**) *Vo-*

(**) *Vomitum* ab hujusmodi caussa asse genitum, & subsequuta gangræna etiam mortem, patet ex historia; quam refert BARONIUS in *actis accad. parisin. ann.* 1748. Vid. etiam *Comm. lips. vol:* II. T. I. *p.* 31. *Ex sch. auct.*

(***) Post vomitum contumacissimum ingestorum æque, ac materiæ nigræ, fœtidæque cum alvo adstricta cr. LIETAUDIUS in cadavere vetulæ *lobum minorem hepatis excavatum* invenit, in quo hærens putrida sanies ventriculum arroserat, viamque in eum sibi fecerat. *Hist. anat. med.* I. *T.* I. *p.* 35. *Ex sch. auct.*

Observatio authoris de vomitu diuturno, & lethali.

De vomitu diuturno, & lethaii, *legi meretur observatio ab auctore descripta, & inserta n.* XXXI. *voluminis* I. *collectionis; quæ inscribitur* = Observationes medicæ, quæ anatomia superstructæ sunt = *& quam Lucæ edidit. cl.* BENVENUTUS *ann.* 1764.

(*a*) *Collect. soc. med. Haunien. vol.* I. *p.* 176.

§. XLVI.

Utriusque differentiæ. Idiopathici, & sympathici; primarii, secundarii, & symptomatici; &c. Aliæ differentiæ a materiæ qualitate.

Hinc *nausea*, & *vomitus* multiplices differentiæ. Malum enim vel *idiopathicum* est, vel *sympathicum*; *primarium*; vel *secundarium*; & *symptomaticum*; item *periodicum*, *frequens*, *habituale*, *salutare*, *criticum*, *noxium*, & sic porro. Pro varia quoque materiæ rejectæ ratione vomitus distinguitur in *pituitosum*, *biliosum*; *arugiosum*, *atrabilarem*, *nigrum*, *verminosum*, *stercoreum*, *cruentum* &c. Rarum autem non est, sanguinem etiam in ventriculi cavum effundi, & vomitu sursum efferi; idque fieri aliquo ex modis, quibus aliæ hæmorrhagiæ (*vol.* III. *c.* XII. & *vol.* IV. *p.* I. *c.* II. *& alibi*) eveniunt. At frequentior caussa est lien obstructus. Vasa enim brevia sanguine restitante oppleta dehiscunt, & contentum liquorem in ventriculum evomunt.

Sanguinei frequentior caussa.

CHO-

CHOLERA.

§. XLVIII.

Quod si *vomitus* creber incidat, & eodem tempore, quo sursum fit evacuatio, hæc ipsa deorsum etiam contingat, sic ut ore, & ano multa & liquida una, ac violenter expellantur, * Κολέρα id morbi dicitur. Periculo plenus sane morbus est, & intra paucos dies, immo horas, sæpe enecat. Oritur autem a caussa vomitus ad intestina quoque, & reliqua abdominis viscera propagata, sive a spastica, & inordinata ventriculi, ac intestinorum agitatione, qua quidquid in iis continetur; aut confluit, aut allicitur, violenter expellitur. Caussæ ejus remotæ frequentiores sunt fructuum horæorum nimia ingurgitatio; liquores, & cibi fermentescentes; bilis acerrima; purgantia acria, emetica, ac demum acre peculiare intus genitum, aut extrinsecus immissum. Æstate frequentissime corripere consuevit. Distinguitur a plerisque in *humidam*, & *siccam*. *Sicca* autem est, quando copiosus aer tantum ano, & ore violenter expellitur, nullus vero, aut parcissimus humor, secus ac in *humida* contingit. Dividitur etiam in *spuriam*, & *veram*. In illa alimenta, & potulenta corrupta; in hac bilis, aut putridi alii humores ejiciuntur. Febris eam comitatur, quando gravior est; licet sine febri a plerisque observata describatur.

Definitio choleræ.

* *Cholera.*

Caussa proxima.

Caussæ remotæ.

Differentiæ choleræ. Sicca, & humida.

Vera, & spuria.

SIN-

SINGULTUS.

§. XLVIII.

Modo solitarius, modo non. Vomitui ſæpe præit, aut ſuccedit *ſingultus*. Modo tamen ſolitarius eſt, modo aliis quoque morbi ſupervenit. *Definitio ſingultus.* Definiri autem ſingultus poteſt ſubita, & ſucceſſive recurrens velociſſimæ inſpirationis interceptio, qua aer ita vehementer e pectore expellitur; ut ad glottidem, & fauces allidens ſonitum momentaneum, ac peculiarem reddat. *Cauſſa proxima.* Præcipua, & proxima ejus cauſſa videtur eſſe ſpaſtica, moleſta, & vehemens diaphragmatis contractio; quæ tanta ſit, ut momento temporis imæ thoracis partes introrſum cum cruciatu adducantur, pulmoneſque valide comprimant. Plerunque ſimul muſculi quoque abdominales convelluntur; unde thorace magis magiſque conſtricto, vehementior aeris e pulmonibus reſilitio contingit. Stomachus item in hoc affectu, œſophagus, & glottis ipſa uno ferme, eodemque tempore affici videntur. *Initium morbi plerunque in ventriculo.* Immo in ventriculo ipſo initium morbi plerunque eſt, atque ab eo ad alias deinde partes protenditur.

§. II.

Remotæ cauſſæ. Quidquid igitur œſophagum, ventriculum, laryngem, diaphragma tam proxime, quam remote diſtrahere, aut irritare acriter poteſt, *ſingultum* quoque poterit excitare. Hujuſmodi ſunt boli grandiores difficilius œſophagum tranſeuntes, copioſior potio uno ac ſubito hauſtu ingeſta, nimia ventriculi repletio, ac diſtentio, acris alimen-

menti, medicamenti, veneni, aut humoris cujusve in ventriculum illapsi natura; tussis ferina; pus, aqua, ichor in thoracis cavea collecta, nervosque phrenicos, aut diaphragma irritantia; convulsivæ quæcunque affectiones abdominalium viscerum; præsertim intestinorum; visicæ urinariæ hæpatis, ac demum ipsius diapragmatis inflammatio, vulnus, distractio, rosio, & hujusmodi (*).

(*) *De singultu symptomate morborum exanthematicorum sæpe auctor loquitur vol.* II., *& speciatim* §. CCCXLIV.; *de curatione autem ejus* §. CCCLXVI., *& alibi.*

Diagnosis & Prognosis.

§. L.

Horum omnium affectuum (§§. XLIV. XLVII. XLVIII.) *diagnosis* per se facilis est. Neque multum difficultatis habet *prognosis*. Instante *vomitu* saliva uberior fertur; laborum inferius contremiscit; hypochondria tenduntur; & *nausea* cum stomachi subversione fit. Ceterum sive *nausea*, sive *vomitus*, cum a levioribus caussis originem ducunt; periculo vacant; & vicissim. Consuetus; criticus; superflui, inconcocti, corruptive alimenti; aut humoris; per intervalla rediens, plerumque salutis. Utilis quoque, si assumpta venena rejicit; si alvo fluenti accidit; si neque quantitate, neque qualitate, aut, adjunctis symptomatibus terreat. Malus, ac deterior est, si sincerus; si prasinus; si ærruginosus; si cruentus; in primis exanthematicis morbis (*) superveniens; si stercoreus, si niger fuerit. Pessimus variis

Signa vomitus instantis.

Quando vacat periculo, quando non?

Quinam salutaris?

Qui noxius?

riis

Qui pessimus. riis diversisque coloribus distinctus, aut cum distentio nervorum, singultus, virium languor, labor, anxietasve eum consequatur; item qui morbis capitis, herniis incarceratis, ileo inflammationibus supervenit. *Quid in gravidis?* A graviditate, aut suppressione mensium, etsi cruentus (**) sit, non magnum periculum affert; neque semper noxius qui a lienis infarctu, nisi eo sanguis grumosus, crassus, acer, atrabilaris erumpat.

(*) Vid. *vol.* II. *De morbis exanthematicis febrilibus*, ubi de saepe *nausea*, & *vomitu* eorumdem symptomatis mentio occurrit.

Observatio. (**) *Exemplum vomitus sanguinis & carnis, utpoti rarum, & felicis curationis, ex sched. auct. huc transferendum putamus.* „ De nasea praecedente, & appetitu prostrato diu conquesta quaedam mulier leniter purgatur. Sed postea vomitu corripitur, quo sanguis multum cum duobus carnis frustis ejectus est. Frustu unum lucii hepar, alterum pulmonis referebat substantiam, & valde magnum erat. Tum corroborantibus valetudini pristinae restituta, Vid. *Miscell. N. C. An.* VI. *observ.* XXX. *p. p.* 63.

§. LI.

Cholera prognosis. *Cholera* vero *spuria*, aut *sicca* periculi expers est. *Humida* autem, ac *vera* saepe lethalis, atque acutissimus morbus. Solvitur interdum sudore critico, aut urina cum ardore reddita. Non raro inflammationem, gangraenam, syncopem, aut lienteriam, febresque lentas inducit. *Singultus prognostica,* *Singultus* pariter pueris, hypochondriacis, hystericis familiaris non ita timendus est, ac qui acutis morbis, & maligni febribus, ideo, herniis incarceratis, evacuationibus nimiis, epatitidi praesertim, ischuriae vesi-

veſicali, vulneribus ventriculi, aut diaphragmatis ſupervenit. *Singultum* ſternutamentum obortum ſedeat.

Curatio.

§. LII.

Curatio abſolvitur iis, quæ cauſſas tollunt: *Nauſea*, *vomitus*, *cholera*, *ſingultus* compeſcitur, ſi ejus cauſſa materialis ventriculo, aut œſophago, aut duodeno inſideat vomitum blande adjuvantibus, diluentibus, demulcentibus, oleoſis, clyſmatibus; ac demum corroborantibus, & anodynis opium habentibus (*). Huc quoque ſpectat vinum meracum callide ſorbillatum, ſal abſynthii ſucco mali medici mixtus, & quævis alia ventriculo jucunda, aut amica, extrinſecus etiam cum theriaca admota. Si ab aliis cauſſis ſint, his pro re nata occurrendum eſt; aut ſaltem aptis remediis mitiganda ſymptomata ſunt. COMPARETTUS *vomitum* a tumore pylori ortum curatum narrat ſublimati corroſivi uſu in noſocomio patavino anno 1771. (*a*). *Vomitum ſanguinem* nullis remediis cedentem in juvene brumali tempore per frigidiſſimas potiones curavit MICHELOTTUS (*b*). Moſchi, camphoræ, ac opii vires in *ſingultu* a malignis, perniciofiſque halitibus diaphragma, & ventriculum afficientibus itemque cantharidum admotarum virtus adeo jam innotuere, ut his immorandum non ſit. Ubi vero conquieverit malum, curare oportet exquiſitiſſimo victus regimine, ne iterum, quod frequentiſſime evenit, recrudeſcat.

Materiales cauſſæ tollendæ. Blanda emollientia, oleoſa, diluentia, roborantia, anodyna. Mixtura ſalina. Topica. Indicationes aliæ. Obſervationes.

Curatio ſingultus.

Ad prophylaxim.

(*) Vide *cap. ſeq.* §. LXX. *in nota* (**) quæ de

antiemetica virtute *radicis columbi* referantur, aliaque vomitu sedantia proposita §. CXI.

Cautio circa usum sublimati corrosivi. (*a*) *Occursus medic. p.* 343. A sublimati tamen corrosivi usu non pauca damna ventriculo inferri, & sæpe lentos, chronicosque morbos sequi contendit PIBRACIUS (*mem. de l'academ. de chirurg. T.* IV. *edit. in* 4. *p.* 153.); etiamsi quædam interdum mala devicta videantur. Nec aliter sentire videtur F. C. MEDICUS. Vid. *suppl.* 2. *ad decad.* 11. *comm. lipsiens. pag.* 225. *Ex sch. auct.*

V. S. in vomitu cruento. (*b*) *Comm. instit. scient. bonon. in opusc.* Videatur *dissertatio de ratione venæsectionis in vomitu cruento laborantibus*, quæ prostat in *adversar. med. pract. cl.* LUDWIGII *T.* I. *p.* 165.

N O T A.

Hernia ventriculi ab emetico; ejusque signa. *Coronidis loco non nulla ad vomitum, ejusque effectus pertinentia ex sched. auctoris addere liceat.* „ FABRICIUS HILDANUS commemorat *herniam* ventriculi subsequutam post emetici assumpti enermes conatus. GARENGEOTUS etiam *tom.* III. *academ. chirurgicæ paris.* duas historias recenset hujusmodi berniæ, quas in dubium fortasse injuria vocavit GUNZIUS in suo *de herniis tractatu* Lipsiæ edito an. 1744., dum ipse tamen proprias refert hujus herniæ historias. Signa sunt tumor mollis in regione epigastrica pius minus magnus, qui cedit & evanescit positu supino; vomitus comitans, & digestionis vitia; anxietas; suffocationes; distractiones, dolores; alvi tarditas. Præcedunt ictus violenti. Reposita, & vi contenta hernia, cessant symptomata „. Videatur etiam PIPLETUS junior *mem. de l'accadem. de chirurg. t.* XI. *p.* 294.

CAPUT V.

DE ALVI FLUXIBUS, SIVE ALVI PROFLUVIIS.

§. LIII.

ALvum fluere dicimus, cum sæpius excrementa ano egeruntur, & liquida sunt; ac aliam, quam quæ naturæ fœcum convenit, formam & speciem referunt. Præcipua vero *alvi fluentis* genera a clinicis commemorata rediguntur ad *lienteriam*, ad *cœliacam passionem*; ad *diarrhœam*, & *dysenteriam*; ac demum ad *cruentos alvi fluxus*, nimirum *hæmorrhagias*, *fluxum hepaticum*, & *nigrum* HIPPOCRATIS. De his itaque singulis brevissime dicere oportet. *Definitio.* *Fluxuum differentiæ.*

LIENTERIA,

§. LIV.

Cum epulæ, potionesque neque coctæ, neque corruptæ, sed crudæ & quales fuerunt assumptæ vix ac ne vix quidem mutatæ; celeriter, & sine dolore, & citra sanguinis, aut bilis mixtionem ano dejiciuntur (sive liquidæ, sive solidæ fuerint), λειεντερίαν * græci, nostri *lævitatem intestinorum* appellant, Plerisque caussa ejus fluxus *Quid lienteria?*

* *Lienterian.*

Caussa proxima quorundam. proxima videtur virium digerentium languor, & fibrarum pylori nimia laxitas, unde sola respirationis vis inconcocta ex ventriculo alimenta depellit. Sed visa interdum est ampliata pylori capacitas sine *lienteria* (a). Non ergo *auctam* *Quaenam auctoris.* *ventriculi, & intestinorum irritabilitatem in lienteria* arbitramur, qua ingesta citius expellantur, dejiciunturque, quam necesse est ad eorum coctionem. Idque comprobatur ab iis, quae *lienteriam* praecedunt, nam saepe *cynorexia* eam anteit, aut comitantur, tum a medendi ratione; qua cessare solet, nam saepe remediis irritabilitati nimiae adversis curatur. Haud tamen nega- *Haec quandoque cum illa complicatur.* mus, interdum cum aucta intestinorum irritabilitate (*) ventriculi languorem, succorumque digerentium inertiam conjungi.

(a) MORGAGNIUS *Epist. anat. med.* XXXI. *n.* 7.
(*) Intestinorum irritabilitatem nimiam quandoque accusat SWIETENIUS §.719. *V. pro caussa vires &c*

COELIACA PASSIO.

§. LV.

Quaenam coeliaca passio? A lienteria parum distat *coeliaca passio*, sive *affectio*, sive *coeliacus fluxus*, quem vocant. In hoc alvi excrementa ex concoctis quidem, sed liquidis, & chylo interspersо albicantibus constant. Non itaque culpa in ventriculi actionem laesam, aut deficientem rejicienda est; sed vera *Caussa proxima.* ejus caussa haberi potest impedita chyli in vasa lactea propulsio, aut absorptio vel bilis, & succi pancreatici defectu, quod chylum non satis at- *Remota.* tenuarint, vel intestinorum vitio quod infirmiora,

ta, & languidiora ſint, vel vaſorum lacteorum, quod vim abſorbendi amiſerint, vel cicatrice clauſa, obſtructa, aut compreſſa, chylo iter denegent. Quæ omnia quum variis ex cauſſis fieri poſſint, cuilibet vel leviter phyſiologia imbuto facile innoteſcunt.

DIARRHŒA.

§. LVI.

Ut in ſuperioribus alvi fluxibus ratio potius habenda eſt indolis materiæ excretæ, ſic in ſequenti ejus copia magis attenditur. Quæcunque crebra, liquida, & copioſa alvi dejectio, ſive fuerit ex putridis, liquatiſque excrementis, ſive cum his bilis, mucus, pinguedo, ſerum, aut omnes hi liquores confundantur, Διάῤῥοια (*) dicitur. Plerunque nullus in ea dolor eſt; interdum tamen aliquis quoque circa inteſtina percipitur. Prout vero peculiaris humor præ ceteris excernitur, vocatur vel *bilioſa*, vel *mucoſa*, vel *pinguedinoſa*, vel *ſeroſa*, vel *aquea*, & *colliquativa*. Diſtinguitur etiam in *criticam*, & *ſymptomaticam* (*).

Quinam alvi fluxus diarrhæa?

** Diarrhæa.*

Quotuplex?

(*) *De hac veluti ſymptomate febrium, exanthematum, aliorumque morborum tum capitis, tum pectoris pluries N. A. diu, multumque in ſuperioribas diſputavit. Quare conſulenda quæ vol.* I. II. III., *&* P. I. *vol.* IV. *ubiq. ab eo tradita ſunt.*

§. LVII.

Hanc proxime efficit uberior ad inteſtina hu-

 morum

Caussa ejus proxima. morum appulsus, auctusque intestinorum peristalticus motus, sic ut ab absorbentibus vasis æqua mensura recipi non possint. *Remotæ caussæ.* Remotam caussam suppeditant potus uberior tam calidus, quam frigidus, qui neque ad renes, neque ad cutis spiracula cito traducatur; acritates cum cibo, potione, aere, medicamentis immissæ, aut mora, dyspepsia, & putrefactione intus progenitæ; accumulata, ac vitiata natura humoris gastrici (*), enterici, pancreatici, biliaris: aquearum quarumcunque excretionum, & insensibilis perspirationis suppressio; metastases ad interiora acrium, vitiatarumque materiarum; dyscrasia sanguinis universi; aut ejus inæqualis distributio, ac ad interiora ob fibrarum intestinalium laxitatem confluxus; ataxia nervorum, animique pathemata, in primis ira; difficilis dentium eruptio; vermes, abusus fructuum, & rerum fermentantium; vina non defæcata, aquæ corruptæ (**), nimius calor, febres acutæ, & alia hujus census.

(*) Interdum in ipso ventriculo inventa est diarrhœæ caussa. Vid. MORGAGNIUM *Epist. anat. med.* XXXI. *n.* 9. 10.

(**) PRINGLIUS id testatur; idemque affirmat HERENSTREIT *Anthropologia forens. sect.* I. *c.* 2. §. 12.

DYSENTERIA.

§. LVIII.

Quinam fluxus vere dysenteria vocetur. Cum vero liquidis alvi dejectionibus accedunt intestinorum torsiones, & crebri ventris dolores, frequens dejiciendi cupiditas, excrementa vero fœtida admodum sint; & sæpe exigua quantitate, & muco adipi simili; aut sanguine intermixta (*), im-

(*), immo interdum filamentis, carunculis, & membranulis ſcateant; tum fluxus hujuſmodi * Δυσεντερία dicitur, quo nomine *difficultas inteſtinorum* deſignatur. Hoc malum *tormina* vocavit A. C. CELSUS. Hinc patet, *diarrhœam*; & *dyſenteriam* ſolo tantum differre gradu, cum in hac ſymptomata graviora omnino ſiut, & cauſſa proxima, quam *acre* quidpiam efficit, *ſenſibilitatem* magis afficiat, valentius irritet, tenaciuſque inteſtinis adhæreat, ea pungat, vellicet, rodat, ad egerendum ſolicitet, inflammet; dolores, ſpaſmos, ac dejectiones excitet; mucum everrat; ſanguinem ex dilatatis, aut laceratis vaſorum extremis exprimat; immo villoſa ex tunica quædam filamenta, ac membranea fruſtula diſcerpat, cumque fæcibus deturbet. Si *tenuia* tantum *inteſtina* afficiantur, dolor eſt acutiſſimus, iſque maxime circa umbilicum excruciat; alvus non ſtatim poſt doloris cruciatus dejicitur; cruorque magis cum excrementis admiſcetur. Si vero *craſſa*, obtuſior eſt dolor, non ita aſſiduus, ab umbilico magis diſtat, ſtatimque poſt eum dejectiones ſequi ſolent; & cruor, ac purulenta materia leviter excrementis adhærent, aut tantummodo innatant. Verum ſæpe contingit, ut afficiantur utraque inteſtina; tuncque una ſimul hæc phænomena obſervantur.

** Dyſenteria.*

Differentia ejus a diarrhœa.

Cauſſa proxima; ejuſdemque ſymptomata.

Quando tenuia inteſtina afficiuntur?

Quando craſſa?

Quando utrique ſimul?

(*) *Sanguis* ſi deſit adſint vero reliqua ſigna, *dyſenteria* tamen eſt, ut SYDENHAMIUS *ſectione* IV. *c.* 3. pariter animadvertit.

§. LIX.

Remotiores ejus cauſſæ ſunt eædem fere, ac *diarrhœæ* (§. LVI.). Inter has vero recenſendum

Remotæ cauſſæ.

dum est *æstivum tempus post hiemem siccam, & aquilonarem, ver autem pluviosum, & austrinum* (*a*). *Ver siccum, & aquilonare post hiemem austrinam, & pluviosam, & tranquillam* (*b*); diuturnæ siccitates; æstus nimii; calidiores regiones; aer humidus, & palustris; subitum, insolitumque frigus; temperamentum cholericum, aut atrabilare; *ætas virilis* (*c*).

(*a*) HIPPOCRATES *Aphor.* III. *n.* 11.
(*b*) *Id. aphor. eod. n.* 12.
(*c*) *Id. ibid. n.* 30.

§. LX.

Differentiæ dysenteriæ. *Dysenteria* porro modo *sporadica* est; modo *epidemica*; modo *acuta*, modo *chronica*; modo *benigna*, *maligna*, *contagiosa*, *castrensis*; interdum cum *tenesmo* conjungitur; interdum in eum definit; interdum eo caret. Est aut * Τεινεσμὸς illa intestini recti molesta, & dolorifica irritatio, quæ inane plerunque, & crebrum dejiciendi desiderium procreat. *Quid sit tenesmus, ejusque caussa?* Videtur autem oriri a *nimia intestini recti sensibilitate*, quam muci absentia, & interioris tunicæ nuditas efficit, unde ad quodvis stimuli genus violenter contrahitur, ac quasi in globum contorquetur, qui fallacem corporis exitum molientis sensum mentitur. *Tenesmus* vero etiam sine dysenteria esse potest. *Quando sine dysenteria tenesmus?* *Rectum* enim *intestinum* ab acri muco; a spasmo; ab ascaridibus; ab inflammatione, ab hæmorrhoidibus distentis; a calculis vesicæ; a fæcibus induratis, ac hærentibus, aliisque caussis irritatum in hunc morbum incidit. *Ejus notæ.* Tunc vero mucus tantum cruore conspersus dejicitur, anusque sæpe prolabitur; ac

* TENESMOS.

ac alvina excrementa, ubi redduntur, naturalem ſervant figuram, colorem, & naturam.

FLUXUS CRUENTUS.

§. LXI.

Cruentus quoque *alvi fluxus* non raro a clinicis memoratur, qui tum adeſſe ſolet, cum cruor purus, ut in hæmorrhagiis, aut dilutus, aut nigricans, aut ater, aut ſplendens ex alvo dejectionibus fertur. Ex diſruptis enim, dilatatis, aut eroſis *ventriculi*, *inteſtinorum*, *hepatis*; aut *pancreatis* (*) vaſis ſæpe magna copia ſanguis funditur, ut *cruentus alvi fluxus* oriatur. Si ſincerus, rutilus, & magna copia feratur ſine ſignis hæmorrhoidum fluentium, a LIEUTAUDIO *fluxus meſentericus*, rectius vero *hæmorrhagia inteſtinalis* vocatur. Si fuerit ſanguis dilutior, & aquæ, in qua caro lota ſit, ſimilis, *fluxus hepaticus* a veteribus, a noſtris vero *dyſenteria hæpatica* GORDONII, aut BALLONII, aut *hepatirrhæa vera* SAUVAGESII dici conſuevit. Ab hepatis vaſis per choledochum ductum in inteſtina traduci creditur, hepate atonia ac laxitate, aliove vitio, uti ulcere, abſceſſu, laborante. *Verum fluxum hepaticum*, obſervantibus LIEUTAUDIO, & LUDWIGIO, negare non auſim. Sed ſimilis quoque, & quidem ſine dolore, ex *inteſtinis*, & *pancreate* interdum fluere viſus eſt, ut teſtantur plerique nuperiorum medicorum RIVERIUS, ETTMULLERUS, LIEUTAUDIUS, LUDWIGIUS, SAUVAGESIUS. Hunc fluxum vocavit TRALLIANUS *cæliacum affectum* (*a*). *Cæliacus ventriculi morbus* CELSI habet ventrem durum, doloremque, alvum adſtrictam, diffi-

Qui fluxus cruentus, & unde oriatur?

Quando dicitur fluxus menſentericus LIEUTAUDII; *ſive hæmorrhagia inteſtinalis?*

Quando fluxus hepaticus veterum, aut dyſenteria nuperorum?

Huic ſimilis ex inteſtinis oritur, & pancreate.

Idem eſt TRALLIANO *cæliacus affectus.*

Quinam

cœliacus morbus ventriculi C. CELSI; difficilem spiritum, crepitus emissionem impeditam (*b*). Tandem si nigræ; fœtidæ, acres dejectiones sint, & quod pejus, splendentes, *fluxus niger*, ac *atrabiliaris*, vel *morbus niger* HIPPOCRATIS, & HOFFMANNI habetur, vel *fluxus spleneticus* GORDONII, *dysenteria splenetica* BALLONII. Ex sanguine enim congesto, stagnante, corrupto, nigro, acri e vasis ventriculi, aut intestinorum ulcusculis cancrosis affectorum modo ruptis, modo erosis fieri consuevit. Atque hæc *cruenta profluvia* scorbuticis, evacuationes consuetas non habentibus, febribus mali moris tam continuis, quam intermittentibus laborantibus, melancholicis, lienosis, obstructis, ictericis in primis superveniunt.

Qui niger HIPPOCRATIS *vel Fluxus spleneticus* GORDONII, *vel dysenteria splenetica* BALLONII *t*

(*) BORHAAVIUS id fieri autumat, quando *pancreate scirrhoso* existente catharticum propinetur. Tunc ejus vi aucta circulatione, *vasa* circa *scirrhum* sita urgentur, & tandem disrumpuntur. *De virib. medicamentor. pag.* 245.

(*a*(*Lib.* VIII. (*b*) *Lib.* IV. *cap.* XII.

Prognosis.

§. LXII.

LIENTERIÆ, *&* COELIACÆ PASSIONIS *prognostica fausta, & infausta.*

In *lienteria*, & *cœliaca passione* ægri fructum alimenti non sentiunt, ac in malum corporis habitum, atrophiam, tabem, hydropem incidunt. Ardor hypochondriis inest, & sitis ingens urget, ac interdum cibi fastidium. Interdum morbus trahitur; interdum ægros præcipiat. In tenera ætate facilius depellitur, utique si urina copiosius fluxerit, & corpus ali incipiat. Difficillime in provectioribus hominibus, præsertim si *dysenteriæ* diu-

diuturnæ successerit, si os exulceratur, si facies rubet, si venter gracilescit & rugosus fit, si senes diu fatigat. *In diuturnis intestinorum lævitatibus ructus superveniens, qui prius non fuerit, signum bonum* (*a*).

(*a*) HIPPOCRATES *aphoris.* XI. *n.* 1.

§. LXIII.

Signa bona cujusvis alvi profluvii ex HIPPOCRATE, *& C.* CELSO.

In omni autem *alvi fluxu* illud HIPPOCRATIS memoria tenendum est, quod sic habet. *In perturbationibus alvi; & vomitibus spontaneis, si qualia oportet purgentur, confert, & facile ferunt; sin minus; contra* (*a*). Item apposite scribit CORN. CELSUS (*b*). *Uno die fluere alvum, sæpe bonum, & etiam pluribus dum febris, absit, & intra septem dies quiescat; purgatur enim corpus, & quod læsum erat, utiliter effunditur. Verum spatium periculosum est: interdum enim tormina, & febrem excitat, viresque consumit.* Huc spectant alia, quæ apud HIPPOCRATEM leguntur. *A longo alvi profluvio detento spontaneus vomitus superveniens morbum solvit* (*c*). *Ophthalmia laborantes alvi profluvio corripi, bonum* (*d*). *Si leucophlegmatiæ vehemens diarrhœa supervenerit, malum solvit* (*e*). *Quibus in febre aures obsorduerint, his sanguis e naribus effluens, aut alvus exturbata morbum solvit* (*f*). *Alvi fluxus interdum solvit præcordiorum, aut crurum, & inferiorum partium dolorem derepente absque febre natum* (*g*). *In alvi profluviis mutationes excrementorum juvant, nisi in prava mutentur* (*h*). *Qui alvi profluvio diutius cum tussi detinetur, non liberantur, nisi dolores vehementes ad pedes contigerint* (*i*).

(*a*) *Aphor.*

(*a*) *Aphor.* II. *sect.* I. (*b*) *Lib.* II. *cap.* X.
(*c*) *Aphor. sect.* VI. *n.* 15.
(*d*) *Coac.* 224. *de judic.* 83.
(*e*) *Aph. sect.* VII. *n.* 29., & *Coac.* 457. 482.
(*f*) *Aph.* VI. *n.* 60. *Coac.* 210.
(*g*) *Coacar.* 294. (*h*) *Aphor.* II. *n.* 1ᵛ.
(*i*) *De jucicat. n.* 17.

§. LXIV.

Item infausta præsagia ex HIPPOCRATE.

Quæ sequuntur, deterioris notæ indicia sunt. *Ex morbo diuturno alvo fluxus, malum* (*a*). *Mulieri utero gerenti si alvus multum fluit, periculum est ne abortiat* (*b*). Quod tamen perpetuum non est: interdum enim usque ad partum innoxie alvi fluxus perfertur, ac sponte a partu desinit. Hinc, nequidquam proficiente medico, naturæ res est committenda (*) *Prærubrum in alvi proluvie excrementum, vitiosum; vitiosum etiam admodum ex viridi pallescens; aut albicans, aut spumans, qui aquosum. Item malum est, quod exiguum, glutinosum, leve, & ex viridi subpallidum. Pessima quoque dejectio liquida in sopore; & torpore detentis* (*c*). *Alvus in febre ardente affatim prorumpens mortis periculum affert* (*d*). *Quibus tabe laborantibus capilli de capite defluunt, hi alvi fluxu superveniente moriuntur* (*e*). *A tabe detento alvi profluvium superveniens, lethale* (*f*). *In iis, qui longo tempore consumpti sunt, temerariæ, & quæ præter naturam fiunt alvi exsolutiones una cum vocis defectione tremula, perniciem denunciant* (*g*).

(*a*) *Aphor.* V. *sect.* VIII.
(*b*) *Aphor.* XXXIV. *sect.* V.
(*) SCARDONA (De morb. mulier. cap. IX. §.V.) *optime*, ait, *ab* HIPPOCRATE *adnotatum est, mulierem*

lierem gravidam dysenteria laborantem, si convalitura est ab ægritudine vel ipso partus die, vel paullo post *levari oportere*. Eædem sunt SCHENCKII, & MAURICEAU observationes. *Ex sched. auct.*

(c) *Caocar.* 611. (d) *Coac.* 129.
(e) *Aphor.* XII. *sec.* V. (f) *Aphor.* XIV. *sec.* V.
(g) *Coac.* 634., *&* 258.

§. LXV.

Prognostica DYSENTERIÆ. *Malignæ, & epidemicæ.*

Dysenteria quoque non levis est morbus, inprimis *maligna*, quæ cum febre esse solet, & *epidemica*. In hac sæpe inflammatio, aut gangræna supervenit. Interdum etiam *dysenteria* in ulcera intestinorum desinit. *A dejectione sincera dysenteria, malum* (*a*). *Intestinorum difficultate laborantibus vomitio biliosa circa initia cum malum est* (*b*). *Dysenteriæ, quæ incipiunt cum nausea, deinde superveniat vomitus, pene omnes lethales sunt*, ut observat BAGLIVIUS, si nempe adsit in intestini inflammatio (*c*). *Tormina omnia mala sunt, si cum febre invadunt, aut variis alvi recrementis, aut jecoris inflammatione, aut præcordiorum, aut ventris: aut quæcumque doloribus cruciant, aut cibos cohibent, sitimque inferunt* (*d*). *In longis dysenteriis cibi fastidia mala, tum alias, tum si insuper febrierint* (*e*). Dysenteria si ab *atra bila inceperit, lethale* (*f*). Summopere enim caustica est atra bilis, & cito gangrænam accersit. *Si dysenteria detento velut carunculæ successerint, lethale* (*g*). *Quicumque lienosi a dysenteria corripiuntur longa, eaque in hybropem, aut lienteriam convertitur, moriuntur* (*h*). *Celerrime is perit, quem maxima pars malorum symptomatum occupat* (*i*). *Is morbus præcipue pueros a quinto anno perimit,*

Alia infaustæ præsagia ex HIPPOCRATE, *aliisque.*

Chronicæ.

Ab atrabile.

Ab infarcto liene.

In pueris.

&, qui

&, qui eum superant, ad decimum usque; cetera ætates tutiores sunt (*k*). Pejor est, quæ a metastasi, quam quæ ab ingestis oritur. Dolores subito conquiescentes, nigris, fœtidisque ex alvo sponte prodeuntibus cum virium prostratione, pulsu parvo ac debili, aliisque pravis symptomatis, gangræna lethali *dysenteriam* terminari significant. Plerunque mortis signum est, cum *tenesmus* tantus est, ut perpetuo hiet anus, unde clysteres statim elabantur; aut ita constringatur, ut nihil possit immitti. *Singultus* diarrhœæ, aut dysenteriæ superveniens, aut *macula* in facie erumpentes; aut *pustula nigra* post aurem lethalia sunt. *Pustula* autem *nigra* erumpens post *aurem sinistram* juxta non nullos mortem *vigesimo* die futuram prædicit. RIVERIUS etiam addit, manuum œdemata esse lethalia.

A metastasi.

Tenesmus quando lethalis?

Quid singultus, macula in facie, & pustula nigra post aures?

(*a*) HIPPOCR. *aph.* 23. *sect.* VII.
(*b*) *Coac.* 463. (*c*) *In appendic. ad dysenteriam.* (*d*) HIPPOCR. *Præd.* II. *n.* 118.
(*e*) *Id. epidem.* VI. VIII. *n.* 1.
(*f*) *Aphor.* 24. *sect.* IV. (*g*) *Aphor.* 26. *sect.* IV.
(*h*) *Aphor.* 43. *sect.* VI. *Coac.* 466.
(*i*) *Id. Præd.* II. 118.
(*k*) *Id. ibid. n.* 119.

§. LXVI.

Signa fausta in dysenteria.

Bene ominantur excrementa solidiuscula liquidis intermixta, & flatus sejunctim emissi. *Si flatus exire incipiant, brevi sanitatem promittunt* (*a*). *Raro critica, & benigna est. Attamen ab insania dysenteria* bonum (*b*). *Lienosis dysenteria superveniens*, bonum (*c*). Item *quæ non longa* (*d*). Generatim *dysenterico plurimum inest spei*,

ſpei, cui pravorum ſymptomatum pauciſſima adſunt (e).

(a) Baglivius *Prax. med. lib.* II. *cap.* 3.
(b) Hsppocr. *aphor.* V. *ſect.* 7.
(c) *Id. adhor.* 48. *ſect.* VI.
(d) *Coac.* 466. (e) *Id. Præd.* II. 118.

§. LXVII.

Prognoſtica CRUENTI, HEPATICI, & NIGRI HIPPOC.

Cruentæ alvi *dejectiones* ſinceræ aliarum hæmorrhagiarum pericula, & vices ſubeunt; ideo que in memoriam revocentur ea, quæ alibi innuimus. Fluxus *hepaticus* in dydropem plerunque terminatur. *Niger* modo cita virium exſolutione, modo lenta tabe vitam adimit. *Morbis quibuſcunque ſi aliis atra vel ſurſum, vel deorſum prodierit, lethale* (a). *Quibuſcunque ex morbis acutis, aut diuturnis, aut ex vulneribus, aut aliter quocunque modo extenualis bilis atra, vel qualis ſanguis niger ſubtus prodierit; poſtridie moriuntur* (b). Nihilo tamen minus exſtant obſervationes, quæ docent, ægros interdum evadere.

(a) Hippocr. *aphor.* XXII. *ſect.* IV.
(b) *In ſect. ead. aphor.* XXIII.

Curatio.

§. LXVIII.

Curatio generalis. LIENTERIÆ *curatio.*

Curatio in his affectibus eo tendat, ut cauſſa primum tollatur, deinde ſymptomata mitigentur. In *lienteria* initio lenia abſtergentia, uti ſerum lactis; oleum olivarum; rhabarbari tinctura aquoſa;

ſa, decoctum tamarindorum; deinde leniter ſedantia, adſtringentia, & ſtomachica, uti theriaca; diaſcordium *Fracaſtorii*; terra lemnia, catechù; ſanguis draconis; amara; vinum mali punici; cydonia conveniunt. Hæc vero in primis, ſi atonia quoque morbum aut faciat, aut foveat.

Cur pueri huic magis obnoxii? *Lienteria* ſæpe laborant pueri, quia infarctum, & multa pituita tumentem habent ventrem; quo introitus in vaſa lactea inhibetur: hinc corpus extenuatur, & omnia ingeſta per anum dejiciuntur.

Aptiora allis remedia. Curantur autem eccoproticis, reſolventibus, ſtomachicis. Myrrha, ſal lixivioſum, aloe (hic ex vino) aliquoties in die parva doſi data brevi ſanitatem reſtituunt (*a*).

Curatio CÆLIACÆ *paſſionis.* Nec diſſimili ratione agendum eſt in *cæliaca affectione* dummodo aperientia ſimul, & diuretica in uſum vocentur.

DIARRHÆÆ, *&* DYSENTERIÆ. *V. S. quando inſtituenda?* In *diarrhæa*, & multo magis in *dyſenteria* inter initia, viribus adhuc integris, temperamento, ac ætate florente, ſi febris, aut dolores urgeant, venam etiam iterato ſecare oportet. Depletis vaſis, ac inflammationis nullo indicio præſente, nec ullo alio morbo repugnante, ſi materia turgeat, emetico exturbanda eſt.

Emetici utendi ratio in contumaci diarræa. Nec deſunt exempla curationum per emetica præſtitarum, ubi nulla ſigna docerent, aliquid circa primas vias hærere, quod ſtimulo ſùo fluxum alvi faceret. Contumaces hujuſmodi *diarrhæas* curavit SWIETENIUS (*b*) dato ſingulis diebus per biduum mane vomitorio, deinde etiam alternis diebus per tres, vel quatuor vices iterato, donec felici eventu ſiſterentur, quod adſtringentia nequaquam efficere potuerunt. Veſperi tamen emetici operationem ſubſequente opiatum remedium dabat. Item SYDENHAMUS (*c*), & PRINGLIUS.

Tragacantha, & opiatæ. Datur quoque epicratice a grani dimidio ad grana duo gummi tra-

tragacantha confectione hyacinthina, aut diascordio excepta (*d*). Excellit in primis *ipecacuanha*. *Dysenterias* anuo 1731. Edimburgi grassantes, quæ *diarrhœis biliosis* subsequutæ sunt, curatas fuisse narrant repetita ejus dosi, narcoticis, rhabarbaroque cum mercurio dulci, qui vomitum interdum ciebat. Adstringentia vero noxia erant, nisi satis prius purgantia (*) adhibita fuissent (*e*). In illa tamen, quæ Londini epidemica fuit anno 1762., GEORGIUS BACKERUS contendit, inutile prorsum remedium ipecacuanham fuisse, nec multum opio, & rhabarbaro, nisi in fine morbi, tributum, ceteris emeticis præferens tartarum stybiatum (*f*). In Galliis vero anno 1745. autumnali tempore *dysenteria* pariter *epidemica*, quæ neque ipecacuanhæ, neque simaroubæ, neque aliis cedebat remediis, vitro antimonii cerato, referente DU-HAMELIO, & ARNALDO (*g*), tuto, & feliciter cessit. A PRINGLIO quoque summopere laudatur; sed GEORGIUS HAVERMANNUS (*h*) miratur, quomodo is tam sæpe illud suaserit: vitrum enim antimonii ceratum putat referendum esse inter minus tuta remedia, quia cera semper per liquores ventriculi, ejusque calore liquata augeri *dysenteria* ipse viderit. Contra commendat fabam pechurei (*pecherim*) brasiliensis, tanquam antidysentericum, quo ex triginta ægris vicenos sanavit. De hoc remedio mentionem jam fecerat cl. BÆCKIUS (*i*). Præmissis vomitoriis, & laxantibus dedit ejus pulverem ad *scrupul.* ij. bis quotidie, &, si dolores postulabant, nocte opiatum exhibebat. Post emetica principem locum occupant lenientia, tamarindi, myrobalani; rhabarbarum; oleum; serum lactis; aqua tectucciana (quam certissimum remedium REDIUS, &

Ipecacuanhæ efficacia in dysenteria epidemica.

Ejus inutilitas in aliis epidemiis.

Tartar. stybiat.

Vitrum ceratum antimonii.

Faba pechurei brasiliensis.

Lenientia post emesim.

BAGLIVIUS (*k*) habent), etiam per epicrasim adhibita, interpositis, noctu in primis, paregoricis, de quibus modo dictum est. Lysimachia vulgaris flore purpureo, sive salicaria purpurea, sive lythrum *Linnæi* commendatur a TREIKELDIO (*l*) medico anglo tam in decocto, quam in pulvere adversus *dysenteriam*. Salicariæ quoque præstantiam in *diarrhæis*, ac *dysenteriis*, ubi a laxitate malum oritur, variis experimentis cognovit HAENIUS. Dato prius purgante, drachma una, vel scrupuli jv. ejus pulveris mane & sero dantur. intra tres, aut quatuor dies ægri curantur; dummodo sordium copia, nimia putredo, intestinorum ulcus, aut alicujus visceris labes absint; paullo vero longiori tempore, si sit diuturnior. Annosa diarrhœa ad quævis rebellis remedia trium hebdomadum spatio sic curata est (*m*).

Lysimachia vulgaris.

HAENII *methodus in hujus remedii usu.*

(*a*) GORTER *de fame* §. 42. (*b*) §. 722. *v. ex pulsu per emetica &c.* (*c*) *Sect.* I. *cap.* 4.

(*d*) Vid. JURIEU *in notis* BRELOND. *ad transaction. anglican.*

(*) Cave tamen a radicis jalappæ usu, qui lethalis interdum fuit in dysenteria laborantibus, aut reconvalescentibus, ut videre est in *collection. societ. med. hauniens. vol.* I. *p.* 234. *Ex sched. auct.*

(*e*) *Essais de medec. d'Edimbourg.vol.*I.*pag.* 42.

(*f*) *De dysenteria, & catarrho utrisq. epidemic. an.* 1762. *Londini* 1764.

(*g*) *Histoir. de l'accad. R. des scienc. an.* 1745. En methodus ARNALDI, qua vitro cerato antimonii *dysenterias* curabat. Quinquaginta ægros eodem liberasse; nemine excepto, affirmat. Eos clysteribus, & lenitivo antea præparabat: postea sex vel octo grana ejusdem cum rosarum conserva alternis diebus propinabat, vespere autem anodynum exhibebat; terque, quaterque repetebat remedium. Denique curationem, superstitibus doloribus, leni opiato finiebat Com-

Methodus utendi vitri cerati antimonii ex ARNALDO.

Comment. lipsiens. p. 273., & *Giornal. medic. di Venezia ann.* 1764. *n.* 50. *p.* 306.

(*h*) *Comment. de reb. in sc. N., & M. gest. vol.* XV. *p.* 303.

(*i*) *Ibid. vol.* X. *p.* 198., & XIV. *p.* 516.

(*k*) *Cap. de diarrhœa, & dysenter.*

(*l*) *Gazzett. d'oltremonti n.* VIII.

(*m*) *Rat. med. par.* III. *cap.* V. *p.* 214.; & *T.* IV. *c.* o. Vid. curationem *alvi fluxuum* ab auctore propositam centies in I. & II. *volum.*, ex caus. §. 195. *vol.* I., & §§. 83. 144. 148., & alibi.

§. LXIX.

Crebra item enemata injicere proficuum valde est, primum abstergentia; deinde anodyna, & sedantia; tandem balsamica, & roborantia. Talia sunt, quæ ex sero lactis, & aqua hordei cum melle rosaceo fiunt; ex decocto pedum vituli, & omento vervecis; ex lacte vitello ovi indito; aut terebinthinæ eodem vitello ovi solutæ tantillo; aut addita theriaca, diascordio, philonio romano; aut decocto radicum consolidæ, bistortæ, tormentillæ; aut ex aqua fabrorum, similibusque. Extrinsecus ventri admovenda quæ molliunt, laxantque; & postremo quæ ventriculum, & intestina roborant, ac firmant. Vesicantia etiam efficacissima ad *chronicam diarrhœam*, avocato aliorsum morbi fomitæ (*), expertus sæpissime est Hamiltonus (*a*).

Quæ enemata injicienda.

Extrinsecus admovenda.

Vesicantia.

(*) *Chronicas* plurimum annorum *diarrhœas*, ac *dysenterias* curatas legimus a suppuratione vulnerum, quæ iis laborantibus fortuito inflicta sunt. Fortasse id evenit, quia virus morbosum, quod dysenteriam fovebat, extra corpus eduxerat suppuratio a vulnere inducta. Vid. *Iournal. de medec. de Paris. Auril.* 1756.

De revellentibus observatio.

1756. *T.* IV. *p.* 269. Ibi etiam narratur, quempiam poſt ſuppuratas colli glaudulas a *diarrhœa habituali* fuiſſe ſanatum. *Ex ſhed. auct.*

(*a*) *De Febr. miliar. cap.* VII.

§. LXX.

Curatio FLUXUS PUTRIDI *cum* ATONIA *conjuncti.*

Seroſis, putridiſque dejectionibus remedio ſunt, ſi ſimul concurrat atonia, adſtringentia. Cortex ſimaroubæ ex america ſub hujus ſæculi initium in europam allatus (*a*) inter hæc recenſetur, daturque vel in ſubtiliſſimum pulverem redactus, & aqua infuſus (*a*), vel ex aqua decoctus (*c*). Cortex quoque conneſſi, pocgerebæ (*d*), caſcarillæ (*e*), peruvianus, radix tormentillæ eumdem uſum obtinent. Radix *Johann. Lopez* (*) ſimaroubæ præferenda GAUBIO videtur (*f*). Hodie magno in pretio habetur radix *columbi* (**). Meſpila immatura magna copia vorata a SWIETENIO celebratur (*g*); ſicut ejus ſemina laudantur a VALERIOLA, & FORESTO. FOTHERGILLIUS novum quoddam gummi adſtringentis genus ex africa delatum (***) deſcribit, laudatque ut pharmacum optimæ notæ adverſus annoſas diarrhœas, fluorem album, immodicos alvi fluxus, & generatim contra quaſcunque laxitates, & acrimonias (*h*). Eumdem in finem commendatur lapis hæmatites; tinctura roſarum rubrarum (*i*), coraliorum *Helvetii*; acidi ſpiritus; atque ex opio parata. Sic aqua calcis vivæ juxta methodum BURLETI (*k*) utilis habetur in *dyſenteria*. Hujus aquæ libra una & ſemis cum tertia lactis parte ſingulis diebus epota *annuam dyſenteriam* mitigavit, quam deinde libræ tres quotidie per tres hebdomades datæ curarunt (*l*). Sed GEORGIUS HA-

Radix COLUMBI.

Novum gummi genus a FOTHERGILLIO *laudatum.*

Alia commendantur.

Acidi ſpiritus.

Aqua calcis vivæ juxta BURLETI *methodum.*

HAVERMANNUS in quadam constitutione *epidemica* quæ Haffniæ anno 1757., & Rendsburgi an. 1759., & Kellenusæ 1761. millites afflixit, frustra eam lacti admixtam, frustraque etiam corticem mangostanæ, & pocgerebæ adhibuit (*m*). Si vero ab aciditate primarum viarum *dysenteria* oriatur; ut ab acerbis, immaturisque fructibus; vino, lacte acidis; aliisque hujusmodi caussis, tunc absorbentia in usum veniant. Hinc adeo commendat HAMILTONUS (*n*) pulveres margaritarum, matisperlæ; oculos cancrorum; cornu cervi calcinatum; & terras bolares SWIETENIUS (*o*). Quod si acidum illud sit a nimia fermentatione dictorum vegetabilium ingestorum, acida mineralia danda sunt, quæ nimiam cohibent fermentationis vim, & aerem evolutum fixum reddunt. Cum vero morbus putridæ indolis sit, tum latius patet locus usui hujusmodi acidorum tam ad invertendam putridam colluviem, eamque evacuandam, quam ad vasa, & intestina leniter vellicanda, ac roboranda (*p*). Potui demum aqua nucerina in primis convenit, aut fontana chalybeata; nec minus proderunt acidulæ ferratæ alias a nobis commemoratæ. Item jura tenuiora suco citrei, aut limonii condita gummi arabicum in qua solutum (*q*); decoctum hordei tam crudi, quam leniter torrefacti, oryzæ, milli vulgaris (*r*), radicis althææ, aut saleb, cui substitui potest radix orchis morio *Linnæi* ob *gelatinosas ejus partes* (*s*), graminis, & pimpinellæ. Prodest pariter ex QUARINII fide (*t*) infusum ex floribus rhœados, & sambuci siccis.

Observatio HAVERMANNI.

Curatio DYSENTERIÆ *ab* ACIDITATIBUS STOMACHI.

Acida mineralia.

Quæ potui danda?

(*a*) *Essais de medec. d'Edimb. T.* I. *p.* 44. *edit. paris.* Vid. etiam BARBEYRAC. *p.* 101.

(*b*) *Comm. litter. Norimberg. p.* 388---89. anni 1732.

1732. ex lib. inscripto = *Voyag. du chev. des Marchais en Guine. &c.*

(c) *Essais de med. d'Edim. l. c.*, & BARBEYRAC. *l. c.*, præter quos legendi sunt DEGNERUS (*de simaroub. dissertat.*), & ACTA *phys. med. N. C. vol. V. in append.*, BREMOND *adnotat. ad transact. Anglic.* an. 1732. *p.* 158. *& seqq.*, nec non LAMESMÆ opus eximium, cui titulus: *Ventris fluxus multiplex &c. Ex sched. auctor.*

(d) *Comm. de reb. in sc. N., & M. gest. p.* 143. Ex america allatus hic cortex est ut specificum contra *fluxum hepaticum*, *diarrhœam*, ac *dysenteriam*. *Ex sched. Auctor.*

(e) SCARDONA *lib.* III. *p.* 39., qui optime tradit eum uniri alexipharmacis, uti bezoarticis, rad. tormentillæ &c. *Ex sched. auct.*

(*) Est radix arboris cujusdam, quæ aut Goæ, aut Malaccæ indigena est, quæque Indis contra alvi fluxus probatur. *Ex sched. auct.*

(f) *Adversar. med. p.* 78.

Nota de radice columbo.

(**) Usque ab anno 1685. cl. REDIUS ad KIRCKERUM scribens hanc *radicem columbo* inter *alexipharmaca* recenset, ad cujus tamen virtutem comprobandam nova institui oportere experimenta asserit. Nomen ei ab urbe *Columbo* Indiarum orientalium obvenit. PERCIVALIUS (*Experimens and observations on the columbo root*) multis a se capitis periculis eamdem miros affectus edere testatur non modo in *diarrhœis*, ac *dysenteriis* curandis, sed & in *choleræ* morbo, in vitiis *bilis*, ac doloribus intestinorum. Quod quidem JOHNSONIUS etiam confirmat. Is tamen antequam ea uteretur ad *vomitus* sistendos, remedium aliquod evacuandæ bili idoneum præbebat. Tum singulis trihoriis, aut quaternis horis pulverem hujus radicis ad binas drachmas tradere consuevit. In diarrhœæ initiis profuisse ait uti antispasmodicam, sed magis adhuc in ejus fine veluti tonica, alexipharmaca, & antiseptica virtute pollentem. Ejus pulveris xv., aut xx. grana, æquali, aut dupla dosi tartari vitriolati superaddita, mira præ-

stitisse

ſtitiſſe narrat etiam in febribus biliofis, nec minus proſpere ceſſiſſe ad vomitus in gravidis corcendos. Uno verbo aci das ſtomachi cruditates, biliſque vitia corrigere, ſtomachum ipſum roborare, acuere appetitum, nauſeam, & flatus tollere aſſirmat. *Ex adadverſar. auctoris*, qui meminit etiam hujuſce radicis *volumine* I. *de febribus* §§. CCCCXCV. CCCCXCVI. Vide etiam *Raccolta di opuſc. fiſiſc. med. di* LUIGI TARGIONI. *T*. V. (*g*) §. 722.

(***) Eſt gummi quoddam durum, fragile, intenſe rubrum, ac ferme nigricans, ejus exceptis minutioribus fragmentis, quæ colorem, & pelluciditatem amethyſti rubri æmulantur. Inodorum, & auſteri ſaporis eſt, nec non muci ſenſum ore veluti excitat, ſolviturque ſextuplo, aut ſeptuplo aquæ puræ. Fragilitate ſumma differt a gummi *Senegal*; ſapore etiam ſtyptico, diſſolvendique in aqua facultate etiam a *ſanguine draconis* officinarum. *T*. I. *ſoc. med. londinenſ. Ex ſch. auct.* *Deſcriptio gummi ex* FOTHEERGILLO.

(*h*) *Ibidem*. (*i*) HUXHAM. *De aer & morb. epidem. T*. II. *p*. 99. 105.

(*k*) *Memor. dell'accud. di Parig. T*. IX. *an*. 1700.

(*l*) *Eſſai de medee d' Edimbourg. pariſ. T*. II., & *Comment. lipſienſ. de reb. in ſc. N. & M. geſt. vol.* II. *P*. I. *p*. 84.

(*m*) *Ibid. Comm. lipſienſ.*

(*n*) *De praxe. regul. cap.* III. *p*. 26.

(*o*) §. 88. *n*. V.

(*p*) FARRIUS *De acidor. virib. p*. 128. Vide etiam LAMBSMAM *l. c.*, ubi *acidum vitriolicum*, cujus uſum in militum dyſenteriis BOERHAAVIUS maxime commendavit, ceteris præſtare acidis docet contra corruptionem. *Ex ſched. auct.* Vide etiam ſupra allata §. XXXIII., & §§. XLII. XLIII.

(*q*) *Comment. lipſienſ. cit. vol.* II. *p*. 639. Cera quoque ut gummi arabicum aquæ miſceri poteſt. *Liqueſcat cera in ſpiritu vini ad ignem; deinde filtretur ſpiritus vini. Hujus ceræ ſemidrachma, cum drachm.* j. *mucilagin. gummi arabici miſceatur, ſolvaturque in unicia una & dimidia aquæ.* *Formula miſcendæ ceræ, & ſpermatis ceti aquæ.*

Sic pariter ſperma ceti contuſum cum mucilagine arabica admiſcetur aquæ. TARGIONIUS *Opuſc. fiſ. med. T.* V. *p.* 9: *Ex ſch. auct.*

(*r*) KRAMER. *Commerc. litt. Norimberg. a* 1733. *hebd.* VI. §. 3. Item *Eſſais med. d'Edimb. T.*II. *p.*481.

(*s*) QUARIN. *Method. med. feb. a.* 1772. *p.* 33.

(*t*) *Id. ibid.*

LXXI.

Curatio TENESMI.

Quæ dyſenteriæ tollendæ valent, convenientiſſima quoque ſunt *teneſmo*. In uſum veniant potiſſimum injectiones ex lacte, & mucilaginoſis, quibus addi poteſt utiliter diaſcordium; aut theriaca (*a*); fotus ex decocto florum verbaſci, chamomillæ, ſambuci, capitum papaveris albi; linimenta ex butyro recenti, aut oleo e baccis *cacao* expreſſo; vapores ex aceto ſuper candentem laminam affuſo ano excepti, & cetera hujuſmodi. Reliqua ex cauſſarum varietate, & natura petantur. Non pauca ex hactenus allatis (§§. LXIX. LXX.) *cruentas* quoque dejectiones, *fluxuſque ſanguineos* curant. Sed ea in primis, quæ hæmorrhagiæ ſiſtendæ accommodata alibi (*) laudavimus. Talia ſunt plantago, tormentilla, myrtus, roſæ, cydonia, coralia, lapis hæmatites, atque ex his parata, in primis vero tinctura coraliorum *Helvetii*, laudanum liquidum *Sydenhamii*, tinctura roſarum rubrarum (*b*), aliaque adſtringentia paragrapho ſuperiore jam memorata. Nihil vero præſtantius eſt, quam acida mineralia intrinſecus largiori manu exhibere (*c*) (**). Quod attinet ad victus rationem, tenenuior hæc ſit; nec niſi fluida, blanda, lenia, demulcentia, gelatinoſa, aceſcentia, nec facile corrumpenda alimenta ſuppeditet. Cavere oportet etiam in convaleſcentibus

Emollientia, & ſedantia.

Acida mineralia.

Victus ratio.

Cautio.

tibus a medicamentis purgantibus. Lethum per radicem jalappæ allatum jam ſupra monuimus ex *collection. ſoc. med. hanmienſis vol.* I. *p.* 234.

(*a*) HUXHAM. De *aere & morb. epid. T.* II. *p.* 99. & 105.

(*) In autrographo cl. auctoris ſcriptum ejus manu legimus = *Hic multa deſiderantur* =, quæ poſtea, ut ſibi propoſuerat, addere non potuit. Si quis tamen plura poſtulet, hiſce analoga reperiet *vol.* II. §. CCXLII. & CCLXXI., & *cap.* XII. *vol.* III., & *cap.* II. *P.* I. hujus voluminis; ſicuti etiam *vol.* I. *de febrib.* multis in locis, & maxime quæ §. CCCXCVIII. & *ſeqq.* leguntur de *aere fixo*, *camphora*, & *arnica* tam ore quam ano excipiendis. *Editor.*

(*b*) HUXHAM. *l. c.* SCARDONA *De morb. mulier. c.* 3. §. 15.

(*a*) *Item de febrib. l.* IV. *c.* 8. §. 29., & FARRIUS *Tentam. de acidor. virib. p.* 137.

(**) Vide loca citata ex *vol.* II., ubi etiam *formulæ ſeri aluminoſi*, & *ſpecifici* HELVETII leguntur. Quando vero caute adhibenda ſunt acida foſſilia, tradit N. A. potiſſimum §. CCXCV. *vol.* I., idipſum obſervante cl. BOISSIEU, ut ex *nota* ibi appoſita compertum ſit. *Editor.*

CA-

CAPUT VI.

DE STOMACHI DOLORE, SIVE GASTRODYNIA, ET GASTRITE,

§. LXXII.

Ventriculi dolores.

ANtequam progrediamur ad reliquos intestinorum morbos, redeundum nobis est ad eorum veluti initium, ventriculum nempe, a quo paullulum discessimus; hic enim, ut reliquæ corporis partes sensu præcitæ, dolori & ipse est obnoxius. Si sinistrum ejus orificium, quod sensu acutiore donatum creditur, acriter doleat, * Καρδιαλγίαν dicunt. Difficillimum vero est in tot partium, quæ sub *epigastrio* jacent, concursu definere, quænam potissimum afficiatur; nec ipsimet ægrotantes satis plerumque indicare ciunt distincte peculiarem locum, in quo dolor insideat: nec certo constat, reliquas ventriculi partes non posse exquisitissime sentire, ac accerrimo dolore torqueri. Quare satius videtur, cuicunque dolori, qui ventriculum teneat, si magnus acerque fuerit, atque ideo *corde* in consensum vocato *lipothymias* inferat, hoc ipsum *cardialgiæ* nomen tribuere; qua in re consentientem habemus cl. SAUVAGESIUM.

* *Cardialgian.*

Doloris sedes.

Quisque dolor acutus cum lipothymia conjunctus cardialgia dicitur.

§. LXXIII.

Si vero aut non magnus sit ejus dolor, aut

aut minime lipothymiis comitatus, generatim * Γαστροδυνία dicitur, sive generico *stomachi doloris* nomine indicatur. Quod si ardoris potius molesti speciem inferat, *ardor* item *ventriculi*, sive *soda* aptissime nominatur; quanquam hæc cum *acida stomachi cruditate*, de qua supra §§. XXXVIII. XL. disseruimus, passim confundi soleat.

Quid sit * GASTRODYNIA? *Quæ soda?*

§. LXXIV.

Est etiam alia quædam gravis, & molesta ventriculi sensatio dolori proxima, aut etiam cum eodem sæpe conjuncta, quam *anxietatem* appellant; quum scilicet ægri sic afficiuntur, & torquentur circa stomachi regionem, ut locum, quo se contineant, minime invenire queant; sed crebro se jactitare, atque assidue positum, & figuram mutare, & alta e pectore suspiria ducere cogantur. Hæc tamen anxietas confundenda non est cum anxietatibus illis, quæ *præcordiorum*, aut *uteri*, aut *systematis venæ portarum* vitiis tribui debent; quonian ipsa potius a solius *ventriculi spasmo* latius diffuso oriri videtur.

Anxietas quid? *Cum aliis non est confundenda anxietatibus.*

§. LXXV.

Atqui horum affectuum una eademque est caussa proxima, nimirum illa partium ventriculi sentientium mutatio, aut commotio, quæ in sensorio communi ideam doloris modo acris, modo obtusi, aut anxietatis sensum excitare possit. Huic porro sensationi caussam præbet quidquid eas partes urget, premit, distrahit, stringit, discerpit; dividit, pungit, irritatve, ut alibi (§§. XXVII. XXVIII.

Caussa proxima harum affectionum. *Caussa materialis.*

Caussæ occasionales. XXVIII. XXIX.) posuimus. Quo referuntur acidi, vel acres, corruptive humores in stomacho aut secreti, aut confluentes, aut geniti; flatus; vermes; assumpta incongrua, prava, aut aliena, & noxia deglutita, aut facile degenerantia, venena; emetica; cathartica validiora; consuetarum evacuationum suppressio; ira vehemens; condimenta aromatica; spiritus fermentati; aqua frigida corpore æstuante epota; ventriculi nimia repletio; ulcus; cancer; tumor; abscessus; spasmus; aut sanguinis in ejus vasis congestio; metastases; febres mali moris; perniciosæ; itemque pancreatis, & vicinarum, aut consentientium partium morbi, & potissimum mucronatæ cartilaginis depressio, sive introrsum luxatio.

§. LXXVI.

** GASTRITES quid sit? Ejus caussa Signa diagnostica inflammati ventriculi.* Frequentissima vero ejus doloris (§. XXVII.) caussa est *ventriculi inflammatio*, quæ vocatur * Γαστρεἶτης. Caussæ, a quibus oritur, sunt cujusvis inflammationis communes, & pleræque jam §. LXXV. memoratæ. Quando itaque morbus ab *inflammatione* est, dolor assiduus, ingens, ardens, pulsans epigastrium, cordis scrobiculum, aut sinistrum (in primis prope costas spurias) hypochonetium tenet, sæpe ad dorsum usque protensus; ea regio valde tumet; tactum ob doloris acerbitatem refugit; & simul hæc omnia cum febre acutissima, pulsuque duro, contracto, modo parvo, modo magno, & vehementi conjunguntur. Deglutitio ipsa, immo eructatio quandoque impeditur; sitis ac æstus ægrum extorret; assumpta quæque vomitu vix compescendo ejiciuntur; dolorque ejusmodi concussionibus ingravescit, atque

que intenſior fit. Accedunt præterea ob conſenſum, qui inter ventriculi os ſuperius, & cor ipſum intercedit, atque ob ipſam cum diaphragmate, aliiſque partibus connexionem animi deliquia; ánxietates; creber ſingultus; reſpiratio difficilis, frequens, brevis; facies tetra; convulſiones; deliria; fœtidus oris halitus; aliaque ſæviſſima ſymptomata. Cum vero interiora vehementer urantur, & ſimul exteriora algant (quod in primis fieri dicunt in vehementiore, ac eryſipelatode inflammatione); tunc peculiari febris *lypiriæ* nomine a non nullis appellatur. *Quando nomen lypiriæ aſſumit?*

Diagnoſis.

§. LXXVIII.

Doloris autem cujuſque peculiaria ſigna examinanti facile innoteſcunt. At non omnis *ventriculi dolor* uno modo affligit, nec una invadit ratione. In aliquibus acerbior eſt, quam practici a *bile*, aut *acri* quadam cauſſa repetere ſolent. In aliis *dolor* ſe exſerit continuo poſt epulas; idque vel a ventriculi nimia ſenſibilitate, vel ſpaſmo, vel difficiliori dilatatione, vel ab acribus ſuccis copioſius in eum allectis, aut ſurſum ad cardium elevatis fieri poteſt. In aliis, dum cibus concoqnitur, & præcipuæ ſex circiter horis a paſtu, exacerbatur: quod vitioſe fermenteſcere maſſam cibariam, raceſcere, aut etiam corrumpi ſignificat. Quandoque a ſomno *dolor* percipitur; quod proficiſci videtur a reliquiis cibis corruptis aut ab accumulatis in decubitu, aut refluentibus in ventriculum ex duodeno acribus, bilioſis, acidiſque ſuccis: aut ab aere copioſius extricato, aut

Signa diagnoſtica cujuſque doloris. A bile, & acritatibus. A nimia ſenſibilitate ventriculis, & ſpaſmis &c.

A fermentatione aut corruptione ciborum.

aut ingreſſo, aut in ventriculo concluſo, & ſe ſe loci calore expandente. Quandoque dolor gravativus eſt, qui lentos, craſſoſque humores oſtendit; alius cum ardore, atque aciditatis ſapore, ut in *ſoda*; tenſivus alius, qualis a flatibus. Quandoque lypothimiam adducit; tuncque *cardia* affici præſertim creditur ob inſignem nervorum plexum, quo donatur, & ob communicationem, quam hi cum cordis nervis habere videntur. Quandoque cum ſenſu reſionis, & tunc ab *ulcere*, aut a *vermibus*; vel cum contorſionis, conſtrictioniſque ſenſu ſæpe ad fauces propagato conjungitur, & tunc a *convulſione* oritur. Interdum totum corpus convellitur, extrema refrigerantur, caput vertigine, doloreque tentatur: quæ omnia a *nervorum* actione, & *ſenſu* derivantur. Diſtingui demum ſolet *cardialgicus dolor* in *bilioſum*, *flatulentum*, *convulſivum*, *pituitoſum*, *inflammatorium*, *idiopathicum*, *ſympathicum*, *continuum*, *periodicum*, & ſicco porro.

A craſſo, lentoque humore. *A flatibus.* *Ab affecto cardia.* *Ab ulcere, & a vermibus.* *A convulſione.* *A ſenſibilitate nervea.* *Hinc differentiæ cardialgiæ.*

§. LXXVIII.

Neque ſemper doloris locus uno *ventriculo* circumſcribitur; nam ab *epigaſtrio* ad *dorſum*, ad *ſcapulas*, ad *œſophagum* producitur, immo deorſum etiam deſcendit. Facile quoque *cardialgia* pro dolore colico, aut *dolor colicus*, qui occupat eam *coli partem*, quæ *ventriculo* ſubſternitur, pro *cardialgia* accipi poteſt. Diſcrimen vero eſt, quod in *cardialgia* dolor ad *thoracem*, in *colica* autem ad *umbilicum*, & *renes* protenditur. Sed quis ex loci ratione partem affectam ſemper, & certo definiat? Ventriculus enim interdum e loco motus, aut aere diſtentus, aut ad inferiorem, inamque

A ventriculo ad alias partes dolor extenditur. *Cardialgia differt a dolore colica.* *An pars affecta e loci ra-*

que ventris partem pondere detruſus a profectoribus inventus eſt. Ne confundatur demum *gaſtritis* cum ea *hepatitidis* ſpecies, quæ *jecinoris concavam* partem, aut *ſiniſtrum ejus lotum* obſidet, prohibet ſevities ſymptomatum, & profundior doloris ſenſum, qui in illa eſſe conſuevit. Differt quoque a *muſculorum rectorum inflammatione*; quod in hac omnia ſunt remiſſiora, & dolor magis ad exteriora vergit. Ab utroque pariter morbo, itemque a *diaphragmatis inflammatione* dignoſcitur *gaſtritis*, quod in hac dolor tum inſignis oritur, quando vel alimenta, vel medicamenta in ventriculum perveniant. Reliqui tandem dolores febris acutæ abſentia facile diſcriminantur, niſi eam ſequuta inflammatione ſibi adjunxerint.

tione definiri queat? Quando ab hepatitidis ſpecie quandam differat gaſtricis? Item ab inflammatione muſculorum rectorum, & diaphragmatis? Aliorum dolorum diagnoſis?

Prognoſis.

§. LXXIX.

Levis ventriculi dolor, & convulſius periculi fere expers eſt. Si vero diuturnior, aut gravia ſymptomata ſibi adſciſcat, non caret periculo. *Cardialgia* cum febre continua, & magno circa ventriculum dolore, aut febribus malignis tam continuis, ~~quam~~ intermittentibus ſuperveniens, acutiſſimi, periculoſiſſimi morbi ſpeciem exhibet, Namque aut inflammationis effectus eſt, quæ ſemper plena diſcriminis habenda eſt, aut in eam tranſire comminatur. Hac vero correpti intra xxiv. horam interdum pereunt, quod inflammatio, ut plurimum gangræna, & ſphacelo cito finitur. Id autem fieri indicium eſt, ſi pulſus parvi, exiles, & creberrimi evadant, & reliquis ſymptoma-

Quid de convulſivo, & levi dolore? Quid de graviori?

Cita mors ex inflammatione in gangrenam tranſeunte.

Signa gangrenæ

ptomatibus non remittentibus, dolor cesset, ejusque loco summa anxietas accedat.

Curatio.

§. LXXX.

Caussæ effectrices tollendæ. Curatio ut recte instituatur, oportet caussam doloris effectricem (§§. LXXV. LXXXI.) tollere, irritationem sedare, &, si qua est inflammatio, aut ejusdem metus, eam resolvere, aut præcavere. *Emesis, & alvi ductio.* Caussam, ventriculo, aut duodeno inhæreat, quæ tamen ejusmodi, sit, ut removeri queat, blandus vomitus, aut alvi ductio aufert. Oleum amygdalarum dulcium, aut seminum lini, aut olivarum præstantissimum est cum vomitus excitandi, tum alvi laxandæ consilio, dummodo largiori manu propinetur (*). *Enemata & fotus emollientes.* Enemata quoque utilissima sunt; itemque fotus extrinsecus admoti, qui molliant, & laxent. *Si ab acrimonia vel alkalica, vel acida, qui curatio?* Si *acre* aliquod morbum faciat, id temperetur potu aqueo, demulcente, mucilagineo; si *alkalinæ* sit naturæ, acidis (**); si *acidæ*, amaris, alkalicis, & absorbentibus; si *tenax, viscidumve* sit, incidentibus, attenuantibus, salibusque neutris; *Si a visciditate, quæ? Si a spasmis, vel a flatibus.* si *spasmus*, aut *flatus*, opio, theriaca, diascordio, philonio romano, castoreo, carminativis sedetur, excutiaturque. *Ubique chamæmelum convenit.* Chamæmelum fere ubique locum habet, ex quo decoctum, oleum distillatum, & aquæ parantur. Emollit, flatus discutit, spasmos sedat, & leniter sine irritatione roborat.

(*) Meminit, me non multis ab hinc annis feliciter & illico a gravi *cardialgia* liberatum quinque uncis olei amygdalarum dulcium uno haustu assumptis; postquam nullum dolori levamen attulerant alvum

vum ducentia, emollientia, aquæ acidulæ, venæ ſectio, aliaque tam intus, quam extrinſecus adhibita.

(**) Vid. *vol.* I. §. CCXVI., *alibi etiam, ubi auctor multa a recentioribus celebrata adverſus cardialgiam proponit.* Vid. item hic *cap.* III. *de læſa alimentorum coctione.*

§. LXXXI.

Ubi vero plethora, aut ſuppreſſa aliqua evacuatio, aut febris acuta, aut *gaſtritis* comes *cardialgiæ* ſit, quam citiſſime ſanguis ſemel, iterumque mittatur e brachio, pede, hæmorrhoidibus, & quo ad opus erit, & quo ad vires tulerint. Si vero ſymptoma *febris intermittentis* fuerit (*), febris accommodatis auxiliis, ac in primis cortice peruviano curetur. *Vermibus* anthelminthica opponantur, quæ ſequenti *capite* X. recenſebimus. *Cartilago enſiformis luxata* in priſtinam ſedem cucurbitula ſicca appoſita retrahatur. Reliquarum cauſſarum curatio e ſuo quæque loco petenda eſt. Victus ſit tenuiſſimus, omnino blandus, & liquidus. Tandem prophylaxeos cauſſa ſerum lactis, lac, medicatæ aquæ, balnea, deobſtruentia, decocta ſudorifera, edulcantia, & potiſſimum martialia remedia uſui eſſe poſſunt.

Quando ſanguis mittendus?

Si a febre intermittenti.

Si a vermibus.

Si a luxata cartilagine enſiformi, quæ curatio?

Victus ratio.

Curatio prophylactica.

(*) *Eſt etiam aliarum febrium, ac morborum ſymptomata. Videatur præſertim* §. CCXI. *vol.* I., *&* *ſupra laudatus locus, ſive* §. CCXVI.

CAPUT VII.

DE DOLORIBUS INTESTINORUM, ALIARUMQUE ABDOMINIS PARTIUM,

§. LXXXII.

Dolor COLICUS, & ILIACUS. * *Colon.* * *Ileon.* *Veterum opiniones recensentur.*

DIvidi *inteſtinorum dolor* ſolet (nam & ipſa dolori ſæpiſſime obnoxia ſunt) in *colicum* (*), atque *iliacum*, in eum ſcilicet, qui * Εἴλεον, ſive *craſſum*, aut *plenius inteſtinum* afficit, & in eum, qui *tenue*, ſive * Κῶλον. Veteribus enim hæc duo tantum erant inteſtina. Utrumque vero dolorem non loci ſolum diverſitate, & ſede diſtingui, verum etiam intenſionis acerbitate, vulgatiſſima opinio eſt. Tradunt nempe plerique, *colicum* tractum *coli* & directionem ſequi, *iliacum* vero *ilei* regionem & poſitum tenere; & præterea acerbiorem *iliacum* eſſe, quam *colicum*, quod tenue inteſtinum nervis copioſioribus inſtrui videatur; ideoque majori acutiorique ſenſu pollere, quam *craſſum*, ſive *plenius*, uti a C. CELSO (*a*) nominatur. Addunt etiam, vomitum in *colico* deficere, aut certe in *iliaco* moleſtiorem, & magis aſſiduum eſſe.

PLINII *locus a* SENNERTO, & TRONCHINIO *notatus.*

(*) C. PLINIUS SECUNDUS *lb.* XXVI. *cap.* I. *hiſtor. natur. colum*, ſive dolorem *colicum* novum eſſe morbum ſcribit, & TIBERIO Cęſare principatum tenente irrepſiſſe, nec quemquam ante imperatorem ipſum, qui in eum primus omnium incidit, eo fuiſſe correptum. At SENNERTUS *medic. pract. lib.* III.

P. II.

p. II. *sect.* 2. *cap.* II. *quæst.* I., & post eum TRONCHINIUS *de colic. picton. cap.* I. locum PLINII falsi insimulant, ostenduntque. CASSIUM C. CELSO contemporaneum, & THEMISONEM, qui sub AUGUSTO floruit, & PHILONEM tarsensem THEMISONI coævum de *colico* dolore loquutos esse. Fortasse tamen excusari PLINIUS, immo absolvi posset, si de quadam doloris *colici* specie, quæ tunc primum *epidemice* grassari visa sit verba fecisse intelligendus esset, quod probabile videtur, ut infra indicabimus. *Ex sched. auctor.*

(*a*) *Lib.* IV. *cap.* 13.

§. LXXXIII.

Verum animadvertendum est, ex sede solum, quam intestina secundum naturam occupare solent, nihil profecto certi aut perpetui posse decerni; cum cadaverum sectiones non semel demonstraverint, intestinorum omnium, speciatimque *coli* positum multiplici ratione variari. Interdum quippe *colon* ab ortu ipso alienam sedem obtinuit; interdum a ventriculo, hepate, liene præter morem ampliatis & turgentibus detruditur deorsum; interdum excrementis plenum, & diventum suo prope pondere deprimitur hypogastrium versus: aut contra flatibus, sive aere expansum, & tympaniticum redditum sursum attollitur, sublimiorique loco assurgit; quas ob res modo circa umbilicum, modo etiam inferius miris, variisque flexibus deturbatum, modo subcostas spurias adactum, elevatumque (*a*) reperitur; Nihil vero magis, frequentiusque *coli* sedem subvertit, illudque versus medium abdominis propellit, quam vesana illa laterum, illiumque constrictio, quam thoracum, ut vocant, tormento moliun-

An diagnosis certa a sede intestinorum decerni possit?

Quot coli alberationes? & a quibus caussis oriantur?

Quæ frequentior caussa?

liuntur mulieres, ut graciliores, & quasi dixerim junceæ in medio ventre appareant; quemadmodum in earum cadaveribus sæpissime deprehendimus.

Observationes. (*a*) MORGAGNIUS *epist. ana. med.* XXXIV. *n.* 2. 3., BONETUS *sepulchret. anat. schol. ad observ.* 41., & LIEUTADIUS *histor. anat. med. lib.* I. *art.* 27.; qui ex BALLONIO observationem excitat intestini *coli in thoracis cavum per diapragmatis foramen* potrusi; atque aliam ex *miscell. N. curiosor.*, in qua dicitur *pars coli ventriculo proxima supra diaphragma* hæsisse.

§. LXXXIV.

Caussa aberrationum tenuium intestinorum. Intestina quoque tenuia sua e sede depulsa modo in hanc, modo in illam partem migrare coguntur. In primis id evenit ab utero gravido; ab ascite; ab hydrope cystico, sive saccato; ab herniis; a tumoribus mesenterii, omenti, ovariorum, uteri, tubarum ejus, aliarumque abdominis partium; ab aucta hepatis, pancreatis, lienis, renumve mole; a ventriculo etiam enormiter dilatato, & deorsum prolapso: a quibus omnibus intestina quoque, & maxime *tenuia*, in varias partes tracta, aut pulsa locum, & sedem suam commutant. *Exempla auctorum.* Sursum retracta, & coalita, itemque in infimam abdominis partem dejecta, & complicata a MORGAGNO (*a*) memorantur; a quo etiam signa traduntur, quibus id, ubi contigerit, cognosci possit (*). Omnia ad *hypochondrium dextrum conversa*, & *conglobata* vidit BARTHOLINUS (*b*), ab *umbilicum congesta* LAUBIUS (*c*), ad *hypochondria* item *revoluta* COLUMBUS (*d*) (**).

(*a*) *Epist.*

(*a*) *Epist- anat. med.* XXXIX. *art.* 28. 29. 30.

(* Ibidem cl. MORGAGNIUS hæc habet: *In corpore neque obeso, neque maxime extenuato, neque hydropico, neque laborante suspicione dilatatæ, aut alias ob caussas præter modum ibi pulsantis arteriæ magnæ descendentis; si pulsatio naturalis, & multo magis si durities, quam corpora vertebrarum exhibent, percipiatur; sursum retracta esse intestina conjiciemus, addetque conjecturæ non leve pondus, si abdomen simul æquo depressius infra umbilicum; supra autem turgidius animadvertatur. Quod si cum his signis in superiore eadem regione peculiaris, & mobilis tumor se se attollat, non modo cavendum est, ne propter renixum, & superficiem inæqualem, ac tuberosam ad scirrhorum, aut strumarum genus facile referamus, verum insuper quærendum est, quibus indiciis illuc magis adduci possimus, ut ex intestinis fieri conjiciamus. Erunt ea indicia, si ægrum sæpe tenuium intestinorum doloribus, & sanguinis ex hæmorrhoidibus fluxui, licet postea imminutus fuerit, aut suppressus obnoxium fuisse intellexerimus; si tumor vexantibus flatibus dolore afficiatur, si alvus magis magisque ex quo tumor incepit, adstrictior sit; atque alia de eodem genere, quæ aut in proposita a nobis historia leguntur, aut ex ea in mentem venise possunt. Essent autem hæc peculiaria magis indicia si tumor gravior interdum, aut levior ab ægro, durior autem, majorve, aut mollior, minorque a medicis quoque animadverteretur, quemadmodum in herniis accidit intestinorum. Et quamvis id rarius in tumore hoc nostro contingere posse videatur ob crebrerrimos fluxus, non levem constrictionem, & arctissimum præsertim intestini cum intestino coalitum, peristaltico eorum motui efficientem, quæ videlicet caussæ materiam, unde renituntur, in ipsis, ut vidimus, remorantur, ac retinent: tamen credibile est, si diligenter, sæpius) ac variis temporibus illa perquisitio repetatur, iisque potissimum, quibus jam-*

Signa ex MORGAGNIO *aberrationum intestinorum.*

dui nihil, & *quibus plus nuper recrementorum dejectum sit, aut quibus major, quibusque minor flatuum copia vexet; credibile est, inquam, aliquod ejusmodi signorum aliqua ex parte posse deprehendi*.

(b) *Cent.* I. *hist. anat.* 2.

(c) EPHEM. N. C. *cent.* 9. *obser.* 64.

(p) *De re anatom. lib.* XV.

(*a) Qui vero similes *coli*, aliorumque *intestinorum*, & *viscerum* a propria aut sede, aut figura aberrationes videre capit, consulat. HAENIUM in *Raton. meden. P.* X. *cap.* I. *tab.* 1. 2. 3. 4., & *P.* XI. *cap.* III. IV., *tab.* 1. 2. 3. 4. *Ex sched. auct.*

§. LXXXV.

An doloris acerbitas signum sit iliaci pathognomonicum? An vomitus absit semper in dolore coli? De parte effecta neque doloris sedes, neque ejus intensitatis gradus certum indicium præseferunt.

Neque doloris acerbitas certo *illiacum* esse dolorem arguit, cum a GALENI tempore in hanc usque diem ex historia medica compertum habeamus, modo *colicos*, modo *iliacos* dolores acerbitate, & vehementia sævire, sic ut neuter acerbior jure dici queat. Neque omnino verum est, in *colo* affecto vomitionem semper abesse, aut minus assidue, & minus vehementer, quam in *iliaco*, vexare; nam sæpe in hominibus sensibilioribus a *colico dolore*, præcipue cum ea *coli* pars, quæ ventriculo transversim subjicitur, torqueatur, vomitus vehementissimos, assiduosque excitatus vidimus. Quoniam igitur neque locus, quem dolor tenet, neque doloris gradus, neque vomitus præsens, aut absens per se satis nos de parte laborante certo reddere queunt, & quoniam complures aliæ partes intestini attiguæ, aut interpositæ, aut subjectæ in abdomine existunt, quarum caussæ judicii, & diagnoseos difficultas augetur; non uni, aut alteri signo fidendum est, sed maturo omnia examine perpendenda sunt, atque ex plurium

con-

concursu cenjiciendum, an una potius, quam altera pars laboret; ut infra exemplis declarabitur. Quas tamen difficultates ut effugerent medici, quecumque *abdomini*, aut *intestinorum dolorem*, modo vehemens sit, & acerbus (nam leviores *tormina* potius dicuntur), nostris temporibus *colicæ* generico nomine complectuntur, & pro caussarum ejus diversitate, a quibus oritur, non paucas differentias conficiunt, suis quasque notis distinguendas, ut paullo post indicabimus.

Quid colici doloris nomine modo sit intelligendum? Quænam tormina sint? A diversitate caussarum differentiæ colicarum desumuntur.

§. LXXXVI.

Caussæ quæ?

Ad caussas autem quod attinet, perspicuum sane est, has non absimiles esse debere iis, quas §. LXXV. exposuimus, & pro diversa earum ratione dolorem, nunc majorem, nunc minorem, variæ naturæ excitari. Præcipue vero hic reputatur flatus; bilis depravata, aut exuberam; pituitæ varia genera, nempe, ut veterum sermone, atque opinione utar, viterea, viscida, acida, salsa; fæces induratæ, congestæ, auc alicubi hærentes; lapides intestinis accreti; corpora dura, aliena, acuta, uti nummi, acus, ossa; nuclei cerasorum, prunorum, aliorumque fructuum; atque alia ejusmodi deglutita, nec per anum emissa, sed in aliquo intestinorum flexu restitantia, aut alicubi infixa, aut viam obstruentia; vermes multiformes, tæniæ; spasmus; convulsio; sanguinis congestio: hæmorrhoidum, aut catameniorum fluxus suppressus; intestionorum tumores, scirrhi, cancri, ulcera, conglomerationes (*), aliaque eorum, aut vicinorum viscerum vitia; arthritica, rheumatica, herpetica, scorbutica, scabiosa materies retropulsa; perspiratio retenta, atque ad intesti-

testina translata; pus in cavum abdominis effusum, acrimonia intestinis insensum: bilis pariter e disrupta cystide fellea repente profusa, ac intestina exterius irritans; febrium cum intermittentium, tum continuarum imperfecta judicatio, aut earum fomes abdominalibus visceribus peculiariter noxam inferens; frigus suspectum; pedum incauta refrigeratio; alimenta per se noxia, aut non bene digesta; rerum fermentescentium, uti musti, cerevisiæ non defæcatæ, & similium ingurgitatio; fungorum esus, meconium retentum, aut lac acescens, aut coactum in infantibus; & demum ipsa * *enterites*, sive *intestinorum inflammatio*, quam non nulli * *chordapsum*, *iliacam passionem* aut ** *ileum* etiam appellant (†).

Inflammat. intestinorum.
* Εντερίτης.
*Χορδαψός.
** Είλεον.

(*) Præter *conglomerationes* intestinorum, quas (§ LXXIV.) indicavimus, memoratu digna est illa, quam COLUMBUS (*loc. cit.*) descripsit, natam videlicet ex ultimis *ilei* Partibus una complicatis, tumoremque in hypogastrio exhibentibus. Similem tumoris speciem vidi & ipse in muliere *colica chronica* jamdiu afflicta, & demum marasmo confecta, Talem quoque post ascitem in inferiori pariter abdominis parte ex coglutinatis, & cartilagineam fere diuritiem adeptis intestinis adducit MORGAGNIUS (*Epist. anatom. med.* 39. *n.* 29. & 30.) Apud eumdem (*epistola eadem n.* 26.) describitur durus, & circumscriptus tumor in infima epigastri parte extrorsum protuberans, quem sola intestina tenuia retracta, & conglomerata simul formabant. Item intestinorum uua cum mesenterio in unum quasi globum convolutorum, & arctissime coherentium exempla legi possunt in *actis academ* N. C. *T.* 1. *observ.* 87., & *T.* 6. *observ.* 134. FANTON. *Observ. epist.* 4. BONNET *sect.* 21. *Observat.* 3. §. 8. Quibus similia non pauca ego quoque addere possem. *Ex sched. auct.*

Conglomerationum exempla.
Observatio COLUMBI, & AUCTORIS.
Aliæ MORGAGNII.
Quædam ab aliis petitæ, & depromptæ.

(†) Hoc ipso sensu *ileum* accepisse videtur HIPPOCRA-

POCRATES, quando dixit: *ab ileo vomitus, aut singultus, aut convulsio, aut delirium; malum.* *Aphor.* 10. *sect.* VII. Si enim *ilei* nomine non *entritim*, sed *volvulum*, ut vocant, intellexisset, non potuisset recensere *vomitum* tanquam *sinum malum*, cum sua natura *volvulus vomitum* contineat, nec sine eo esse possit. Sed clarius apparet, HIPPOCRATEM de *inflammatione intestinorum*, sive *enterite* loquutum libro *de affect.* XXII. l. 5.. ubi hæc habeantur: *Ileus cum apprehenderit, venter durus fit, & nihil fecernit, & dolor inferne omnem alvum tenet, & febris, & sitis. Aliquando vero præ dolore æger etiam bilem vomit.* In volvulo autem stercus, non bilis vomitu ejicitur. *Ex sched. auctor.* *Quid ilei nomine intellexerit HIPPOCRATES?*

§. LXXXVII.

Hinc profluunt *colicarum* differentiæ; quæ frequentius a medicis nominantur; nempe colica *flatulenta*; *biliosa*; *pituitosa*; *stercoralis*; *calculosa*; *verminosa*; *spastica*, & *convulsiva*; *sanguinea*; *hæmorrhoidalis*; *catamenialis*; *arthritica*; *scorbutica*; *metastatica*; *accidentalis* ab assumptis, aut a refrigeratione; *inflammatoria*, & sic porro. Præter hasce differentias vero, quas caussæ patentiores suppeditant, dantur etiam aliæ, quæ *communes* dici possunt, uti *primaria*, *secundaria*, *symptomatica*, *periodica*, *diuturna*, *chronica*; *acuta*, *endemica*, *epidemica* &c. *Periodicæ* sæpe numero a febrium intermittentium fomite originem ducunt, atque ut plurimum earum accessionibus tanquam symptoma superveniunt. Diuturnas, & *cronicas* (*) vitia plerumque organica rebellia, solutuque difficilia, de quibus supra §§. LXXXIV., & LXXXVI. mentio facta est, efficiunt: uti *endemicas*, & *epidemicas* caussæ quædam communes, plus minusve diffusæ.

Differentia a caussis.

Communes aliæ differentia.

Periodicæ.

Chronicæ.

Endemicæ, & epidemicæ.

(*) Hor-

Vitia a quibus chronici dolores sive colicæ diuturnæ oriri possunt.

(*) HOFFMANNUS *præter dolores* (inquit) *intestinorum, qui acutioris sunt indolis, & vel in salutem, vel in mortem brevi terminatur, dantur etiam* chronici *qui sunt* generis, *& diutius insistunt, ac per multas hebdomadas, immo per anni aliquando spatium excruciant, licet per intervalla suas habeant remissiones, & exacerbationes. Horum post mortem demum fuit inventa caussa, quod in quadam parte intestinum fortiter angustatum, constrictum, scirrhosum, vel callosum fuerit deprehensum* &c. *Sect.* II. cap. V. p. 180. De intestinor. dolorib. *Ex sch. auct.*

Scirrhi & calli intestinorum.

Scirrhum autem *coli* HOLLERIUS *lib.* I. *cap.* 41. *de morb. internis*, & RHODIOS *centur.* II. *observ.* 75. describunt. Item a *callo* colicam intestinis productam BENIVENIUS conspexit: *Lib.* V. *de abdit. rer. causs. cap.* 50. *&* 45. HILDANUS quoque in cadavere hominis, qni per *aliquot annos dolore fixo*, & *continuo* sub *hepatis regione* laboraverat, & tandem gavissima *passione iliaca* axtinctus fuerat, invenit *scirrhum* jam *exulceratum* in *cæci* intestini fundo. SWIETEN. §. 486. Vid. RIVERIUM etiam *Prax. med. lib.* X. *c.* I. *De dolor. colic.*, & RENCALLUM *Hist. morb. p.* 172. *Ex sch. auct.*

§. LXXXVIII.

Caussæ peculiares colicarum regionum, & artificum.

PICTONUM *multiplex juxta auctores caussa.*

Caussæ autem communes vel multos eodem tempore, aut quasdam solum regiones, aut aliquos tantum artifices, aut familias afficiunt. Vinum acidum immaturum a CITESIO creditum fuit caussa *colicæ* illius acutissimæ, qua *Pitones*, aliosque vicinos populos epidemice vexari ipse vidit (*a*) Similem *colicam* a vino albo non satis defæcato derivarunt PISO, SENNERTUS, CRATO, CARDANUS, WEPFERIUS (*b*), aliaque. Potum acidum, quem *ponch* (*) dicunt, nimio continuatoque

toque usu inferre colicas hujusmodi posse, auctor & testis ast TRONCHINIUS (c), cui etiam eodem nomine suspectus est succus citrei, & spiritus vitrioli, si potui largiori manu adjiciantur. *Japones* colicæ item simili obnoxios esse ob cerevisiam ex oryza paratam, qua utuntur, fortasse acidam, memoriæ prodidit KÆMPFERUS (d) Putridæ aquæ, & vermiculis, quos *setas aquaticas*, sive *gordios* vocant, scatentes, quas *lappones* bibunt, pro caussa communiori, unde *colica* laborant, habentur a LINNÆO. A vino pomaceo, vulgo *cidre* gallis *colicam*, qua *damnonienses* conflictari solent, derivandam existimat HUXHAMIUS. GEORGIUS vero BACKERUS (e) eamdem e vino quidem pomaceo, sed plumbi admixtione edulcato repetere mavult. Revera nihil magis inferendis atrocissimis hisce *colicis* confert, quam vina *plumbo*, aut *lithargyro* edulcata: sicut etiam medicamenta ex plumbo parata tam intrinsecus (**), quam extrinsecus adhibita; itemque plumbi halitus, aut pulvis inspiratus, & deglutitus; cosmetica ex eo parata; & demum alimenta in vasis plumbeis cocta, aut diu in iisdem asservata. Sunt etiam qui inter caussas hujus *colicæ* referunt fumos *arsenicales*, *antimonii* non rite ab lienis expurgati, aut *cinnabaris nativæ* non ablutæ usum internum, *viride æris* cibis a vasis cupreis impertitum. Quibus tamen omnino adversatur docto, & præstanti opusculo cl. STOCKAUSENIUS, qui a solo *plumbo colicas*, quæ passim *metallicæ* dicuntur, oriri contendit, ideoque *saturninas* eas appellat, ut ab aliis speciebus discernantur (f). Quæ *metallica*, aut *saturnina* aliis, RAMAZZINIO *plumbariorum*, DUBOISIO *figulina*, itemque *pictorum* audit; quod ei maxime obnoxii sint

JAPONICÆ *caussa*.

LAPPONICÆ,

DAMNONIENSIUM?

Caussa omnium forme a plumbo.

An plumbus tantum vel alia metalla etiam in caussa ejus sint?

Cur hæc SATURNINA *dicatur?*

Cur plumbariorum, figulo-

metal-

rum; & pictorum propria? *metallorum fossores, metallurgi*, ac in primis; qui *plumbum* tractant, quique vasa terrea plumbeo vitro obducunt, aut varia pigmentorum genera dissolvunt, terunt, & ore ex iis manantem subtilem pollinem hauriunt, uti *figuli*, & *pictores*. Sed præter enumeratas *colicarum* species scire oportet, nostra hac ætate *colicæ* nomen ad dolores etiam aliarum abdominis partium extendi: atque adeo apud clinicos sæpe mentionem fieri de *colica stomachica*, *pancreatica*; *mesenterica*; *hysterica*, *nephritica*; *hepatica*, sive, ut alii malunt, *hepatalgia*.

Colicarum nomem ad aliarum abdominis partium dolores indicandos usurpatum.

(*a*) *De novo & popul. apud Picton. dolor. colib. diatrib. Paris.* 1639.

(*b*) . . . .

(*) *Rum-ponch* paratur ex spiritu sacchari ardentissimo, & succo limoniorum silvestrium.

(*c*) *De colic. picton. Genev.* 1757.

(*d*) . . . .

(*e*) *Medical transactions publisched bi the colleg. of physicians in London. vol.* I. *p.* 175. *& seqq.*

(*f*) *Traite des mauvais effets de la sumee de la lytharge, traduit du latin, & commente par M.* J. J. GARDANE. *Paris* 1776.

(**) *Hujusce caussæ exemplum* FERNELIUS *affert sequenti historica narratione*. (*De luce vener. c.* VII.).

Observatio FERNELII *de colica a medicamine saturnino ortæ.*

„Amicus quidam meus erat distillationi e capite interdum in cervicem, & scapulas, interdum in pedum articulos obnoxius: qua tamen superveniente justis evacuationibus haud ægre liberari solebat. Huic a me jam doloribus liberato empiricus quidam *plumbi pulverem* adversus *arthritim* ita commendavit; ut in eo solo ejus recurrentis præcautionem positam esse statim persuaderet. Cujus idcirco usum amplexus pulveris ejus sequilibram ex jusculis, ex vino, & pyris coctis, aliisque rebus sacchari loco quindecim dierum spatio absumpsit. Sed dii boni! Dysenteria eru-

crudelis febri ſtipata die duodecima exorta eſt cum graviſſimis non *ventris* ſolum, ſed & *ventriculi torſionibus* ad eam ſpinæ dorſi partem, in quam os ipſius incumbit, pertinentibus. Ventriculi tanta diſſolutio, tanta oris oblæſio ſubſecuta eſt, ut ne contactum vel blandiſſimum ferre poſſet: & quæcunque ingerebantur vel in *plumbeum* nidorem, vel in raucorem tenuiſſimum verſa mox revomebantur. Inde ructuum tanta edebatur copia, ut in flatus omnia abire viderentur. Sedata dyſenteria, graves illi *ventris*, *lumborum*, & *ventriculi cruciatus* dies viginti perſeverarunt cum incendii interni moleſtiſſimo ſenſu, totidemque noctes peregit inſomnes. Atque hoc temporis intervallo, licet ſitis ipſum non valde exercuerit, appetentia tamen ſemper proſtrata jacuit; nec alvus quidquam niſi vel clyſtere, vel cathartico medicamento proritata reddidit. Et quæcunque tum infra, tum ſupra aut ſponte, aut artis beneficio prodiere, *plumbeo* calore infecta erant omnia; ſuam illam qualitatem internis partibus pertinaciter adeo impreſſerat. Interim exorta *ictero* corpus totum fœdatum apparuit; ac ſanguis, ſedat a dyſenteria, ad febris curationem reſerata vena detractus totus flavus, bilioſus, ac ſpumoſus deprehenſus eſt „. *Ex ſch. auct.*

Cl. TISSOTIUS quoque, *atrociſſimas colicas* a *ſaturni ſaccharo*, & a *tinctura antiphthiſica* GARAMANNI natus eſſe, exemplis, & obſervationibus ſuis confirmat. *De colic. ſaturnin.* Ex ſch. auct. *Alia* TISSOTII.

Diagnoſis.

§. LXXXIX.

Nunc qua ratione ſingulæ *colicæ* diſtinguantur, ſupereſt dicere; & quanquam ſupra ex doloris loco nihil certi ſtatui de parte affecta monuerimus, ob partium ſcilicet e ſua ſede frequentem abe- *Quomodo dignoſcatur (ſi quando a loco affecto liceat*

colicus dolor?

aberationem; attamen si suo quæque loco juxta naturæ ordinem se habeant, non parum lucis affert ipsius loci, quo dolor desigitur, aut continetur, anatomica cognitio. Itaque dolor qui umbilicali regioni insidet, ab intestinis *jejuno*, & *ileo* præcipue affectis, aut ab ipsomet *mesenterio* laborante oriri videbitur. Qui vero dorso, lumbisque dextrorsum speciatim infestior est, *duodenum* potissimum, aut *jejuni* initium afficere creditur, cum duodeni finis incumbat lumborum regioni: sed tunc *cardialgiam*, colicam *hepaticam*, aut *nephriticam* quodammodo mentitur, a quibus tamen notis alibi (§§. LXXVII. LXXVIII.) allatis distingui debet. Si vero *colon* torquet, a dextro inguine dolor assurgit ad dextrum usque hypochondrium, indeque transversim sinistrum sub costis spuriis fertur, & demum deorsum deflectitur, qua *colon* in rectum definit. Frequentissime in sinistro hypochondrio sub costis spuriis dolor percipitur, quem plerunque *lieni* tribuunt. Verum lienis loco ut plurimum intestina ibi afficiuntur, iis nempe in locis, in quibus varie inflectuntur, & retorquentur. Isque dolor hypochondriacis viris, & hystericis feminis permolestus esse consuevit. Si enim pituita, aut mucus iners, aut flatus, aut excrementum, aut alia similis caussa hæret in *inflexionibus jejuni* intestini, aut *coli*, qua ad hypochondrium sinistrum (*a*) vergunt, dolor quidem fixus in eo hypochondrio excitabatur, & sane magis profundus, quando *jejunum* laborat, minus vero quando *colon*. Idem pariter accidit non procul ab inguine dextro si, quo non infrequens est, eædem caussæ læserint circa extremum *ilei*, & *coli* principium; quo loco tum sæpe durus, & circumscriptus amor manui

Quando doloris sedes sit in jejuno, & ileo, vel mesenterio?

Quando in duodeno, vel jejuni initio?

Is alios dolores mentitur.

Quando colon insidet?

Qui mentitur lienis dolorem, insidet in inflexionibus vel jejuni, vel coli versus hypochondrium sinistrum.

Ejus Caussa.

Ab iisdem caussis quando afficiatur extremum ilei, & principium coli.

nui tangenti se exhibet, & retinitur, donec caussa dolorem inferens illinc discussa sit. *Signa ejus propria?*

(4) HOFFMANNUS *De intestinor. dolorib. sect.* II. *cap.* V. *p.* 178.

§. XC.

Signa propria cujusque colicæ.

Hæc de loci affecti significationibus. Pauca modo de signis, quorum ope caussas peculiares cujusque *colicæ*, sive colicarum differentia, diversasque naturas cognoscimus. Et primum colicam *flatulentam* indicant dolor itidem fixus, aut, quod frequentius est, vagans, atque errans; tumor, & tensio resonans ventris; borborygmi; interdum difficilis inspiratio; quæ omnia flatibus ore, aut ano explosis sedari solent. Interdum in hac specie venter ita tenditur, ut umbilicus enormiter protuberet, herniamque umbilicalem, sive *omphalocelem* incurrat. Sæpe superiorem *coli* partem flatus occupant; quo casu propinquitas ventriculi; jecinorisque facit, ut quæ pars, & qua ex caussa excrucietur, difficilius sit explicatu. Raro sola aeris copia intestina dilatans morbum facit, sed sæpe spasmis alicubi intestina constricta aerem concludunt intra quemdam intestinorum tractum, ut calore loci expansus tunicarum intestinalium superet renisum, atque in enormem sæpe magnitudinem, manui extrinsecus manifestam, intestina ipsa distendat.

FLATULENTÆ. *Omphalocele.* *Caussa non est solus aer plerumque.*

§. XCI.

Ponderis autem sensus *colicam a pituita*, & *muco viscido*, sed *minime acri*; fixi, & tere- *Signa* PITUITOSÆ

bran-

tam aquam non. brantis colicam a *pituita acida*, aut *falsa*, aut alio quocunque humore irritante, adhærenteque; contorsionis acerbissimæ, plerumque vagæ, ac erraticæ, raro fixæ, cum globi ad fauces adscendentis sensu, & urina tenui, aquea, crebro emissa, tremoribus, horripilationibus, oscitationibus *colicam spasticam*, & *convulsivam* (*), sive *hystericam*, ac *hypochondriacam*; rosionis demum sensus, & morsus veluti cujusdam per intervalla revertentis cum magna symptomatum varietate, *verminosam* significare dicitur. *Sanguineam hæmorrhoidalem*, aut *catamenialem* primum suspicari licet ex absentia aliarum caussarum, deinde ex consuetarum evacuationum defectu sive menstruorum, sive hæmorrhoidum, aut denique ex imminenti earumdem periodico fluxu, & quandoque aliquo febrili motu, qui in his excitari plerunque solet. *Stercoralem* esse cognosces, si alvus jam ab aliquot diebus clausa fuerit; si gravitatis, & repletionis sensus in ventre percipiatur, atque aliquot in alimentorum copia, aut qualitate peccatum antecesserit. Hinc quoque, & præsertim examine eorum, quæ aut gesta sunt, aut assumpta, *colicæ accidentalis ab ingestis*, a *frigore*, aliisque evidentibus, levibusque caussis diagnosis facile elicietur. Dolore vero acuto, tactum non ferente, aut ad levem quamque pressionem recrudescente, partis tumore calore, pulsatione, febrique comite modo majori, modo minori *colicæ inflammatoria*, atque *enteritis* se prodit. Hic autem animadvertendum est, intestinorum inflammationem, quæ cito in *gangrænam* lethiferam desinit, interdum colicis doloribus clanculum, & præter exspectationem supervenire, nullis in pulsu febris indiciis, aut plane exiguis deprehensis.

SPASTICÆ, & CONVULSIVÆ.

VERMINOSÆ.

SANGUINEÆ *hæmorrhoidalis, vel catamenialis.*

STERCORALIS.

ACCIDENTALIS *ab ingestis, a frigore &c.*

Inflammatoriæ, atque ENTERITIS. *Hæc cito transit in gangrænam.*

Id

Id plures cadaverum ſectiones demonſtrarunt. Immo ex MORGAGNII, VALSALVÆ, RIVERII, SIMONIS, HAENII obſervationibus conſtat, inflammationes, ut aliarum partium, ſic inteſtinorum dari non modo ſine febri ulla, ſed etiam ſine ullo dolore, nervorum forte ſenſu deperdito, aut eorum facta paralyſi. Cum autem ſigna hæc deficiant; ex ALBERTINIO MORGAGNIUS eas agnoſcendi modum ſic docet. *Pulſus humilis, & debilis potius, & qui, ſi bene attendas, ſibi obſcure diſſimilis ſit, abdomen autem tenſum, & durum, & cum dolore quodam: facies denique inſoliti aliquid, ſed in aliis aliud, oſtendens, ut interdum oculos quaſi exterrefactos, alias livorem quemdam circa labia animadverterim: hæc fere (nam aliquando linguam etiam adnotavit haud bene habentem & quamdam ſitim) mihi accidit ut in ejuſmodi caſibus ſe obſervanda præbuerint* (*a*). Sed ægrum habuit HAENUS, in quo tenſio, & dolor, & ventris obſtructio deficiebant (*b*).

Inteſtinorum inflammatio ſine febri, & dolore aliquando datur. Signa, quibus innoteſcere poſſit, juxta ALBERTINIUM, & MORGAGNIUM.

(*) LORRYUS deſcribit *colicam ſimpliciter convulſivam*, cujus peculiare ſymptoma fuit *anxietas quædam inexprimibilis*. Diſſecto cadavere reperit *inteſtina*, præſertim *colon*, valde *aſtricta*; ſtomachum vero in binas diviſum cavitates ob *conſtrictionem* in medio ejus exortam. *Hiſt. de la ſociet. roy. de med. T.* II. *p.* 195. & *ſeq. Ex ſched. auct.*

Simpliciter CONVULSIVÆ *ex* LORRYO *ſigna*.

(*b*) *Epiſt. anat. med.* XXXV. *n.* 21.

(*b*) *Rat. med. P.* XIV. *ſect.* I. *cap.* 3.

§. XCII.

In *colica bilioſa* dolor atrociſſimus, ab initio plerunque vagus, deinde in puncto fere quodam defigitur, & quaſi terebra inteſtina perforare videtur,

Signa BILIOSÆ.

detur, aut quasi injecta fascia constringere. Hunc comitantur os amarum, sitis ingens, interdum raucedo, immo etiam aphonia, calor interiora urens, abdomnis tensio, vomitus, dejectionesve biliosæ, & non raro febris acuta, ardensque. At vomitio, alvique dejectio tanta aliquando est, ut in *choleram*, aut in *iliacam passionem*, sive *ileum* proprie dictum facile transeant. Postremum maxime evenit, quando, progrediente malo, dolor uni fere loco infigitur, alvusque penitus clausa est. Id etiam *colicæ biliosæ* proprium est, quod subinde mitescat, immo etiam per aliquot horas quandoque cesset; sed mox atrocius exacerbetur, & recrudescat; quam rem ejulatibus, & vultu tetro, ubi malum imminet, solent ægri prædicere Nonnulli colicam hanc cum inflammatoria unam eamdemque esse censuerunt, sed perperam. Illud vero certissimum est, in *enteritim* sæpe ipsam mutari.

Facilis ejus transitus in choleram, aut iliacum passionem, sive ileum proprie dictum.

An colica hæc eadem sit cum inflammatoria?

§. XCIII.

Signa colicæ SPASMODICÆ, *& convulsivæ*, NERVOSÆ *etiam dictæ.*

Fieri autem nequit, quin in quavis *colica*, ubi dolor paullo acrior nervos, fibrasque divellit, spasmi, & convulsivæ affectiones excitentur, vel facile superveniant. Si vero spasmi, & nervosi systematis passiones fuerint insigniores; umbilicus, & musculi abdominales introrsum veluti trahantur; dolores altius videantur defigi, atque ad lumbos produci, unde spinales nervi egrediuntur; vertigine, aut atroci dolore caput tentetur; epilepsia etiam, aut paralysis pedum, vel manuum, aut utrorumque accedat; aut in eam (*) dolore desinat, alvusque ita compressa, atque adstricta sit, ut vix clysterem admittat: tunc colica *spasmodi-*

modica, & *convulsiva* (*a*), immo etiam *nervosa* (*b*) generatim vocatur. Hanc video etiam nominari *colicam pictonum*, quod pictonibus præcipue infensa credatur; verum neque eorum tantummodo propria est (*c*), neque quæ apud eos *epidemice*, aut *endemice* grassari visa est CITESIO (*d*), omnes *colicas spasmodicas* complectitur, sed potius quædam earum species potiori jure habenda est. Alii, qui in ea plexum mesentericum (*e*), mesenteriumque præcipue affici opinati sunt, *mesentericam* etiam non inepte appellant (*f*). Nec defuerunt qui eam a *spinali medulla* primario affecta, illæsis *intestinis*, & *mesenterio*, deducendam autumarint, & peculiari, novoque nomine excogitato *rhachialgiam* vocaverint (*g*) e colicarum genere eam excludentes (**).

Colica PICTONUM *ad hanc speciem referri debet.*

Cur mesenterica dicta?

Cur rhachialgia etiam dicta?

(*) TISSOTIUS *Epistola varii argumenti p.* 152. *De caussis*, ait, *colicarum*, *quæ paralysim inferunt*, *disceptatur*. *Ultro crederem*, vina nonnulla, venena, & scorbutum *tres esse caussas earum*, *nec plures dari*. *Acerbissimæ ex aliis caussis colicæ non excipiuntur paralysi*. *Hæc tamen dubie propono*. Ex sch. auct.

(*a*) HOFFMANN. *Med. rat. systen. T.* IV. *sect.* 2. *c.* V. §. 9., VOGEL. *De cognos. & cur. h. c. aff. class.* III. *dolor. colic.* §. 443.

(*b*) TOWN. apud ALLENIUM *Synops. P.*II. *c.* 4. *p.* 156. edit. venet., BUCHAN. *Medic. domestic. T.* II. *p.* 424.

(*c*) Nam eidem obnoxiæ sunt insulæ *Caraibæ*, *Barbadæ*, *Hungaria*, *Franconia*, *Moravia*, *Austria*, & regiones aliæ.

(*d*) FRANC. CITESIUS *Diatrib. de nov. & popul. apud pictones dolore colico bilioso*. Paris. 1639. *Epidemicam* interdum fuisse hujusmodi *colicam* testatum faciunt non pauci scriptores. In Moravia, & Silesia seculo sextodecimo grassatam fuisse patet ex LANGII

Colicæ epidemicæ exempla.

epistola de torminibus ventris a febre relictis, itemque ex CRATONIS *litteris ann.* 1572. *De paralysi ex colica*. Sed præ ceteris animadversione dignus est locus PAULLI ÆGINETÆ (*Lib.* III. *cap.*43. *versus finem*), qui sic habet: *Puto autem COLICAM AFFECTIONEM, QUÆ ETIAMNUM REGNAT, ex hujusmodi provenisse humoribus* (tenuioribus & mordacibus), *quæ ab ITALIÆ quidem REGIONIBUS INCEPIT, IN ALIIS AUTEM MULTIS ROMANORUM R. P. LOCIS PESTIFERÆ CUJUSDAM LUIS MODO SIT GRASSATA: ex quo plerique in comitialem morbum, alii in ARTUUM RESOLUTIONEM, sensu incolumi, nonnulli in utramque sunt prolapsi: ac eorum, qui in comicialem morbum inciderunt, plures interiere: ex illis vero, qui in RESOLUTIONEM, plures evaserunt, tanquam in crisi, CAUSSA ALIORSUM ex loto, quem infestaverat, conversa*. Si PLINIUS (cujus locum supra in *nota* * ac §. LXXXII. adduximus) cum *novum morbum colicam* esse scripsit, hanc *epidemicam*, de qua PAULLUS meminit, intellexisset; non posset *falsitatis insimulari*, ut insimulatus a SENNERTO, & TRONCHINIO fuit; nam hujusmodi *epidemica colicæ spasmodicæ constitutio* fortasse multis ante annis, nimirum sub TRAIANO incepit, & perrexit grassari de una in aliam regionem usque ad P. ÆGINETÆ tempora, qui HONORIO imperante florebat. *Ex sch. auct.*

PAULLI ÆGINETÆ *narratio memorabilis*.

Hoc testimonio locus PLINII *notus excusari potest, & qua ratione*.

(e) WILLISIUS *Patholog.* P. II. c. XV. *Pars primario in colica affecta* ipsi visa est esse *mesenterium, quod est valde sensile: cujus transitus est, materiam morbificam non per arteriam, sed per nervos deferri, ejusque sedem non esse intestinorum tunicas, sed mesenterii plexus nerveos*. Ex sch. auct.

(f) ETTMULLERUS *T.* II. *p.* I. *Coll. pract. sect.* XI. *p.* 183.

(g) ASTRUCIUS in *thesi Monspellii* edita ann. 1751., cui titulus *An morbo colicæ pictonum, rectius rhachialgiæ dicto, venæ sectio in brachio?* SAUVEGESIUS *Nosolog. class.* VII. *ord.* V. *n.* 29.

(**) *Rha-*

(**) *Rhachialgia* LUDWIGII est *dolor spinæ dorsi*. Ῥάχις enim *spinam dorsi*, Ἀλγέω *doleo* denotat. ASTRUCIUS ex hypothesi *colicos dolores* a *nervis medullæ spinalis* male affectis repetit. Hunc sequutus SAUVAGESIUS *rhachialgiæ* nomen transtulit ad *colicam pictonum*, *saturninam*, & *convulsivam*. Sed revera *rhachialgia* LUDWIGII, idest *verus dorsi dolor* spectaret ad genus morbi, quod a SAUVAGESIO *lumbago* dicitur. *Rhachialgia* alia est *idiopathica*, alia *sympathica*. Cl. DELIUS hos omnes dolores voluit potius appellare nomine *notialgiæ* a Νῶτος dorsum, & Ἀλγέω doleo. Primum *de rhachialgia sympathica*. In *colicis doloribus* non solum *zona coli*, sed etiam *reliqua intestina* tensionibus molestis afficiuntur. At *plexus mesaraici* ad aortam descendendo adeo *spinæ dorsi* adhærent, ut eidem anterius quasi agglutinati videantur, ideoque non solum vagos *spasmos* in variis tubi *intestinalis* partibus efficiunt, verum etiam *spinam* lumbarem *in consensum* trahunt. Hinc accidit sæpe, ut vicina *latera* simul doleant, & *spasmi* ad *thoracem*, & *costas* ascendendo *pleuriticos* sæpe *dolores mentiantur*; qui tamen mox cessant, quando *caussa spasmorum intestinalium* sublata est aptis remediis. *Dolores hæmorrhoidales* sæpe ad *os sacrum*, ad *lumbos*, ad *spinam* producuntur. Non enim id tantum a vasis turgentibus, & varicosis in ano, intestinis, mesocolo, & ab hypogastrica oriundis repeti debet, sed præcipue a nexu *plexus hypogastrici* ad *intestinum rectum* usque descendentis cum *nervis ossis sacri*, & vicinis *spinalibus*. Hinc *colicæ* etiam *hæmorrhoidales*; nam ab itestino *recto* tensio producitur ad *lumbos*, & ad *intestina*. *Dolores menstruantium*, *gravidarum*, & *puerperarum* sæpe ad *lumbos* propagantur. In junioribus tamen puerperis sæpe tensiones molestæ in *dorso* excitantur ex *spinæ dorsi* infirmitate, cujus nimirum partos justum robur nondum acquisiverunt. Gravidæ enim molem ventris, & pondus vix ferre possunt, unde tanta imbecillitas *spinæ*, & *coxendicum* remanet, ut per plures hebdomades cru-

Quid RHACHIALGIÆ nomine intelligendum sit

Duplex est, sympathica, & idiopathica.

Rhachialgia sympathica ex colicis doloribus.

Item ex doloribus hæmorrhoidalibus.

Hinc colicæ hæmorrhoidales.

Item ex doloribus menstruantium, gravidarum, & puerperarum;

cruribus vix insistere possint, & vacillent, & si sibi a motibus violentis non temperent, aut in partu difficili valde laborarint, *dolores habituales* in *spina dorsi* per totum vitæ tempus molestos patiantur ex hac caussa. Eisdem incommodis obnoxiæ etiam sunt adultiores feminæ, quando per validos in partu nixus *ligamenta*, *musculos*, & *nervos* ad *spinam lumborum*, & conjunctas cum *osse sacro coxas*, vehementer urserint, & distraxerint. Et hac forte caussa *abscessus lacteos*, ut vocantur passim, crebrius ad *spinam lumbarem*, & inferiores partes, quam in aliis locis oriri, probabile videtur. Ne igitur his ærumnis affligantur, necesse est, ut justa quiete partibus restitutionem pristinam, & firmitatem concilient. In *colica nephritica* ob nexum *plexus renalis* cum *mesenteraicis*, & ob connexionem cum *vertebris* ad *spinam dorsi* dolores tensivi ascendunt. Interdum *dolor nephriticus* minus molestus est *regioni renum*, & magis deorsum ad *inguina*, ad *testes*, & ad tractum *cruralis nervi*, & præcipue inter incedendum ad *spinam lumbarem* producitur. In *febribus* quoque *lassitudines*, *tensiones* vagæ, & *dolores dorsi* ex dyscrasia humorum pendent. Hinc *lumbago febrilis*, *variolosa* species *rhachialgiæ* sunt. Possunt vero *dolores dorsi*, & *lumborum* ab aucto sanguinis motu, & impetu fieri. Verum plerunque a *spasmis primarum viarum* ad *spinam* producti repetendi sunt. Immo a *spina* spasmi ad * Ἐγκεφαλον produci possunt, & capitis dolores per consensum excitare. Sed de *sympathicis* non plura. Modo de *idiopathicis spinæ doloribus*. *Rhachialgiæ species* quædam *idiopathicæ* est *dolor* quidam *pungens*, & *fixus* in confiniis *thoracis*, & *lumborum*, tensione sua ad *latera lumborum*, & *thoracis* se se extendens, qui validos nixus, saltus improvidos inæquali pede, contorsiones spinæ dorsi subitas, aut etiam subitas in alterutrum latus corporis conversiones subsequitur. Cum hac *rhachialgiæ specie* sæpe respirationis organa male afficiuntur, ita ut præcipue profunda inspiratio brevis, & non nihil dolens animadvertatur. Hic dolor ple-

Abscessus lactei unde oriantur?

Item ex colica nephritica?

Item ex febribus, & variolis.

A spasmis primarum viarum.

* *Encephalon.*

Rhachialgiæ idiopathica quæ?

Doloris ratio, & symptomata ejus.

plerunque, dum quiefcit corpus, quiefcit & ipfe, inprimis fi æger aptum fibi inveniat pofitum. Excitatur vero mox ad initium motus, aut ad ejus continuationem. Aliquando etiam continuus eft, nempe quiefcente corpore filet, anxiamque reddit refpirationem. In *lumbis* ortus, ibique *fixus* non raro increfcit, ita ut totam *fpinam* dorfi occupet, & paullo poft dolorem vel univerfi capitis, vel occipitis faltem moveat. In his *doloribus* cauffa videtur vis aliqua *fpinæ dorfi* illata, Sed vis etiam mufculis illata idem efficiet. A *flatibus*, ab *hydrope*, a *graviditate*, a *tumentibus mefenterio*, *&* *ovario* premitur, aut diftrahitur *fpina dorfi*, & dolet. Quando per nixus, faltus, geftationes ponderum vis *fpinæ* infertur, raro *luxatio* evenit. Potius fi fimul *fpina* extrinfecus a tergo ictu feriatur, vertebræ rumpuntur, aut diftorquentur, aut fub luxantur. Interdum *ligamenta* dilacerantur; *vafa* comprimuntur, aut dehifcunt, *humores* effunduntur; & lentæ corruptiones materiæ effufæ, & *abfceffus* ad *fpinam dorfi*, & *ofteofteatomata* fiunt. Illi lentam *vertebrarum cariem*; hæc *tumores* inducunt, quibus vicinæ partes comprimuntur; & quanquam *offea ftrata* in ipfo *tumore* nafcuntur, ex pravis tamen abfceffibus ad tumores natis eroduntur vicinæ offium partes. Utroque morbo poft multos *fpinæ* cruciatus macies, & lentæ febres ægrum demum conficiunt. Vide de his *differtationem inauguralem* JOHANN. GOTTHELF. HERMANNI *de ofteofteatomate*. *Lipf.* 1757. Ex *ligamentis* diftractis, aut ruptis, aut laxatis *exoftofes* natæ explicantur. *Mufculi* quoque patiuntur, inflamantur effufiones, ftafes, œdemata incurrunt hinc *dolores*, & etiam *abfceffus*. *Luxantur* & ipfi e fua fede depulfi. Vid. cl. POUTEAU *Melanges de chirurgie*. *Lyon* 1760.

Doloris cauffa.

Spinæ luxationes.

Ligamentorum, vaforumque lacerationes.

Abfceffus, & ofteofteatomata; eorumque nexæ. Hinc febres lentæ, & tabes.

Exoftofes.

Mufculorum morbi.

LUDWIG. *Adverfar. med. pract. T.* I. *P.* IV. *artic.* 4.

Omnia ex *fchedis auctoris* adjecta. Vide etiam *Part.* I. hujus *vol.* IV. §. LXXIV.

§. XCIV.

Colicæ SPASMODICÆ *divisio in primariam & secundariam. Quæ primaria? Hæc rursus dividitur in metallicam, sive saturninam, & in vegetabilem? Quænam spectant ad saturninam? Quæ ad vegetabilem?*

Nos vero, retento generico *colicæ spasmodicæ* nomine, quod magis proprium, & magis accommodatum credimus, eam cum cl. BONTÆO (*a*) dividimus in *primariam*, & *secundariam*. *Primaria* illa est, quæ a caussa externa in ventriculi, intestinorumque cavum manifesto immissa proficiscitur. Hæcque duplex statui debet, *metallica* nempe, sive *saturina* (*b*) a metallicis, *plumbeis* præsertim, corpusculis sive pulveris, sive fumi, & halitus forma deglutitis oriunda; & *vegetabilis*, sive a succis, aut potibus ex vegetabili regno dedepromtis progenita (*c*). Ad *metallicam*, seu potius *saturninam* referri debet *colica plumbariorum*, *figulorum*, & *pictorum*, & si qua alia est (*d*). Ad *vegetabilem* vero *colica pictonum* CITESII, *damnoniensis* HUXHAMII (*e*), *japonica* KÆMPFERI, *hungarica*, & *franconica* SENNERTI, *moravica*, & *austriaca* HOFFMANNI, & reliquæ similes varietates, quas vina, cerevisiæ, aut acida vegetabilia, aut fructus acidi, austerique aciunt. Ad *secundariam* porro, cujus caussa interior est, sanguinique primario inest, spectant *arthritica* MUSGRAVII, & TRONCHINII, *scorbutica* SENNERTI, & VANZELSTI (*f*), *febrilis* RIVERII (*g*), & *melancholica*; qua nimirum arthritica, aut rheumatica, aut scorbutica, materies, aut febrium non rite solutarum recrementa, aut atra bilis congesta in imi ventris visceribus procreare consueverunt.

Quæ secundaria & quænam ad eam spectantes?

(*a*) *Dissertation sur la coliq. du Poitou dans le Journal de medec. par Monf.* VANDERMONDE T. XVI. *p.* 399.

(*b*) *Me-*

(*b*) *Metallicæ* nomen latius est, iisque arridet, qui eam oriri posse existimant a mercurio; ab arsenico, a cinnabari, a cupro, aliisque metallicis rebus. *Saturnina* vero rectius nominari videtur illis, qui a solo *plumbo*, aut ab ejus præparatis *cerussa*, *lithargyrio*, *minio*, *saccharo*, *extractis*, *tincturisque* decunt. Inter hos primas tenet. SAMUEL STOCKAUSENIUS libro *De lithargyrii fumo noxio, morbifico, ejusque metallico frequentiori morbo* &c. *Goslariæ* 1656.; qui liber prodiit Parisiis an. 1776. in linguam gallicam versus cum notis a cl. GARDANO adjectis = *Traite des mauvais effets de la fumee de la litharge* &c. Nec præteriri debet JOHANN. GUILLEL. ILSEMANNI *Dissert. de colic. saturnina metallurgor.* Gotting. 1752.

(*c*) CITESIUS *l. c.*, SENNERTUS *l. c.*, aliique.

(*d*) TRONCHINIUS *De colic. picton. &c.* 1757.

(*e*) *De morb. colic. damnonior.*

(*f*) . . . . . .

(*g*) *Prag. med. l.* X. *c.* 1.. FERNEL. *Pathol. l.* VI. *c.* 10., & aliorum.

§. XCV.

Symptomata colicæ metallicæ seu saturninæ ex VVILSONE *referuntur.*

Primus gradus sive levioris morbi initia.

Metallica, sive *saturnina* ceteris frequentior est, atrocior, & pertinacior. Hæc reliquis minus vaga est, certioremque sedem servat, nimirum intra intestinorum, & mesenterii potissimum ambitum. Incipiente malo, ut habemus ex cl. WILSONE, qui illud in plumbi fossoribus ad fodinam *Lend. Hils* sæpius observavit (*a*), primum se exserit molestiæ cujusdam, & ponderis insueti sensus circa ventriculum præsertim circa superius ejus orificium. Quandoque etiam intestina dolore corripiuntur. Quibus hæc eveniunt, saliva dulcis, & quasi cœrulea est, veluti iis, qui plumbum ore receptum dentibus mandunt; pulsus parvus; cutis

cutis frigida, & sæpe viscido sudore madida; crura torpent, ac vacillant; vires languent; appetitus deficit; atque assumpta non digeruntur. Inter hæc non raro diarrhœa supervenit, ægrisque affert salutem, dummodo brevis, & moderata sit. Nam si diutius persistat, majora mala portendit. Ita affecti nondum lecto affiguntur, sed incedunt adhuc, & ad suas res incumbunt. At si symptomata hæc perseverent, aut si qui iis conflictatur, spiritibus, aut liquoribus vinosis, dum stomachum plenum habet, aut paullo post plumbi tractationem se repleat; statim corripitur dolore fixo ventriculi, aut infimæ abdominis partis, qui sæpe ab uno ilio extenditur ad alterum usque; tumque revera morbum se exserere dicendum est. Proprium *colicæ metallicæ* fere est, attactu, & pressione nihil exacerbari. At doloris acerbitas tanta plerunque est, ut homines in desperationem fere adigantur; anxii summopere fiant; agitentur assidue; horrescant; urinas aut nullas, aut paucas, & stranguriosas (*b*) emittant. Plerunque tamen nec sitiunt, nec febricitant. Interim alvus ita adstricta est, ut non modo quicquam ab ea egeratur, sed nec clysteribus aditum permittat; & si quid arte educatur, durum id est; globosum, & stercus pene caprinum æmulatur. Hæc autem summa, pertinaxque alvi adstrictio cum insigni musculorum abdominalium, atque umbilici introrsum contractione colicæ metallicæ constans, & proprium signum constituit. Ceterum dum hæc ingravescunt, pulsus, si WILSONEM audiamus, incalescit cutis, vertigo, & capitis dolor acerrimus accedunt; quibus aut stuporis quædam species, aut delirium ferox succedit, ut dentibus se ipsos lacerent, extrema corporis convellantur, vires

Secundus gradus, quo se morbus exserit gravior.

Quid magis proprium est colicæ metallicæ.

Signum fere pathognomonicum alvi adstrictio cum insigni musculor. abdominalium & umbilici introrsum contractione.

Delirium ferox.

res proruant, arteriarum micatus intermittant, finemque malis coma, aut apoplexia imponat. Sed frequentius est, post diuturnos cruciatus, enormes vomitus, & singultus, convulsiones, animi deliquia, artuum contractiones malum terminari (id quod intra XIV. plerunque dies contingit) manuum aut pedum, aut utrorumque *paresi*, sive motus, non vero sensus abolitione; interdum *asthmate sicco*, *ictero*, aut *alvi fluxu*. Nec rarum est, mediis in doloribus *epilepsiam* gravem, quæ sine interruptione multas horas ægrum concutiat, repente supervenire. Quæ ubi tandem conquieverint, non tamen putandum est, in tuto ægri res positas esse; nam sæpe paullo post revertitur, atque vitam in discrimen adducit ob cerebri læsionem; aut ea cessante, paralytica membrorum resolutio succedit, aut *colica* iterum reviviscit, & sævit.

Coma, & apoplexia. Solvitur interdum morbus paresi manuum, vel pedum, vel utrorumque; vel asthmate sicco, vel ictero, aut alvi fluxu. Epilepsia gravis inter dolores supervenit aliquando, mox in paralysim desinit.

(*a*) *Journal de medecine de M.* VANDERMOND. *T.* VIII. *p.* 135.
(*b*) *Ibid. p.* 106.

§. XCVI.

Multa de hisce *colicarum* speciebus & cogitata subtiliter, & scripta erudite sunt a clarissimis, expertissimisque viris (*a*); sed dolendum vehementer est, post innumeras editas de iis commentationes, naturam tamen earum adhuc in obscuro latitare, nec satis nobis perspicuum esse, quæ potissimum pars afficiatur, qua ratione earum caussæ remotæ agant, qualemque labem, aut noxam sive fluidis, sive solidis partibus inurant. Nam cadavera eorum, qui ex hisce *spasmodicis* coli-

Natura harum colicarum adhuc obscura est.

colicis, & præcipue *metallica*, sive *saturnina* obierunt, diligentissima quanquam sectione reserata; non multum tamen lucis attulerunt. Difficillimum quippe est, in morbis præsertim, in quibus nervi proxime afficiuntur, caussam ab affectibus dignoscere. Plerunque crudelissima colica extinctos nihil præter *pallida*, *flatibus distenta exhibere intestina*, asseverat TRONCHINIUS (*b*). Immo addit, cl. SENACIUM *quinquaginta*, & *ultra* secuisse *cadavera colica pictonum* defunctorum, quin ulla caussæ vestigia in iis potuerint detegere; qua de re per litteras *anno hujus sæculi quinquagesimo* ab eo certior est factus. Id etiam confirmat sectione anatomica, cui pictorem andegavensem subjecit FERNELIUS (*c*), in cujus cadavere *jecur*, *lien*, *ventriculus*, *renes* sani reparuerunt, & nulla *in vesicula fellis obstructio*, *nulla in mesenterio humoris vitiosi congestio*, *nihil denique in ulla alia parte*, *quod tantorum fuisset malorum caussa*, *observari potuit*. Excipit tamen eos casus, in quibus reliquiæ *febrium imperfecta crisi solutarum*, *vel non bene curatarum*, aut *scorbutus*, aut *melancholia morbum fecerint*; nam aliqua *vestigia in cadaveribus* inveniri concedit. Id non solum observatione ex P. MILONIS medici pictaviensis *adversariis* adducta, qua constat in cadavere cujusdam *Franciscani intestini jejuni membranas bile æruginosa turgentes*, *a se invicem distentas*, *non procul ab hepate*, *immo flatibus distentum intestinum*, *tunicasque omnes* (excepta exteriori a peritonæo nata) bilis acrimonia *exesa*, *nec immune* etiam ipsum *epiploon* fuisse, verum duabus quoque propriis comprobare non dubitat. In quarum priore refert de viro *melancholico* post graves ærumnas *colicis doloribus*

Caussa ab effectibus morborum, in quibus nervi proxime afficiuntur, non bene distingui potest.

Res confirmatur observatis anatomicis.

Exceptiones quædam ob oculis habendæ.

ribus enecato; & *partem concavam hepatis*, viciniaque loci *atro viridi pigmento* tincta profectoribus exhibente. In altera sectionem hominis *colicis doloribus scorbuticis* defuncti adducit, in quo *intima intestinorum tunica muco orbata*, atque humorum acrimonia ubique *leviter exesa*, eorumque, sicut etiam *mesenterii*, *vasa varicosa*, & *sanguine atro* plena cernebantur (*).

(*a*) Vid. CITESIUM *l. c.*, SENNERTUM *l. c.*, RIVERIUM *l. c.*, CRATONEM *l. c.*, GRASHUYSIUM *De col. picton. tentamen*, TRONCHINIUM *l. c.*, HUXHAMIUM *l. c.*, STOCKAUSEN *l. c.*, ILSEMANN. *l. c.*, BONTÆUM, *l. c.*, BACEKR. *l. c.*, HAENIUM *Rat. med.* P. IV. *cap.* 8., LIEUTAUDIUM *Diar. med. observat. L.* I., MASSUET. *Dissertat. sur la coliq. dans la biblioteq. raisonnee T.* VII. *p.* 143., & 279, & CAR. STRACKIUM, qui quas jam de *colica pictorum diario med. perisino ann.* 1765. *mens. april. p.* 235., & *ann.* 1766. *februario mense p.* 125. inseruit *observationes*, accuratius collectas latine reddidit, & Lipsiæ, ac Francofurti edidit ann. 1772., nec non alios quamplures. *Ex schedis auctoris hanc auctorum seriem depromsimus. Eam fortasse contexuit, ut sibi constaret, quæ loco consulenda essent, ut posset de hac colice specie diagnosim, quam nondum absolverat, rectius decernere.*

(*b*) *De colic. picton. cap.* XIX.

(*) *Plures alias inter schedas auctoris invenimus historias, & observationes anatomicas, quibus hæc pathologia magis innotescere potest. Quare eas adjicere his libet, ne quicquam ommissum a nobis sit, quod lucem legenti afferre queat.*

Cl. WILSON, a quo novimus animalia, quæ vaporibus exponuntur a fusione plumbi manentibus, aut herbis ab iisdem maculatis vescuntur, in eadem incidere mala, in quæ homines incidunt, sequentem refert observationem. *In cane colica saturnina demortuo inveni tunicam interiorem ventriculi, & intesti-*

Observationes anatomicæ.
I.
VVILSONIS.

testinorum pulvere plumbi hinc illinc incrustatam; itemque leves sparsas inflammationes, quarum aliquæ in gangrænam transierant; & perforatæ erant. Excrementa pauca, & valde dura. Tunicæ intestinorum valde crassæ, & eorum cavitas valde imminuta. Vid. *l. c.* Cl. LIEUTAUDIUS (*Diar. med. T. I. l.* 1. *observ.* 76.) *in pictore*, inquit, *post* colicam saturninam *sputum sanguinis. Præter pulmonum, & pleuræ vitia, duodenum, & jejunum, ileumque hinc illinc inflammatum. Hepar obstructum; & pancreas durum*. Idem (*ibidem observat.* 425.) in cadavere juvenis *ærarii fabri* colica *saturnina* denati observavit *intestina summe tumida, maculisque lividis; & nigris* signata. *Colon* variis in locis *constrictum*, præter pulmonis vitia. Idem (*ibidem observat.* 434.) vidit in alio colica *saturnina* intra triduum defuncto *colon*, & *rectum* ultra modum *distenta* cum variis *maculis gangrænosis*, & nonnullis *constrictionibus*. Observavit quoque in alio pictore (*ibid. observ.* 77.) eodem morbo rapto *intestina* variis in locis *constricta*, & quasi *strangulata* cum multis *maculis rubro-lividis*, & *gangrænosis*, præsertim in *jejuno*, & *iloe*, quorum vasa valde tumebant: nec ab inflammatione, & *maculis* immunem ventriculum. Item in pictore eodem dolore correpto, quem delirium, & convulsiones ante mortem exceperant, inventum ab illustri viro (*observ.* 450.) *epiplon. gangrænosum, colon angustius*, cellulis obliteratis mere *cylindricum*; *cœcum* mire *distentum*, & *putrefactum*, *cysti fellea altra bile* turgida. Idem quoque (*ibid. observ.* 1772.) refert de lapidiario, qui post colicam *saturninam*, & *manuum contracturam*, a qua reconvalescebat, cœpit *intumescere* cum *dolore*; & *febri lenta* confectus est. Ejus *intestina livida* invenit, *sanie* innatantia; pulmones duris tuberculis, & quasi cartilagineis scatentes, & pus passim habentes. Demum (*ibid. l.* 2. *observat.* 151.) historiam habet artificis, qui ex *colica saturnina* obivit. Huic *venter intumerat cum tensione. Intestina* flatu *ultra modum*

Margin notes: II. LIEUTAUDII. — III. *Ejusdem.* — IV. *Ejusdem.* — V. *Ejusdem.* — VI. *Ejusdem.* — VII. *Ejusdem.* — VIII. *Ejusdem.*

dum diſtenta, & præſertim pars *coli epigaſtrica*, cui promixior *hepatis pars quaſi contuſa ecchymoſim* exhibebat.

§. XCVII.

Diſſenſus auctorum, utrum epilepſia & paralyſis ſint a metaſtaſi, aut a nervorum conſenſu?

Neque ſatis inter auctores conſtat, num *epilepſia*; & *paralyſi*, in quam incidunt ægrotantes, a *metaſtaſi*, an vero a ſola *nervorum paris vagi*, ac *intercoſtalis communicatione*, cum quibus nervi *brachiales*, & ſæpe *crurales conſentiunt*, ſit repetenda. Dolorum tamen ſine ulla excretione ceſſatio, quæ accedente *epilepſia* graviori, aut *paralyſi* contingit; epilepſiæ facilis in apoplexiam tranſitus; diuturna, & pertinax paralyſeos duratio; & demum *tumores*, qui gangliorum inſtar in metacarpo manuum, & metatarſo pedum ſimul prorumpunt, primæ videntur favere ſententiæ. Quibus ſi addideris curationis rationem, qua & *paralyſi*, & *tumores* ejuſmodi diſcutiuntur, eamdem adhuc probabiliorem reddes.

Nil obſtat SWIETENII *objectio contra metaſtaſis ſententiam.*

Nec obſtat, interdum *pareſim* hujuſmodi evaneſcere ſolis remediis abdomini, & interne adhibitis, ut SWIETENIUS ſibi ſuadet. Nam D. HILARYUS (*a*) hiſtoriam narrat, ex qua cognoſcitur, *morbi materiem paralyſim manuum* effeciſſe, qua per externa applicita medicamenta diſcuſſa, *dolor inteſtinorum* rediit, & hoc iterum ceſſante, manus denuo *paralyſi* captæ ſunt (*).

(*a*) *Obſervations on the changes, of te air &c. p.* 182.

(*) *Cl. auctor inter adverſaria ſua quædam excerpta habet ex ſupra laudato* CAR. STRACKII de colica pictonum *libello, quæ huc transferenda non dubitamus, ut morbi obſcura indoles clariori in*

luce,

luce, si fieri, potest, aliorum observationibus collocetur.

Multiplices caussæ juxta alias observatores. „Inquirit primum STRACKIUS, an certi aliquid de caussa alioquin dubia hujusce morbi statui possit. Alii in plumbo, ac cerussa; alii in lithargyrio, stanno, cupro, antimonio crudo: rursus alii in diversis pigmentis, nec non in pomis, pyris, uvis non satis maturis eam quæsiverunt. Hinc morbum alii *pictorum, deauratorum, figulorum*; alii *pictonum vegetabilem*, alii *colicam metallicam* appellarunt. TRONCHINIUS octo diversas ejus species numerat. JOH. GEAEHUYS pro caussa hujus morbi habet quidquid interiorem intestinorum tunica muco suo exuit. CITESIUS nomen a gente *pictonum* deducit. Alii morbi rationem pene ignotam pronunciant.

Caussa juxta STRACHIUM. „Ex variis observationibus didicit præter dictas caussas aliam *caussam* sæpe occurrere, nimirum *materiam arthriticam vagam*, in *infimum ventrem delatam*, ad quam solam etiam direxit curationem; suamque methodum ęgrorum historiis comprobat. Uti autem consuevit decocto lignorum, antimonio crudo, balneis calidis, ac tepidis, hisque indicationibus caussali satisfecit. Ad balnea suasit aquas thermales wisbadenses; balneisque usus est ad morbum præcavendum; facile enim morbus revertitur, & tanto certius, quo brevius balnea fuerint adhibita. Quapropter ducenties, & ultra balnea usurpanda jubet passim suis ægris.

Signa colicæ ab arthritico humore. „Inter *signa colicæ ab arthritica materia* refert, quod medio in tormine musculi abdominales adeo sensiles, contractique sint, ut se erigere æger nequeat, sed incurvo corpore, & inclinato capite esse debeat. Idque pathognomonicum habet.

„Non negat caussas supra memoratas interdum colicam efficere; nunquam vero *colicam pictonum*. Refutatis itaque, qui colicam *pictonum saturninam* appellant cum cl. MUSGRAVE colicam *arthriticam* esse asserit, atque *antimonium*, quod inter caussas hujusce colicæ recenset TRONCKINIUS, esse optimum contra *colicam pictonum* remedium.

„ *Dia-*

„ *Diagnosis* vel facilis est, vel difficilis. Facile ab unoqueque cognoscitur, si dolor vagus aliarum, atque aliarum partium externam, & internarum fuerit, & demum in abdomen se materia arthritica contulerit. *Diagnosis.*

„ Difficilius distinguitur, ubi dolor ab initio ventrem occupat fixus, num colica a *materia arthritica* sit, an ab alia caussa? Distinguitur tamen per has notas. Si nulla alia caussa verosimilis sit, quæ cum arthritica comparari possit, si dolor vehemens adsit, si sine febre, & inflammatione cum pulsu parvo, & lento; si cutis color flavus, oliveusque, oculi concavi, limbo plumbeo cincti sint; si dolores articulares æger sensit, si etiam citam, & magnam membrorum lassitudinem, atque defatigationem post labores exiguos cum asthmate; si debilitas somno finito major est, quam ante eum, si sudor cutim urit, eaque papulis miliaribus referta est; si in faciei, atque potissimum frontis cute titillatio erronea, ubi æger manu admota nihil sentit; urina tenuis cum stranguria urens, seu subalbicans veluti serum lactis cum sedimento albo læve, pingue mittitur. Hæc signa arthriticam caussam auctori videntur denotare. *Quando arthritica ab aliis distinguatur?*

„ Exitus materiæ *arthriticæ* fit vel sudore, vel urina, vel abscessu, rarissime per alvi fluxum; interdum alternatim per sudorem, & urinam, quibus interveniunt abscessus. *Prognosis.*

„ Bonum est, si intenditur dolor circa xv. halneum. Morbi tunc materia movetur, ac febris acceditur.

„ Singulare est *arthritidis* vagæ miasma, atque ab omni alio morbo diversum, ac epidemicum esse potest. Non convenit cum *podagra*. Nodi enim podagricorum si ulcerantur, albam, calcaream, inodoram materiam effundunt; contra arthriticorum materiam nigram, putridum ovi vitellum olentem, sine tamen ossium carie. Hinc vesicantia, & fonticulos etiam laudat. " *Ex comment. lipsiens. vol.* XVIII. *P.* IV. *p.* 675.

§. XCVIII.

Colicæ reliquæ. STOMACHICÆ *signa.* Colicæ demum *stomachica*, *pancreatica*, *mesenterica*; *hysterica*, *nephritica*, *hepatica*, quibus notis distinguantur, dicendum modo superest. Quod attinet ad primam; de illa jam satis in *capite* V[I]. de *gastrodynia* actum est. PANCREATICÆ, HYSTERICÆ, MESENTERICÆ. *Pancreatis*, *uteri*, *mesenterii*, tam peculiaris sedes, natura, moles quam morbi, sive chronici; sive acuti earum partium, medico perdiligenti tantum luminis afferent, quantum ad harum partium dolores a reliquis dignoscendos opus est. *Signa* HEPATICÆ. *Hepatica* a ceteris non solum sede, verum etiam *ictero*, urina crocea, fæcibus alvi albicantibus, crebraque reversione distinguitur. NEPHRITICÆ. *Nephritica* renum alterutrum constantissime torquet, juxta uretheris longitudinem exporrigitur, testem sursum retrahit, cruris stuporem infert, urinæ interdum difficultatem inducit, aut certe tenuem & claram primum, deinde subsidentem, ac arenulis refertam demittit; a cibo fere non ingravescit; vomitu, aut dejectione non sublevatur; contra vero in intestinorum dolore evenit, in quo etiam urina ab initio crassior, & saturatior metitur. *In doloribus intestinorum urinæ quales ab initio?*

Prognosis.

§. IC.

Prognosis generalis. *Colica*, quanquam cito sæpe, & ad salutem terminatur, malum tamen non est contemnendum. Quandoque enim dolorum atrocitate, & continuatione citissime vitam adimit. *Prava signa.* Prava indicia sunt febris, vigiliæ, alvus pertinaciter compressa,

preſſa, virium exſolutio, ſingultus, vomitu ileus, extremorum refrigeratio, ſudor frigidus, ſyncope, convulſio, epilepſia. Plerunque in inflammationem, gangrænamque inteſtinorum, aut ſphacelum deſinit (*). *Flatulenta*, niſi a muſto, aut aliis rebus fermenteſcentibus oriatur, minus periculi habet, uti etiam *hyſterica*, *hypochondriaca*, & *convulſiva* ſimplex, *pituitoſa accidentalis* ab *ingeſtis*, & *verminoſa*. In hac tamen timor eſt, ne inteſtina perforentur, aut intro ſuſcipiantur, atque indigitationibus ſtrangulentur (**). *Bilioſa*, & *inflammatoria* perículoſiores ſunt. Sed his adhuc *ſpaſmodica*, *pictavienſis*, *metallica*, ſive *ſaturnina* magis timenda. *Et lumborum*, inquit AUCTOR COACARUM (*a*), *ac tenuioris inteſtini diuturni dolores, & circum præcordia labores, in ægris una cum febre cibum faſtidientibus, eos dolor intenſus ad caput progreſſus non ſine convulſionis ſpecie celeriter interficit*. Ex HIPPOCRATE item habemus; *Quibus tormina, & circa umbilicum dolores, & lumborum dolor eſt, qui neque purgante, neque aliter ſolvitur, in hydropem ſiccum firmari (b)*. Epilepſia ſuperveniens ut plurimum lethalis eſt. Curatio, & diſcuſſo dolore, ſi alvi excrementa ægre, & globulorum inſtar tantum prodeant, timendum eſt, ne *colica* brevi revertatur. *Paralyſis* vero colicos dolores tollit quidem plerunque, & proximum vitæ periculum amovet; ſed diuturnam ægritudinem, a qua difficillime ſanantur ægroti, accerſit. Bonum eſt in ea, quæ a *metaſtaſi arthritidis*, *rheumatiſmi*; *ſcorbuti*, *perſpirabilis* retenti profluit, ad artus dolores redire, maculas ad cutim erumpere, ſudoribus largis, calidis, æqualibus corpora perfundi. Interdum etiam ſolatio eſt narium hæmor-

De unaquaque quid ſperandum, quidve timendum? Quæ minus periculi habent?

In verminoſa indigitationis periculum.

Magis periculoſæ colicæ quænam ſunt?

Hippocratica prognoſtica.

Quid ab epilepſia timendum?

Quando colica reverti poſſit.

An paralyſis quæ tollit dolores, bona undecumque ſit?

Signa fauſta in colicis, a metaſtaſi, ſcor-

buro, ac perspirabilis retentio. rhagia hæmorrhoidum, uterive fluxus, aut diarrhoea.

Alia signa bona. (*) Hic locum obtinet aphorismi HIPPOCR.: *Ab ileo vomitus* &c., & *Ileus cum apprehenderit.* &c., quos ultimo loco inter notas §. LXXXVI. ex sch. auct. retulimus.

Indigitationum exempla. (**) In defuncto ex *colico* dolore, aliisque symptomatibus invenit ROBINIUS *cæcum* intestinum intra *colon* susceptum. Ab eodem inventum quoque est intestinum *rectum*, quod parte sua superiore receperat intra se *cæcum*, & *coli* partem non minimam; similemque observationem habet LEBLANCUS. In utroque autem ægro aderant præter dolores ventris acutissimos etiam *vomitus*. *Mem. de l'academ. de chirurg. T.* XI. *p.* 353. 354. *Ex sch. auct.*

(*a*) *Num.* 317. (*b*) *Aphor.* XI. *sect.* IV.

Curatio.

§. C.

In quavis *colica* ea medendi ratio optima erit, *Indicationes.* quæ indicationibus respondeat. Indicationes vero non aliæ esse possunt, quam quæ in capite de *gastrodynia* §. LXXX. expositæ sunt, neque alia quoque *curatio* (§. LXXXI.). Præsente igitur *Curatio generalis colicarum. V. S. quibus colicis idonea. Cucurbitulæ tam siccæ quam scarificatæ.* dolore sanguis mittatur e brachio, pede, hæmorrhoidibus in colica *sanguinea*, *inflammatoria*, *catameniali*; itemque in *biliosa* (*), aut alia quacunque, si febris, calor, sitis, pulsus magnitudo inflammationis suspicionem injiciant. Cucurbitulæ etiam tam siccæ, quam scarificatæ abdomini, tum plantis pedum revellendi scopo adhiberi interdum possunt, in primis in *spastica*, in *sanguinea*, in *inflammatoria*. His utique præsidiis spasmus quoque, quo intestina, aliæque partes affi-

cion-

ciuntur, solvi solet. Immo in his PRINGLIUS (a) vesicantium dolenti loco applicitorum utilitatem commendat. Dolorem vero proximius respiciunt olea blanda; & recentia magna copia, & sæpe intrinsecus data; enemata, quæ molliunt, injecta fomenta; cataplasmata, linimenta ventri calide imposita; semicupia tepida, maxime in *biliosa* (b); & remedia ex opio parata, caussa præsertim materiali aut subacta, aut imminuta. Caussam vero materialem corrigere, ac cito, blandeque evacuare omni ope nitendum est.

Vesicantia.

Dolorem lenientia quæ?

Caussa materialis corrigenda, & evacuanda.

(*) In *adversariis auctoris* manu DALLARMII, ejus quondam discipuli, & amici carissimi, adnotatum legimus, se vidisse Faventiæ in prænobili viro S. Stephani P. & M. equite hujusmodi *colica* summa cum *aurigine* affecto, quæ eum sæpe corripuerat, ab auctore nostro pluries sanguinem missum esse felicissimo curationis eventu, quin tamen æger vel in *colicam*, vel in *auriginem* iterum inciderit. Hæc ideo adjicere libet, ut intelligatur, quantum a vero aberrent nonnulli, qui statim ac ægros *aurigine* corripi vident, exclamant, a sanguinis missione omnino esse abstinendum. Sit modus in rebus. Vide tamen §. CCLIV. *vol.* I. *De febribus*, quando cautius eadem administranda sit. Vide etiam *Trattato delle acque di S. Cristoforo p.* 82., *& seqq. Editor.*

(a) *Malattie d' armate P.* III. *c.* 2. §. V.

(b) ROBERT. PORTER. *Essais de med. d'Edimb. T.* III. *p.* 438.

§. CI.

Compressio abdominis plerunque levamen affert in *flatulenta*, & *convulsiva*: & præterea spiritus nitri dulcis ab HARTMANNO, & HOFMANNO laudatur; liquor anodynus mineralis, casto-

Curatio FLATULENTÆ & CONVULSIVÆ.

reum, & chamomillæ decoctum, aliaque carminativa dicta. Remittente dolore, quod post enemata injecta incidit, alvus etiam duci utiliter potest lenienti remedio, rhabarbaro, manna, pilulis BACKERI, aliisque similibus. In magna vero aeris rarefacti copia, ac ventris inflatione sæpe potus frigidæ, & frigida extrinsecus admota aerem coercet, & fibras ad reagendum impellit (*). Hæc quoque non raro profuit in colica *biliosa* (**), cui conveniunt etiam subacida, serum lactis, tamarindorum, & cassiæ dilutum, nitrum, aliaque hujusmodi. Ad æstum compescendum, lentorem humorum attenuandum, bilisque acritatem *alkalinam* corrigendam aquæ potui dandæ instilletur etiam succus aliquis acidus ex iis, quæ vegetabilia suppeditant, uti succus limonii; mali citrei, aut aurantiorum, syrupi ex his parati, itemque berberum, rubi idæi &c.; nec ubi morbus urgeat, a valentioribus abstinendum pluries a nobis propositis. In colica *stercorali* purgandum validius est. Non solum clysmatibus leniter stimulantibus, & præcipue ex decocto foliorum *tabaci*; verum etiam manna cum oleosis copulata; oleo ipso lini, aut olivarum propinato alvus ad excretionem sollicitanda erit. Non nulli (ut REDIUS) aquam *tettuccinam*; sal anglicum magna aquæ copia dilutum; immo cathartica per opii additionem mitigata proponunt, ut SYDENHAMUS, RIVERIUS (*a*), & HUXHAMIUS (*b*), quotiescunque levioribus non obediat malum. GALENUS opio aleon addebat. HOFFMANNUS testatur, se novisse homines plebejos atroci intestinorum dolore vexatos, qui *fumi nicotianæ deglutione in instanti liberi* evaserunt (*c*). Ad *pituitosam* incidentia, salina, gemmi ammoniacum,

BILIOSÆ.

STERCORALIS.

PITUITOSÆ.

cum, semina dauci cretici, sapo venetus commendantur; sed prudentis tantum medici est iisdem opportune uti. SCARDONA aquas thermales acidulas ardente sirio epotas in hac colica etiam inveterata ceteris omnibus anteferebat; *remedium enim est*, inquit ipse, *infinitis propemodum experimentis comprobatum* (*d*). Quæ *vermibus* opportuna sunt, alibi (*cap.* X.) speciatim traduntur. *Meconium* vero, aut *lac coactum* in infantibus blande educunt mellita, oleosa, syrupus cichorei cum rhabarbaro, fel bovillum ventri illitum, clysmata, suppositoria. In *partu*, si *dolore* vires deficiant, dantur aquæ cerasorum nigrorum, melissę, citri, aurantiorum; vel panis tantillum vino meraco intincti; jus carnium &c. Si dolores *spurii* fuerint, aliquid laudani liquidi adjicere oportebit. Si *hysterismus* accedat, sufficiet aquis supra laudatis addere guttas aliquot tincturæ succini, vel castorei, & cochleatim dare. In colica *hysterica*, quæ sedem in utero habet, aut partibus eidem adsitis, cl. ROCHARDIUS, exemplis adductis curationum, contendit (*e*), clysteres ex frigida singulis bihoriis injectos, & lintea ex eadem expressa ventri apposita omnem absolvere curationem (***).

VERMINOSÆ; *Et a meconio, lacte coacto, dolore partus, tam vero, quam spurio ortæ.*

HYSTERICÆ.

(*) GALENUS in dolore a *flatulento spiritu* orto miraculi instar tollit *cucurbitulam siccam cum multa flamma* impositam. Vid. *meth. med. lib.* XII. *Ex sched. auct.*

(**) Vid. GALEN. *l. c. cap.* VII., TRALLIANUM *lib.* X. *p.* 175., AVICENNAM *lib.* III. *tractat.* III. *cap.* 6., AMATUM LUSITAN. *lib.* I. *centur.* 2., *lib.* II. *cent.* 46., LUDOVIC. SEPTALAM *Animadver. med. lib.* VII. *sect.* 81.

(*a*) *Observat. med. centur.* I. *observ.* 1.

(*b*) *De morb. colico damnoniorum*, ubi sequentem formulam præscribit.

℞. *Cochl. min. a scrup.* j. *ad semidrachm.*
Calomelan. scrup. ss.
Laudan. solidan. gran. j.
Olei caryophyll. gutt. j. *M. F. pil.*

Post duas, tresve doses præcipit *sennæ infusum*, aut *mannæ decoctum* sumendum. Interdum quoque *oleum ad unc.* vj. &c.

(*c*) SWIETEN. §. 964. *p.* 131.
(*d*) *Lib.* III. *p.* 64.
(*e*) *Journal de med. janvier* 1772. *p.* 42.
(***) In *colica menses suppressos* sequuta RIVERIUS, & HOFFMANNUS commendant *aquæ frigidæ* usum, SWIETENIO teste (*l. c.*), immo clysteres ex eadem injiciendos proponunt. *Ex sch. auct.*

§. CII.

Curatio SPASMODICÆ.

Jam verò de *colicæ spasmodicæ* curatione in quam sæpe transeunt præcedentes, aliquid dicere oportet. In hac generatim exulant acria quæcumque, cathartica, & generosiora artis adjumenta (†). Sanguinis missio vix locum obtinet. Quæ molliunt, & mulcent, quæ spasmos tollunt tam intrinsecus, quam extrinsecus præstantiora sunt; ac demum quæ blande, & epicratice alvum solvunt. Non desunt tamen exempla, quibus usus fumi *tabaci* in anum insufflati probetur. HAFNIUS quoque in colica *clausa* dicta, sive *pictaviensi* feliciter alvum pertinaciter clausam a XIV. diebus reseravit in quodam *studioso homine* infuso saturatissimo purgante, cujus dosis *quadruplicem dosim consuetam* excedebat, sed per vices dato, donec alvus liqueretur (*a*). Contrariam item huic antispamodicæ methodum laudant DUBOISIUS, & BONVARTINIUS, qua citissime curatas ejusmodi colicas

Emollientia tam intrinsecus, quam extrinsecus adhibenda.

licas

licas testantur, quæque in acribus consistit clysteribus; emeticis, & catharticis rabidioribus, interpositis tamen opiatis. Si a *retento perspirabili*; si ab *imperfecta febrium crisi*; si ab *arthritide*; si a *scorbuto* oriatur, diaphoretica, atque antiscorbutica adhibenda, uti decocta ex lignis, præsertim *sassafras*; jura viperarum; succi cichoreacei, & vegetabilium antiscorbuticorum; balnea; aquæ thermales; frictiones; epispastica. Ubi viro *acor austerus*, & *acidus potus* morbo originem dederint, sudorifera ex camphora opio mixta, & infuso salviæ; alkalica; absorbentia, jura carnium; gelatinæ; & demum chalybis usus convenientissima sunt. Aliis incassum adhibitis, SYDENHAMIUS pondere semidrachmæ pro dosi efficax expertus est balsamum peruvianum. China china commendatur a PETRO DE ROTUNDIS (*b*), ad drachmam unam pro dosi sumenda (*). At in *metallica*, sive *saturnina*, si recens caussa sit, vomitu statim ejicienda est, dato postea paregorico. Morbo jam invalescente, præter fotus emollientes, balnea, & communia dolori leniendo idonea (§. C.), opii vim experiri licet, quod dimidii grani pondere cum camphoræ tantillo singulis trihoriis dari potest, donec dolor conquescat. Post hujus effectum alvus ecoproticis laxetur, deinde demulcentia: oleosa, serum lactis; lac asininum, equinum; caprillumve diutissime cum sapone veneto usurpetur. Hic quoque vesicantium, & sinapismorum usus mira præstat (**). Cl. BISSETUS, præter modo indicata, bezoar minerale, sive terram siculam absorbentem præsentissimum esse remedium contendit, si ab arsenicalibus halitibus, aut moleculis morbus fiat. Laudat etiam vesicatoria anteriori, & supernæ femorum

Quando antiscorbuticis, & diaphoreticis utendum?

Balnea. Revellentia.

Colicæ ab ACORE, & POTU ACIDORUM *quæ medela?*

Quæ SATURNINÆ?

rum parti appoſita. Salivationem ingruente, laxans præſcribit ex ſemuncia ſalis cathartici cum ſeminibus aniſi vino decocta (*c*).

(†) GESNERUS, PLATERUS, SPIGELIUS, SENNERTUS, WEPERUS, WILLISIUS, HOFFMANNUS, BORDEVIUS, HAENIUS, SAUVAGESIUS, LUDWIGIUS &c.

(*a*) *Rat. med. P.* I. *p.* 4.; & plura *ibidem P.* III. *cap.* II. *De colic. pictonum*, quæ videſis.

Colicæ PERIODICÆ *curatio.* (*b*) *De vict. ract. in febr. acut.* &c. *p.* 167. Hunc corticem quoque commendari ab aliis in *colica periodica*, teſtatur SWIETENIUS §. 757., ab aliis autem theriacam, ante paroxyſmum exhibitam. BAGLIVIUS vero docet, hanc colicam *periodicam* brevi feliciterque evaneſcere, ſi tribus horis ante invaſionem dolorum lene purgans detur; immo quoſcumque alios dolores per repetitas ejuſmodi purgationes ceſſare. *Ex ſch. auctor.*

Aqua benedicta ROLANDII. (*) Boni effectus, quos in quidam *colica pictonum* graviſſimis convulſionibus ſtipata peperit *aqua benedicta* ROLANDII per clyſterem in anum immiſſa, recenſentur a *Diario medico Pariſ. menſ. Jun. an.* 1782. *p.* 92. *Ex ſched. auct.*

Methodus cl. TISSOTII *in curanda colica ſaturnina.* (**) Cl. TISSOTIUS (*epiſt. var. argum. p.* 152.) tres habet hiſtorias *colicæ a piumbo* ortæ, ad cujus curationem balneam aquæ tepidæ, enemata ex olei olivarum, & ſyrupi althææ *ana uncia* j., *& ſemis* commendat. Potui aquam ſyrupo althææ medicatam præſcribit. Pro eccoprotico ejus formula eſt: ℞. *Seri lact. lib. j., in quo ſolv. mann. ping. unc. j. ſs. Colatur. add. ſyrup. alth. unc. j., nitri gr. xij. ſyrup. papav. alb., & aq. nanphæ ana drach. j., cujus unc. ij. omni h. quadrante calidæ ſcorbillentur.* Cataplaſmata mollientia ventri applicat: vapores aquæ calidæ in anum immittit, & enemata mollia ſingulis bihoris. *Mann. unc. j. in multo ſero ſolutæ* dari jubet tertia quaque hora, donec purget. Audet dare uſque ad octo, & amplius mannæ uncias (*Ibid. obſ.* 2.). *Ex ſched. auct.*

(*c*) *Me-*

(c) *Medical essays and observat. &c. p.* 92. *De huius colicæ curatione legi merentur* dissertatio cl. V. Jo. Alex. eq. Brambillæ, *quæ inserta est* T. I. actorum acad. cæs. reg. Josephin. med. chir. *pag.* 152. *Editor*.

§. CIII.

Paresi vero, quæ colicam sæpe excipit, atque a Tronchinio occalescentiæ nervorum, ac muci limphæque roscidæ, qua alluntur, defectui tribuitur, si recens & curabilis adhuc sit, medendum est immittendo membra in ventres animalium mox mactatorum; eorum fricatione frequenti; & repetita, balneis thermalibus; nervinis linimentis; volatilibus applicatis, aut assumptis; gummi ferulaceis balsamo de mecca, vel peruviano mixtis, parva dosi, diuque intrinsecus datis, vino leni canariensi, malvatico, græco, maderensi parca manu usurpatis; cœlique mutatione. Tandem etiam electricitas tentanda est, ut vis nervea, & muscularis excitetur (*), Auro etiam fulminante quosdam ab hoc morbo liberatos, memoriæ prodidit Petrus Orteschius in suo *diario medico* anni 1763. *Venetiis* edito *num.* XI. (**). Reliquis colicarum differentiis ea opponuntur, quæ caussarum varietatibus conveniunt (***). Reditus porro morbi, qui *præ ceteris*, ut Sydenhamius ait (a), ex *natura sua recidivus est*, impediatur religiosa victus ratione; animi tranquilitate, equitatione, æquali pedum, & ventris servato tempore, potu aqueo, acidulis lacte, peruviano cortice, in primis si *colica* periodice recurrit, chalybe, alvique lubricitate.

Curatio PARESEOS.

Curatio aliarum colicarum.

Qui impeditur colicæ reditus.

(*) *Apposite ad paresim, quam colica saturnina*

na infert, *electricitatis ope tollendam multa ab auctore proposita invenies in nota* (***) *ad* §. CXLII., *& sequenti* §. CXLIII. *Vol.* III.

Paresceos curatio ex TISSOTIO. (**) TISSOTIUS (*loco citato*) ad *paresim* tollendam, aperta prius alvo, admovet *emplastrum* de *galbano crocato*. Bolos ingerit ex camphora, benzeo, assa fœtida, pulvere radicis helenii, & balsamo peruviano, saccharo contrito; superbibendum suadet decoctum ex baidana, sassafras, & althæa, partes inferiores succinatis perfricari; diætamque eupeptam præscribit. *Ex sched. auct.*

(***) Curationem colicæ *ictericæ*, *hepaticæ*, *mesentericæ*, *pancreaticæ*, *nephriticæ* sequentibus videsis capitibus XIII. XIV, XV., in quibus de singularum earum partium morbis speciatim agitur. *Editor*.

(*a*) *Sect.* IV. *cap.* 7.

CAPUT VIII.

DE ALVO ADSTRICATA, AC ILEO.

§. CIV.

Alvi adstrictæ definitio. Caussa ejus proxima. Longa nimis fæcum in intestinis, præcipue crassioribus, mora *alvus adstricta* vocatur, si vero fæces penitus sistantur, etiam *obstructa*. Difficilis itaque, aut prorsus impeditus excrementorum ad anum descensus, atque ab eodem exitus caussam constituit morbi proximam. *Caussa remota.* Id autem fieri potest vel a languido intestinorum motu, ab eorum laxitate, dilatatione, atonia, insensibilitate, vel

vel contra a nimio ſenſu, irritabilitate, ſpaſmo, a bilis, ſuccique pancreatici defectu; a muci, quo deliniuntur inteſtina, inopia; nimia vaſorum lacteorum, inhalantiumque abſorbendi poteſtate; a neglectu ſtimuli naturalis, quo ad agerendum invitamur; ab imminuta alicubi inteſtinorum amplitudine, quam induxerit vitiata ab ortu, aut a morbis ſtructura; tumor in ipſis obortus; contractio ſpaſtica; tunicarum craſſities, aut induratio, coalitus, compreſſio, inteſtinorum complicatio, indigitatio (*); eorum in anguſtum locum introitus, uti in hernia abdominali, umbilicali, crurali, inguinali, & ipſius ſcroti (**).

(*) *Indigitatio*, ſive *invaginatio* inteſtinorum (niſi admodum magna, & ſimul arctiſſima) non poteſt, judice MORGAGNIO, *ileum* inferre. HALLERUS etiam, cum tam in homine, quam in brutis viderit hujuſmodi invaginationes ſine inflammatione, & facile per emeſſum flatum ſolutas, exiſtimat ex hac cauſſa *ileum* minime oriri; *nimis enim*, inquit, *mobile, & ſponte ſolubile malum eſt, ſicque grave foret, aut funeſtum, vim ſuam declararet inflammatione ſua, & ciborum ad eam partem inteſtini collectione, quæ intro ſuſcipitur. Verum neutrum mali genus unquam cum invaginatione conjungi vidi*. Opuſc. patholog. obſervat. XXVII.

(**) MORGAGNIUS) *epiſt.* XXIV. *n.* 35.) *volvulus*, inquit, *vel ab hernia etiam exigua; vel ab inflammatione inteſtinorum; vel a ſuſceptione eorum, ſed dura, coarctata, & prorſus omnem viam præcludente; vel ab aliis cauſſis occludentibus, vel vehementer ſtimulantibus repetitur*. Ex ſch. auct.

§. CV.

§. CV.

Caussæ proegumenæ. His quasi viam pandunt temperamentum calidum, & ſiccum, perſpiratio aucta; potus parcus; alimenta viſcida, ſicca, auſtera; medicamenta adſtringentia, ſaturnina, irritantia, cathartica acria; ſalitorum abuſus; vita ſedentaria; affectio hypochondriaca, ac hyſterica; obſtructiones, tumoreſque imi ventris; cerebri, & ſpinalis medullæ vitia, unde inteſtinorum paralyſis (*); veſica urinaria quocumque modo diſtenta; graviditas; uteri, vaginæ, inteſtini recti tumores; hæmorrhoides cœcæ; & non pauca alia (**).

(*) RUYSCHIUS inter cauſſas *ilei* refert *inteſtinorum tenuium paralyſim*. *Ex ſched. auctor.*

(**) *Excreſcentiam* ſingularem in *craſſo inteſtino* genitam, & deinde excretam, veramque *hydatidem* referentem, quæ alvinam dejectionem difficiliorem reddidit, legimus a MECKELIO obſervatam. Vid. *mem. des ſcienc. & bell. lettr. de Berlin. an.* 1759. *p.* 35. *Ex ſch. auct.*

§. CVI.

Definitio ILEI. Si vero alvus ita obſtruatur, ut ea, quæ per anum excerni deberent, ſurſum redeant, ac vomitu expellantur, cum pleriſque recentiſſimis morbum * Εἴλεον, ſive *iliacam paſſionem*, ſive *volvulum*, ſive etiam, ut barbari loquuntur, *miſerere mei* appellamus. Nos enim ab eorum ſententia diſcedimus, qui nomen hoc *iliaco dolori*, aut *inteſtinorum* inflammationi tantum tribuunt. Largimur quidem in *ileum* hæc mala ſæpe deſinere, aut cum *ileo* non raro conjungi; non tamen-

** Ileon.*

Diſtinctio inter ileum, & dolorem iliacum, & inteſtinorum in-

men hanc unicam, & perpetuam *ilei* cauſſam eſſe, contendimus. Præterea in his affectibus *vomitus*, ac *alvi* pertinax *obſtructio*, quæ *ilei* naturam conſtituunt, neque ſemper neque adeo ut in *ileo* urgere videtur. *flammationem.*

§. CVII.

Hinc patet, cauſſam ejus proximam eſſe inverſum, ſive antiperiſtalticum inteſtinorum motum; quem efficit quidquid in tubo inteſtinali vim contractilem alicubi ita auget, ut actio ejus periſtaltico partium ſuperiorum motui prevaleat, aut inferiorum motum debiliorem ſuperior, utpote validior, ad ſe adducat, & trahat: aut demum quidquid ita itinera claudit, ut alimentorum, & fæcum verſus inferiora progreſſus impediatur, uti ſpaſmus vehemens, & convulſio, vomitus violentiſſimus inflammatio, colici, atque iliaci dolores, & eorum cauſſæ alibi (§. LXXXVI., & LXXXVII.) expoſitæ, omneſque paullo ante (§§. CIV. CV. recenſitæ (*). Cl. Meckelius invenit in muliere, quæ ſæpius de dolore in deſtra regione iliaca conqueſta fuerat, quæque poſt caſum ab alto dolorem vividiorem percipit, vomituque bilioſo per tres dies vexata deceſſit, calculum in jejunio inteſtino e latere dextræ regionis umbilicalis, quo totum ejus cavum obturabatur (*a*). Mira quoque Lieutaudii obſervatio eſt (*b*) de puero in cujus cadavere circa finem inteſtini ilei vermes in glomerem pugni molem æqualem, ac inteſtinum prorſus claudentem reperti ſunt convoluti.

Cauſſa proxima ilei.

Cauſſæ occaſionales.

Exemplum ilei a calculo in jejuno.

Aliud vermium claudentium prorſus ileum inteſtinum.

(*) Huc transferantur alata ſuperius (§. IC. *in nota* *) ex Robinio, & Beblanco *indigitationum* exem-

eXempla. Item obſervationes MORGAGNII de cauſſis *volvuli* in *nota* ad §. CIV.

(*a*) *Hiſtoir. de l'acad. roy. des ſcienc.*, & *bell. lettr. de Berlin* 1759. *p.* 75.

(*b*) *Hiſtor. anat. med. T.* I. *p.* 75.

Diagnoſis.

§. CVIII.

Signa alvi adſtrictæ. Signa Ilei.

Alvus adſtricta, aut *obſtructa* (§. CIV.) ex ægri in primis ſermone innoteſcit. Neque difficilis cognitu eſt *ileus* (§. CVI.). In hoc enim vel nihil omnino dejicietur, vel certe paucum, & tenue. Paucum autem excerni poteſt, ſi inteſtinum non ſit penitus clauſum, & ſi ab appendiculis, quæ in ileo ſæpe reperiuntur, in anulum muſculorum abdominalium delapſis, ibique ſtrangulatis *ileus* morbus oriatur. Abdomen dolet, præſertim circa umbilicum, tenditur, intumeſcit; ac inter initio cibi faſtidium; & nauſea eſt; deinde vomitus primum cibi, potuſque, tum etiam bilis, aliorumque humorum, ac demum putrium, fœtidarum, fæcaliumque materiarum inter ſummas anxietates, & crebra animi deliquia. Neque interdum ab his abeſt febris, enteritis, ſingultus, convulſio, delirium, & reliqua exitialia ſymptomata, quibus atrociſſimas colicas ſtipari docuimus; Nec tantum excrementa, quæ ſupra obſtaculum colliguntur, aut collecta antea eſſe poſſunt, verum etiam quæ infra illud reperiuntur, immo clyſteres, & ſuppoſitoria ipſa per os interdum reddita narrantur. Quod ultimum, etſi non ſatis certis obſervationibus fortaſſe innitatur, non tamen omnem prorſus fidem ſuperare nobis videtur. Si enim cauſſa motum inteſtinorum in ver-

Quædam ſymptomata exitialia.

Fæces, quæ infra obſtaculum ſunt? & ſuppoſitoria, & clyſteres ex ore reddi poſſunt. Quomodo explicatur?

tens

tens ejuſmodi ſit, ut eorum capacitatem nullibi occludat, aut non omnem deleat, aut, ſi etiam occludat, id non recto inteſtino ſit (nam nulla univerſi inteſtinorum canalis pars immunis eſſe poteſt ab ejuſmodi malo, ut ſectiones cadaverum (*) demonſtrarunt); poterunt ſane in anum injecta ab inverſu inteſtinali motu ſurſum abripi, aut vi adacta ultra obſtaculum tranſvehi, & ſurſum libere ferri. Sed inquies, impedimento erit valvula coli. Minime quidem. Nam hæc ita ab irruentibus materiebus, quæ e colo ileum ingredi nituntur, urgeri poteſt, ut cedens, & diducta liberum iis aditum relinquat, ſicuti injectiones ope machinæ hydroſtaticæ in anum, ac ex ore prodeuntia oſtendunt (**). Adde, interdum *valvulam ipſam rumpi*, & *dilacerari*, ut docet HALLERUS (*a*).

Nihil efficit valvula BAUHINI.

(*) In *ileo* inteſtino ipſo inveniuntur ſtercora; ergo non omnia craſſis (HAENIUS *Rat. med. T.* II. *p.* 76.). Non ergo ſtercorum vomitus ex *colo*. In tenuioribus etiam MORGAGNIUS fæcum globulos obſervatos narrant (*Epiſt. anat. med.* XXXIX. *n.* 29.) *Ex ſch. auct.*

(**) Dilatatio *ilei*, & *coli* diducit valvulæ BAUHINI hiatum, ut inteſtinorum inferiorum fæces vomitu reddantur. *Ex* HAGENOTTO, *&* HAENIO *Rat. med. T.* II. *p.* 71., *&* 72. Hanc autem velvulam clyſterum vi ſuperari aſſerit HALLESIUS *experiment.* XXV. *hæmaſtat. n.* 1., *&* 2. Negat id in vivis evenire HAENIUS *ib. p.* 73., nec facile admittit MORGAGNIUS. Sed alibi (*T.* III. *c.* 2. *p.* 104.) ex HAENIO ipſo conſtat, in vivis quoque ſuperari, quod SWIETENIUS etiam affirmat, ubi de *hydroconſtatere*, ſive de machina hydroſtatica MARTINII loquitur. *Ex ſch. auct.*

(*a*) *Prim. lin. phyſiolog. n.* 738.

Prognosis.

§. CIX.

Alvus adstricta modo nullum, modo gravia mala infert.

Alvus adstricta quando viscerum fortium, & ingentis absorptionis effectus est, nullam creat molestiam, etsi sex, octo, vel plures dies non dejiciat. Alioquin magna, & gravia inferre potest mala, cibi fastidium, ventris tensionem, anxietates, capitis dolores, vertigines hæmorrhoides, colicas, enteritim, febres putridas, ac demum *ileum* ipsum. Immo dum magna spiritus contentione nititur homo alvum exonerare, si juvenis sit in hæmoptysim, si ætate provectior, aut senex in apoplexiam ex vasorum cerebri ruptione incidere interdum cernitur. *Ileus* incerti plane exitus morbus est, plerusque discriminis. Qui ab inflammatione, aut grangræna oritur, lethalis semper est; ut plurimum tantum qui ab hernia, nam interdum eum curari, testis est GARENGEOTUS. Minus periculi habet, qui a fæcibus induratis manifestisque aliis caussis facile auferendis progignitur. Ubi jam male olentia, vel nigra per os ejiciuntur, vel debilitas summa, oris fœtor, pulsus exilis, convulsio, refrigeratio, pallor præsto sunt, mortem mox imminere significatur. Vomitus stercoreus passim lethalis audit. Exempla vero contraria GARENGEOTUS (*a*). BONETTUS (*b*), & MATTHÆUS DE GRADIBUS referunt. Senes plerunque momento temporis enecantur; inter vomendum enim suffocati sæpe deficiunt. Lethalem *ileum* cum sectione cadaveris vide in *commentariis de rebus in scientia naturalis, & medicina gestis* (*c*) Gravi *iliacæ passioni* si su-

Ilei prognosis.

Qui lethalis?

Qualis non?

Quænam mortem prænunciant?

An vomitus stercoreus lethalis?

Senes plerunque moriuntur.

Ileus cum vomitu

si superveniat *alvi fluxus*, paucis post horis moritur homo, nam sphacelata sunt omnia; hinc lethalis fluxus (*d*). Idem timendum, si ventris tumor accedat, & flatus copiosi pedendo exeant (*e*). Si supervenerit urinæ suppressio, stranguria, ventris inflatio, aut convulsiones, malum est lethale (*f*). Gangræna quoque terminari inflammationem intestinorum significant maculæ rubræ, aut lividæ, quæ extrinsecus interdum apparent (*g*).

stercoreo si alvi fluxus accedit, lethalis. Item accedente ventris tumore, ischuria, stranguria, convulsionibus maculis rubris & nigris.

(*a*) *Accadem. de chirurg. T.* I. *P.* III. *p.* III. *p.* 355.
(*b*) *Med. septent. T.* I. *lib.* III. *sect.* XV. *cap.* 29. 30. 32. (*c*) *Tom.* XVIII. *p.* 400.
(*d*) FELICIUS *Del presagio modico p.* 164.
(*e*) BAGLIVIUS *In appendic. ad dysenter.*
(*f*) *Id ibid. l.* I. *c.* XIII.
(*g*) SWIETEN. §. 848.

Curatio.

§. CX.

Alvus adstricta, aut etiam *obstructa* solvenda erit iis quidem adjumentis, quæ caussarum (§§. CIV. CV.) cognitio indicabit. De quibus cum passim in superioribus capitibus auctum sit, non convenit iterum dicere. Universim proderit exerceri; perfricari abdominis regionem; victu humido, & lubricante uti, largius bibere; oleribus, & pane rudiori, ac nigricante vesci; subinde aliquid mellis, aut mannæ, aut cassiæ, aut salium mediorum assumere, & clysmata sæpius adbibere. REDIUS ante epulas quartam unciæ partem ex pulpa cassiæ sumendam præcipit, donec alvus molliatur. Acetaria quoque aceto per mannæ, & sennæ infusionem medicato condienda jubet.

Quomodo alvus adstricta solvenda sit?

Victus & potus ratio. Alvum ducentia.

REDII *methodus diætetica.*

Pilulæ GORTERII, BECKERI, aliorumque. *Suppositoria quæ?* *Balnea, vapores, fotus ventris, unguentum arthanitæ majoris.* *Injectiones ex succo betæ.*

bet. Pilulas *gommosas* commendat GORTERIUS (*), alii *becherianas* laudant, alii *balsamicas* HOFFMANNI, aut *francofurtenses*; & sic porro. Suppositoria item ex butyro salito, aut ex sale gemmeo, agarico, colocynthide melle exceptis utiliter ano induntur, ut ad dejiciendum sollicitetur alvus. Hæc quoque aperiri potest balneo, vaporibus (**); fotu; unguento arthanitæ majori umbilicali regioni imposito, quod in pueris sæpe voto respondisse visum est. Betæ succus injiciendus a ROTUNDIO præscribitur, quo nil præstantius esse arbitratur (*a*). Non nulli jubent pedibus nudis incedere super frigidum pavimentum, & aqua perfusum; verum non semper innoxium id est. At ratio caussarum habenda ubique erit.

(*) *Pilulæ* GORTERII *gummosæ*.
℞ *Gummi ammoniac. drachm.* ij.
Sal. polychrest. drahm. ij.
Gumm. sagapeni drachm. j.
Diagryd. scrup. j.
M. & c. s. q. balsam. peruviani F. pil.
Dos. scrup. j. *quotidie*.

(**) HAMILTONUS (*De prax. regul., & feb. miliar.*) convenire ait ad alvum laxandam sedere supra vaporem aquæ calentis. Fotus autem laudantur a BARBEYLACIO. *Med. form. p.* 339.

(*a*) *De vict. rat. in acut. p.* 119.

§. CXI.

Curatio ILEI, sive VOLVULI.

In *ileo* motus intestinorum ad naturalem ordinem redigi non potest, nisi caussa irritans tollatur, spasmus sedetur, & alvus aperiatur. Huc fere ea transferenda sunt, quæ ad vomitum compescendum (§. LII.), atque ad dolores intestinorum

horum curandos supra (§§. C. CI. CII.) proposuimus. Danda enim tam superne, quam inferne ea sunt, quæ laxent, molliant, aperiant, alvumque subducant. Clysteres in primis caussæ accommodati anteferuntur. Si stimulo indigeant, sal gemma in iis dissolvi debet, aut electuarium benedicta laxativa, aut lenitivum, aut mel ex rosis. Intrinsecus oleosa jam alibi commendata usurpentur. SWIETENIUS testatur, in sævissimo *ileo* oleum lini ad libram potatum pluries ab orci faucibus eripuisse ægrotantes (*a*). Quoniam vero vomitus fere interno remediorum usui impedimento esse solet, in ipso morbi principio *antiemeticum* RIVERII; quod ex salis absynthii scrupulo uno, vel altero, & succi limonii unciis duabus, vel tribus constat, dum adhuc effervescit propinandum est. Huic *mixturæ salinæ* addi potest, vel substitui pulvis radicis *colombo*, quem alias ex WHITTEO, PERCIVALIO, & JOHNSONIO proposuimus (*). LEACKIUS, ut laudata mixtura blandior evadat, eidem adjicit sperma ceti, & gummi arabicum. Aliis quoque mixturis, quæ gratia, & odore ventriculum, viresque languentes reficiant, uti oportet, iisque adjiciendum aliquid eorum, quæ sedant, & spasmos leniunt. Ex aquis itaque menthæ, totius citri, florum aurantiorum, cinnamomi; confectione alkermes; theriaca; diascordio; laudano liquido SYDENHAMII; syrupo kermensino, aut corticis citri parari poterunt.

Laxantia, alvumque ducentia. Clysteres qui?

Intrinsecus danda? Oleosa.

Antiemeticum RIVERII.

Pulvis radicis colombo.

Alia mixtura carminativa, & anodyna.

(*a*) §. 608., & 690.

(*) *Vol. I. de febribus* §. CCCXCVI. hæc habet auctor. *Interdum evenit, ut vomitus, & nausea . . . . nullis medicamentis etiam iterato adhibitis sedentur. Jure tunc suspicari licet, bilem*

adhuc acrem, & corruptam in caussa esse, cur hæc symptomata perseverent. Quo in casu ter, aut quater in die scrupulum, aut semidrachmam radicis Colombo, *aut ejus extracti, aut aliquot cochlearia ejus diluti dari, jubent, ut bilis vitiosa indoles emendetur*. Vid. *ibid.* antecedent. §. CCCCXV., & hujus *vol.* IV. *part.* II. §. LXX. in *notis*.

§. CXII.

Si ab hernia malum sit, quæ curatio? Repositio Celotomia. Si a fæcibus induratis. Argentum vivum, & globuli plumbei. Utrorumque dosis.

Sedulo inquirendum est, an malum ab *hernia* oriatur. Quo casu tentanda repositio ilico est (*); & ea non succedente, properandum est ad *celotomiam*, seu herniæ operationem (**), quæ non differenda sane est ultra horas XXIV. Quid opportunum sit, ubi induratæ feces intestina oppleant, non est cur repetamus, quod alibi (§. in primis Cl. &c.) fusius dictum est. Silentio tamen hic prætereundum non est argentum vivum, & globuli plumbei, tanquam remedia, quibus toties in desperatissimis *ileis* apertas fuisse alvos, a cll. & expertissimis viris asseritur. Et quod attinet ad argentum vivum; ejus libram unam, vel alteram propinandam non nulli præcipiunt; alii vero selibra contenti videntur. Prudentissime autem se gerunt, qui ejus quantitatem definiunt ab uncia una ad duas, vel etiam interdum ad quatuor, Cl. BLANCHINIUS ita ab usu mercurii timet, ut drachma unam, vel scrupula jv. tantum dari velit singulis duabus horis in *volvulo* (*a*). Similis quoque ponderis globuli plumbei devorandi proponuntur. Utrumque enim remedii genus fæces alvinas induratas, aut intestinorum intus susceptiones pondere suo resolvere putant. Ut autem felicius, leniusque agat remedium, ex

olei

olei amygdalini aliquot unciis assumi consuevit. Cavendum vero ab hisce est in *ileo* ab inflammatione orto, aut in grangrænæ metu; morbo nimirum provectiore, aut in eo, quem *herniæ incarceratæ* fovent; plus enim noxæ, quam utilitatis afferrent. Cl. MARTINUS GHISIUS cremonensis duos vidit *volvuli* casus, in quibus tres unciæ mercurii crudi, sed sero nimis, datæ fuerant; invenitque in cadaveribus partem ilei prope cœcum gangrænosam, & discissam, ex qua mercurius in cavum abdominis una cum fæcibus irrepserat (*b*). Præterea curandum est, ne diutius in intestinis mercurius immoretur, nam ptyalismus inde esse timendus. Neque tutissimum est iis uti in quolibet intestinorum mutuo ingressu; si enim superius intestinum in inferius protrusum sit, negant quidquam inde emolumenti sperandum. Interdum excrementa durissima in recto intestino prope anum ita hærent, ut neque ulterius progredi possint, neque immitti ea sinant, quibus molliuntur, eruanturque. Tunc chirurgi opera opus est, qui ea apto instrumento discerpat, divellat, extrahatque.

Cautio in eorum usu necessaria ad damna vitanda. GHISII *observatio.*

Quando inutile remedium habetur.

Quando chirurgica manu opus est.

(*) In *crurali hernia*, dum reponitur, debet intestinum oblique impelli versus regionem umbilicalem. In *inguinali* e contra oblique versus ilia. In veteribus herniis *completis*, in magnis intestinorum in scrotum prolapsibus, ubi anulus plerunque est laxior, reponi sæpe nequeunt intestina ob stercoris coacervationem. Tunc nihil præstantius est, quam enemata acria adhibere (& jam ab initio, antequam gravia symptomata incidant, aut inflammaiio accedat), & purgantibns uti. *Sal epsonense ad uncias ij. in pinta aquæ dissolutum*, & partitis vicibus datum mira præstitit. Cito solvuntur scybala, intestina intus revocantur, & laxatur alvus feliciter. Positus etiam per-

Methodus COURTAUDII *reponendi hernia.*

Quando reponi nequeunt quid præstet agendum?

Faeces induratæ quo modo solvuntur?

Ægri positus qu? perpendicularis capite deorsum converso, pedibus sursum elevatis plurimum confert reductioni. Plerunque sufficit dorso incumbere, capite aliquantum elevato, humeris depressis, natibus elevatis, retractisque cruribus, & genubus. Emollientia, antiphlostica, *Recentis, & incomplete herniæ curatio.* venæsectiones in recenti *hernia incarcerata crurali*, vel *inguinali*, & *incompleta* convenire COURTAUDIUS monet, quia partium angustiæ & constitutio inflammationem faciunt celerem. Contra in *ha-* *Curatio habitualis.* *bituali hernia*, & laxiori anulo. In priori cito debet sectio institui; in posteriori sæpe differri ad plu- *Quando utraque reponenda?* res dies sine periculo potest; nam exempla habemus, repositas feliciter fuisse potest dies octo, decem, & ultra, quin inflammatio, & gangræna accessisset. In hac etiam interdum roborantia conveniunt. Generatim in summa laxitate magis tuta sunt roborantia. *Roborantia quæ, & quando?* In eo casu, in quo aeris copia inflat intestina, unde difficile sepositio obtinetur, glacei applicatio locum habere potest; in aliis noxia est. Vid. *mem. de l'acad. roy. de chirurgie T. XI. p.* 411. *Ex sched. auct.*

Diversitas caussarum diversam curationem exposcit. Caussæ incarcerationis herniarum sunt diversę, ideque diversa quoque esse debet pro diversitate caussarum curandi ratio. Legi meretur dissertatio inscripta = *Sur la difference des causes de l'etranglement dans les hernies par M.* GOURSAUD, quæ exstat *ibidem p.* 382. *Ex sched. auct.*

Celotomia juxta LOVISIUM. (**) De *celotomia*, sive herniæ operatione legenda LOVISII dissertatio, quæ eodem *vol.* XI. laudati operis *mem. de l'acad. de chir. p.* 422. prostat. An *An gastrotomia peragenda in iliaca passione?* *gastrotomia*, sive sectione abdominis curari queat *iliaca passio* ab intestinorum *indigitatione*, sive a *volvulo* orta, quærit D. HEVINUS veteribus, & speciatim a modernis, inter quos BARBETTA, aliique eamdem proponunt; & negative concludit. I. quia *HEVINII solutio.* incerta est ejus caussa; & dignosci haud potest certis signis, quæ communia esse solent aliis caussis iliacæ. II. quia caussæ multiplices sunt, & indigitatio minus frequens caussa. III. quia operatio periculo plena est, sæpe inutilis etiam foret. IV. quia locus determinari non potest, ubi caussa mali exiistat.

Con-

Consentientes habet SAVIARDUM *observ. chirurg.* XXXIV., & SWIETENIUM §. 964. Vid. dictum *Tom.* XI. *des mem. de l'acad. roy. de chir. p.* 315. *Omnia ex sched. auct.*

(*a*) *Lett.* V. *intorno alle febb. malig. p.* 240.

(*b*) *Letter. mediche. Lett. I. p.* 65.

§. CXIII.

Praetera in *ileo* praesentissimum auxilium esse praedicatur fumus *tabaci* ope fistulae in anum insufflatus (*) ; cui quidem substitui aeque bene potest, nisi mea me fallit opinio, enema ex ejus decocto, aut infuso, quod supra (§. CI.) in *colico* dolore commendavimus. Nec desunt qui aerem magna vi per follem immittendum in intestina doceant, ut eorum complicationes, aut indigitationes removeantur. Post alia incassum tentata, alvus interdum soluta est aqua frigida repente in pedes, crura, abdomen nudum effusa: *multa* enim *in praecipiti periculo recte fieri* cum AULO CORN. CELSO asserit HOMIUS, quae alias omittenda essent. Sed tutius xv. balneo uti tepido. Saevissimum *ileum* cl. HAZONIUS in muliere gravida, omnibus aliis in cassum tentatis, iterato balneo domestico curavit, quibus exclusus foetus fuit, & mater liberata. Bis in die ante abortum, semel vero post abortum balneum ingrediebatur (*a*). Demum aqua tepens ope machinae ei similis, qua ad incendia exstinguenda utuntur (*hydroconstaterium* vocant), lente, & paullatim in anum injecta, *Ileum* compescuisse saepe visa est; ut ex HAENII, & VIDEMARII fide compertum habemus. Sed ejus usus videtur jam exolevisse. quod, si utilis fuisset deprehensus, non ita facile certe evenisset. SYDENHAMIUS catulum vivum

Fumus tabaci insufflatus in anum, vel ejus decocto enemata injicienda.

Frigidae effusio repentina in nudum abdomen, pedes, & crura.

Tutius balneum tepens.

Observatio mulieris gravidae.

An dydroconstaterii utilis usus habendus sit?

nudo

nudo ventri semper jubebat accumbere per biduum, vel triduum, donec *ileus* cessaret. Reserata alvo, vomitu, aliisque symptomatibus evanescentibus, non ita cito a remediis desistere oportet, neque a tenui, & liquida victus ratione recedere, aut prophylaxeos legibus se subtrahere; nam facile morbos reverti potest.

Ad prophylaxim.

(*) Instrumentum ab HAENIO, & SCHÆFFERO describitur; sed simplicius a GAUBIO in suis *adversariis* p. 45.

(*a*) VANDERMOND *Tom.* IV. *janvier* 1756. *p.* 110.

CAPUT IX.

DE HÆMORRHOIDUM VITIIS.

§. CXIV.

Venæ hæmorrhoidales.

Aliæ internæ, externæ aliæ.

R*Ectum intestinum* quibusdam obnoxium est vitiis, quæ ab *hæmorrhoidibus* venis manant. Sunt vero *hæmorrhoidales* venæ vel *internæ*, sive *superiores*, vel *externæ*, sive *inferiores*. Illæ in *rarum mesentericum*, & deinde in *venam portam*; hæ vero in *ramum hypogastricum* venæ *cavæ* sanguinem influunt: in quem rarum hypogastricum, siste *iliacam internam* etiam vena *pudenda*, aliæque & vicinis partibus venæ prodeuntes concurrunt. Notandum tamen est; venas has tam *internas*, quam *externas* miris anastomosibus. WINSLOVIO teste, inter se communicare.

Anastomoses.

§. CXV.

§. CXV.

Prout vero ſanguis per has venas refluens vario ſe modo habet, varia etiam vitia in iis oriuntur. Sed duo ſunt potiſſima, nimirum earum *tumor*, *dolorque* multiplex, vel *ſanguinis* ab iiſdem *varia*, & ſæpe *immodica profuſio*. Hinc *hæmorrhoidum* differentiæ permanant. Sunt enim vel *internæ*, vel *externæ*; *cacæ* aliæ, ſive *clauſæ*; *dolentes* item aliæ, ſive *furentes*; *apertæ*, vel *fluentes* aliæ. *Fluentes* item diſtinguuntur in *ſpontaneas*; quæ aperiuntur provido naturæ conatu, ut ſe a ſuperfluo ſanguine liberet, veluti contingit in muliebri uteri excretione; & in non *ſpontaneas*, quæ a morbido ſtatu pendent. Hæ rurſus dividuntur in *criticas*, quæ ad ægri ſalutem, & in *ſymptomaticas*, quæ ad ejuſdem perniciem ſanguinem fundunt. *Cacæ* autem, quæ a magnitudine, & figura, quam intumeſcentes acquirunt, aliæ dicuntur *parvæ*, aliæ *magnæ*, item *verrucales*, *veſicales*, *uvas*, aut *moras* referentes: ac demum ab earum prava, vel benigna natura, *malignæ*, *cancroſæ*, *gangrænoſæ*, vel *mites*, & *benignæ*.

Duplex hæmorrhoidum vitium.

Differentiæ.

Fluentium diviſio.

Spontaneæ, & non ſpontaneæ.

Item criticæ, & ſymptomaticæ.

Cæcarum diviſio.

§. CXVI.

Hæmorrhoidum *cæcarum* cauſſa proxima eſt ſanguis in iis reſtitans, & collectus; *fluentium vero* ea, quæ reliquarum ſanguinis excretionum. Remotæ præcipuæ habentur ſanguinis boni copia; vel cacochymia; acrimonia peculiaris; hypocondriaca, atque atrabilaris conſtitutio; venæ ipſæ intrinſecus, vel extrinſecus compreſſæ a ſpaſmo,

Cauſſa proxima cæcarum, & fluentium.

Cauſſa remota utrarumque.

ab

ab infarctu viscerum (præsertim *systematis vasculosi venarum mesentericarum*, tum *portæ*); ab utero gravido, a partu difficili, a fæcibus duris, aut aliena continentibus, a recti intestini prolapsi per sphincterem contractionem; venarum nimia laxitas sive a vi externa illata, sive a natura, ac hereditario quasi jure acquisita; absentia potentiarum, quæ sanguinis per venas reditum juvare solent, multa ad desidendum mora; procidentia ani; equitatio crebrior, & longior; diuturna trunci corporis perpendicularis positio; evacuationum naturalium, aut consuetarum defectus; dysentericum acre irritans; criticum naturæ molimen; muci depravatio; irritatio quæcunque per medicamenta, sive cathartica, sive rhabarbarina, sive aloetica (*); aphrodisiaca; aromatica, vinosa, vaginæ, & vesicæ morbi; prædicatio & frequens hirudinum administratio.

(*) LANGEUS (*miscel. verit.* fasc. I. *p.* 8.) *Aloe*, inquit, *hæmorrhoides ciet. At aloe enecantur feles, lupi, canes, vulpes, & volatilia. Inter venena vegetabilia igitur reponenda aloe. Quare ejus usus damnandus est.* Inter sched. auctor.

Diagnosis.

§. CXVII.

Signa diagnostica externarum, & internarum; cum cæcarum. *Externæ* hæmorrhoides oculis patent; *internæ* speculo ani, aut digito imisso deteguntur. *Cææ* in tumores parvos *varicum* instar dilatantur: interdum castaneæ, aut etiam ovi columbini magnitudinem referunt; alias tota ani peripheria tumens, & inæqualis apparet: quandoque intestini recti extremum ita extrorsum invertitur, ut si-

miæ

miæ podicem æmuletur. Diſtinguendæ vero ſunt a *rhagadibus*, *thymis*, *condylomatis*, *ficis*, & *criſtis* (*) *Veræ* hæmorrhoides venarum capita repræſentant, plerunque nigricant, aut rubent intenſe, rotundæ ſunt, & venas occupant, ſecus ac in memoratis vitiis contingit. In *fluentibus* ſanguis excretus diſtinguitur a reliquis cruentis alvi fluxibus; quod excrementorum attritu effunditur, plerunque excrementa ſubſequitur, interdum ea quidem, ſed paullo ante tantummodo, præit. *Veræ hæmorroides ab aliis vitiis diſtinguendæ. Fluentium diagnoſtica.*

(*) *Rhagades* ſunt fiſſuræ ani. *Condylomata* pelliculæ ſunt duræ, ſive rugæ ani induratæ, & oblongæ, concolores, nec venas attingunt. *Thymi* tubercula carnoſa, colore candida, vel rubentia, ſed doloris expertia ſunt. *Fici* item tubercula thymis majora, livida, dolentia, differuntque ab hæmorrhoidibus, quod carnoſi ſunt. *Criſtæ* demum, *carunculæ* criſtas galli gallinacei referant. *Ex ſcb. auct.* *Rhagades. Condylomata. Thymi. Fici. Criſtæ.*

§. CXVIII.

Pallidos, melancholicos, hypochondriacos plerunque homines vexant. Quibuis imminent, dolor ut plurimum os ſacrum occupans cum peculiari ad anum, vel rectum inteſtinum pruritu percipitur; ſæpius cum *teneſmo*, ac moleſta ad dejiciendum incitatione, etſi feces nec duræ ſint, nec difficulter prodeant. In aliis hæc mitius, in aliis gravius urgent, nec niſi ſanguine amiſſo remittuntur. Sæpe accedunt proſtratio appetitus, dolor aſſiduus in alvi præſertim dejectione excrucians, vertigo, cephalalgia, & quandoque febris. *Quinam hiſce vitiis obnoxii? Symptomata præcedentia, vel comitantia.*

Pro-

Prognosis.

§. CXIX.

Cæcarum exitus bonus. Cœcæ vel resolvuntur, vel indurantur, vel inflammatione adscita in abscessum terminantur. Quando pus sanguineum paucum ex iis prodit, facile, sed gradatim plerunque detemescunt sine alia noxa. Si vero suppuratio gravis fuerit, sæpe fistulam relinquit; sicuti etiam antiquæ, vel, irritatæ in ulcera, aliaque mala sæpe desinunt. In pueris, & adolescentibus imbecillem valetudinem earum fluxus indicat, & cum in his facile supprimatur, chronicis morbis viam parat. Qui post trigesimum annum accedit, statisque temporibus recurrit, melioris ominis est. Saluberrimus est in corpore plethorio, alioquin bene valente: quinquagesimo demum, vel sexagesimo ætatis anno, certis statis periodis recurrens. Si in his supprimatur, subiti, & gravissimi morbi superveniunt. Immodicus vero si fuerit, cachexiam, hydropem, tabem inferre consuevit. In morbis gravioribus, si copiosius fluant hæmorrhoides, morbumque levent, aut tollant, *criticæ* sunt; contra *symptomaticæ*. Si loco sanguinis mucum, aut serum album, aut ichorosum fundant; laxitatem, obstructionem glandularum, intestinorum, angustiam, ulcera, scirrhos, cancros, fistulasque declarant.

Quando fistulas, ulcera, morbos chronicos inducunt.

Alia boni, & mali exitûs præsagia.

§. CXX.

Fluentium bona ex HIPPO- Hæmorrhoides *fluentes* plethoram potissimum; & cacochymiam tollunt. Hinc HIPPOCRATES innuit; *Qui hæmorrhoidibus laborant, neque pleuritide,*

ritide, neque peripneumonia, neque ulcere phagedenico, neque furunculis, neque terminthis (*), *fortasse neque lepra, neque aliis corripiuntur* (*a*) *Melancholicis, & nephriticis hæmorrhoides supervenientes, bonum* (*b*). *In sanientibus si varices, aut hæmorrhoides supervenerint, insania solvitur* (*c*). GALENUS *melancholiam, & nephritim curari per hæmorrhoides* inquit; utpote quæ *sanguinis veluti fæcem evacuare* soleant. In *Coacis* item habetur: *Quæ apoplecticis veniunt hæmorrhoides, salutares* (*d*). *Quæ phthisicis* autem *accidit sputorum suppressio, dementiam nugacem infert; his spes est apparituram hæmorrhoidem* (*e*). CRATE *prognostica*.

(*) Tumores subnigro-virides *termintha* sunt, terebinthi fructum æmulantes.

(*a*) *Lib.* VI. *epidem. sect.* III. *text.* XXVIII., *& lib. de humorib.*

(*b*) *Aphor.* XI. *sect.* VI.

(*c*) *Aphor.* XXI. *sect. ead.*

(*d*) *Coac. n.* 478. (*e*(*Ibid. n.* 437.

Curatio.

§. CXXI.

Cæcis, dolentibus, inflammatis vena in brachio, immo etiam in pede secta prodest, itemque hirudinum applicatio. Si tumeant pertinaciter, etiam incidi, & reserari possunt. Ceterum emollienti, anodyno, resolventi fotu; cataplasmate; linimento leniendæ sunt. Pulmento ex malis acidulis, & vino rubro coctis confecto, ac ope lientei repetitis vicibus ano imposito dolorem earum leniri, tradit LANCKUS (*a*). Verbasci flores decocti, sambuci folia ad putrilaginem cocta, aut *V. S.* *Hirudines.* *Incisiones.* *Emollientia, & resolventia.*

etiam

Succus sempervivi. etiam contusa, & crebroadmota a RIVERIO laudantur. Ex semper vivi succo, aut portulacæ, & *Unguentum de linaria, populeon nutritum.* butyro recenti egregium fit linimentum. Celebratur ab HORSTIO, aliisque pluribus unguentum de linaria, quod ex foliis, & floribus linariæ in adipe suillo coctis, & expressis, vitello ovi *Oleosa.* addito, paratur. Nec sua laude caret unguentum populeon nutritum; oleum seminum lini; buty*Injectiones; clysmata, eccoprotica.* rum *caçao*; oleum vitelli ovorum; & alia hujusmodi. Injectionibus præterea; clysmatibus; eccoproticis ex cassia, aut manna, aut sale medio alvus aperta servetur. Flores sulphuris ex pulpa *Fluxum nimium compescentia.* cassiæ dati cœcas aperire, sistere immodicas dicuntur.

(*a*) *Miscell. verit. fascic.* I. *pag.* 7.

§. CXXII.

Nimium earum fluxum compescunt venæ sectio, decoctum tamarindorum, prunorum nostratium, urticæ mortuæ, acetosæ, corticis viridis aurantiorum, simaroubæ, pulvis myrobalanorum; trochisci de carabe; pilulæ de bdellio, flores sulphuris cum floribus cassiæ, fungus melitensis, coralia; terræ sigillatæ; spiritibus acidis mineralibus, & iis extrinsecus admotis, quæ adstringendi facultate pollent, qualia *vol.* III. *cap.* XII. in *Habitualis non sistendus omnino.* *hæmorrhagia narium* commendavimus. Ubi vero *hæmorrhoidum fluxus* habitualis, & consuetus fuerit, cavendus est, ne penitus sistatur. Aduri *Chirurgorum imperitia.* enim solent improvide a chirurgis, aliisque remediis supprimi. Sed monet HIPPOCRATES, *a diuturnis sanato hæmorrhoidibus, si una non servetur aperta, periculum esse, aquam inter cutem,*

vel,

vel tabem advenire (*a*). Si consueta hæmorrhoidum evacuatio suppressa sit, revocari potest vena pedis secta, pilulis ex aloe, mirrha, & croco; fotibus ano admotis, aquæ tepidæ vapore; foliis ficus affrictis; chalybe intus dato; & similibus. *Suppressus quomodo revocandus.*

(*a*) *Aphoris.* XII. *sect.* VI.

§. CXXIII.

Pro varia verò caussarum, a quibus hæmorrhoides excitantur, ratione modo aperientia, modo temperantia, modo saponacea, modo roborantia conveniunt. Hinc sales medii; succi cichorei, agrimoniæ, nasturtii aquatici, boraginis; fumariæ, trifolli acetosi, millefolli, plantaginis; chalybs; serum lactis, immo lac ipsum, si nutriendum etiam sit, commendari solent. Tandem aquæ thermales efficacissimæ sunt ad omnia e corpore inquinamenta eluenda. Victus ratio sit blanda, nec acria, aut aromatica admittat. Motus tum corporis, tum animi nimii evitentur. *Varia pro varietate caussarum curatio. Quæ præcipue in usum veniant? Vitæ regimen.*

CAPUT X.

DE VERMIBUS INTESTINORUM

§. CXXIV.

Vermium sedes frequentior intestina. Vix ulla humani corporis est pars, in qua *vermes* interdum quispiam non repererit, aut reperire sibi visus sit. Frequentissime vero intestinis stabulantur; & quidem genere, & magnitudine admodum varii, & multiplices. *Præcipua eorum genera.* Præcipua eorum genera sunt *lumbrici*; *ascarides*; *cucurbitini*; & *lati*, quibus etiam nomen est *tænia*, *solium*, & *vermis solitarius*, quod non plures uno in intestinis nidulari, & latere, sed perperam, creditum est. LUMBRICI. *Lumbrici*, ut plurimum *tenuia* intestina occupantes, sunt teretes, coloris albidi, interdum rufi, modo sex vel octo pollices, modo pedem unum vel alterum longi, figura lumbricis terrestribus similes; structura vero, tarditate, duritie ab iis valde discrepantes. *Sedes eorum. In quo differant a terrestribus.* ASCARIDES. *Ascarides* sunt teretes, albique & ipsi; sed tenuissimi, vix transversum digitum longitudine qui majores sunt æquantes; *acaris*, qui caseo innascuntur, valde affines; plerunque intestino tantum *recto* inhabitantes. *Ab acaris quomodo differant, atque a lumbricis?* Differunt ab *acaris*, quod nullam subeant metamorphosim; a *lumbricis* vero, quod minimi sint, & numero copiosissimi (*),

(*) Vid. VAN-PHELSUM *hist. phys. ascaridum. Luvard.* 1768.

§. CXXV.

§. CXXV.

Vermes *cucurbitini* ſemen cucurbitæ, vel potius cucumeris quodammodo referunt, unde eorum nomen. Inteſtina *craſſa* plerunque incolere creduntur, & ſæpe fæcibus immixti prodeunt. Hos AMATUS LUSITANUS, & LOULETUS *aſcarides* nominarunt. Ex his mutuo junctis, & in longum diſpoſitis *vermem latum*, ſive *tæniam* conſurgere putavit VALLISNERIUS. Negant vero recentiores; qui tamen fatentur, *tæniam*, quam dicunt *cucurbitinam* PALLASII, PLATERI, & *articulis legioribus* præditam BONETI, ſæpe extremos, ac veteres ſuos articulos dimittere, nimirum in vermes *cucurbitinos* viventes, mobileſque diſſolvi; quod mihimetipſi pluries vidiſſe contigit. Germanis, bolgis, & aliis europæ populis familiares *cucurbitini*.

CUCURBITINI. *Eorum ſedes.*

An TÆNIA *ex his coaleſcat?*

Qui illis obnoxii?

§. CXXVI.

Utcunque vero res ſe habeat, *tænia* eſt lumbricus latus, articulis quibuſdam diſtinctus, decem, viginti, triginta, & plures ulnas longitudine ſæpe numero adæquans. Plures ejus ſpecies a medicis deſcribuntur præter illam, quæ ex *cucurbitinis* coaleſcere videtur, quamque paullo ante (§. CXXV.) memoravimus. In primis binæ aliæ notatu dignæ ſunt, videlicet tænia *capitata* helvetis potiſſimum, & quadrupedibus infeſta; & tænia *acephala*, ſive non capitata; quæ ſpecies ambæ articulis minoribus quidem conſtant, ſed unum, ac ſimplicem vermen efficiunt, ut anatome, microcoſpia, injectiones oſtendunt. Inteſti-

TÆNIÆ *deſcriptio.*

Multæ ejus ſpecies.

Capitata, & acephala.

Sedes tæniæ. na *tenuia* præsertim incolere traduntur, verum haud raro alibi etiam repertæ fuere. Qui plura de *tæniis* desineret, consulat VALLISENERIUM, PLATERUN (*a*), HILDANUM, CLERICUM (*b*), ANDRYUM, RAULLINIUM, GONTARDIUM, LINNÆUM (*c*), VOGELIUM (*d*), BONETUM (*e*), aliosque naturalis historiæ scriptores.

(*a*) *Tænia prima artic. min.* PLATERI, & *tenia secunda*, seu *vermis cucurbitinus* ejusdem. Vid. *Prax. med.* PLATER.

(*b*) *Tœnia prima* LE CLERC. *Hist. des vers pl.* V. *f.* 1. *pl.* VI. *f.* 2., *pl.* VII. *f.* 1., *pl.* II. *f.* II. *f.* 1. 2. 4. *Tænie secundi generis ejusdem. Ibid. pl.* I. *A*, *& pl.* II. *&c.*

(*c*) *Systém. natur. Tænia vulgaris*, & *Tænia lata*; *tænia osculis marginalibus solitariis* &c.

(*d*) *De cognosc. & curand. hum. corp. affect. Capitata*, & *acephala*; *& tænia cucurbitina ejusdem.*

(*e*) *Mem. present l'acad. des scienc. T.* I. *Tænia a anneaux courts*; & *tænia a anneaux longs.* Item *tænia*, aut *folium a epines*, *& anneaux* ANDRYI; & *folium sans epines ejusdem* ANDRYI. Item *lumbricus latus* TYSON. *Act. angl. ann.* 1683. *n.* 146. &c. &c. *Ex sched. auct.*

§. CXXVII.

FASCIOLA, & TRICHURIS. Præter hæc vermium genera in hominum intestinis reperiuntur quoque *fasciola* (quæ non articulata est, sed crasior, & obesior ipsa tænia), & *trichuris*, vermiculus nempe gracillimus, tenuissimus, albidus, splendens, pellucens, corpore tereti rotundo VII. linearum, & proboscide filiformi XV. linearum longitudine; incola plerumque intestini *recti*, & *cæci*, interdum etiam ventriculi. *Sedes trichuridis.* Horum descriptio videatur apud ROEDERERUM (*a*), &

(*a*), & WAGLERUM (*b*). nec non apud GUILL. FABRICIUM, qui eos *lumbricellos aciculares* vocat. Sed præterea multi alii vermes, eorumque varietates medicis rariorum historiarum collectioribus referuntur, nimirum *nigri*, *virides*, *rubri*, *pilosi*, *cornuti*, *mirificoque capite* prædditi, & innumeris pene qualitatibus monstruosi (*).

Innumera alia varietates.

(*a*) *Guett. Gel. anz.* 1761. *n.* 25.
(*b*) *Differt. de morb. mucoso* &c.
(*) PAULLUS LUPIUS observavit quamdam vermium speciem, *poduram datiscam Linn.* nuncupatam, de qua fit mentio in diario italico *Avvisi sulla salute umana* ann. 1780. Vide *ibid.* In eodem *diario italico Florentiæ a* JOH. ALOISIO TARGIONIO *edito anno* 1782. *n.* 50. de his plura reperies. Consulendus quoque ROSENSTENIUS est = *Maladies des enfens &c. Ex sched. auct.*

§. CXXVIII.

De origine vermium in humano corpore disputatum a medicis, & philosophis diu est, nec certi adhuc quidquam statutum. Sed *lumbricorum* genus, cui pares nullibi hactenus reperti sunt, eorumque frequentia in quavis ætate, & quocunque sexu, non exceptis recens nati, & lactentibus, immo *uterino fætu*, in quo vermes *latos* enasci docuit HIPPOCRATES (*a*), favere videtur eorum opinioni, qui homini hæc animacula ingenita esse putant. An idem affirmari possit de *ascaridibus*, de *cucurbitinis*, de *tæniis*, non admodum facile est definitu. Id tantum videtur experientia comprobati, quædam hujusmodi hospitum generationi, & propagationi favere quædam eosdem irritare; ac in furorem agere, ita vel numero, & consumptione chyli, vel pra-

Dissensus de origine vermium in corpore humano.

LUMBRICI *ingeniti esse videntur humano corpori.*

Ascaridum, cucurbitinorum, teniarum origo incertior.

Quænam eorum genesim foveant? vis halitibus, & excrementis, vel punctione, irritatione, morsu non levia inferant damna. Eorum germinationem promovent ea omnia, quæ idoneum ipsis nidum præbent, aut alimentum, uti viscida, & farinacea legumina; abusus carnium; fructus horæi; lac; & lacticinia; debilis, & laxa corporis constitutio; aer humidus; & calidus; locorum palustrium inhabitatio; aquæ impurioris potus; bilis inertia; & cetera, quibus copiosiores viscDitates in intestinis progignuntur, atque accumulatur. His etiam dulcia, & sacchaio confecta adnumerari solent. Verum REDIUS dulcibus, acidisque succis affusis eos, saltem *lumbricos*, lacessi, mirifice torqueri, ac convelli vidit.

(*a*) *Lib.* IV. *de morb.* XXVII. *n.* 2.

Diagnosis.

§. CXXIX.

Omnis ætas, & sexus vermibus subjicitur. Qua specie infantes, & pueri, qua viri; qua feminæ torqueantur? Nulla plane ætas, ut diximus, a vermibus immunis videtur; minime omnium infantillis, & puerilis, in qua ideo semper de vermibus suspicari licet. Ast infantes, & pueri longe frequentius ab *ascaridibus*, & *lumbricis*; viri autem magis a *cucurbitinis*, & *tæniis*, interdum etiam *fasciolis*, & *trichuridibus* vexantur; feminæ vero crebrius adhuc quam masculi: sic porro ut omnis ætas hominis alicui ex his *vermium* speciebus obnoxia sit. Latent plerunque vermes in corporibus, nec satis certis indiciis se produnt, *Vermium signa obscura, & equivoca.* signa enim aut obscura, aut equivoca esse solent, cum variæ, ac diversæ caussæ eosdem sæpe gignant effectus, aut similitudinis specie decipiant. Etenim haud

haud raro evenit, vermes fuiſſe repertos, ubi nulla de iis oborta fuerat ſuſpicio; aut penitus abſuiſſe, ubi multa eorum præſentiam indicare videbatur; quod poſtremum duabus hiſtoriis confirmatum eſt a cl. TODIO (*a*). Sola itaque vernium per os, aut anum expulſio omnem dubitationem, & diagnoſeos ambiguitatem tollit.

Unicum ſignum evidens quodnam ſit?

(*a*) *Coll. ſoc. med. haunienſ. vol.* I. *p.* 21.

§. CXXX.

Signa diagnoſtica frequentiora.

Generatim vero ſcire licet, eos in quibus vermes latent, plerunque languidos eſſe, & nauſea affectos; quandoque etiam vehementer appetere, dum tamen eorum corpus non alitur, & macie conficitur; halitum ab ore acidum emittere; tuſſicula ſicca ſubinde vexari; animi deliquiis facile corripi; ſudore frigido perfundi: faciei colore vario, modo nempe pallido, modo rubro, ſed plerunque pallido infici; pupillæ dilatationem, ſive *mydriaſim* exhibere (*a*); ſalivam uberiorem exſpuere, multa ſiti teneri; ſæpe convelli, in primis infantes, & pueros; ſomniis turbulentis, & pavoribus agitari; dentibus ſtridere; ſæpius deglutire, quaſi bolum faucibus hærentem haberent; in ventrem revolvi, qui plerunque tumet, & tenditur; doloribus colicis, aut cardialgicis, aut morſibus crebris circa umbilicum torqueri, quod manu ad ventrem admota, & ejulatibus, contorſionibuſque ægri ſignificant; quandoque jejunos gravius affici, alimento vero ſumpto revelari, alvo modo adſtricta, modo fluxa eſſe; fæces cineteas, albidas, aut virides, fœtorem acidum plerunque ſpirantes dejicere; narium pruritui mole-

ſtiſſimo, & ſanguinis ab iis identidem ſtillicidio ſubjici; ac febribus erraticis prehendi. Pulſum exiliſſimum, & ſingultum in pueris ſemper ſignum vermium ponit BAGLIVIUS (*b*). Solet vero pulſus eſſe inæqualis, obſcurus, deficiens, recurrens. Addunt alii tremores, ſpaſmum cynicum, oculorum contorſiones, fugaces genarum rubores Ex JOH. HERN. RAHANIO habemus, *mydriaſim* ſæpe ſignum eſſe vermium in inteſtinis latentium (*c*). ANTONIUS autem COCCHIUS (*d*) monet, a vermibus interdum omnia fere *ſymptomata paſſionis hypochondriacæ* inferri. In febre quadam epidemica, quam *putridam verminoſam*, & *malignam* vocavit cl. LEPECQUIUS DE LA CLOTURE, & quæ erat *gaſtrico putrida verminoſa*, obſervavit ut peculiarem ſignum *roſionem ventriculi* (*e*).

Roſio ventriculi.

(*a*) RAHN. *in diſſertat. de viſc. abdom.* 1771. *p.* 20.
(*b*) *Giornale di medic. di Venez.* 1774. *p.* 217.
(*c*) *L. c.* (*d*) *Bagni di Piſa p.* 228
(*e*) *Obſervations ſur les maladies epidemiq. p.* 91. *Ex ſch. auct.* Vid. *vol.* I. *de febribus* §. CCCLXXXVI.

§. CXXXI.

Fere omnes morbos a vermibus genitos auctores obſervarunt.

Nullum demum fere tam grave ſymptoma eſt quod interdum *vermes inteſtinorum* non excitaverint. BOERHAVIUS ab iis ortas vidit *febres acutas*, *lentas*, *hecticas*, *malignas*, *putridas*, *epidemicas*, *famem caninam*, *bulimum*, *ſoporem*, *delirium*; BARTHOLINIUS *nauſeas*, *vomitus*, *dyſenterias*; PARACELSUS *phrenitidem*; MARCELUS DONATUS, & SCHENCKIUS *catalepſim*; FORESTUS *aphoniam*; ZACUTUS LUSITANUS, GRUELINGIUS, RHODIUS MOEBIUS videtur *epilepſiam*, quam in ſe ipſo quoque vidit FABIUS COLUMNA, *febres*

vehe-

vehementes, & *erraticas*, *syncopes præfocationem*; *colicos dolores*, *manias* RIVERIUS HOFFMANNUS, LUDWIGIUS; *febres putridas contagiosas*, *epidemicas* MOREALIUS, & antea jam ETTMULLERUS; *palpitationes*, *capitis dolores*, *vertigines*, *cæcitatem*, *tusses*, *singultus* TOZZIUS, *ileum*, *volvum* LIEUTAUDIUS; *pleuritidem*, *ischuriam*, *ventriculi* & *intestinorum perforationem* (*) HOFFMANNUS, & Nos, passimque clinici omnes, speciatim VOGELIUS, SCHULTZIUS, DOTVERENIUS, STORCKIUS, aliique. In maniaco, qui ante mortem *lumbricorum* copiam vomuit, invenit LUDWIGIUS tres magnos *lumbicus teretes* mortuos, vesiculæ felleæ inclusos (*a*). LIEUTAUDIUS etiam (*b*) reperit in cadavere pueri febre acuta extincti *lumbricum proceriorem*, quo ductus *choledochus* obturabatur. Illuc autem videbatur delatus fuisse ex cystide fellea. Idem narrat (*c*) quod mirabilius est, se invenisse in cadavere feminæ febri maligna peremtæ *lumbricum* itidem in *ductum pancreaticum* adactum, planeque eum obstruentem. Idemque in alio puero invenit intestinum *ileum* circa finem glomere, *lumbricum pungi magnitudinem æquante* penitus occlusum (*d*).

Observatio LUDVVIGII.

Alia LIEUTAUDII.

(*a*) *Comment. de reb. in scient. nat.*, & *medicinæ gestis vol.* XIV. *p.* 664. (*b*) *Hist. anat. med. T.* I. *p.* 211. (*c*) *L. c. p.* 248. (*d*) *L. c. p.* 75.

(*) Exemplum *perforationis intestinorum a vermibus* videsis in *diario* (*Journal de medecine*) *mens. jun. ann.* 1782. *pag.* 551. *Ex sched. auct.*

§. CXXXII.

Vermium *cucurbitinorum*, ac *tæniarum* signa magis propria esse videtur *morsus* circa *ventriculum*;

Signa magis propria

cucurbitinorum, & tæniarum. *lum*, aut alicujus vivi animalis intus se moventis crebra, & molesta sensatio; abdominis quædam inflationes, quæ subsidunt, posteaque recurrunt; appetitus auctus; insignis virium imminutio; macies; color faciei plumbeus, aut flavus; deliquia; visus obscuratio oculorum lacrimatio (*); vertigo caduca; crurum vacillatio; & *ramenta quædam cum excrementis veluti semina cucurbitæ, aut cucumeris alvo interdum reddita* (*a*). In quibusdam *vocis interceptio cum sputis ex ore multis, tormine ventriculi, vel etiam dolore* (*b*). Plerunque hisce *vermibus* laborant, qui palustria loca incolunt, aquis impuris, victuque pravo utuntur. *Ascarides* potissimum manifestantur pruritu circa anum, alvi frequenti dejectione, fœtore fæcum. Adultis æque ac pueris infensi sunt. HIPPOCRATES in *fætu uterino* eos etiam invenit. Apud feminas sæpe in vulvam prorepunt, & pruritum in ea intolerabilem excitant. Tunc non tantum in excrementis alvinis, sed etiam in urina apparent. Cl. COUSINIUS narrat (*c*) militem per urethram ejecisse *vermem teretem* octo pollicum latitudine, & multos alios similes a pluribus annis ejicere solitum. An ab intestinis aliqua cum ureteribus, aut resecata præter naturam communicationis via? Vidimus in cadaveribus vermes sibi ex œsophago viam parasse in cavum thoracis, per foramen in cavum abdominis. In puella decenni, visceribus omnibus sanissimis, a vermibus suffocata invenit HALLERUS, os & fauces lumbricis plenas, duos vero teretes in aspera arteria ad *cordis sedem*, inque *pulmonis principio* (*d*).

Qui illis magis obnoxii? Ascaridum signa.

Vulvæ mulierum sæpe molesti hujusmodi verminculi. Observationes. COUSINII.

AUCTORIS.

HALLERI.

Historia morbi e (*) SIBLOTI medici galli exstat observatio (*Journal de med. juill.* 1783. *T.* XI. *p.* 32.) de *tænia*, & *ver-*

& vermibus cum *chorea S. Viti*, ejusque *signis*, quæ hujusmodi est. „Puella quædam annorum IX. ab octo diebus die, nocteque exagitabatur assiduis, & inordinatis motibus in brachiis, & cruribus. Difficulter loquebatur, impedita veluti lingua. Mens constabat. Ridicule incedebat trahendo veluti pedes alterne post se. Ægre admodum, & post varias motiones poculum ori admovebat, tumque haustu præcipiti bibebat. Oculi lacrimabant, & continuo in motu erant; atque os varie movebatur, ac torquebatur. Respiratio libera: pulsus parvus, celer, inæqualis: sitis magna: urina aquea; venter tumidus. Dolebat circa umbilicum assidue; dejiciebat mollia, mucosa, colore argillaceo, facies pallida, & corpus macie confectum, quamvis jam a sex mensibus immodica, & insatiabili fame vexaretur. *Lacrimæ oculorum*, *macies*, *tumor ventris*, *dolor circa umbilicum*, & *excrementa alvi* diagnosim verminum facere. Præmisso *clystere ex decocto fic. ping.*, mane deinde datum remedium ex *unc.* jv. *infusi helminthochorton*, *unc.* ij. *olei ricini*, & *unc.* j. *syrup. flor. persici*. Quater puella dejecit cum quinque *lumbricis* variæ magni udinis. Postero die repetitum remedium, datis prius jv. *granis mercurii dulcis*, & *granis* xij. *rhabarbari*. Octies alvus laxata est; & ejecta *TÆNIA* quinque cum dimidio pedes longa. Mox omnia symptomata evanuerunt; & convalescere ægra cœpit. Vino china medicato cito bonum colorem, & habitum recuperavit. „*Ex sch. auct.*

tænia progeniti.

Unde diagnosis?

Curatio.

(*a*) HIPPOCR. *De morb.* IV. 27. *n.* 39.
(*b*) *Ibid. n.* 40. (*c*) *Act. helvet. T.* VIII. *p.* 192.
(*d*) *Opusc. pathol. observ.* IX.

Prognosis.

§. CXXXIII.

Periculo carent *ascarides*, feliciusque curantur Neglecti tamen tenesmum, atque inflammationem,

ASCARIDUM *prognostica.*

LUMBRICORUM, & TÆNIARUM. nem, vel ulcera inteſtini recti inducere poſſunt. Non item *lumbrici*, & *tænio*. In his enim major difficultas ſæpe occurrit, nec vitæ deeſt periculum. Albi minus, quam nigri, aut rufi, difficultatis, & diſcriminis habent. *Si cum aliis morbis conjungantur; quid?* *Vermes*, quando cum aliis morbis copulantur ſi prodeant, plerunque ſummam putrefactionem, quam effugere videntur, ſignificant. Sæpe autem cum excrementis exeunt morbo ad *judicationem* tendente; & tunc *bonum* eſſe HIPPOCRATES (*a*) docuit.

(*a*) *Prænot.* 72. *Coac.* 601. *De judicat.* V.

Curatio.

§. CXXXIV.

Indicationes. Indicationes ſunt vermes ſedandi, necandi, expellendi; nidos eorum deturbandi; ſymptomata leniendi; & cauſſas, a quibus foventur, removendi. *Oleoſa, amaricantia, & opiata.* Oleoſa in primis, amaricantia, ac opium habentia vermibus ſtuporem inducunt, ſymptomata leniunt, & ad exitum, expulſionemque præparant. Gummata, graveolentia, ſalina ſaburram viſcidam, in qua & naſcuntur, & creſcunt non modo deſtruunt, ſed etiam vermes ipſos fugant. *Acida tam vegetabilia quam foſſilia.* Enecare eos dicuntur oleoſa, acida tam e vegetabilibus, quam e foſſilibus elicita (*), & dulcia; ſed nullum certa fide remedium adhuc cognoſcitur, quod vere os enecet. Sopitos, aut mortuos, aut languidos *anthelminthicis*, vel *opiatis*, ut PLANCO mos erat, redditos expellunt emetica, cathartica (*a*), & clyſteres in primis ex lacte, & ſaccharo parati. *Emetica, & cathartica.* Inter hæc commendantur jalappa, diagrydium, mercurius dulcis, aloe, rhabarbarum, conſerva

florum

florum persici, aut ex his composita. Pueris magis convenit syrupus cichorei cum rhabarbaro, aut florum persici, aut rotulæ ex rhabarbaro. In his quoque utiliter extrinsecus illinitur abdomen oleo tanaceti, unguento arthanitæ majori, vel oleo hepatica, & myrrha felle bovino subacta, quæ alvum leniter solvunt. *Pueris aptiora,*

(*) *De anthelminthica acidorum fossilium præstanti vi sæpe auctor voluminibus præcedentibus loquutus est, ideoque his addantur, quæ ibi leguntur.* Vid. §. CCCI., CCCCII., & alibi *volumine* I. &c. & hic quoque P. II. §. XXXII. &c.

(*a*) Vid. BIANYER. *Journal de de monsieur* VANDERMOND *T.* V. *octob.* 1756.

§. CXXXV.

Vermes expellendi, & occidendi laude præstant semen santonici, sive cinæ; coralina maritima; summitates tanaceti, & hyperici; ruta capraria, sive galega; ruta hortensis; absynthium, radix valerianæ silvestris, filicis maris, graminis; cornu cervi ustum, vel tantum limatum; testæ ovorum contusæ; assa fœtida; mirrha; petroleum; oleum hyperici *Matthioli*; spiritus vitrioli; vitriolum martis; camphora; æthiops mineralis; pollen sulphuris, aut ejusdem accensi in vinum immersio. Cl. TODIUS summis laudibus extollit tartarum, & vinum emeticam, quibus ducenties se vidisse testantur (*a*) vermes dejectos. Quod remedii genus jam antea BROUZETUS (*b*) commendaverat. Aquam etiam non nulli laudant, in quam libra una, vel altera plumbi liquati feret injecta (*c*). Sed timendum est, ne aqua arsenicali vapore imbuta noxam inferat ægrotanti (*). Aqua olim *Præstantiora anthelminthica.* *Tartarus, & vinum emeticum.*

etiam,

Argentum vivum an anthelminthicum? etiam, in qua argentum vivum diu, multumque agitatum fuit, immo argentum vivum magni fiebant, hodie vero de eorum viribus anthelminthicis (**) dubitatur. Aqua autem multo sale imbuta a nobis (*d*), & a THOMA LEIC (*e*) jure laudatur.

(*a*) *Coll. soc. med. hauniens. vol.* I. *p.* 21.
(*b*) *Comment. de reb. in scient. natur., & medic. gestis vol.* IV. *p.* 487.
(*c*) *Gazzett. med. d'oltremonti ann.* 1761. *n.* 16.
(*) Vid. supra traduntur de *dolore colico a saturnis* inducto.
(**) *Nullum vim anthelminthicam hydrargyro inesse usque ab anno* 1753. AUCTOR. *ostendit peculiari opusculo inscripto* = De anthelminthica argenti vivi facultate = in 4. Faventiæ. *Id postea æthiope minerali, & unguento etiam mercuriali aliis initis* experimentis, *& observationibus confirmavit; quæ adhuc exstant inter ejus inedita scripta.* Vid. *vol.* I. *de febrib.* cit. §. CCCCII. *Editor.*
(*d*) *Trattato delle acque di S. Cristoforo. Faenza* 1761.
(*e*) *Opuscoli medic. pratici di* LUIGI TARGIONI *T.* IV. *p.* 115.

§. CXXXVI.

TÆNIÆ *curatio.* Hisce, & similibus auxiliis non nunquam etiam *tænia* cedunt. Plerunque tamen pertinacius resistunt. *Specificum acad. Edimburg.* *Acta academica edimburgensia* proponunt tanquam specificum remedium stannum limatum, magna, & fere octupla sacchari pinguis dosi exceptum. Sex drachmas prima die, altera tres, tantundem tertia deglutiendas præcipiunt; quarta vero alvum cathartico ducendam (*a*). Alii *Alia re-* commendant portulacam, oleum e nucibus expressum,

ſum, atque ex vino alicantino propinatum (*b*). Itemque vitrioli martis grana ſex extracto tanaceti excepta, ac in bolum redacta (*c*). Verum & ſtannum, & *martis vitriolum* æque ac *graveolentia*, & *ſales*, & *amara* ſæpe irrita fuiſſe certo ſcimus (*d*) RATHIERIUS potentiſſime expelli *tæniam* aſſerit (*e*) ſequenti remedio. ℞. *Pulv. ſabinæ gr.* xx., *ſem. rutæ gr.* xv., *mercur. dulc. gr.* x., *ol. tanaceti gutt.* XII., *ſyrup. flor. perſ. q. s. M. f. bolus*; *cujus dimidia pars detur mane*; *altera veſperi*; *& deſuper hauriatur cyathus vini*, *in quo nuclei perſicorum per hor.* XII. *fuerint macerati*. Cl. quoque BISSETUS cum cetera remedia fruſtra tentaverit, ſolam *gummi guttæ*, ſeu *cambogiæ* invenit efficax, & quaſi *ſpecificnm*, cujus *grana* xv. *cum extracto gentianæ in forma pilulari pro una* doſi exhibuit (*f*). Huic ſimile videtur illud, quod Pariſiis juſſu regis vulgatum fuit, quodque magno pretio accepto revelavit vidua quædam helveta, NOUFFER cognomento dicta, *tæniarum* curationibus jamdiu celebris reddita (*). Præcipua componentia ſunt radix *filicis maris*, ſive *non ramoſæ C. B.*, *panacea mercurialis*, *reſina ſcammonii*, & *gummi gutta*. Sed illud primum tutius, & æque efficax eſt (*g*). *Arcanum* quoque HERRENSCHWANDII, ut ex VOGELIO habemus (*h*), conſtat ex *gummi gutta*, *ſale abſynthii*, & *carbone fraxini*. VOGELIUS ipſa nihil valentius noviſſe teſtantur adverſus *tænias*, quam radicem filicis in pulverem contritam ad ſcrupulum unum, vel ſemidrachmam cum granis tribus gummi guttæ circiter; mane, & veſperi per aliquot dies datam. Generatim ſane validiora purgantia ad *tenias* expellendas proponuntur, ut colocynthis, ſcammonium, gummi gutta; nec lau-

media ab aliis commendata.

Exceptio

RATHIERII. *remedium.*

Aliud cl. BISSETI.

Specificum Noufferianum.

Arcanum HERRENCSHVVANDII.

Aliud VOGELII.

Purgantia validiora.

Vina generosiora. laudatoribus carent spiritus fermentati; vina generosiora; uti alicantina, & hispanica, quorum usu non raro ejectas legimus *tænias*. Sed tartarus emeticus aquæ copia dilutus, & epicratice datus nobis videtur ad tænias accommodatissimus (**).

Tartarus emeticus.

(*a*) *Vol.* V. *art.* 7. *p.* 103.
(*b*) *Giorn. di med. veneto ann.* 1773. *n.* 22.
(*c*) *Ibid. n.* 8. 1764. *p.* 62.
(*d*) TODE *Coll. soc. med. hann. vol.* I. *p.* 21.
(*e*) *Journ. de med.* 1768. *T.* XXVIII. *p.* 44.
(*f*) *Medical essays and observat. p.* 186.

(* Aliud nuper in gallis remedium adversus *tænias* mandato regis editum in vulgus, cujus auctor est cl. RENAUDIUS nosocomii barjacensis medicus, quoque tum etiam profuisse fertur, cum illud viduæ NOUFFER haud prospere cessit. Est autem hujusmodi. *Detur vesperi aquæ fontis clysma cum saponis drachma una. Sequenti mane stomacho jejuno una item drachma pulveris rad. filicis maris cyatho aquæ*, pourpier *dictæ, exhibeatur admixta. Ita diebus quinque fit. Quibus elapsi pulveri eidem adjecta dosi aquilæ albæ, jalappæ, & rhabarbari cum melle q. s. f. boli ore semendi. Potus quotidianus sit decoctum rad. mori.* Ex sch. auct.

Specificum RENAUDII *adversus tænias.*

(*g*) *Scelta d' opuscoli &c. di Milano* 1776. *T.* XIII.
(*h*) *Academ. prælection. de cognosc., & curand. morb. p.* 652.

(**) Femina quædam febri, dyspnœa, virium prostratione, & doloris punctorii sensu in dextero latere laborabat. Vena secta, datum enema. Menstrua accedunt. His cessantibus *emeticum* sumpsit. Quinquies & viginti soluta est. Mixtura assumpta est laudano liquido, & confectione hyacinthina, ejecit *tæniam* quinque ulnas longam. *Act. helvel. T.* VI. *p.* 216. Similem ego in viro habui observationem. *Ex adversariis auct.*

Exemplum curationis tæniæ ope emetici.

Hic animadvertendum quoque est, cl. RAYMUNDIUM *tæniam* e corpore eduxisse opei *olei ricini*, & quan-

Oleum ricini.

quandoque magna dosi *olei olivarum*, vel *amygdalar. dulcium*, superadditis *duabus drachmis corticis rad. mori feminæ in pulverem redacti*. Vid. *Hist. de la societe roy. de med. vol.* II. *p.* 226. Ex sched. auct.

§. CXXXVII.

Ascarides aqua tectucciana, aut porrectana, aut s. Cristophori in agro faventino, quæ alvum subducat; sale cathartico esponensi, mutinensi, aut mirabili *Glauberi*; enematibus ex oleis expressis, vel decoctione tanaceti, lacte, saccharo, melle occiduntur; suppositoriis ex aloe, & melle averruncantur, destruuntur. LANGEUS pro infantibus utitur *seminibus citri. Conquassantur numero* VII., *vel* XV., & in *lac. vac. cin. unc.* jv. *coquuntur*, & *deinde fortiter exprimuntur*. Continuatur remedium per tres, pluresve dies, usque dum vermes cum scybalis ejiciuntur (*a*). In omnium vero curatione vermium diætæ quoque ratio habenda est, quæ sit caussis, a quibus vermes foventur, removendis opportuna. *Ascaridum curatio.* *Diæta.*

(*a*) *Miscell. verit. fasc.* I. *p.* 85.

CAPUT XI.

DE TYMPANITE.

§. CXXXVIII.

** Tympanites. ** Tympanias.* AD inteſtina quodammodo pertinet illud morbi genus, quod * Τυμπανίτης, ſive ** Τυμπανίας appellatur. In eo abdomen univerſum ita intumeſcit, ac tenditur, ut manu percuſſum tanquam tympanum reſonat. Sed hujuſmodi tenſio, tumorque abdominis reſonans, ut *tympaniam* vere conſtituat, debet eſſe ſtabilis, & diuturnus. Reliquæ enim abdominis inflationes breves, & ſummopere variantes, aut in acutis morbis cito oborientes rectius *meteoriſmi* (*) nomine diſtinguuntur. Vocatur etiam *hydrops ſiccus*, & *flatulentus*. *Meteoriſmus. Hydrops ſiccus.*

(*) Pluribus de *meteriſmo* ventris ab auctore diſputatum eſt *volum.* II. §§. CCCLXVII. CCCLVIII. CCCLXIX., quæ hinc quoque opportuna eſſe poſſunt, ſi in memoriam revocentur. *Editor.*

§. CXXXIX.

Cauſſa proxima frequentior. Frequentiſſima ejus cauſſa eſt ventriculi, & inteſtinorum, aut alterutrius tantum cavi ab aere intus collecto, ac urgente ingens diſtentio. Rarius vero aer in abdominis cavo extricatus, vel in ipſum ab inteſtinis irrumpens, totumque abdomen diſtendens: rariſſime demum idem aer inter inteſtinorum, aliorumque viſcerum tunicas collectus, ideſt verus eorum omnium *emphyſema.* Hinc a ſedibus, quas implet, diſtrahitque aer, *Minus frequens. Rariſſima. A ſede triplex ſpecies.*

variæ

variæ oriuntur *tympanitidis* differentiæ; nimirum tympanites *inteſtinalis* (*), *abdominalis* (**), *emphyſematicus* (***); vel ex his etiam *compoſitus*, & *mixtus*. Ratione cauſſæ etiam dicitur alius *ſpaſmodicus*, *aſciticus* alius, & ſic porro. Ratione originis alius *primarius ſecundarius* alius &c. *Inteſtinalis, abdominalis, emphyſematicus. A cauſſis, & ab origine multiplex.*

(*) SMETICUS, HILDANUS, SAXONIA *inteſtinalem* deſcribunt, ideo conſulendi ſunt. *Ex ſch. auct.*
(**) PENES VALLESIUM, BALLONIUM, COMBALUSIERIUM *abdominalis* deſcriptio eſt. *Ex ſch. auct.*
(***) De *emphyſematico* in *actis petropolitanis* COMBALUSIERIUS, & DUVERNYUS agunt. *Ex ſch. auct.*

§. CXL.

Reliquas cauſſas, remotas nimirum jam memoremus. Hæ ſunt atonia fibrarum inteſtinalium, & ventriculi; inteſtinorum aliqua pars conſtricta (*) ſive organico vitio, ſive tumore, ſive ſpaſmo; dyſperſia; apepſia: aer uberior inteſtina replens; colici dolores, & in primis ſpaſmodici, hyſterici, frequentius recurrentes; debilitas totius corporis, & viſcerum abdominalium; febres intermittentes non recte judicatæ, aut inopportune ſupreſſæ; victus crudens flatulentus, fermenteſcens; potus ſimilis, aut ſpiritu præditus, aut etiam ultra modum frigidus; mucus, & pituita in inteſtinis collecta; bilis defectus, aut inertia medicamenta; cathartica, aut alia, quæ tonum inteſtinorum labefactarint; opii, oleoſorum, aquæ tepidæ abuſus; alvi adſtrictio diuturna; aut contra nimia, & pertinax ſolutio, aut repentina fluxus ejus ſuppreſſio; metaſtaſes; inteſtinorum vulnuſcula, corruptio, ulcus; perforatio; viſcerum *Cauſſæ remotæ.*

 putre-

putrefactio; cystis felleæ ruptio, aut vulnus, unde bilis in cavum abdominis effundatur; pus, aqua sanguis in eodem cavo collecta; emphysemata; fluor albus; lochiorum, aut catameniorum profluvium, aut retentio; rhachitis; icterus; affectio hypochondriaca, & alia.

(*) Cl. BAGARDUS (*Traite pratiq. de l'hydropisie, & de la januisse par monsieur* MARQUET, *T.* III. *p.* 160.) observatione quadam ostendit *tympanitim* intra peritonæum existentem, ex qua mors post diem duodecimam sequuta est. Inciso enim abdomine aer cum sonitu magno, & fœtore exiit. Intestina ter solito ampliora erant, hinc inde erant perforata, inflammata, gangrænosa, potissimum qua *mesenterio* adhærent; *rectum* ad sex, vel septem pollicum distantiam ab orificio summe *contractum*, ac si *ligatum* esset. Scybala omnia in calon, Caussa erat pessarium in fundo vaginæ hærens, & *intestinum comprimens*; ac *strangulans*. Cereum longum, & rotundum immissum remedio fortasse fuisset. *Comm. lipsiens. vol.* XVII. *p.* 691. *Ex sch. auct.*

Diagnosis.

§. CXLI.

Signa quædam externa. Manu ventri admota dignoscitur Venter durus, & tensus renititur; nullam fluctuationem, si simplex sit morbus, sed sonitum, leve murmur & quemdam veluti rugitum reddit; frequens ructus desiderium est; nulla fovea in tumore digitis presso remanet, nisi *anasarca* simul concurrat; nullum, aut leve ponderis augmentum corpus percipit; reliquum corpus extenuatur; pedes raro, & non usque adeo, ut in aliis hydropis speciebus, tument. Principium morbi plerumque leviter fertur;

tur; quoniam ructus, & flatus emissi eum levant. Increscente vero morbo flatus non amplius prodeunt; anxietas, tussis sicca, difficilisque respiratio accedit; pulsus fit vehementior, & celerior, & subdurior naturali; alvus tardior magis magisque evadit; scybala duriora ægerrime ejiciuntur; color faciei demum perit; œdemata, aut anasarca, interdum etiam ascites superveniunt, ac æger tunc misere occumbit. *Quibus tormina*, inquit HIPPOCRATES (*a*), *& circa umbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque purgante, neque aliter solvitur, in hydropem siccum firmatur*. Id autem evenit, quod ejusmodi dolores in suppuratum abeunt, effunditurque pus in cavum abdominis. *Symptomata morbi progressum comitantia.*

(*a*) *Aphor.* XI. *sect.* IV.

§. CXLII.

Interdum si pars aliqua tubi intestinalis magis turgeat, ibi etiam tumores oblongi, aut rotundi protuberant, & tactui se exhibent, quandoque etiam oculis. Ex loci vero tumefacti sede modo aliæ partes affici cognoscuntur. In *emphysematico* planior, ac æqualior tumor est, minorque resonitus percipitur. In *tympanite* vero *abdominali* non tantum resonat attactum abdomen, verum etiam aeris fluitantis motum, si utrinque manu admota percutiatur, & quasi undulationem exhibet. Quod magis etiam patebit, si caussæ præcesserint, quæ aerem in cavum abdominis immittere, aut extricare possunt, simulque vera alicujus humoris fluctuatio se prodat. *Signa tumoris tubi intestinalis.* *Emphysematici.* *Abdominalis.*

Prognosis.

§. CXLIII.

Quando spes salutis est aliqua? Incipiente *tympanite* curationis spes aliqua affulget; nam interdum ex voto succedit, in primis si antonia sola, aut bilis defectus, aut multa pituita eum efficiat. Plures tamen ex his quoque pereunt, quam servantur. *Quando non?* In veterato vero malo vix quidquam spei superest. Si a læsis, ruptis, corruptis ventriculo, intestinis, visceribus oriatur; aut cum ascite aquoso, aut purulento, aut anasarca copuletur; tunc nullam recipit medelam. Nihil hic proficiunt flatuum exitus, aut alvi fluxus, qui potius exitium propinquum, si subitaneus, & frequens sit, portendit. *VOGELII observatio.* A mictu tamen cruento interdum solvi malum, auctor est VOGELIUS (*a*). Interdum detumescit non nihil venter, ac fallacem spem alit; sed paullo post iterum invalescit tumor. *Signum lethale vomitus cruentus.* *Vomitus cruentus* superveniens fere lethalis est, præsertim si animi deliquia cum eo junguntur. Virium lapsus; macies; febris; appetitus dejectio; enteritis; ileus; *Alia signa lethalia.* ischuria; dolor colicus ingravescens; umbilici, aut intestinorum inflammatio; & crurum sphacelus si supervenerint, certa mortem significant. Lethalis quoque est, qui a rupta cysti fellea, effusaque bile oritur.

(*a*) *De cognosc., & curand. morb.* §. 665.

Cura-

Curatio.

§. CXLIV.

Quando *tympanites* a *vitiis coctionis primæ* ab *atonia*, & *debilitate*, a *bilis defectu*, aut *inertia*; ab *alvo obstructa*, ac *pigra* oritur, curari debet eccoproticis, amaris, saponaceis, aperientibus, uti sunt pilulæ *becheriana*, tartareæ BONTII, de gummi ammoniaco QUERCETANI; rhabarbarum; sapo venetus; elixirium proprietatis PARACELSI; gummi ferulacea; extractum, & decoctum ex absynthio, chamomilla, abrotano, baccis juniperi; cortex cascarillæ, aurantiorum, peruvianus; semina anisi stellati, dauci cretici, fœniculi, coriandrorum; ac demum chalybs. Enemata quoque acria ex decocto nicotrinæ, rutæ florum chamæmeli, meliloti, sambuci, urina pueri, aut vituli, interdum frigida, laudantur. Sed in primis aerem ex intestinis esse exsugendum non nulli jubent per syringam stannea ampliorem in anum immissam, embolo sæpius edocto, sicque aere evocato. Extrinsecus fricandum abdomen est balsamis, oleis, spiritibus penetrantioribus; fovendum sacculis ex furfure, sale communi, & speciebus carminativis calide applicitis; vel emplastris de galbano, de meliloto, de baccis lauri; unguento de arthanita majori; vel aqua frigida, quæ etiam potui danda est; vel fascia cingendum, & leniter comprimendum. Similia conveniunt etiam *emphysematico*.

Tympanitis curatio varia.

Eccoprotica, amara, saponacea, aperientia, & roborantia.

Enemata acria quæ e Aer ex ano syringa educendus.

Extrinsecus adhibenda.

Emphysematici curatio eadem.

§. CXLV.

Quando sanguinis mittendus? Antispastica quæ, & quando? Si a *suppressis lochiis*, aut *catameniis* oriatur, sanguinis missio, hyrudinum applicatio, & lenia emmenagoga locum habent. Antispastica quoque, ubi *spasmi*, & *convulsiones* morbum faciunt, opportunissima sunt; inter quæ oleum, & laudanum, aqua frigida, aut nive glaciata tam intrinsecus, quam extrinsecus adhibita, & castoreum *Quando antiputrida adhibenda?* præstant. Ubi *putrefactio*, aut *puris effusio* morbo originem dedit, acida, resinosa, antiseptica danda sunt. *Paracentesis.* Si demum aër in cavo abdominis contineatur, paracentesi educi potest, licet sæpe, *Roborantia, & astringentia, quanndo magis idonea?* caussa remanente, morbus non tollatur, imo in pejus sæpe ruat. A nimiis *evacuationibus* orto roborantia, amara, adstringentia medentur (*).

(*) *Tympanitis anomalæ* curationem saponaceis, anthystericis, antiscorbuticis, & martialibus remediis peractam videsis *vol.* I. *p.* 354. *comment. acad. edimburgens.*, auctore cl. ALEXANDRO MONROO. *Ex sch. auct.*

CA-

CAPUT XII.

DE OBTSRUCTIONIBUS; ET TUMORIBUS. VISCERUM ABDOMINIS.

§. CXLVI.

QUotiescunque viscus aliquod durius, quam ejus natura ferat, aut mole auctum sit, & renitatur, id esse *obstructum* a medicis communiter dicitur. Sic *glandulas obstructas* vocant, quando mole augentur, aut ex mollibus duræ, ac tactui resistentes fiunt. *Obstructionem* vero nasci tunc docent, quando *artæriæ minimæ*, quas *conicas* putant, angustiores sive proprio vitio, sive alieno factæ liquoribus trajiciendis non valent; aut liquores ipsi densitatem, crassitiem, viscitatem eam obtinuerunt, propter quam in minima vasorum capillamenta ingredi nequeunt; aut demum vis vasorum contractilis ita langueat, ut humores propellere ulterius non possit. His omnibus caussis humores in minimis vasis hærere, & colligi, partes dilatari, repleri, indurescere, augeri tradunt, & *obstructiones* propigni;

Quid sit obstructio?

Boerhaaviana obstructionum theoria.

§. CXLII.

At multa obstare videntur, quominus in ejusmodi explicatione penitus conquiescamus. Et primum arterias minimas non *conicas*, sed *cylindricas* esse nuperrimæ anatomicorum observationes evin-

Repugnantia dicta theoriæ demonstratur

ex figura minimarum arteriolarum, & legibus hydraulicis.

evincunt. Itaque humor, qui in eas semel ingressus est, a decrescente vasorum diametro impediri non potest, ne ulterius iter suum prosequatur. Sed demus, humorem vel vasorum vitio, vel proprio in iis hærere. Tunc vasa ab eodem repleta ut cœca, & solida ab hydraulicis habentur. Nihil vero in ea influere, nihil amplius recipi ab iis potest.

In ea hypothesi vel nequeunt vasa mole augeri? vel si augentur, minime induresceré.

Ergo neque distendi neque in majorem molem dilatari possunt, nam humor appellens statim eo se convertit, quo minor est resistentia: in vasa igitur libera, & patula; vel etiam retrogado modo refluit. Si primum; poterit quidem vasorum capacitas paullatim ab influente liquore augeri, non vero pars indurescere, & in tumorem attolli. Si alterum; nec vasa dilatari, nec pars mole, & volumine adaucto naturæ limites excedere unquam poterunt. Oportet ergo mutationem aliquam in obstructa parte contingere, quam ob rem ea & mole in dies excrescat, & duritie

Obstructionum natura verius explicatur infarctu cellulosi textus.

acquisita renitatur. Hæc aut mutatio quænam, quæso erit, nisi *cellulosi textus*, quo viscera, & glandulæ pene conflantur, *dilatatio*, *extensio*: & *repletio*? Si enim cellulosus textus laxetur; si vacua ejus spatia humori influenti magis, quam convenit, cedant; si copiosiorem, aut spissiorem admittant, nec valida satis vi eum propellant, & dimoveant; idque lente, & successive

Cellularum atonia; vis major in eas humores urgens potentiora orificia ingredientium vasorum, minora

contingat; prout nempe cellularis textura magis magisque enervatur, aut ab humore influente urgetur: expeditissimum est intelligere, quomodo paullatim cellulæ dilatatæ, ac humore congesto distentæ non tantum partium molem auctam, verum etiam duritiem renitentem exhibeant; & quomodo simul aliquis humorum per reliqua earum vasa circuitus perseveret, ejusque

par-

partis, quæ obstructa est, nutritionem, & vitam conservet. Idem quoque eveniat necesse est, si, quæ in vasorum tunicis foraminula exstant, quæque pori inorganici vocantur, aut lateralia vascula, quæ in cellulas patent, ab humore per propria vasa progredi impedito, ac aliorsum sibi viam quærere coacto urgeantur, dilatentur, repleantur: nam tunc in cellulosa spatiosa vasis interjecta adigetur major humoris copia, qui si præterea lentus, viscidusque sit, eo magis ad omnia obstructionum phænomena explicanda valebit.

egredientium; copia, & visciditas humorum caussam obstructionis præbent. Hinc continuata partis nutritio, ejusque augmentum, & durities derivantur.

§. CXLVIII.

Præcipua partes h. c. obstructionibus obnoxiæ. A glandulis, a peculiari parte cellulosi textus, a vasis lymphaticis tumores varii. Varia quoque nomina ab humore infarciente, tumoris forma, figura &c. sortiuntur.

Obstructionibus obnoxiæ esse possunt omnes nostri corporis partes; sed in primis sunt *hepar*, *lien*, *mesenterium*, *omentum*, *pancreas*, *renes*, *ovaria*, *uterus*, & *corpora glandulosa* (*). Si vero glandula aliqua, aut peculiaris cellulosi textus particula alicubi tantum intumescant, ac induretur, aut vas aliquod lymphaticum in ampullam expandatur (quod tamen non nulli hodie, quos inter PORTALIUS, fieri posse negant), varia tumorum genera oriuntur, nempe *solitaria*, *circumscripta*, *membranis adnata*, *viscerum superficiei* sæpe *adhærentia*, *strumosa*, *cystica*, *folliculata*, *hydatidea*, & sic porro. Pro varia etiam humoris infarcientis natura, & diverso obstructionis gradu, aut tumoris forma, figura, symptomatis, varia etiam nomina sortiuntur, *steatomatis*, *sarcomatis*, *scirrhi*, *cancri* &c.

(*) *Tumor durus, indolens in epigastrio* &c. descriptus ab auctore est *observatione* XXII. operis inscripti: *Observationum medicarum, quæ anatomiæ superstructæ sunt* &c., quas collegit, ediditque anno 1764. cl. BENVENUTUS lucensis. *Editor.*

§. CXLIX.

§. CXLIX.

Caussæ remotæ. Remotas caussas suppeditant languida, & debilis corporis constitutio; fibrarum atonia; viscidi, & crassi humores; acida, austera, glutinosa, pinguia, adstringentia, coagulantia tum remedii, tum alimenti forma assumpta, aut applicita; imperfecta ciborum coctio, depravata chylosis; febres diuturnæ, aut præpostere suppressæ, evacuationes nimiæ, aer paluster; aquarum insalubrium potus; vini, aut spirituum vinosorum abusus: vita deses; animi curæ; mœror; affectio hypochondriaca, & hysterica; spasmi, aliaque omnia, quæ aut tonum partium lædunt, aut debitam sanguinis crasim depravant, aut motum ejus retardant, impediuntque.

Diagnosis.

§. CL.

Quæ pandunt viam Diagnosi? Signa obstructionis jam præsentis. Preteritorum commemoratio caussas, a quibus *obstructio* oriri solet, patefacit, & ad ejus diagnosim viam pandit. Signa vero præsentia præbet tensio, gravitas, dolor fixus, & obtusus, tumorque in aliqua abdominis parte. Interdum adest respirationis difficultas, & tussis profunda, & sicca; quæ aut a diaphragmate sursum protruso, aut a nervis consentientibus originem ducit. *Recens obstructio non facile percipienda. Animadversio.* Notandum tamen est, cum obstructio parva & recens est, non facile eam percipi, solumque aliquam in ejus, quæ afficitur, partis actione læsionem apparere. Non vero statim ac aliqua in functionibus viscerum imi ventris læsio

occur-

occurrit, obstructiones accusare licet; quia sæpe mala hujusmodi ab imbecillo, & male affecto ventriculo, aut a succorum gastricorum depravatione, aut a spasmis oriuntur. Dolor item omnis abest, si *scirrhosam* naturam vetustate *obstructio* acquisiverit; aut contra acutus, & pungens, & cum ardoris sensu excitatur, quando in *carcinoma*, sive *cancrum*, aut *abscessum* eadem commutetur. Hæc diu trahuntur, sensimque augentur. Accedunt demum malus corporis habitus, cachexia, macies, atrophia; febres lente; œdemata; urinæ crassæ, lateritiæ; ascites; anasarca; variæ hydropis aliæ differentiæ.

Quando scirrhosam, aut cancrosam naturam acquisiverit?

Aliæ mala, quæ accedunt.

§. CLI.

Si *hepar* obstructum est, in hypochondrio dextro, aut in epigastrio, prout dexter, vel sinister ejus lobus laborat, tumor, & renisus percipitur, nisi sub costis spuriis altius delitescat; facilius in dextrum latus decumbitur; & *icteri* symptomata, in primis si *concava hepatis* pars afficiatur, sæpe se exserunt. Si vero *lien* intumuerit, in sinistro hypochondrio tactui se prodit; interdum antrorsum, aut deorsum, prolabitur, sinistro in latere commodior decubitus est; & si hunc corporis situm mutent ægri, in dextramque partem recumbant, ponderis, & tractionis sensum in opposita percipiunt. Tumor, dolor, pondus transversim sub ventriculi fundo residet, si *pancreas* infarctu detineatur. Media vero in ventris regione, aut circa ilia, aut in hypogastrio *obstructionis* symptomata notantur, si *mesenterium* si *omentum* si *renes*, si *ovaria*, si *uterus* laborent; adsuntque harum partium læsæ functiones. *Omenti* tumores multiplicis

Obstructi epatis signa.

Lienis obstructi.

Pancreatis; omenti; mesenterii; renum; ovariorum; uteri.

Tumores omenti multiplices ſunt. Hydatides omenti ex celluloſa tela conſtantur.

cis ſunt naturæ, prout vel *aqueus* humor, vel *gelatinoſus*, vel *pinguis*, vel alterius naturæ, vel *aer collectus* eos gignit. *Hydatides*, quæ reperiuntur in *omento*, non ex vaſis ſanguiferis, aut lymphaticis dilatatis, ſed ex *celluloſa* tela formari docet PORTALIUS (*a*). Flatu enim horum tumorum parietes in celluloſam telam ipſe mutavit, & non nunquam pinguedinem inter eorum laminas invenit.

Earum ſedes, & mobilitas.

Tumores hi tactu percipiuntur regione, qua reſident omentum. Sæpe ita mobiles ſunt, ut ægri ſitu mutato ex uno latere in aliud delabantur.

Signa earum, ſi a materia craſſiori, aut aucta mole ſint.

Si materia pingui, & craſſiori turgeant, & mole, ac pondere per morbum aucti ſint, moleſtas tractiones, tenſioneſque viſceribus, quibus adhærent, inferunt, in primis ventriculo; unde ſæpe moleſtiſſimus vomitus excitatur (*b*).

Meſenterii tumores.

Meſenterio innati *tumores* profundius hærent, minus mobiles ſunt, & centrum ventris magis tenent.

Signa emphyſematis omenti; & ejus curatio, ſi hypochondriacis, aut hyſtericis accidat.

Emphyſemate etiam *omentum*, eodem PORTALIO teſte, interdum laborat, aere intra ejus laminas evoluto, & collecto: quod etiam ſine putredine accidit hypochondriacis, & hyſtericis. Tumor hinc ortus mobilis eſt, exterius tactu percipitur, & elaſticus eſt, quem curat equitatio; & balnei uſus.

Scirrhus. Qui ei magis obnoxii?

Scirrhi autem duritie, & abſentia doloris, ut ſupra innuimus, ſe produnt. His obnoxiæ maxime mulieres, quæ pluries utero geſtarunt (*). Scire vero oportet, hæc omnia ſæpe fallere ob viſcerum ſitum pluries variatum, aut inteſtinorum complicationes, tumoreſque adnatos, ut alibi ſæpius monuimus.

(*a*) *Hiſtoire de l'academ. roy. de l'annee* 1770., & 1771. *p.* 541.

(*b*) *Comment. de reb. in ſcient. nat., & medic. geſt.* Lipſ. *T.* XXI. *p.* 408.

(*) In

(*) In graviditate ſæpe *omentum* ab utero permititur, repellitur, ac ſe ipſum revolvitur, ut non nunquam inflammetur; indureſcat, & tumores variæ formæ efficiat durus, & oblongos; ſitum modo obliquum, modo tranſverſum occupantes. Hujuſmodi tumores in mulieribus, poſtquam perperere, inveniuntur in earum abdomine, & per multos etiam annos geſtantur ſine magno incommodo. RUYSCHIUS in mulieris cadavere obſervavit *omentum duos digitos craſſum, tres latum, ſpitham 1. 12. longum, adipoſo-carnoſum,* immo *ſcirrhoſum. Ex ſched. auct.* *Tumores mulierum a graviditate.*

Prognoſis.

§. CLII.

Ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facile elici poteſt prognoſis. Generatim *obſtructio* recens, & juvenibus ſuperveniens reſolvitur; inveterata vero, ac ſenili ætate contingens ferme incurabilis eſt. Hæmorrhoidum fluxus; febris intermittens; interdum vomitus cruentus; diarrhœa non raro levamen afferunt. Interdum quoque narium hæmorrhagia *lieni tumido* remedio fuit, ut obſervavit MENGHINIUS bononienſis. *Qui de recenti obſtructione? Quid de inveterata? Quomodo interdum ſolvantur?*

Curatio.

§. CLIII.

Ad omnes vero *obſtructiones* referandas oportet craſſa attenuare; ſtagnantia dimovere; acria diluere; coacta fluida facere; vias patulas reddere; ſpaſmos ſedare, avertere, tonum fibris reſtituere; ac ſingulares antecedentes cauſſas arcere. Quæ ut aſſequamur, lenienda primum eſt *Indicationes* *Alvum lenientia præcipua*

alvus,

alvus, &, ut dicitur, per epicrasim; immo id identidem, dum reliqua remedia, quæ aperiunt, & deobstruunt, adhibentur, opportune faciendum est. Rhabarbarum, cremor tartari, tartarus solubilis; manna, aloe, pilulæ tartareæ *Bontii*, de

Crebri clysteres.

ammoniaco *Quercetani*, de tribus cum rhabarbaro ceteris præferuntur. Clysteres quoque frequenter injecti tam solvendæ alvi, quam proxime in viscera per vasa absorbentia liquorem infundendi caussa a multis summopere commendantur.

Qui, & quando sanguis mittendus?

Nec alienum est sanguinem mittere, saltem hyrudinum ope, si plethora, si graviditas, si catameniorum, aut hæmorrhoidalis fluxus suppressio morbo occasionem dederit.

§. CLVI.

Aperientia e vegetabilibus selecta.

Inter vegetabilia aperiendi vi prædita quinque radices aperientes, nimirum radix apii, asparagi, fœniculi, petroselini, & rusci primum sibi vindicant locum.

Quæ siccioribus temperamentis aptiora? Quænam frigidis?

In calidioribus, siccioribusque temperamentis radix graminis, cichureum, taraxacum, fragaria, acetosa, agrimonia, fumaria, beccabunga ceteris antecellunt. In laxiori, frigidaque corporis constitutione radix rubiæ tinctorum, filicis, curcumæ; absynthium, abrotanum; marrubium, nasturtium aquaticum; raphanus rusticanus; cortex mali aurantii magis opportuna videntur.

Decocta, & succi; addito sero lactis.

Decocta, & succi ex his expressi vere, aut concreti hieme adhibendi parantur; quibus addendum est, serum lactis vaccini, aut caprilli.

Saponacea, & incidentia quæ?

Similis laude præstantissima sunt saponacea, & incidentia, ut gummi ammoniacum, sagapenum, opoponax, sapo venetus; terra foliata tartari; liquor terræ foliatæ; sales lixiviales; neutri; tartarus,

tarus vitriolatus; ſal polychreſtus; arcanum duplicatum; ſul ammoniacum, ejus flores; tinctura antimonii acris; kermes minerale (*a*); mercurius dulcis, HUXAMIUS teſtatur, ſe millies expertum vim medicam tartari regenerati, ſive terræ foliatæ in obſtructiones, immo etiam ei tanquam efficacius ſubſtituendum docet ſal volatile C. C. aceti ſpiritu ſaturatum (*b*). *Saponem* ex alkali puriſſimo, & oleo ſtillatitio coalitum, nempe *helmontianum*, laudat in frigidiſſimis corporibus BOERHAAVIUS (*c*). GEDEON HARVEJUS tincturæ ſalis tartari cochlear unum mane, & veſperi proponit (*d*). Obſtructiones reſerat, & urinas ciet. Tinctura hæc fit unciis ij. ſalis tartari calcinati in ſpiritu vini non rectificati, ſed optimi, ad quatuor digitorum ſupereminentiam, digeſti in igne arenæ, donec color flaveſcat. Tunc decantetur ad uſum. *Succus* uvarum recens expreſſus fundit omnia, & proinde reſerat, & obſtructa aperit, teſte SWIETENIO (*e*). GUILLELMUS FARRIUS uſu interno, & externo cicutæ *obſtructiones hepatis*, & *lienis*, a quibus & tuſſis, & aſcites, & anaſarca orta erat cum tertiana febri conjuncta, diſcuſſit (*f*) LANGEUS narrat, abſynthi extractum cum ſapone veneto ad ſemidrachmam in dies ſingulos intra tres hebdomadas mira præſtitiſſe in *hepatis*, & *lienis*, obſtructionibus (*g*). Idemque affirmat, in atrophia infantum, & puerorum ab imi ventris, & meſenterii obſtructione ſal *glauberianum* in ſero lactis diu continuatum optime prodeſſe (*h*). LEDELEVRYUS laudat decoctum ſcrophulariæ; ſaponem venetum, & hipecacuanham refracta doſi; & in fine oleum ſeminum lini adhibet felici cum effectu (*i*).

Terra foliata tartari. *Sal volatile c. c.* *Sapo helmontianus.* *Tinctura ſalis tartari.* HARVEI. *Uvarum ſuccus recens expreſſus.* *Externus, & internus uſus cicutæ.* *Extractum abſynthii cum ſapone veneto.* *Sal glauberianum cum lactis ſero in pueris.* *Decoctum ſcrophulariæ.* *Sapo venet., & hipecacuanha*

(*a*) GEOFFROY *Mat. med. T.* I. *p.* 126.

& oleum seminum, lini in fine.

(*b*) *Obser. de aere, & morb. epidem. T.* I. *p.* 144.
(*c*) *Chæm. T.* I. *p.* 395.
(*d*) *De art. curand. morb. exspectat. p.* 25.
(*e*) §. 605. *n.* VIII.
(*f*) *Med. observat. and. inquiries T.* IV.
(*g*) *Miscell. verit. fascic.* I. *p.* 55.
(*h*) *Ibid. p.* 79.
(*i*) *Comment. lipf. de reb. in sc. nat., & med. gest. vol.* VIII. P. III. *p.* 423. 424.

§. CLV.

Roborantia. China china, & chalybeata. Quæ fomenta, inunctiones, & emplastra? Aquæ minerales, & balnea. Embroches, & ejus utendi ratio, & cautelæ.

His tempore idoneo, diuque adhibitis addenda deinde sunt roborantia; millefolium, cortex peruvianus, ferrum, & eo parata. Insuper fomenta, frictiones, inunctiones ex oleo capparum, chamomillæ, absinthii; unguenta, & emplastra, uti de arthantita, de cicuta, & ranis cum mercurio, saponatum BARBETTÆ (additis pro re nata gummi ammoniaco, galbano, elemi extrinsecus adhibita non negligantur. Æstivo tempore conveniunt aquæ minerales acidulæ, aut catharthicæ amaræ, aut ferratæ, & balnea. Sed nihil præstantius est *embroche* ex lacte primum, aut decocto emollienti, deinde ex aqua thermali, aut ferrata, vel fabrorum. Administratur autem remedium istud, ut stillatim ex alto in affectam partem ejusmodi liquores decidant. Cavendum autem in ejus administratione est a nimio impetu, qui dolorem aut inferre, aut invendere, si jam adsit, cum ægri damno posset.

Quid tumores mobiles coerceat? Quid medetur frigidis humorum

Tumoribus mobilibus, & pondere molestis levamini sunt fasciæ abdomini circumductæ, quarum ope subleventur (*a*). GORTERIUS animalia viventia, aut earum viscera tepentia obstructis jugiter applicata magnopere laudat, utpote calore natu-

naturali concretos a frigore, aliaque simili causſa humores optime reſolventia (*b*). *concretionibus?*

(*a*) PORTALIUS *l. c.*
(*b*) *De ſecret. humor* §. 33.

§. CLVI.

In victu cruda, farinoſa, pinguia, flatulenta, facile degenerantia, acida, auſtera vitentur. Potus ſit aqua puriſſima aut incoctis vegetabilibus, aut chalybe candenti immiſſo alterata, aut vinum tenue, album, abſynthites moderate uſurpatum, Aeris purioris delectus, equitatio, vectio, peregrinatio ita neceſſaria ſunt, ut his curatio carere non poſſit. Quid ſcirrhis (*a*), cancris, abſceſſibus (*), atrophiæ (**), hydropi (***) expediat, alibi jam pluries a nobis expoſitum eſt. *Victus, & potus. Aeris puri delectus. Equitatio &c. Quid ſcirrhis, cancris, abſceſſibus? Obſervationes variorum.*

(*a*) Uteri *tumorem*, qui tangenti *ſcirrhoſus* videbatur, ſolo chamæpytis, uſu, nullo exterius adhibito auxilio, nulla excretione ſubſequuta, feliciter diſcuſſit ALBERTINIUS, MORGAGN. *Epiſt anatom. med.* XXXIX. *n.* 35. Cave vero ab hoc remedio, ubi ſanguinis ex utero ſit profluvium. *Id. ibid.* VALSALVA uteri, & mammarum *ſcirrhos* coercebat venæ ſectione bis vere, biſque autumno inſtituta. *Id. ibid.* LANGEUS *glandularum tumores*, & recentes mammarum *ſcirrhos*, quos nec mercurius, nec cicuta attingeret, feliciſſime curat petroſelino conciſo, & ægrotantis urinæ incocto, partique induratæ impoſito. *Miſcell. verit. faſc.* I. *p.* 26. *Ex ſched. auct.*

(*) Vid. de *ſcirrhis*, *cancris*, & *abſceſſibus comm. de inflamm.* §. LXXVIII. *vol.* I., & §§. CCCVI. CCCVII. CCCVIII. CCCIX. *de febrib.*, & *vol.* II. §. CCCXXVIII. &c. *Vol.* III. §§. CCCLXXXVII. CCCLXXXIX. CCCXCVII. *Vol.* IV. P. II. §. XVI. &c.

(**) *De atrophia vol.* IV. *P.* I. *cap.* III. &c., aliisque locis.

(***) *De hydrope* vid. *vol.* III. *cap.* II., & hic *P.* I. *cap.* V. *P.* II. *cap.* XI.

Nota Editoris. *De paracentesi in* hydrope ascitico *etsi opportunior loquendi locus videretur esse, ubi cap.* V. *primæ hujus vol. partis* AUCTOR de hydrope pectoris *speciatim agens, de quolibet etiam hydrope humani corporis generatim agit; mihi tamen tunc aliis pluribus intento non est tempus relictum consulendi hac de re ejus* medica adversaria. *Hæc autem postea percurrenti mihi non nulla de ejusmodi operatione in abdomine instituenda ab eo ibidem adnotata contigit observare, quæ adjicere hoc loco malui, etiam si minus proprius, nec nova eadem, & fortasse utilia videantur, quam penitus intercidere. En* AUCTOR *ipsissima verba.* *Paracentesis abdominis in ascite.* Paracentesis eo in loco debet, qui est medius inter umbilicum, & anteriorem spinam ilei. Hinc neque nervi, naque vasa insignia, neque rectus musculus sunt: Securior igitur locus pro operatione est is. Aqua vero educi debet omnis una vice, ne ingressus aer corruptionem, aliave mala symptomata inducat per vices aquam educendo. Ne autem integra aquæ extractioni superveniant deliquia &c., proponitur cingulus, cujus descriptio, & usus refertur a cl. ALEXANDRO MONROO *T.* I. *artic.* XVIII. *p.* 255. (*Essais do med. d'Edimburg*) *edit. parisiensis*. Hoc enim cingulo sic omnia abdominis viscera comprimuntur, ut comprimerentur, si aqua adesset. Quo fit, ne deliquia, & syncopes, ut aliis fieret, sequantur ex relaxatis visceribus, & nimium illico a pondere liberatis. GARENGEOTUS (*T.* I. *observation. p.* 298.) jubet; antequam *paracentesi* celebretur, ut æger exercitio utatur, eo quidem consilio, ut partes aquei humoris in civitate stagnantis crassiores tenuioribus probe misceantur, & sic facilius exeant. Quod si post paracentesim dubium sit, adesse hujusmodi crassas particulas retentas, injici vult aquam hordei ad eas eluendas, educendasque. *Ex adversar. auct.*

CA-

CAPUT XIII.

DE MORBO REGIO, ET DE CALCULIS FELLEIS:

§. CLVII.

Nitidus, albus, roseusque cutis universæ color pluribus modis deturpari solet; nimirum vel præter modum flavescit, vel viret, nigricat, vel pallet, vel vario, & mixto quasi pigmento inficitur. Hunc morbum græci * Ἰκτερόν (*), nostri *morbum regium* (**), modo *arquatum* (***), modo *auriginem*, modo *bilis suffusionem* vocant. Ab hepatis morbis, atque a bilis excretione impedita, aut imminuta, etsi plerunque, non tamen ab hac sola caussa, nec semper *icterus* nascitur. Sepe in *ictericis* nullum hepatis vitium, nulla ductuum biliferorum labes, nulli calculi fellei. Depravata enim sanguinis mixtio, aut seri, aut lymphæ ejus vitiata natura, citra hepatis, aut bilis culpam, universæ cuti, salivæ, aliisve corporis succis alienum non raro inducit colorem (ut ex certissimis observationibus liqueat), similem nempe illi, quem bilis in sanguinem refluens, ac per universum corpus diffusa inferre consuevit. Ille *magis proprie icterus*; hic *minus proprie*, & latius sic vocatur (*a*). Color itaque sanguinis, aut ejus seri; & lymphæ insigniter a naturali statu deflectens caussa hujusce morbi proxima statui potest.

Quid sit morbus regius?

* *Icteron. Unde icterus plerumq. fit?*

Ab aliis est vitiis quoque sed tunc minus proprie icterus dicitur:

Caussa proxima icteri:

 (*) Icti-

(*) *Ictidos vivena*, mustelæ silvestris species, cujus oculi *auriginosi* sunt. *Icteros* avis ejusdem coloris, qua spectata *ictericum* curari, ipsam vero avem mori PLINIUS narrat. *Ex sch. auct.*

(**) *Regius*, quia secundum eumdem PLINIUM hoc morbo aulici laborant plerumque. *Ex sch. dact.*

(***) *Arquatus*, quod arcus cœlestis, sive iridis colorem refert. *Ex sch. auct.*

(*a*) WEDELIUS, PARACELSUS, LANGIUS, STRAUSSIUS, BONETUS *Thes. med. T.* II. *p.* 855.

§. CLVIII.

Caussa remotæ. Ad caussas vero remotas pertinent primum nimia bilis copia, aut rarescens natura, qua fit, ut non omnis facile excerni possit, sed pars aliqua in sanguinem refluat (*); aut bilis acritas alkalina, qua ductus biliferi irritantur contrahunturque; vel impedimentum aliquod in ductus hepatici ramis, vel in ejus trunco, vel in choledocho, quod bili secretæ ad intestinum duodenum liberum transitum deneget. Id autem efficiunt vel grumuli bilis viscidioris coactæ; vel calculi fellei hepatici, vel cystici, quibus occluduntur ductuum biliferorum meatus; vel viscidus mucus in intestino duodeno collectus; vel meconium in pueris; quo orificium choledochi obstruitur, vel lumbrici intestinales in choledochum dilatatum ingressi (**); vel omnium horum ductuum imminuta capacitas. *Quomodo imminuatur ductuum biliferorum capacitas.* Hæc porro imminuitur vel spontanea, & lenta ductuum contractione, rigiditate, vel spasmo, vel extrinseca compressione ab infarctibus, congestionibus, tumoribusque vicinarum, adsitarumque partium repetenda. Quo referuntur inflammatio, præsertim simæ hepatis partis; obstructio; scirrhus; tubercula varii generis;

ris;

ris; ſpaſmi (**) hypochondriaci, atque hyſterici; febres acutæ, vel intermittentes; venena acria; & draſtica, ut monet HOFFMANNUS, monentque alii; dolores colici; inteſtinorum; præſertim duodeni, & coli, diſtentio, aut inflatio; pancreatis moles aucta, & ſcrrihoſa, otium; deſidia diuturna, aut frequens corporis in anteriora inclinatio, cui quædam artes, ac litteratum ſtudia obnoxia ſunt, animi perturbationes; ira; terror ſubitus; mœror; victus durus, craſſus, viſcidus; ſpirituum ardentium abuſus; graviditas; hypochondrii dextri ictus; meconium retentum; ſubita corporis ex natatione refrigeratio; cachexia; lienis tumores, obſtructioneſque; viperæ, aliorumve animalium morſus venenati (***).

(*) Bilis per febrim mota, attenuata in ſanguinem reſorbetur, urinam, & oculos ictericos fere colore tingit, docente SWIETERIO §. 587. Cl. MARCKARUS in libro Lipſiæ edito ann. 1768., cui titulus = *Medicinische verſuche* I. &c. =, opinatus eſt, *icterum* non naſci a bile *hepatica* refluente, niſi *cyſtica* etiam influat. Sed ejus ſententia a TODIO in laudati libri recenſione refellitur. Vide argumenta apud HAENIUM *T.* I. *Prælect. in inſtit. pathol. p.* 119. *in additament. Ex ſch. auct.* MARCKARDII *opinio a* TODIO *rejecta.*

(**) G. J. BEUTHIUS auctor, eſt, non raro *vermes* ex duodeno in veſiculam felleam repere, ibique morando *icterum* efficere. Vidit ipſe *lumbricum* valde craſſum, & magnum *veſicula fellea* incluſum. Vid. *Comm. mod. lipſienſia vol.* XVIII. *p.* 713. LIEUTAUDIUS quoque invenit *lumbricum choledochum* penitus obſtruentem. *Hiſt. anat. med. T.* I. *p.* 211. Tres pariter *lumbricos teretes* in eadem *cyſti fellea* vidiſſe ſe LUDWIGIUS affirmat. *Ex ſched. auct.*

(***) A ſpaſmis *icterum* naſci negant COE, & HEBERDENIUS; ſed *ſpaſmos* probant ſubiti ex pathemate *icteri* geniti, obſervantibus TODIO, CUL-

LENIO. MONROO, ac DRUMONDIO post cl. SYDHAMIUM. *Ex sched. auct.*

(****) A *viperæ* morsu in quodam servo Imperatoris colorem *porraceum* totius corporis vidit GALENUS *De l. affect. l.* V. *c.* 8. A morsu interdum *boiciningæ* sive *crotalophori*; aliorumque serpentum corpus *flavescere* constat. *Iterum* a *felis domesticæ* morsu XL. dies durantem vidit JOSEPH LANZONIUS, *Epidem. N. C. &c. Ex sched. auct.*

§. CLIX.

Differentiæ morbi regii. Distinguitur *morbus regius primarium*, & *secundarium*: in *legitimum*, & *non legitimnm*; in *criticum*, & *symptomaticum*; in *flavum*, & *nigrum*; in *periodicum*, & *non periodicum*; in *brevem fugacemque*, & *diuturnum*, ac *contumacem*. *Calculi caussa frequens periodici, sive recurrentis.* *Periodicum*, sive potius *recurrentem* efficere plerumque *calculi fellei* creduntur. In *cysti* præsertim *fellea* hi frequenter offenduntur; suntque capilli variæ magnitudinis, figuræ, coloris, & substantiæ. *Calculorum descriptio secundum infinitas eorum varietas.* Minimi, granulosi, parvi, majores maximi; angulosi, asperi, cubici, quadrati, quadrangulares, polygoni, conici, sphærici, ovales, cilyndrici; interdum sejuncti, interdum in massulas coacti, & congesti, flavi, sublutei, lutei, crocei, pallidi, candicantes, albido-bruni, citrini, luteo albi, fulvi, fusci, subnigri, atri, cœrulei, cinerei, rubri, argentei; aurei, subvirides, variegati, pellucidi instar crystalli, aut carbunculi, aut chrysolithi speciem referentes; aut gummi arabico similes; ex variis quasi stratis, sive lamellis, aut radiatis striis compacti; ducenti interdum, tercenti, septingenti, milleni, & si FASCHIO credendum est, bis mille, & ter mille sexcentum quadraginta sex; interdum pauciores

olivæ,

olivæ, avellanæ, nucis, ovi columbini magnitudinem æquantes; interdum unici, & totam cystim opplentes; duri; molles, friabiles; aquæ ut plurimum innatantes; ad ignem flammam (ut flavi) concipientes; aut crepitantes, ut plerunque nigri, sive calcarei; aut etiam liquescentes, & sic porro (*a*).

(*a*) Vid. MORGAGNIUM *epist. anat. med.* XXXVII. SABBATIER *Tentam. med. de variis cacul. biliar. specieb. &c.*, & BOUCHERUM *observationes sur les pierres biliares &c. Icteri ex calculis felicis historiam videre est* Tom. II. Essais de medic. d'Edimbourg. *Ex sch. auct.*

Diagnosis.

§. CLX.

Icterus autem cognoscitur potissimum ex vario cutis, oculorum, ac urinæ colore. In *ictero flavo*, sive *bilioso* cutis flavescit in primis circa tempora, aures, & pectus. Oculorum pars, quæ alba esse solet, lutea, bileque suffusa apparet. Urinæ sunt turbidæ, croceæ, eodemque colore immissum linteum inficiunt, quod aliæ urinæ non præstant; immo non raro morbum ipsum antecedunt, ac præsagiunt tum, cum saturate rubræ, antequam alibi flavedo se exserat, redduntur. Sputum, saliva, sudor ex BORELLI observatione (*a*) interdum flavescunt; os amarescit; & sitis adest plerunque molesta. Nec desunt eorum exempla, quibus omnia flavo tincta colore videntur, quo a toto oculo, a cornea, ab humore aqueo infectis repetendum est (*b*). Tanta enim bilis per corpus universum diffusio est, ut vasa, musculi,

Signa icteri flavi, aut biliosi.

Oculorum color flavus.

Urinarum phænomena.

Sudoris, & salivæ.

Cur omnia quandoque ictericis flava esse videntur.

A bilis diffusione omnes corporis partes etiam flavescunt. Alia symptomata.

sculi, viscera, ossa (*), adeps lutea reperiantur (c). Ad hæc accedunt corporis gravitas; pondus circa ventriculum; interdum dolor; appetitus dejectio; nausea; quandoque vomitus; agrypnia; pruritus in toto corpore, aut singularibus quibusdam ejus partibus; alvus plerunque adstricta; atque excrementa grysea, cinerea, albicantia, quæ potissimum eveniunt, ubi bilis tota in sanguinem refluere cogitur. Si enim choledochi iter non omnino occludatur, aut caussa *icteri* sit in cystico ductu, tunc fæces tingi possunt (d) *. Febris quandoque initio *icterum* subsequitur, videturque excitari a repentina bilis in sanguinem traductione; sed hujusmodi febris sæpe brevis est, ac cito evanescit. Quandoque diuturniori tantum *aurigini* supervenit, & lenta est, ac diuturna. Interdum vero ea *icterum* antecedit, ut in morbis acutis; interdum ea sibi comitem in qualibet accessione adjungit, ut in febribus tertianis sæpe contingit. Ubi vero morbus diu trahitur, corpus totum vel cum virore (**) quodam pallescit, vel temporis diuturnitate, flavedine in dies increscente, nigrum colorem inducit; tuncque urinæ ipsæ fusco atroque colore opacantur. Interdum vero hujusmodi nigricans color non ab *icteri flavi*, & *biliosi* diuturnitate, aut intensiore ejus gradu originem ducit, sed a *liene tumido*, ac *atra bile* totum sanguinem inficiente, nativumque corporis colorem commaculante; quod facile manu ipsa ad hypochondrium admota, aliisque atrabiliaris morbi notis innotescit.

An fæces semper albicantes? Febris ratio.

Diuturnitas morbi viridem & nigrum inducit colorem.

Interdum a lieno tumido, atraque bile oritur nigricans

(*a*) *Centur.* 1. *observat.* 68.

(*b*) Non modo VARRO, LUCRETIUS, SEXTUS EMPIRICUS; CASSIUS, GALLENUS, sed & MERCURIALIS, HOFFMANNUS, SYDENHAMIUS, SWIETENIUS,

NIUS & nuperrime cl. DURAZZINIUS rem observationibus illustrarunt. *Ex sch. auct.*

(*) Ossa flavo colore tingi, & cartilagines etiam flavas observavit SWIETENIUS §. 950. Item BEUTHIUS *l. c.*, & MAXIMIL. STOLLIUS *Rat. medend. P.* III. *Sect.* V. *observ.* VII. *Ex sched. auct.*

(*c*) Vid. *Ephemerid. N. C. dec.* 1. *ann.* IV. *observ.* 194., MORGAGNI. *Epistol. anat. med.* 37. citat., & cl. STORCK. *ann. medic.* I. *p.* 150.

(*d*) * HAENIUS *Rat. met. P.* IV. *c.* 111. p. 120. Observat tamen idem HAENIUS *T.* I. *Prælect. tract. de ictero*, alvi excrementa interdum alba esse, quin *icterus* adsit. Tunc vero opinor, secretionem bilis non fieri. *Ex sched. auct.* Observationes autem non desunt MAX. STOLLII (*l. c. p.* 355.), ex quibus patet, ductus bilem ad intestina ferentes in *icteris* apertos sæpe inventos esse. Sed morbus erat plerunque cum *pulmonum*, & *pleuræ magna inflammatione*. An tum *icterus* erat a *spasmo*? an a *bile exulcerante*) Item *ex sched. auct.*

(**) In *ephemerid. N. C. observation.* XLI. *p.*61. legimus, LANZONIUM vidisse *ictericum* quadragenarum, cui *facies tota usque ad guttur virebat; dextera* autem *corporis pars nigricabat*, & *sinistra flavescebat*; ita ut in eo tres diversi notarentur colores. Mirum! quod partes quæ prius virebant, paullatim flavæ factæ sunt, & quæ atræ, flavæ deinde redditæ, & vicissim læva jam flava paullatim nigra evasit; donec post vigesimum diem unus color flavus ubique fieret. In eodem opere *centur.* 111. *observat.* LXIV. *p.* 155. BEHRENSIUS refert historiam *icteri* dimidii corporis in homine septuagenario, qui ab ira in *apoplexiam* incidit, deinde in *hemiplegiam dextri lateris* derivantem, quod latus eodem tempore occupavit *icterus*, & ita exacte corpus divisit, *ut dextra pars nasi* esset *icterica*, minime vero sinistra. Vid. ETTMULLERUM *collect. oper. pract. T.* II. *p.* 844. Etiam MEINARDUS SIMON DUPLI in dissertatione inaugurali *De homine dextro, & sinistro* similem prorsus habet observationem, quam tamen *Rare observationes.*

men putat hactenus apud nullum alium auctorem reperiri. At, præter modo allatas, eamdem fecit observationem cl. VALSAVA, & phænomeni rationem explicat MORGAGNIUS sæpe laudata *epistola* XXXVII. quam videsis. *Ex sched. auct.*

§. CLXI.

Signa auriginis ortæ a sanguinis depravatione, & a seri, lymphæque vitiis.

Ex sanguinis depravata miscela, ac seri, lymphæque vitiis *aurigo* nasci dignoscitur, si nullus ad hepatis regionem doloris, aut molestiæ sensus sit; si malus corporis habitus antecesserit; si urinæ *icteri* signum non exhibeant; si excrementa non albicent, & facile proceant; si vipera aliudve animalis venenati genus ante momorderit; aut venenum fuerit propinatum.

§. CLXII.

Icterus contumax, & recurrens haud semper a calculis est.

Neque, ut perperam credunt plerique, putandum est, *contumacem*, aut *recidivum icterum* a *calculis cysticis* semper oriri (CLXII.). Nam sæpissime in cysti fellea reperti sunt calculi, quin ante ulla *icteri* indicia se prodiderint. Id testantur LÆLIUS A FONTE, PECHLINIUS, ETTMULLERUS, VALLISNERIUS, HALLERUS, aliique multi memorati a cl. MORGAGNIO (*a*), cui etiam contigit videre undeviginti homines, præter alios quatuor a VALSALVA descriptos, qui *calculos* in *cysti fellea* habebant, & nemo tamen ex his *morbo regio* laboraverat. Ostendit præterea idem eruditissimus vir, in iis, qui *calculos cysticos* habentes *ictero* obnoxii fuerunt, præter hosce calculos alia hepatis vitia inventa fuisse. Quæ si probe notetur, & simul ea, quæ postea dicentur, animadvertantur, perspicuum erit, nulla si-

Calculi fellei sine ictero sæpe dantur.

Icterici aliis vitiis hepatis laborantes præter calculos felleos.

An si-

gna

gna certa calculis hisce pathognomonicam esse, quidquid alii contendant, nec nisi conjectura suspicari licere de eorum præsentia. Nam pondus, gravitas, dolor etiam ad mucronatam cartilaginem protensus, icterus contumax, & periodicus, aliaque ejusmodi aliis vitiis, aliisque caussis communia sunt. Sola igitur calculorum per intestina evacuatio, aut per os rejectio eos certo detegit. Ideo MORGAGNIUS dissolvi fæces suadet, cribroque secerni, ut si transeant calculi, videri possit (*b*). Cavendum tamen est, ne cum iis *calculis*, qui forte *intestinorum* sunt (*), confundantur. Mihi sæpius accidit, vere *biliarios* vomitu ejectos intueri.

gnum nullum calculorum hujusmodi pathognomonicum?

Confundendi non sunt cum calculis intestenorum?

(*a*) *Epist. cit.* XXVVII. *n.* 31. Vide etiam SCARDONAM *lib.* III. *cap.* X. §. 10., ANTONIUM FELICIUM *Del presagio medico p.* 185., & HALLERUM *Opuscol. patholog. observat.* XXXIII.

(*b*) *L. c. n.* 44.

(*) De calculis in intestinis, & variis corporis partibus inventis legendus est laudatus SCARDONA *l. c. cap.* XI. §. 1., MANETTUS in *notis ad* SAUVAGESII *dissertationes pag.* 74., & *Gazzetta medica d'Oltremonti n.* 49. *ann.* 1763. &c. &c. *Ex sch. auct.*

§. CLXHI.

Itaque *calculi cystici* tunc solum *icterum* inferre possunt, quando figura acuminata, aut pondere cystim lacessunt, ac distrahunt (*), aut extrinseca vi comprimuntur, aut in cysticum ductum a cystica bile, aut positu, & compressione adiguntur, inducuntque tantam *irritationem*, ut etiam ductus communis, sive *choledochus spasmo* afficiatur, bilisque excretionem impediat; vel demum

Quando icterus vere a calculis est.

Irritatio, aut distentione cystis cum dolore ingenti, & ictero recurrenti COLICA ICTERICA, *sive hepatica dicitur?*

Colica hæc ab aliis caussis quam a calculis oriri potest.

mum, quando in choledochum ingressi ibi hærent, ac eum penitus obstruunt, clauduntque. Utroque vero casu vel ab *irritata cysti*, vel ab ejus nimia per bilem cysticam copiosiorem *distentione* ingens dolor in hypochondrio dextro excitatur, *icterumque* antecedit, immo subinde revertitur, *icterum* item revocans, aut eum intensiorem, coloratioremque faciens. *Colicam ictericam*, sive *hepaticam* aptissime vocant. Hæc autem non semper a calculis; verum interdum a grumis bilis amurcosæ ductum *choledochum*; aut a quacunque alia caussa eumdem ductum occludente; aut ab ipsa etiam bile cystica densiori, & majorem justo acritatem per moram adepta exoriri potest.

(*) Hæmorrhagias quandoque calculi inferunt. Disrupti ab iis rami venæ portæ exemplum legimus in *Diario medico parisiensi anni* 1782. *mense julio. Ex sch. auct.*

§. CLXIV.

Quinam obnoxi colicæ ictericæ, & quibus ea signis se prodit ab initio?

Levior morbus, veluti a flatu ortus, ab initio despicitur; citoque evanescit.

Colica autem *icterica* adultos, & senio proximos plerunque corripit, raro adolescentes. Præ ceteris eos, qui temperamento bilioso, aut melancholico præditi sunt, & vitæ desidi, victuique lautiori, aut animi curis magis deditis. Initio se prodit molesta tensione, gravitate, pondere in hypochondriis, præsertim aliquo post cibum assumptum intervallo, & sæpe intra plurium mensium spatium recurrit. Deinde doloris sensum infert modo obtusi, modo acuti circa ventriculi, aut scrobiculi cordis regionem cardialgiæ instar cum continua ad hepatis locum anxietate, internaque inexplicabili molestia. Brevi vero aut sponte, aut ope carminativi cujusvis remedii desinit, veluti a flati-

flatibus, aliove in victu errato penderet. Sed die postera, si attente inspiciatur, album oculi, & speciatim ad angulum majorem, plerunque leviter flavet, ac urina apparet solito saturatior, & fere rubea; immo sæpe alvus dejicit multa subflava, aut subviridia; quod ubi accidit, non sempar in oculis, ac urinis color, de quo modo dixi, se exhibet. Redit subinde malum, quandoque ad multos menses, & eodem modo decedit, quin ægris, aut medicis timorem incutiat, cum nunquam desit aliqua manifestior caussa, in quam facile rejiciatur; donec tandem vehementius corripiat, diutiusque vexet, & manifestissima *aurigine* terminetur. Quæ intra paucos dies ut sæpe evanescit, sic etiam aut *tritica*, aut *sympathica* ab intestini duodeni dolorifica contractione haberi solet.

Signa in oculis te liqua, & urinis observanda.

Facile abit, reditque iteratis vicibus. Tandem in auriginem desinit, quæ etiam cito, & sæpe evanescens pro alius morbi symptomate accipitur.

§. CLXV.

Verum non diu in hac fallaci mentis persuasione licet versari; nam, *ictero* vix discusso, aut ad finem properante, ex levissima quacunque caussa en redit dolor cum summæ detractionis, tensionisque sensu circa jecur, ventriculum, & cordis scrobiculum, anxietate irrequieta, tanto partium affectarum cruciatu, & tumore, ut ne levem quidem manus attactum ferant, magna pectoris angustia, nausea, vomitione, aut ad vomendum incitamento. Quandoque dolor ad lumbos, dorsumque, quandoque ad umbilicum, ac ensiformem cartilaginem protenditur (*): illuc enim duodenum pertingit, huc hepatis ligamenta pertinent, quandoque febrem acutam cum pulsu citato, ac duro excitat, & adeo atrociter tor-

Signa ingravescentis morbi.

Tensio, anxietas, cruciatus, & tumor.

Nausea; vomitus, aut vomituritio.

Doloris ratio, & symptomata.

quet

quet ægrotantes, ut neque membra extendere, neque alia ratione decumbere, nisi in anteriora, & ventrem curvato corpore, possint. Hæc modo diutius, modo brevius trahuntur, & quemadmodum sæpe initio repente invadunt, sic interdum exemplo, & sine ulla declinatione momento temporis decedunt; sæpius tamen lente, & gradatim, subsequente semper totius corporis, aut saltem faciei, & pectoris colore icterico, alvo tarda, & adstricta, urina pauca, & crocea. Decedunt momento temporis, quando cystis fellea unica veluti evacuatione depletur. Depletur autem quando magno impetu effundit bilem in oppositum obstaculum, & cum hoc ipsam in duodenum protrudit; vel quando, remanente obstaculo, eam in hepaticum ductum, ejusque ramos repellit, inque sanguinis vias transfundit. Id vero aut propriis viribus, aut comprimentium musculorum abdominis, & diaphragmatis contractione adjuta præstat. Si non unico impetu, sed repetitis concussionibus id fiat, lente etiam, & gradatim malum decedit. Quæ tunc ei alvo prodeunt excrementa, dura, & cinera plerunque esse solent; immo talia sæpe visa sunt, nimirum grysea, pallida, argillacea, duobus, vel tribus diebus proxime accessionem morbi antecedentibus; quod sane manifestum indicium est, jam tum bilem in intestina non trajici cœpisse. Interdum vero hæc ipsa alvi excrementa, si morbus inter initia sit, leviorque fuerit accessio, ac evanescente flava, & biliosa egeruntur, quod porro bilem impedimenta superasse, ac tandem ia intestina prorupisse significat. Impedimenta autem superantur aut dilatata viarum angustia, aut obstaculo ptopulso, sive id concrementum biliosum, sive calculus fuerit,

Hæc mala inopinato invadunt, & inopinato decedunt; sed sæpius lente, & gradatim.

Quando, & qui repente decadunt?

Quando lente, & gradatim? Quis color excrementorum?

rit, qui deinde in excrementis aqua ſolutis, & per cribrum trajectis reperiri ſolet.

(*) FRIDERIC. HOFFMANNUS obſervat (*Medic. ſyſtem. ration.*), in calculorum ſuſpicione *ponderis ſenſum ad cartilaginem enſiformem* adeſſe.

§. CLXVI.

Quælibet vero acceſſio non ultra diem unum, vel alterum, vel triduum, quod longiſſimum eſt intervallum; producitur. Nam intra hoc temporis ſpatium ceſſat omnis dolor, & quæcunque epigaſtrii, atque hypochondrii oppreſſio; & anxietas; eoque proximior videtur priſtina valetudo, quo jam cutis, & urinæ manifeſtius clareſcunt. Sed quietis ejuſmodi intervalla, redeuntiſque ſpem ſanitatis excipiunt modo ſingulis hebdomadis, modo ſingulis menſibus, modo citius, modo ſerius eodem ordine omnino memorata ſymptomata; & poſt crebros, iteratoſque cruciatus continua fit icterica cutis infectio, ſubinde tamen ſua incrementa habemus, ſed mitiora, neque adeo gravia, quia fortaſſe viæ patentiores paullatim redditæ bilis reſorptioni magis favent. Diffunditur tunc per univerſum corpus aurigo, ſive bilis ſuffuſio; os amareſcit, & nauſeat; ciborum deſiderium non ſolum deletur, verum etiam eorum odium, ac averſatio accedit; pruritus intolerabilis cutim afficit; Pavendo intenſior facta nigricat; corpus macie conficitur; pedes intumeſcunt & pedetentim hydrops abdominis conſequitur.

Duratio acceſſionum morbi s & quietis intervalla.

Quando totum corpus aurigine inficitur; & omnia deteriora fiunt?

In fine hydrops abdominis.

§. CLXVII.

Quando lenta morte omnia finiuntur? Quando tympanites oriatur?

Hic est frequentior, communiorque morbi incessus; quem in opportune curetur, lenta quidem; sed certa mors manet. Interdum vero accidit, ut cystis fellea, quæ sæpe turgida, & distenta, & infra jecoris limbum protuberans manu ipsa facile percipi solet, in vehementiore aliquo conflicto dehiscat, effusaque bile in cavum abdominis exitialem *tympanitem* repente procreet.

Quando hepatites, vel gangræna, vel tabes immineat?

Interdum etiam dolor est adeo acutus, & ita vehemens febris, ut hepar inflammatione tentetur, hæcque vel gangræna, & morte celeri, vel suppuratione, & abscessu, vel tabe terminetur.

(*) *Colicæ ictericæ* absolutissimam historiam, medendique rationem habet N. AUCTOR in laudato opere = *Trattato delle acque di S. Cristoforo* &c. = a *pag.* 82. usque ad *pag.* 118.

§. CLXVIII.

Corollaria. Sedes morbi descripti; caussa ejus proxima; & remota.

Ex his omnibus ergo eruitur, *colicæ ictericæ* sedem in cysti fellea, adnexisque biliferis ductibus esse statuendam, caussamque ejus proximam non aliam excogitari posse, quam cystis fellæ *vehementem* aut *irritationem*, aut *distensionem*; quarum alteram aut bilis cysticæ densitas cum acritate conjuncta, aut calculi cystici inferunt, aut etiam lumbrici per choledochum in cystim ingressi, quales BEUTHIUS observavit (*a*): alteram vero bilis ipsa e suo folliculo egredi cohibita ab aliquo impedimento, quod cysticæ bili vel totum, vel magna ex parte iter præcludit, ne libere exire, & per choledochum in duodenum se trans-

Discrimen inter colicam ictericam, & icterum simplicem.

transferre possit. Quo sane discrimine differre videtur ab *ictero* simplici, & doloris experte; nam in hoc *ailis* speciatim *hepatica* accusanda est, quod neque ad cystim, neque ad intestina libere feratur: contra vero in illa *bilis* præcipue *cystica* aut densitate, & acredine peccat, aut calculis scatet, aut choledochum præterfluere impedita refluit in cystim, ibique congesta morbum facit (*). Quot autem modis id contingere queat, & qua ratione tam atrox malum excitetur, cum a nobis supra indicatum est, tum facile quisque intelliget, si rem animo rite pervolverit.

(*a*) *L. c.* (*) Vide §. CLXIII.

Prognosis.

§. CLXIX.

Icterus flavus minus *nigro* periculosus est, *Criticus* tutissimus omnium, & speciatim qui in febribus die *septima*, aut *nona*, aut *undecima*, aut *quartadecima* supervenerit, si *symptomata mitescant*, ut monet BAGLIVIUS (*a*); *nec dextrum hyochondrium durum sit*, (*b*), *nec durum fiat* (*c*), ut notavit HIPPOCRATES. *Epidemicus* quoque, & in infantibus recens natis facile discutitur. Non ita si ab hepatis inflammatione, scirrho, abscessu, aut a calculis oriatur. Facilius vero curatur in juvenibus, robustisque corporibus, quam in senibus, infirmis, & cachexia laborantibus. Solvitur sæpe urina turbida, crassa, & multa; sudore; diarrhœe flexu hæmorrhoidali. *Symptomaticus* porro plerunque exitium protendit; excepto eo, quem *febris* infert *intermittens*; nam febre per chinam chi-

Icteri flavi & nigri prognostica. Critici, & a febribus geniti. Epidemici. Ab hepatitide, scirrhis, abscessibus & calculis. Bonæ criseos notæ. Quid de symptomatico?

Quid de ictero ab hysteria, vel hypochondriasi, aut a graviditate orto? Si niger, & ab indurato liene sit? Quinam exitus diuturni icteri?

nam sublata & ipse evanescit. Nec valde timendus est, qui ab *hysterica*, vel *hypochondriaca* affectione *convulsiva*, aut a sola *graviditate* proficitur; nam cito spasmis sedatis desinit, vel fœtu edito tandem finitur. Qui *lienem durum* subsequitur, & *niger* est, non vacat periculo; quinimmo lethalis plerunque est, si ei singultus, & sopor, aut vomitus bilis atræ, vel sanguinis superveniat. Item qui *diuturnus* est ob maciei, hecticæ, hydropis metum non caret periculo. Hunc etiam non raro subsequuntur atroces in abdomine dolores, & sanguis magna copia sursum, & deorsum, erumpens, unde animi deliquium & mors. Verisimile tunc est, cancrosum acrem ichorem erosisse vasa (*d*). Longa enim bilis in sanguine mora putridam, alkalescentemque dissolutionem inducit. *Icterum* a gravi animi perturbatione ortum cum dælirio, sopore, febre, & convulsionibus die *quarta* mortiferum vidit VALSALVA (*e*). Alium *morbo regio* correptum, postridie quam subito vehementique terrore fuerat affectus, mox delirium, & convulsum intra horas ab incepto delirio *viginti quatuor* periisse, idem auctor commemorat (*f*).

Quid præsagiendum de ictero a gravi pathemate, & a subito, magnoque terrore.

Colica icterica, etsi diuturna & contumax, si tamen rite tractetur, nec viscerum labes, nec ætas obstent, non raro remediis obtemperat. *Quibus jecur*, inquit HIPPOCRATES (*g*), *vehementer dolet, iis succedens febris dolorem solvit*. Hoc verum sæpe est in *colica icterica*; febris enim plerunque pendet ab evacuatione cystis, & a bilis in sanguinem refluxu. Interdum vero *apoplesiam* ab *ictero flavo*, aut a *calculis cystis felleæ* subito natam non inficiamur.

Præsagia colicæ ictericæ.

Hæmorrhagiæ, quæ sæpe *ictero* superveniunt, compescuntur, ut docet HUXHAMUS (*h*).

Quid de hæmorrhagia,

deco-

decocto seminum cannabis ex lacte, emulsione seminum papaveris albi; & amygdalarum dulcium post levem sanguinis missionem, si febricula postulet, & pulsus ferat, & lenem alvi expiationem. *qua itero superveniat?*

(*a*) *De crisi, & diebus criticis &c.*
(*b*) *Aphor.* 64. *sect.* VI.
(*c*) *Aphor.* 42. *sect. ead.*
(*d*) VANSWIETEN §. 946.
(*e*) MORGAGN. *epist.* 37. *n.* 2. (*f*) *Id. ibid.*
(*g*) *Aphor.* 52. *sect.* VII.
(*h*) *De aere, & morbis epidem. T.* I. *p.* 132.

Curatio.

§. CLXX.

In plethoricis, aut evacuationem aliquam suppressam habentibus, in *hepatitide*; aut ejus metu, in graviditate curatio a sanguinis missione inchoanda est. Ubi copia, aut raritate, & acritudine bilis regurgitat, attemperetur, evacueturque diluentibus acidulis, & eccoproticis refrigerantibus; sero lactis; succis limonii, acetosæ, endiviæ, cichorei; cremore tartari; tamarindis magne aquæ copia dilutis. Si viscidítas, inertia, densitas in bile eminet, si obstructionibns hepar laborat, aperientia omnia capite antecedenti XII. commendata optime conveniunt, & in primis sales medii, itemque sapo venetus; fel tauri inspissatus, ac alvum lenientia; uti rhabarbarum, & tartarus solubilis, vel etiam vitriolatus; sal epsonense. Aqua vero marina, aut tecłucciana, & S. Cristophori, vel quocunque modo imbuta sale, jure & merito inter egregia medicamina refertur. Pueris, & *Quando incipienda a V. Sectione? Temperantia, & diluentia, quæ, & quando? Quando aperientia, alvumque lenientia. Aqua sale imbuta. Quænam puerorum medela? Quæ spasmos leniant?*

Si a veneni, est morbus, a febribus &c. infantibus, in primis si a meconio morbus est, syrupus cichorei cum rhabarbaro, decoctumque radicis graminis prodest. *Spasmos*, si ab his fiat morbus, optime leniunt oleosa; emollientia; opium; atque anthysterica, Quem venena *icterum* intulerunt, morsus venenati, febres (*), aliique morbi, is non aliam curationem postulat, quam quæ morbis primariis convenit.

(*) *Icterum*, qui *tertianis*, *quartanisque* diuturnis & vagis superveniebat, sequenti electuario felicissime curabat SCARDONA.

℞. *Chin. chin. s. p. unc. j. sal. absynth. sal. ammon. arcan. duplic. extract. rhabarb. ana drach. ij. M. & c. s. q. syrup. de cichor. cum rheo f. electuar. cap. mane ad drach. ij. Superbibend. decoct. theiform. summit. absynthii, fol. verbon., chamædr., agrimon.* Valet etiam ad curandas tertianas; quartanasque contumaces, *Lib.* III. *cap.* V. §. 61. *Ex adversar. auct.*

§. CLXXI.

Prima & præcipua curationis pars in colica icterica. In *colica* vero *icterica* curationis prima, & præcipua pars est operam dare, cum dolor acerbissimus urget, ut *spasmus* sedetur, viæ biliferæ expediantur, & quidquid in iis hæret ad intestina per choledochium transferatur. *Quæ secundo loco venit.* Altera, postquam dolor conquieverit, ut ejus reditus præcaveatur; quod efficitur iis, quæ concretiones, *Calculorum curatio,* & calculos vel dissolvunt (*), vel expellunt, vel præcaverint. Sunt autem singulæ hæ curationis partes ita distinguendæ, nec tempora confundenda. Sed ea ferme ratio observanda est, quæ in *calculi urinarii* curatione præ oculis haberi consuevit (**).

(*) Du-

(*) DURANDUS (*mem. de l' acad. roy. de medec. T. I. p.* 288.) narrat, duas curationes peractas *calculorum felleorum* ope *mixtura ætheris vitriolici*, & *spiritus terebinthinæ*, Sed cl. GRUNERUS in peculiari dissertatione *de calculis felleis* (*vid. thesaur. distert. medic. rarior. T. I. edit. ann.* 1784. *p.* 191.) institutis experimentis nihil esse deprehendit, quod calculos dissolvat, nec lardatam quidem *mixturam*. Concedit tamen aliquid præstare *terram foliatam tartari*, *alkool vini*, eumdemque cum *naphtha nitri*, *spiritum nitri dulcem*, *liquorem antispasmodicum* PROTESII. Non potuit vero confirmare laudes, quas tribuit. MURRAYUS *alkoli*, *oleo terebinthinæ æthereo saturato*, & a PERCIVALIO prius commendato. *Ex sched. auct. Calculos vesicæ felleæ* per incisionem eductos fuisse exempla habes in *commentariis medicis lipsiensib. T. IV. p.* 478 Vid. JOH. HENR. SCHULZE dissertatione *en dentur medicamenta, quæ calculum in vesica comminuant? Ibid. vol. VI. P. II. p.* 223. *Ex sched. auct.* *An mixtura ætheris vitriolici, & spiritus therebinthinæ calculos solvat? Calculi incisione extracti.*

(**) Vid. *essais de medec. d' Edimboorg. T. I. art.* 33. *p.* 369. & MORGAGNII *Epist. cit.* XXXVII.

§. CLXXII.

Cum igitur *dolor* accessit, etiam atque etiam laxandum est oleosis, emollientibus, diluentibus, demulcentibus, anodynis, & ubi vehementior est, etiam opium habentibus. Nec fotus, cataplasmata, insessus, inunctiones, clysmata, quæ molliunt, quæque spasmos leniunt, ommittenda sunt. Si vero sanguinis plenitudo est, vel febris supervenit, ejus etiam missio opportuna erit, non modo ut inflammatio præcaveatur, verum ne turgentia quoque vasculorum viarum angustiæ augeantur. Ut porro quæ molliunt, sedantque commendantur omnia, ita quæ irritant vehementer suspecta habentur, uti emetica, & purgantia medica- *Qui dolori medendum? Quando V. S. opportuna? Cur emetica, & purgantia suspecta habentur?*

dicamenta, licet his interdum impedimenta sublata narrent. Etenim ni viæ satis laxatæ fuerint (quis autem satis eas laxatas cognoverint ?); HOFFMANNO, ROVERHORSTIO, SCHEFFELIO, MORGAGNIO *(a)* aliisque testibus, noxia, aut ancipitia essent solent.

(*a*) *Epist. laudat. n.* 44., *&* *seqq.*

§. CLXXIII.

Biliarium concretionum dissolventia. Dissolvunt potenter concreta biliaria aqueus potus tepens; spiritus vini cum spiritu terebinthinæ commixtus; succus graminis, & taraxaci, mel: tartarus solubilis; sapo venetus; radix pareyræ bravæ; tinctura salis tartari, aquæ minerales salitæ; & demum frictiones lenes ad hepatis, & cystis regionem adhibitæ. *Eccoprotica.* His interposita lenia eccoprotica, & in primis rhabarbarum; tinctura sacra LEMERYI, cremor tartari calculos ad excretionem, atque ad intestina alliciunt. Sed præ ceteris confert longus diuturnusque vegetabilium aperientium, & emollientium usus, quo solo multos novi felicissime curatos (*). Imo his solis etiam morbi reditum vidi sublatum quem in finem demum ea omnia, quæ roborant, quæque caussa proegumenas, & procatarcticas avertunt, diutissime adhibenda sunt. Hodie celebratur ut *Æther vitrioli, & oleum terebinthina.* efficax biliarum calculorum dissolvens æther vitrioli, sed oleo terebinthinæ, ut irretiatur, ne avolet, ad æquas partes admixtum. Datur ex hac mixtura cochlear parvum a *caffè* mane, & vespe- *Asellorum usus ex VVILLISIO; atque ET-* ri (*a*). Asellorum etiam in *ictero* curando non exigua laus est ex WILLISII, ac ETTMULLERI fide. Horum prior utitur formula hac ℞. *millepedum*

ped. viv. n. I. *vel* LX. *croci orientalis semidrachmam, nucis moschatæ drachmam unam. His una contusis affund. aqu. chelidon. unc.* jv. *F. expressio, & bibatur.* Sed LANGEUS (*b*) monet rationem doseos habendam esse; nam in tenellis hæmoptysim induci a sale alkalino, quo insecta hæc scatent, ipse testatur (**). TMULLERO. *Monitum* LANGEI.

(*) Vere succo graminis ac sero lactis; æstate aquis spadanis, hieme sapone veneto ad integrum biennium adhibitis SWIETENIUS *icterum* jam a XII. annis mulierem infestantem felicissime curavit. §.950.

(*a*) *Elemens de chymie par* M. MORVEAUT. 3., & *Nuovo magazzino toscano vol.* VIII. *p.* 30. Vide tamen quæ in *nota* * ad §. CLXXI. asseruntur ex schedis posthumis auctoris.

(*b*) *Miscelanea veritatis fascic.* I. *p.* 35.

(**) Ceteris addere liceat medicamentis unum etiam a GREDINGIO propositum. *Formatus extracti belladonnæ partibus* VIII., & *pulveris foliorum ejus partibus* V. *massa pilularis; cujus pilulæ ex sesquigrano singulæ parantur.* Datur *una pro vice in ictero pertinaci.* Effectus sunt insignis calor, arteriarum omnium vehementior pulsatio, capitis temulentia, largus sudor, dejectiones virides, urinæ copia. Intra decem dies hujus remedii ope curatio obtenta narratur. *Comm. med. lipsiens.* XIX. *p.* 121. *Ex sched. auct.* GREDINGII *remedium.*

CA-

CAPUT XIV.

DE HEPATIS, LIENIS, PANCREATIS, OMENTI, MESENTERIIQUE INFLAMMATIONIBUS.

§. CLXXIV.

HEPATITIS.

*Quid * hepatitis.* QUæ hepar occupat inflammatio, * Ἑπατῖτις dicitur; morbus non ita frequens apud nos, ut in utraque India, ubi populariter grassari ex fide HOMII, & LINDII a VOGELIO (*a*) peribetur. Sed *An frequens morbus sit?* frequentissimam esse contendit FERRENIUS (*b*), sæpiusque ab ea *minorem* ejus *lobum* affici, quam *majorem*. Rarior est *venosa*, quæ nimium venæ *Vernosa; & arteriosa.* portarum ramis hepar reptantibus insidet, quam *arteriosa*, ac in primis ea, quæ superficiem hepatis, adnexasque membranas corripit, si LUDWIGIO fides habeatur.

(*a*) *Prælection. de morb.* §. 218.
(*b*) *Histoire de l'academ. roy. des scienc. annor.* 1766. ..67 ..68. *pag.* 121.

§. CLXXV.

Hepatitidis caussæ remotæ. Caussæ communes alibi a nobis fuerunt expositæ, Fere propriæ sunt temperamentum cholericum, & melancholicum; hypochondriaca affectio; calculi fellei;

lei; colica ictérica; bilis craſſa; aut acris; ira vehemens, hæmorrhoidum fluxus cohibitus, febris ardens, bilioſa, continua, aut intermittens; metaſtaſes, ictus gravior hepati illatus, aliæque. Signa quoque aliarum inflammationum huc transferenda ſunt, nimirum febris continua, ſitis, calor, pulſatio, & reliqua. Sed præcipue tanquam pathognomonicum ſignum habetur (*a*) dolor, quem preſſa hepatis aliqua pars excitat, vel auget. Tactu autem exploranda eſt ægro in dorſum decumbente, & genubus retractis, flexiſque, ut muſculi abdominis laxentur, & manui obediant. *Ejus notæ diagnoſticæ.* *Signum ex* FERREINIO *pathognomonicum.*

(*a*) FERRENIUS *l. c.*

§. CXXVI.

Dolor autem in hypochondrio potiſſimum dextro, & epigaſtrio, quæ tument, ſed ſine ulla externi coloris mutatione, inſidet modo vehemens & continuus, modo tenſivus, & pungens, modo etiam obtuſior, & profundior, qui ſæpe dexrorſum ad pectus, ad jugulum, humerumque ejuſdem lateris propagatur; non nunquam torporem dextræ quoque manui infert, & decubitum in utroque latere moleſtum, ſed in primis in ſiniſtro reddit. Ob viciniam, & nexum diaphragmatis reſpirationis actio læditur; inſpiratio præſertim difficilior eſt; tuſſis accedit ſicca, frequens, brevis, & dolorem intendens; ab aſſumpto cibo magnæ oppletionis ſenſus; anxietas præcordiorum; pulſus debilis; frequens lipothymia inſurgunt. Interdum ventriculo, & duodeno in cònſenſum tractis vomitus bilioſis, diarrhœa, & ſingultus prope ſtrangulans ſe adjungunt. *Doloris ratio.* *Torporem manus dextræ interdum excitat.* *Reſpirationis læſio.* *Tuſſis ratio.* *Anxietates, lipothymiæ.* *Vomitus bilioſus, diarrhœa & ſingultus.*

§. CLXXVII.

§. CLXXVII.

Signa inflammationis gibbæ hepatis partis. *Simæ inflammatæ partis signa diagnostica.* *Unde icterus, & animi defectio?* *Dolor cardialgiam mentiens ex FERREINIO.*

Si *gibba* hepatis pars tantum afficitur, verosimile est, diaphragma magis, & respiratione pati, coloremque ictericum tunc abesse. Si vero *sima* affecta sit, ventriculum, & duodenum potissimum lædi arbitramur, *icterum* cum alvo adstricta, aut excrementis albicantibus supervenire, pulsumque debiliorem, & animi deliquia crebriora esse (*). Icterus enim a compresso, vel spastice contracto choledocho oritur; pulsuum vero debilitas, animique defectiones non tantum a spasmis, sed etiam ab impedimento sanguinis per venam portarum ad cavam, & ad cor refluxu videntur repetendæ. FERREINIUS præter signum pathognomicum supra (§. CLXXV.) notatum, & præter febrim, effectum etiam hujus morbi esse dolorem, qui cardialgiam mentitur, contendit (*a*).

(*) Icterum cum hepate suppurato observatum, descriptumque vide *T.* II. *p.* 425. *Essais de med. d'Edimbourg.* Ex sch. auct. (*a*) *L. c.*

§. CLXXVIII.

Interdum alias inflammationes vel mentitur, vel comitatur. *Hinc fallax diagnosis.* *Magni,*

Non raro *hepatitis* ventriculi inflammationem, aut *pleuritidem* æmulatur. Interdum etiam cum *hepatite gastritis*, aut *pleuritis*, aut *peripneumonia* conjungitur. Interdum peripneumonia, aut alii pulmonum morbi *hepatis* speciem exhibent. Quod ne dum tironibus, verum etiam exercitatioribus, & veteranis errandi caussam præbet. VALSALVA enim (ut MORGAGNIUS refert (*a*), & ME-

& MICHAEL SARCONIUS, *inflammationem pulmonis* pro *hepatite* falſo crediderunt, Pulmonis enim dextri inflammatio poteſt ejus molem ita augere maxime inferiorem partem occupans, ut diaphragma, & hepar deorſum protrudat. Tunc dolor pleuriticus inferior erit, locumque occupare videbitur, quo hepar ſitum eſſe ſolet. Obſervatio tamen SARCONII utrumque morbum potius una copulatum fuiſſe oſtendit, alterum nempe *ſuppurationem* terminatum, alterum *reſolutione*, uti *hepatis aucta moles* (*) innuere viſa eſt.

(*a*) *Epiſt. anat. med.* XX. *n.* 30. & 31.
(b) *Parte* I. *pag.* 208.
(*) *Inter ſchedas auctoris non nulla ad* auctam hepatis molem *ſpectantia inventa ſunt, quæ hic addenda videntur, quoniam ex iis patet, quænam ſit ejus morboſa indoles, & natura, ejuſque curandæ ratio, ſive acutis, ſive chronicus morbus ſit.*

Cl. CRAWFORD *hepatis actum molem* ſine alio ejuſdem vitio obſervavit, diligenterque deſcripſit anno 1771. in opere, cui titulus: *Medec. de Lond. claſſ.* VII. *chap.* III. *pag.* 232. Signa ab eo ibi tradita hujuſmodi ſunt. Abdomen tumefit, atque indureſcit multum, & repente, quin ulla undulatio in eo percuſſione percipiatur. Reſpiratio difficillima, quod præcipuum ſymptoma eſt. Præceſſere virium omnium dejectio, adſtrictionis ſenſus in pectore, vertigo capitis ad quemlibet corporis motum. Subſequitur crurum, & pedum œdema; dorſum dolet; ſitis adeſt inexſtinguibilis, & cibi faſtidium. Pulſus eſt debilis & parvus; qui tamen poſt ſanguinis miſſionem major, plenior, & diſtinctior fit. Facies eſt rubra, & florida. Prout augetur ventris tumor, augentur etiam reſpirandi difficultas. Hæc duo ſymptomata poſt paucos dies a morbi invaſione plurimum moleſta fiunt. Brevi poſt æger queritur oppreſſionem ad cordis regionem, & adſtrictionem ſub cartilagine enſiformi; quæ intolerablia evadunt, ſuffocantque intra modicum

viri decepti. Cur inflammatio pulmonis hepatitim mentiatur? Quid ſentiendum de Sarconiana obſervatione?

Exemplum hepatis inſigniter auctitum ejus notis ex GRAVVFORD *Symptoma præcipuum.*

Sectio cadaveris. *Curatio.* cum temporis intervallum. Vertigo interdum corripit, ut ſtare non poſſit, ſeque lecto tradere debeat, ne in ſyncopem incidat. Aliqui ſentiunt hac occaſione cordis palpitationem. Sectio cadaveris oſtendit *immenſam hepatis molem* ambo hypochondria occupantem, & ad hypogaſtrium deſcendentem. Superior pars ſurſum reprimit diaphragma, & ſic pulmones comprimit. Morbus acutus eſt; cui venæ ſectio, & repetita purgantia remedio ſunt.

Signa ejuſdem morbi, quando chronicus eſt ex VILLIERSIO. *Qui ei obnoxii? Signa diagnoſtica tum hepatis, tum lienis aucti.* J. FR. DE VILLIERS in *notis* ad dictam *medicinam practicam londinenſem pag.* 223. ex eodem vitio *chronicum* morbum fieri interdum tradit. Tum verò lente accedit ex lenta ſanguinis congeſtione tam in *hepate*, quam in *liene*. Eidem mulieres in primis poſt catameniorum diſceſſam obnoxiæ ſunt. Paullatim duo hæc viſcera mole augentur, rel eorum alterutrum. Mox ægrotans corripitur aſthmaticis inſultibus, pondere, dolore, & calore ad ſtomachi regionem, præſertim poſt cibum, quo tempore vapore ad caput aſcendut. Plerumque adjungitur alvi adſtrictio, quæ malum adauget. Quando viſcera hujuſmodi aucta mole ſunt, ut cadant in hypogaſtrium; tunc tantum medicus conſulitur, quia amplius agri nequeunt reſpirare, nec ventris ferre pondus. Dum hoc malum gignitur, quod ſæpe fit intra decem amorum ſpatium, natura interdum quærit ſe liberare modo narium hęmorrhagia, modo hæmorrhoidum fluxu, ſed ſemper imperfecte. Corpus languet, & pulſus; ſed venæ ſectio; & duæ, treſve purgationes vires, pulſuſque erigunt. Tunc pulſus fit durus, & plenus, ideoque ſecunda venæ ſectione opus eſt, aliiſque purgationibus. Veſicans loco affecto fructu non caret. VILLISIUS etiam de hoc morbo conſulendus eſt.

Naturæ conamina. *Curatio.*

§. CLXXIX.

Prognoſis hepatis. Quam ab rem diligentiſſime omnia, & ſingula ſymptomata perpendenda ſunt, ut errori nullus locus relinquatur; aut certe a præcipiti nimis judi-

judicio cavere prudentissimum erit. *Hepatis* autem *inflammatio* desinit vel in salutem, vel in mortem vel in alios chronicos morbos, ut reliquæ inflammationes. *Singultus ab hepate inflammato malus dicitur* ab HIPPOCRATE. Abscessus interdum ad exteriora vergit, & peritonæo accretus manum chirurgicam exposcit (*(. Sponte resolvitur urina multa, & subsidente, sudore; diarrhœa; sanguinis e naribus, aut hæmorrhoidibus profluvio; vomitu; ac interdum etiam expectoratione. Exitium affert, si pus aut in abdominis, aut in pectoris cavum effundatur. In cadavere viri post superatum *icterum* de dolore hepatis, ac virium languore conquesti, præter purulentam in abdomine colluviem, absumptumque omentum, hepar magnum in inferiori sua parte abscessum ingentem, pureque sordido scatentem continens invenit PORTALIUS (*a*), & ei proxima pars coli erat putredine tacta. Sæpe *hepatitidem* cum *febribus intermittentibus* conjungi monet SWIETENIUS, ac in pessimam dysenteriam a corrupta bile transire, si febris in primis china china fuerit immature curata (*b*). Sed tanti viri pace sæpe peruviano hujusmodi cortice id mali averti potest, ut alibi (*vol.* I. *de febribus*) innuimus, & a nobis, aliisque observatum est.

In ca singultus matus. Quid de abscessu?

PORTALII *observatio anatomica.*

An vera sit SWIETENII *opinio de china china noxia, quando intermittentibus adjungitur hepatitis.*

(*) Vide *tractatum de abscessibus hepatis* Tom. II. *Mem. de l'accadem. roy. de chirurgie &c.*

(*a*) *Histor. anatom. med. T.* I. *p.* 169.

(*b*). §. 946.

§. CLXXX.

§. CLXXX.

SPLENITIS.

Splenitis duplex est. Signa ejus.

Lienis quoque inflammatio vocatur suo nomine * Σπληνῖτις. *Splenitis vera*, & *primaria* rarior est; *secundaria* vero; lienique obstructo superveniens non infrequens. Dolet tunc hypochondrion sinistrum modo ad lævam coli partem, aut claviculam, immo scapulam, humerumque ejusdem lateris; itemque ad costas spurias dolor obscurus, interdum etiam lancinans, & acutus fertur; modo epigastrium versus protenditur. *Tumor* lienis figuram refert, tactus impatiens est, & modo in alterutrum latus decubitum impedit. *Pleuritidis* symptomata sæpe adsunt (*), absunt vero *nephritidis*. Si abscessus, vel ulcus fiat; iisdem prope notis, quibus in hepate, poterit deprehendi. Involucrum lienis *osseum* interdum reperitur per morbi diuturnitatem (*a*).

Symptomata inflammatoria pleuritidis sæpe adsunt; non vero nephritidis.

(*) Vide *Part.* I. *hujus vol.* IV. *caput* IV.

(*a*) MORGAND. *Comm. acad. paris. vol.* VII. *p.* 183.

§. CLXXXI.

Signa inflammati, pancreatis omenti, & mesenterii.

Pancreatis, *omentique* inflammationum signa obscura admodum sunt; sed a loci, quo jacent hæc viscera, & læsarum functionum ratione petuntur (*). *Mesenterii* vero *inflammatio* sæpe cum *enterite* conjungitur, & similia infert symptomata. Lenta interdum est, ac tabem, quam dicunt *mesentericam* comitatur (**). Locus vero doloris totam umbilicalem, lumbaremque regionem tenet.

Tabes mesenterica.

(*) Ab-

(*) Abscessum in *omento*, & *peritonæo* cujusdam asciticæ sine læsione hepatis, & lienis vidit COLUMBUS. *De re anatom. lib.* XV. *pag.* 491. *edit. paris. Ex sch. auct.*

(**) De tabe dicta *mesenterica*, & similibus consuletur *caput* III. *de phthisi Part.* I. *vol.* IV. §. LIV.

Curatio.

§. CLXXXII.

Hepatitis curatio venæ sectione, emollientibus, ac aperitivis, nec non blanda alvi ductione peragitur (*a*). Si alvum critice fluxurum provideat clinicus, leniter sollicitet enematibus emollientibus; omentis ad lumbos, ad abdomen; potu ex lactis sero depurato cum roob sambuci, aut syrupo totius citri; decoctis ex herbis subacidis, resolventibus, uti tamarindorum pulpa, vel cassiæ floribus, melle nitro, aut tartari cremore, & hujusmodi. Acria purgantia, utpote quæ inflammationem augent, contraindicantur. Ubi narium pruritus, rubicunda, tumensque facies, pulsus discrotus venturam hæmorrhagiam prænuncient, fomentis, ac vaporibus frontem, internasque nares, & circumpositas partes laxare optimum erit. Insuper materiam inflammatoriam e corporis peripheria sudoris instar egredientem egregie promovent, sustinentque recti tepor, florum tiliæ, aut sambuci fortis infusio largiter hausta, aut idem lactis serum calide potatum. Quod si crisis per urinæ, aut screatas vias fieri incipiat, mitissima diuretica, & blandissima saltem expectorantia adhibeantur, illud HIPPOCRATIS monitum præ oculis semper habentes: *quæ ducere oportet, ducenda sunt quo maxime vergat natura per loca confe-*

HEPATITIS *curatio. Alvi crisim adjuvantia. Hæmorrhagiam narium quid prænunciet, & foveat? Diaphoretica. Diuretica, & expectorantia quæ, & quando?*

Qui solvatur interdum? rentia; & quidem eo, quod eidem naturæ placet modo. Hæmorrhoidum quoque, aut uteri fluxu *hepatitis* solvi potest, quibus evacuationibus obsecundare, dummodo non excedant, summi erit momenti. *Quando inflammatio gravissima est, quid præstandum? An V. S.* Ceterum hepatis graviores inflammationes efficaciori antiphlogistica cura, alias descripta (*), tractandæ sunt, ut forte abscessus plurimum metuendus antevertatur, Ramificationibus venæ portarum tantum inflammatis; quamminimos effectus edent venæ sectiones. *Quando hirudines hæmorrhoidibus applicandæ?* Quo in casu hæmorrhoidibus externis, quæ per anastomoses cum internis, proindeque cum vena portarum communicant, admovendæ hirudines sunt. *Decocta arnicæ Scabiosæ.* Decoctum arnicæ cum floribus præmissa venæ sectione in loco parti affectæ proximiori, aliis remediis præfertur, ex quacumque caussa stasis sanguinis alicubi sit, ut inflammatio amoveatur (*b*). BAGLIVIUS ad præcavendam *gangrænam* in interiorum viscerum inflammationibus decoctiones rapicum, & foliorum scabiosæ plurimi facit (*c*). *Epispastica.* Epispastica dextro hypochondrio admota; si concava pars hepatis laboret, vix prodesse solent. Tamen reliquis parum proficientibus, hæc quoque addi possunt. *Tumori superstiti, discussa febri, quomodo medetur?* Sæpe, discussa febre, qui superest tumor resolvitur remediis balsamicis vegetabilibus, uti terebinthina, balsamo *Copaive* &c. Demum benigna manus mederi non cesset, donec & hepar, & universum corpus expurgatum non sit.

(*a*) FERREINUS *l. c.*

(*) Vid. *Comm. de inflammacion. vol.* I., & *P.* I. *vol.* IV. *cap.* IV. & alibi. Item = *Disputation academ.* GINESII ROSSI, &c., *præside* J. B. BURSERIO, *de præcipuarum partium inflammationibus, Ticini habitum* 1771.

(*b*) LAN-

(*b*) LANGEUS (*Miscell. verit. fascic.* I. *p.* 69.), qui monet ibi; cavendum esse, ne *arnica* loco veniat *aster luteus. Arnica a foliis carnosis, crassis; & disco floris lanuginoso* ab omnibus aliis cognatis plantis distinguitur. *Ex sch. auct.*

(*c*) *febrib. malign.*, *& mesentericis &c.*

§. CLXXXIII.

Exentiale nullum *hepatitidis* inter; & *splenitidis* curationem discrimen interest, nisi *topica* excipiantur, quæ sinistro opponuntur hypochondrio, & primæ sanguinis missiones; quarum institutio juxta quorumdam opinionem sinistro in cubito fieri debet. Hic obiter animadvertant velim tirones, *pancreatis*, *epiploi*; *mesenteriique* inflammationum certam ab exordio diagnosim statui non posse: graviora enim symptomata absunt, levis est febris, dolor obscurus, vix aliquis inest æstus, ac sitis; unde sub iis vitæ munia obire homines possunt. Sæviens vero harum partium inflammatio iisdem pene antea celebratis antiphlogisticis fugatur subsidiis. Uno verbo illis artis adjumentis, quæ *pleuritis* postulat, etiam in hisce morbis curatio perficienda est. Si qua differentia inrercedit, eadem peti debet ab iis, quæ de *ictero*, *gastrite*, ac *enterite*, sive *intestinorum doloribus* proposita sunt (*).

SPLENITIS *curatio.*

Topica; & V. S. quo in loco instituenda?

De pancreat., epiploi, mesenterii inflammationibus.

Quomodo curandæ.

(*) Vid. *capita præcedentia* VI. VII. VIII, & XIII.

CAPUT XV.

DE NEPHRALGIA,

SIVE

DOLORE NEPHRITICO;

ET

DE CALCULIS URINARIIS

§. CLXXXIV.

Definitio nephralgiæ. ** Nephralgia, sive Colica nephritica, sive nephritis* *Vera, & spuria juxta aliquos.* *Differentiæ nephralgiæ juxta auctorem.*

QUicunque *dolor renes* ambos, vel eorum alterutrum, quod frequentius est, corripiat, is * Νεφραλγία, videlicet *renum dolor*, sive *nephriticus*, itemque *colica nephritica* appellari consuevit. Non nulli dolores renum uno *nephritidis* nomine complectuntur; sed eam distinguunt in *spuriam* & *veram*. *Vera* est, quam *renum inflammatio* excitat; *spuria*, quam aliæ caussæ. Cum vero omnis *renum dolor*, a quacunque caussa ortus, sola symptomatum gravitate, & solo gradu differat, præstat singulos cujusvis generis demum fuerint *nephriticos* vocare, & perspicuitatis caussa eos videre in *inflammatorios*, & non *inflammatorios*; utrosque rursus in *sanguineos*; *rheumaticos*; *arthriticos*; *calculosos*; *convulsivos*; *ulcerosos*; *purulentos*, & sic porro; prout sanguis, serum acre, arthritis, rheumatismus, calculus, ulcus, & abscessus eos procreaverint.

§. CLXXXV.

§. CLXXXV.

Caussæ aliis doloribus communes hic quoque locum habent; sed præcipue tanquam hujus affectus magis propriæ recensendæ sunt contusio; vulnus; abscessus; ulcus (*); tumor; sanguinis congestio; seti acrioris, arthritici, rheumatici, scorbutici, venerei appulsus; hærens urina ob itinera impedita; validi corporis nisus; diuturna equitatio, aut vectio in rheda; longus in dorsum decubitus; spasticæ nervorum affectiones; calculi in renum pelvi (**), aut ureteribus infixi, aut exitum tentantibus; hæreditaria labes; immodicus concubitus; acriora diuretica, & in primis ex cantharidibus petita, itemque externus earum nimius usus.

Caussæ communes. *Caussæ magis propriæ.*

(*) „ Puella XII. annorum dolorem in regione renum ad inguina usque tendentem tres menses perpessa est una cum calore urinæ, & acrimonia; copiosa in urinis purulenta materie; siti; calore hectico, ac tabe; & facie hippocratica, ita ut nec se erigere, nec recte ambulare posset. Ulcus renum recens, quia dolebat, creditum est. Igitur hæc præscripta remedia sunt. ℞. *Rhabarb. semidrachm., spermat. ceti, baccar. lauri ana scrup.* j, *opobalsam. gutt.* x., *terebinthinæ chinæ q. s., ut f. pilulæ mediocres. Sume* jv. *mane, & vesperi, superbibendo haustum postetici radicib. althaeæ alterati. Sumat pro potu decoct. hordei syrupo althaeæ q. s. edulcatum: & duabus noctibus continuis pipul. Matthæi dimid. scrup.* Dolor lenitus est pilula Matthæi, sitis hordei decocto lenita, & diluta. Hecticus calor, urinæque acrimonia eodem correcta, & syrupe althaeæ ad vias urinarias potius determinatus; Rhabarbarum detersit, mundificavit, eodemque tendebat spermatis ceti vis resolvens. Terebinthina, &

Ulcus renum observatio HAMILTONI.

opobalsamum serviebat ad corroborandas relaxatas partes. Baccarum lauri adjectio dolores ventris avertebat, & nauseam. Intra mensem hæc remedia effecerunt, ut ægra libera e lecto surgere, & incedere potuerit, & intra tres menses perfecte convaluerit. Sed semper in iis persistere opus fuit, neque ad alia transitum fuit. „ HAMILTONUS *Prax. med. reg. pag.* 18. 19. 20. 21. *Ex adversariis auctoris.*

(**) *Inter adversaria item auctoris sequentem legimus historiam, quæ deprompta est ex T.* I. *art.* 20. *p.* 275. *Essais de med. d' Edimbourg.*

Lapis in renum pelvi alia DOUGLASII. „ Vir LIII. annos natus robusto corporis habitu, carnoso, sanguinis vasis admodum late prominentibus, maxime in brachiis ante IV. annos laborare cœpit ex violentis doloribus, latus dextrum versus dextri renis regionem occupantibus, qui dolore nunquam omnino queverunt. Interdum tamen per intervalla remittebant, & in ceteris bene habebat. Multa remedia adhibuit ex consilio PITCARNII, aliorumque medicorum, sed sine emolumento, si excipias aquam calidam ad 12. lib. pondus, quæ non nihil auxilio fuit. Sæpe integros menses ita sævis doloribus est vexatus, ut super simplex linteum pavimento instratum jaceret; & aliquod percipi bat solamen latu affectum pavimento adprimendo fortiter. Quidquid per urinas reddebat dolorem tempore; paullo post speciem albuminis ovi referebat. Obnoxius quoque erat frequentibus diarrhæis, quæ erant sine dolore, & ab alvi tunc dejectione continere se poterat diem integrum. Urinam quoque colligere in vesica tunc poterat, donec impleta esset; cum mingebat, interdum una vice sola sex urinæ libras ejiciebat. Vario victu utebatur, & potu; ovis scilicet, butyro, carne frixa, potionibus spirituosis, & aromaticis, vino albo &c., quæ omnia dolores incitabant. Sola cerevisia tenuis eum aliquantum solabatur; quo fiebat, ut sæpe de ea potaret. Sub initium anni 1731. rheumate decubuit graviori, quod tabes excipit, & die XXIX. martii obiit, licet antea nunquam pectoris *Sectio cadaveris.* affectibus laborasset. Sectione cadaveris in *dextri renis*

nis pelvi repertus eſt *lapis*, qui dimidiæ unciæ pondus æquabat, figuram vero referebat triangularem, ſuperficiemque granuloſis accretionibus aſperam. In ſubſtantia vero renis alter lapis minor, qui tantum gr. XVI. ponderabat, erat formæ quadratæ irregularis. Præter hos duos lapides aderant hinc & inde variæ lapideæ concretiones, ſed præcipue in excretoris glandularum locatæ. Harum multæ grano arenæ majori æquales eant, Vid. M. J. DOUGLAS *ibid.*

De geneſi, & principiis calculi ſi quis cupiat doceri, conſulat BOERHAVIUN §. 1415.. HALLER. in *opuſc. patholog.*, GEOFFROY. *Mater. med. T.* I. *p.* 51., SCARDONAM *Lib.* III. *cap.* XI. §. 11., & *Comment. med. lipſienſ. vol.* VI. P. IV. *p.* 628., alioſque plures. *Ex adverſ. auct.*

Diagnoſis.

§. LXXXVI.

Varia dolori. nephritici ratio.

Dolor in lumbis percipitur modo dextrum, modo ſiniſtrum, modo utramque partem tenens, prout alteruter, vel uterque *renum* afficitur: modo obſcurus eſt, & ſenſum ponderis gravantis affert; modo acutus, & pulſans eſt, increſcitque in iis corporis motibus, quibus lumbi tenduntur. Præterea dolor juxta ureterum ductum propagatur ad veſicam, teſteſque, qui ex eo latere, in quo morbus eſt, ſurſum ſæpe adducuntur. Id autem ex ſpaſmo paſſim explicatur. Sunt, vero, inter quos primas tenet cl. RUTTYUS anglus, qui docent id fieri, quia ureteres ſubter vaſa deferentia decurrunt, ideoque vel ea urgent, vel irritant, ut contracta teſtem attollant. Stupor demum cruris accedit, ex nervorum ſcilicet cruralium compreſſione. Spaſmo enim muſculi *pſoas*, & *iliaci* interni affecti nervos ipſos ſtrangulant

An a ſpaſmo uſque ad teſtes propagetur?

Cruris ſtupor ex cruralium nervorum compreſſione.

 (*a*) Uri-

Urinæ variæ affectiones? (*a*). Urina vero modo pauca, & rubra; modo pallida, & aquosa; modo tenuis, & flammea; modo acris, & lixivialem spirans odorem; modo fœtida, purulenta, mucosa, arenulis scatens se pronit. *Alvi ratio.* Alvus plerunque laxa est; in summo tamen cruciatu & ipsa adstringitur, ac borborygmis obstrepit. *Vomitus sympathicus; aut vomituritio.* At frequentissime ob nervorum consensum hisce omnibus vomitus, vomendique cupiditas adjungitur.

(*a*) Vid. *Tab.* EUSTACH. XIX., & VAN-SWIETEN. *De nephrit.*

§. CLXXXVII.

Inflammationis quæ signa sint? Quæ omnia, si inflammatio dolorem efficiat, aut in eam dolor transierit, graviora tunc sæpe fiunt, & febris acuta cum pulsu duro præsto simul est. *Caussa frequens dolorum a calculis* CALCULI RENUM. Cum vero frequentissime *calculi* nephriticis doloribus caussam præbeant (nam etsi calculi ubique in nostro corpore reperti fuerint *, in renibus tamen, & vesica urinaria præcipuam sedem habent), non erit inutile de hisce paullo fusius agere. *Calculorum varietates variant intensitatem doloris.* Et primo quidem pro diverso loco, quem occupant, & varia, quam tenent, figura varietatem doloris aliquam faciunt. In renibus enim hærentes, & læves, & spherici obtusum potius dolorem, & gravativum; contra vero acutum magis, ac acerbum inferunt, si asperi, angulosi acuminative fuerint; & præsertim hic tunc augetur, & sævit, quando e renibus in ureteres descendunt; *Acutissimus sit eorum transitione per ureteres in vesicam descendendo.* immo acutissimus plerunque evadit, cum angustum ureterum tractum, qui prope vesicam est, superant, & in vesicam ipsam illabuntur. Ubi vero jam in vesica majus spatium invene-

venerint, dolor ceſſat, aut ſolum pondus, aut aliquod in urina reddenda impedimentum, aut creber ad mingendum ſtimulus percipitur.

(*) Lapillos, ſive *calculos* vidit COLUMBUS in *renibus*, in *pulmonibus*, in *jecore*, in *vena portæ*, in *veſica*, in *inteſtino colo*, in *venis hæmorrhodalibus*, *in umbilico*, in *cyſti ſellea* (*De re anatom. lib.* XV. *p.* 491.). *Lapidem* quoque in *cavum abdominis* vidit LITTRIUS (*Mem. dell' accadem. di Parigi T.* VII. *p.* 239. *edit. venetæ*). Et J. G. KRUGGERUS alium obſervavit *calculum* in *palato genitum*. Vid. *Comment. acad. ſcientiar. petropolitanæ T.* I. *P.* IV. *p.* 374. *Ex ſch. auct.*

§. CLXXXVIII.

Quomodo interdum dolor ſubſideat?

Scire autem oportet, dolores ſubinde, aut etiam repente interdum conquieſcere; ſi nempe calculus iter in ureteres tentans iterum ſpaſtica eorumdem contractione ad pelvim repellatur; aut de loco anguſtiore in latiorem migret (ureterum enim capacitas ſæpe non una ubique eſt); aut poſitionem tranſitui aptiorem acquirat. Quod attinet ad doloris locum, atque ad urinæ conditionem, quando calculi morbum faciunt, cuique patet, illum in primis ſecundum ureteres dirigi veſicam, teſticuloſque verſus; hanc vero variam eſſe debere, initio plerunque tenuem, & parcam, immo interdum ſuppreſſam, progrediente calculo, aut jam in veſicam illapſo multam, turbidam, & ſæpe arenoſum ſedimentum habentem reddi. Non raro etiam aliquid cruenti urina exhibet; ſed id ſolum evenit, ubi *calculus* renum vaſa, aut aliarum partium, per quas tranſit, ſauciaverit.

Sedes ejus, ſi a calculis eſt & urinæ conditio.

Cur interdum urina cruenta?

§. CLXXXIX.

§. CLXXXIX.

Arenæ non semper sunt calculi renum indicium. Notandum vero est, arenulas; sabulumque non semper calculi indicium præbere. Nam interdum hæ prorsus absunt præsente calculo, qui quandoque repertus fuit in renibus, quin umquam dolor, aut arenulæ in urinis præcesserint (*a*). *Quando calculos indicant.* Eas demum calculum significare, aut ad calculosas concretiones pertinere, quæ statim ac urina reddita est subsident, nec exacte urinæ immiscentur, digitisque compressæ non ita facile comminui possunt (*). *Quando aliorum morborum symptomata sunt.* Quæ carent his notis, plerunque scorbuticæ, ac hypochondriacæ affectionis symptomata tantum haberi possunt. Atque hæc quidem de calculis renum satis.

(*a*) In cadaveribus eorum, qui nunquam dum viverent *dysuriam*, *ischuriam*, *lumborum*, & *inguinum dolorem*, similesque *nephriticos affectus* passi erant reperti sunt culculi, & lapilli, ut BONNIUS testatur *lib. De officio medic. cap.* I. *pag.* 14. *edit. lipsiens. Ex sch. auct.*

(*) *Vide notam ad* §. CCLXIX. *vol.* III. *ex cl.* MORGAGNIO *depromptam*, *ubi fusius hæc de arenulis doctrina ab auctore exposita est.*

§. CXC.

Signa quædam calculi vesica contenti. Modo ea signa prætereunda non sunt, quibus *calculus vesicæ*, quando in ea sumpserit incrementum, distingui solet. Hæc si non omnia, pleraque saltem observantur. *Pondus in perinæo.* Pondus in perinœo; *Mingendi impe-* impedimentum quoddam inter mingendum, quo sæpe urinæ fluxus intercipitur; facilior ejus exitus supino corpore, & adductis ad ventrem genubus,

nubus; tenesmus, aut crebrum mingendi, & dejiciendi simul desiderium; dolor, & pruritus ad penis glandem molestus; penis frequentior rigiditas; & corporis in vesica moti quidam sensus, dum homo reclinatur, aut saltu vehementiore concuritur. *Calculo* aucto vectio, equitatio, & concitatior motus ferri nullo modo potest, ac urina tunc cruenta redditur. Inveterato autem jam malo multum mucosæ gelatinæ albuminis instar ad matulæ fundum urinæ deponunt. Verum hæc aut non semper se produnt, aut non satis certa calculi inducia habentur, quia *scirrho* vesicæ collo (*) innato, aut aliis *tumoribus* communia sunt. Cl. BAGLIVIUS ait rectissime: *calculum vesicæ ad amussim mentitur scirrhus vesicæ, ut bis in cadaveribus vidimus* (*a*). Ad calculum dignoscendum cathere in vesicam immisso, aut digito in anum inducto opus apprime est, ut certum de eo judicium statui queat.

dimentum. *Tenesmus.* *Dolor, & pruritus ad glandem penis.* *Interdum urinæ cruentæ.* *Muscus albus in urinis.* *Omnia hæc incerta signa quia scirrho communia.* *Signum unicum quale?*

(*) *Hæc fere omnia symptomata diu passus est cl.* AUCTOR, *etsi nullus in ejus cadavere calculus repertus sit, si lapidem concretionem excipias cartilaginea capsula magnitudinis avellanæ inclusam, quæ in cellulari textu scroti infixa erat. Abscessus quidem ingens detectus est tum in vesica urinaria, tum in dextro rene, cujus erat moles adaucta; & puris magna copia utroque apparuit. Fortasse a scirrho intus genito, & postea suppurato morbus fuit, cujus quidem non leve indicium attulit callosa durities, quæ in interiori vesica collo prominebat, & pravi scirrhi, quibus adnexæ partes hic illic scatere visæ sunt.* Editor ex historia *visi*, & *reperti*, docto chiriatro prætorianorum CEORGIO KAVINA, qui præsto fuit anatomicæ sectioni, scriptis mandata.

Observatio deprompta ex anatomica sectione cadaveris cl. auctoris.

(*a*) *Lib.* I. *Praxeos. Cap.* XIII. *Quanti intersit præ-*

praecepta &c. Vide quoque ANTON. DE HAEN. *P.* III. *cap.* IV. *p.* 176. *Rat. med.*

Prognosis.

§. CXCI.

Inflammationis periculum; & damna. *Nephritis* tam *spuria*, quam *vera* haud spernendum est malum. Inflammationis enim metum vel incutit, vel eam comitem habet. Hinc omnes inflammationis exitus timendi sunt. Multa pariter a solo vehementiori dolore; & spasmo imminent, ut urina retenta, ac in sanguinem refluente nihil differam. *An remedium calculi, & spes adsit salutis?* Calculorum vero, ut nullum adhuc certum remedium detectum est, sic nulla salutis spes, nisi in eorum expulsione; quando ea possibilis sit (*), aut in sectione chirurgica, quae tamen plena discriminis saepe est. *Qui calculo renum pereunt, circa finem convulsionibus, aut delirio vereunt*, observante BAGLIVIO (*a*).

(*) Narrat DELAHIRIUS, quemdam ejicisse calculum olivaris magnitudinis, dum se humi pronus inclinasset, ibi non nullas litteras scriptitaturus. *Mem. de l'academ. de Paris T.* VII. *p.* 237. *edit. venet. Ex sch. auct.*

(*a*) *De ictero flavo &c.*

Curatio.

§. CXICI.

Nephralgia curatio. V. S. Curatio *doloris nephritici* tentanda illico est sanguinis missione primum e superioribus, deinde etiam ex inferioribus partibus; oleo seminum lini, amygdalarum dulcium, aut olivarum; le-

nien-

nienti ex cassia medicamento; emollientibus quibuscunque tam intrinsecus adhibitis, quam extrinsecus admotis, enematibus nimirum, fotibus, semicupiis, &, si necessitas postulet, etiam opiatis. Procul arceantur diuretica, nisi fuerint mitissima, & ad emolliendum idonea, aut temperantia; itemque acria; balsamica, & lithontriptica (*) quæcumque ita dicta. Potus sit aqua ex malva, althæa, verbasci floribus, foliis parietariæ, radice glycyrrhizæ, aut purissima fontana subacido succo vegetabili, aut nitri tantillo, aut oxymelle adjuta. Atque hæc fere unguli doloribus *nephriticis*, non exceptis quos calculi faciunt, opportuna sunt.

Lenientia; emollientia enemata, fotus semicupius. Diuretica omnia nisi mitiora, procul arcenda. Item acria, balsamica, & lithrontriptica. Potui dandæ.

(*) NATHANIEL HULMIUS ad calculos urinarios dissolvendos sequentem methodum evulgavit. *Solvantur* XV. *grana salis tartari in unciis quatuor aquæ puræ, & tota mixtura uno haustu sumatur, cui statim aliæ quatuor unciæ aquæ puræ superbibantur*, *quibus* XX. *guttæ spiritus levis vitrioli addantur*. Utrumque remedium quater in die, & justis intervallis repetitur; ita per tres, aut quatuor hebdomadas continuatur. Si quis excitetur ardor in vesicæ ambitu, tunc ad dies aliquot suspendatur, intereaque sumantur emulsiones. Si venter non obtemperet, clysteribus, & tantillo polpæ cassiæ adjuvetur. Potui aqua, & vini albi aliquantulum detur. Quæso tamen animadvertatur, in vesica ægroti, quem curavit auctor, vel curasse credidit, postquam aliquo tempore obiit, multos calculos fuisse repertos, qui nondum certe soluti erant, sicut testatur MEINARDUS SIMON DU PUI in dissertatione *De homine dextro, & sinistro*. *Ex sch. auct.*

HULMII *methodus ad calculos urinarius dissolvendos.*

Monitum.

§. CXCIII.

§. CXCIII.

Ad prophylaxim. Thermæ. Lac.

Dolore diſcuſſo, & reſoluta inflammatione, tentanda eſt prophylaxis iis remediis, quibus cauſſæ removentur. Generatim victus ratio accuratior; exercitatio moderata; aquarum thermalium potus; ſerum lactis, lac aſininum, & caprillum, abſtinentia vinoſorum liquorum omnibus convenire ſolent. Calculoſis vero commendantur ſapo venetus (*), aqua calcis cruſtaceorum (*a*), virga aurea, uva urſina, radix cardui ſtellati, eryngii, ononidis, folia hederæ terreſtris, veronicæ, acæmellæ, verbeſinæ, aliaque e vegetabilibus deſumpta & vi diuretica prædita; uti cœpæ, raphani, rapæ, paſtinace, porri, apium, petroſelinum, beta, tragopogon, ac ſimilia. Succus betulæ a ſuperioribus ramis verno tempore ſauciatis, craſſitiem circiter trium digitorum habentibus, exſtillans ſingulis mane diebus ad aliquot cochlearia uſque ad levamen datus calculoſos, teſte primum HELMONTIO, & BOYLEO (*b*), deinde LANGEO (*c*), mirifice ſublevat. Eſt ſuccus acidulus. Servari poteſt in lagena vitrea, ſi in ea inverſa filii ſulphurati ardentis fumus excipiatur, & eo extincto ſtatim ſuccus immittatur, & orificium arcte deligetur ex CNOEFFELII fide. Sic incorruptus ſervari diu poteſt. Proponitur quoque contra podagricos dolores. *Arenulæ*, & *calculi minores* feliciter expelluntur pulvere baccarum juniperi, vel earum diluto cum lacte caprillo æqua parte remixto, & per aliquot dies continuato (*d*). Nec ſua laude fraudanda eſt radix pareiræ bravæ, quæ etiam tum locum meretur, cum *ulcera*, & *abſceſſus* in viis urinariis ſuborta fuerint (*e*). HAE-

Calculoſis aptiora. Aqua calcis cruſtaceorum. Diuretica. Betulæ ſuccus. Quomodo ad uſum ſervetur? Adverſus arenulas. Pulvis baccar. juniperi; vel cum lacte caprillo dilutum earum.

NIO

NIO quoque in ulcere renum, ureterum, & vesicæ cum calculi suspicione proficua vise est uva ursina (*f*). Laudantur etiam varia injectionum genera (**). LANGEO est summum antinephriticum illud HENRICI MEIBOMII, quod fit ex æquali parte terebinthinæ venetæ, & extracti cascarillæ. Datur ad grana sex cum aqua nympheæ, donec urina clarescat, & dolores cessent, & quod intra paucos dies evenire asserit (*g*). Juxta non nullos nitrum, si singulis XIV. diebus sumatur justa dosi, a calculis præservat, ut SCARDONA animadvertit. (*h*). Quod præstare etiam tradunt mucilaginosa, & unctuosa, veluti lac, hordei, & oryzæ decocta. Carnes lixæ magis calculosis, quam frixæ conveniunt. Vina eligenda minus austera; aquæ potandæ levissimæ, & purissimæ fluminum, suadente MEADIO (*i*). Decubitus in dorso vitandus; magis in latere renis affecti.

Radix pareiræ bravę ulceribus quoque prodest.

Injectiones.

Antinephriticum MEIBOMII.

Curatio præservativa.

Diæta.

(*) Lixivum ipsum saponariorum optimum, & innocuum lithontripticum habetur. De hoc exstat liber angelice scriptus ROBERTI HOMÆ *chirurgi*, & *Londini* editus *in* 8. *ann.* 1783. Vid. *journal de medec.* *T.* LX. *p.* 264. *Ex sched. auct.*

(*a*) *Vol.* III. *p.* 10., & 62., & *vol.* IV. *p.* 611. *Comm. de reb. in sc. nat.*, & *med. gectis*: ubi plura ex WALPOLE, & WHYTTEO referuntur. Modus adhibendi dictam aquam ex ostrearum calce habetur *ibidem p.* 613., & *vol.* V. *Tentaminum edimburgensium* &c. Nimia tamen ejus dosis, ut observat HUXHAMIUS, *phthisim*, *scorbutum*, & similia inducit, quod monet etiam HAENIUS; & proprio tandem periculo ostendit ipse WALPOLE. *Ex sch. auct.*

Observationes circa usum aquę calcis.

(*b*) BOERHAVIUS *chæm.* *T.* II. *p.* 95.

(*c*) *Miscel. veritat. fasc.* I. *p.* 21.

(*d*) LANG. *l. c. p.* 22. HOFFMANNUS corticem radicis acaciæ, ejus decoctum, roob juniperi, & cy-

nosba-

nosbati specifica quadam virtute pollere tradit, cum ex imbecelli, & remisso renum tono morbus est. Adversus calculos non modo minores, sed majores etiam MARIANUS celeber chirurgus remedium sua experientia comprobatum proponit, quod est hujusmodi. ℞. *Semin. apii silvestr. drachm.* jv., *Florum cardui stellat. unc.* j. *Siccentur in furno, & deinde fiat pulvis. Dosis semidrachma, vel scrup.* ij. *semel, vel bis in die.* Injectione quoque utebatur ex carduo stellato. *Ex advers. auct.*

(*e*) Vid. GEOFFROYUM *T.* I. *p.* 189., & 100. *Formula* prostat *p.* 443. Est autem hujusmodi. ℞. *Radic. butuæ pulver. Radic. liquirit. pulv. ana scrup. sem Balsam. copaiv. q. s. M. f. b. cap. mane, & vespere.* Vide de ulceribus renum, SCARDONAM *cap. de renum, & vesicæ calculis* §. 15. Si ulcera renum, & vesicæ erysipelatosa sint, ut sæpius contingit. detrimentum accipiunt, referente FR. HOFFMANNO, *a balsamicis omnibus, resinosis, & oleosis*, GEOFFROY. *l. c. p.* 438. *Ex adversariis auct.*

(*f*) *Rat. med. P.* III. *c.* 4. *P.* IV. *c.* 7. Vid. BARBEJRAC. *medicament. form. p.* 163.

(**) Vid. *Comment. de rab. in S. N. & M. gest. vol.* IV. *p.* 273., ubi fit mentio de libro a BUTTERO edito, in quo ratio exponitur calculi medendi injectionum ope. *Ex advers. auct.* Vid. DESSAULT *Dissertation sur les pierres* &c., & *Essats de med. d' Edimb. vol.* VII. *p.* 124. &c.

(*g*) *L. c. p.* 30. (*h*) *Lib.* III. *cap.* XI. §. X.

(*i*) *Monita, & præcepta medica cap.* X.

CA-

CAPUT XVI.

DE MICTU CRUENTO ET HÆMORRHAGIA PENIS.

§. CXCIV.

Definitio mictus cruenti. SAnguis quandoque e *renibus*, *ureteribus* & *vesica* cum urina fertur, eamque *cruentam* reddit. Raro purus & solus prodit, nisi ex urethera tantum profluat, * Αἱματουρίαν sive *mictum cruentum* vocant. *Caussa.* Caussæ sunt, quæ reliquarum hæmorrhagiarum; sed in primis plethora; ictus; calculi; aut eorum transitus difficilior; vehementior motus; exercitatio, vectio; hæmorrhoides vesicæ; ulcera urinarias vias occupantia; discrasia scorbutica; cantharidum usus, consuetæ sanguinis evacuationis, quæ ex aliis partibus fieri solebat, suppressio (*).

** Hæmaturian.*

(*) Legi meretur historia *mictus cruenti a callo* vesicæ, quam ZWINGERUS refert *T.* I. *act. helvet.* *p.* 13. *Basileæ edit. ann.* 1757. *Ex sched. auct.*

§. CXCV.

Discrimen inter urinam cruentam, & alias urinarum rubrarum species. Urina rubra a febrili motu, aut assumpta radice rubiæ, aut fructibus opuntiæ commestis tincta, confundi cum urina *cruenta* non debet. Illa tenuis, perspicua est, nec lintea immissa, aut chartam tingit, hæc vero turbida, crassior, & sæpe sanguinem, vel sanguinis grumulos ad fun-

dum vafis dejicit; fignaque affectæ partis, & qua erumpit; plerunque non defiderantur.

Diagnofis.

§. CXCVI.

Sanguis è renibus, qui proprie hæmaturia eft ejufque notæ? An dolor tam comitetur? Signa fanguinis ab ureteribus erumpentis. A vefica manantis figna.

Si e *renibus fanguis* defcendit (proprie tunc *hæmaturia* vocari poteft); copiofius effe folet, & intime urinæ permixtus. Dolorem alii abeffe, alii comitari tradunt. Sed neutrum conftans eft. Si ex *ureteribus* prorumpit; paucus, fed tamen cum aliquo circa ilia, aut lumbos, aut umbilicalem regionem hypogaftrium verfus dolore mingitur, & cauffæ, quæ ureteres læferint, antecedere illum confueverunt. Ex *vefica* promanans pariter multus effe poteft, plerunque in grumos, & thrombos coactus, interdum nigricans, interdum floridus, & purus, interdum urinæ, fed non probe commixtus. Atque is fæpe cum dolore aut ardore, & aliqua etiam difficultate mejendi conjungitur. Sed hæc, aliaque figna quampluri-mum variari poffunt.

§. CXCVII.

HÆMORRHAGIA PENIS.

Stymatofis. Quid hoc nomine intelligendum? Ejus fymptoma.

Huc fpectare videtur *hæmorrhagia penis*, five *ftymatofis*, plerunque a pathologis prætermiffa. CŒLIUS AURELIANUS tamen de ea loquitur *libro V. capite IV.* Hac intelligimus *fanguinis puri* ex *interiori penis meatu*, five urinæ itinere, itemque ex *glande* aut *præputio profluvium*; quod dum minime mingendi cupiditas eft, fine ulla u-

rinæ

rinæ emiſſione, ſine niſu, & ſæpe ſine dolore ex aperto, exeſoque ſanguifero vaſe contingit. In hoc profluvio modo penis flaccidus eſt, modo riget; ſanguinis quoque copia varia eſt, nam interdum intra aliquot uncias continetur, interdum ad plures etiam libras aſcendit; Quandoque intra unam vel alteram horam deſinit; alias diutius protrahitur. Nec deſunt exempla fluxus ejuſmodi ſæpius recurrentis, immo periodus ſtatas ſervantis, quales habet fluxus menſtruus, aut hæmorrhoidalis, aut etiam tunc ſolum erumpentis, quandoque coitus celebratur, aut pollutiones ſuperveniunt. Cauſſæ non aliæ, quam quæ ſupra memoratæ ſunt, hic quoque afferri poſſunt. *Penis conditio. Copia ſanguinis. Fluxui ratio. Quandoque periodicus. Cauſſa quæ?*

Prognoſis,

§. CXCVIII.

Magnitudo periculi in hoc morbo ex ſanguinis effuſi copia; ex continuatione, aut recurſu; & ſymptomatibus, aut morbis conjunctis; ac demum ex partis affectæ ratione æſtimatur. Minus diſcriminis in eo *ſanguinis fluxu*, qui ſedem in *pene* habet. Magis vero in eo, qui e *veſica*, & *ureteribus* proficiſcitur; omnium maxime demum timendus, qui e *renibus*. *Periodicus* autem, nec copia excedens, ſine noxa eſſe conſuevit. *Unde petenda? Hæmorrhagia penis levior. Ureterum gravior. Renum graviſſima.*

Curatio.

§. CIC.

Curaturo *mictum cruentum* tria potiſſimum incumbunt; cauſſæ ſcilicet ablatio, ſanguinis, ſi a- *Indicationes.*

critate, aut inquinamentis scatet, emendatio; & partium tandem, e quibus sanguis effluit, confirmatio. Quare inquirendum primo est, an sanguis copia peccet, an acritate, & dissolutione? Copia tollitur illico vena secta in brachio,

V. S. in brachio si copia sanguinis peccés:

quo etiam auxilio illud conficitur, ut sanguinis motus ad superiora avocatus minori ad partem, unde elabitur, impetu feratur, locumque relinquat, ut aperta aut disrupta vasa se contrahant, coalescantque. Emitti etiam poterit hirudinum venis sedalibus adplicatione, si fluxus hæmorrhoidalis suppressio, aut mensium morbo occasionem dederit. Si vero ex signis alibi a nobis pluries expositis appareat, sanguinem aut putredine colliquiescere, aut acritatibus inquinari, ac dissolvi (nisi cum hisce vitiis magna vasorum plenitudo conjungantur), ommissa sanguinis missione, præstabit antisepticis putredini, aut demulcentibus edulcantibusque acritudini obviam ire. Inter quæ primum locum sibi vindicant acida omnia tam vegetabilia, quam fossilia (*); cortex peruvianus; simarouba: antiscorbutica temperatoria, serum lactis acidulatum; emulsa e seminibus frigidis; mucilaginosa quæcunque; gummi tragacantha, arabicum; atque his similia. Sed præ ceteris aquæ frigidissimæ potus, & lac (**), in primis ovillum ut densum, ignito chalybe alteratum, aut succo aliquo, qui peculiari & notæ acritudini adversetur. Lac potissimum convenit, si cantharides, aut acria medicamenra morbum fecerint. Si vero motus vehemens corporis, ictus, contusio, aut calculus vasa sanguifera (***) perruperit, aut dilaceraverit, ita, quæ sanguinis copiam & motum imminuunt, addenda etiam summa tum corporis, tum animi quies est, tempera-

Quando utilis hirud. applicatio venis sedalibus.

Antiseptica quæ, & quando?

Deumulcentia.

Frigidissimus aquæ potus; & lac chalybe alteratum &c.

His addenda corporis, animique quies; &

peratissimoque in loco æger sic collocandus, ut potius ad frigidum inclinet. Quæ observanda etiam sunt pro rerum circumstantium ratione in aliis etiam quibuscunque morbi originibus; sed ita sit oportet ægri positus, ut dorso lumbisque quamminimum incumbat. Speciatim mictus ab ictu, aut contusione ortus optime curari dicitur decocto florum, & foliorum arnicæ, aut radicis rubiæ tinctorum cum hydromelite. *frigidus locus. Quinam ægri positus? Decoctum arnicæ, aut rad. rubiæ tinctorum.*

(*) Vid. *vol.* II. §. 242., & 271. Ibi præ ceteris *acidum vitriolicum* in *mictu cruento* excellere auctor tradit. Vide quoque, quæ supra proposita sunt §. LXX. & LXXI. adversus *fluxum cruentum*.

(**) CLERICUS (*Histoir. natur. de l'homme malad. T.* II. *p.* 31.) narrat, quemdam post varia, ac diuturna morborum genera, quibus vexatus fuit, incidisse in *mictum cruentum*. POISSONIERIUS ex reliquorum remediorum irrito usu conjecit, medendi rationem immutandam esse, ideoque ei auctor fuit, ut lacte vaccino uteretur, & vacca furfuribus aqua subactis, urticisque pungentibus vesceretur. Lacte sic medicato æger convaluit. Tribus post annis obiit tamen æger ex fungo vesicæ innato; quod nullo modo officere observavat CLERICUS medicatæ hujus lactis facultati, cum sciamus xx. & ultra hæmoptoicos eodem remedio fuisse restitutos. *Ex sched. auct.* *Observatio POISSONNERII.*

(***) Hæmorrhagiam a calculis inductam ob aliquem ramum venæ portæ disruptum novimus ex observatione quadam inserta in diario medico *journal de medec.* mensis Julii ann. 1782. *Ex sch. auct.*

§. CC.

Quod si *laxitas*, atque *atonia* caussam præbent aut *mictum cruentum* subsequuntur, etiam adstringentia in usum vocanda sunt: ut succus *Adstringentia quæ, & quando?*

plantaginis, urticæ non urentis; decocta ex equiseto, consolida majore, millefolio, additis trochiscis de charabe, aut Gordonii præ ceteris ab HOLLERIO, & DURETO laudatis; terra catechú; bolo armena; fungo melitensi, atque aliis, de quibus dictum est, ubi de aliarum partium hæmorrhagiis verba fecimus. Neque vulneraria, lenisque balsamica vi prædita remedia aliena sunt, si ab *ulcero*, *abscessuque* sanguis profundatur. Extrinsecus etiam & frigida actu, & leviter adstringentia admoveri possunt.

Quando balsamica prosint?

Topica.

§. CCI.

Ad penis hæmorrhagiam.

Frigidæ aspersio, compressiones, & injectiones adstringentes.

Prophylaxeos regulæ.

In *penis hæmorrhagia*, si vere talis est, compressione, frigidæ adspersione, injectisque lenibus adstringentibus; uti aqua vulneraria, vel Rabelli, vel plantaginis cum sacchάro saturni, aut alumine crudo (*), vel decocto chinæ chinæ, & similibus utendum est; nisi sanguinis paucitas, & periodicus ejus fluxus periculi expers omnem curationem supervacaneam reddat. In hisce autem morbis quies imperenda ad prophylaxim, & victus potissimum acuratissima ratio est. Motus, exercitatio, venus sedulo vitentur. Pulmenta ex hordeo, & oryza, & juscula cancrorum fluviatilium, immo esus eorum laudantur. Aquæ item medicatæ estivo tempore,

(*) Videsis *vol.* II. §. *cit.* CLXXI. *in nota* formulas *seri lactis aluminosi*, & *specifici belvetani*, & quæ sequenti nota fuse ibi ab auctore disseruntur de acidorum vi, & natura.

CA-

CAPUT XVII.

DE DIABETE.

§. CCII.

A Mictu cruento ad *nimiam urinæ profusionem* progredimur, non quamcunque (nam sæpe in hidropis aut acutorum morborum solutione, aut post perspirationem cohibitam, aut uberiorem potum, spasmosque hypochondriacos ac histericos innoxie profunditur); sed eam, quæ vires prosternit, corpus tabefacit, & siti inextinguibili extorret (*). Hanc græco nomine * Διαπήτην, sive *diabetem* vocamus. Itaque urina in ejusmodi morbo vel copiosius emittitur, quam assumpti potus, aut seri in sanguine existentis quantitas postularet, & sine dolore mingitur; vel sapore, odorem; coloremque potus assumpti parum aut nihil mutatum refert; vel chylo ipsi simillima est. Hinc in aliis aquea & cruda; in aliis pallida, turbida, aut crassa; quandoque melle quasi tincta, & simul dulcis (**); quandoque alba, ac inodora; interdum etiam violam redolens emittitur.

Quæ uritia profusio morbosa, de qua hic agitur?

** Diabeten.*

Urinarum symptomata, & varietates in diabete.

(*) Quæ copiosior urina ab humiditate in aere hospitante absorpta redditur; utpote nihil noxæ inferens, a nobis plane excluditur.

(**) Quando urina mellis, aut sacchari odorem, & saporem refert, *vera diabetes* est juxta quosdam auctores; eamque *diabetem anglicam* appellat SAUVAGESIUS, quod anglis familiaris est. Vide TARGIONI *Opuscoli fisico-medici T.* II. *p.* 53. *Ex sch. auct.*

§ CCIII.

Variæ diabetis species. Hæ variæ urinarum excretiones uno vulgò nomine comprehendi solent. Sed præstat eas cum ETTMULLERO in varias species distinguere, nimirum in *diabetem veram*; in *notham*, sive *spuriam*; ac in *chylosam* (*). *Vera* est cita per urinam potulendorum parum, aut nihil mutatorum transmissio: *diabetes* enim a * Διαβαίνω, quod est *cito transeo*, derivatur. *Notha*, sive *spuria* ea est, in qua plus urinæ redditur, quam sit potulentorum assumpta quantitas. In hac fere colliquatio quædam totius sanguinis videtur adesse. In tertia demum *chylus* cum urina, aut urinæ loco mingitur. In *prima* igitur specie *cruditas* potius, quam quantitas; in *altera immodica copia* considerantur. Inter has quemdam quasi gradum constituit intermedium ea, quæ qualitate peculiari, & *chyloso* succo se distinguit.

Vera; * Diabeno: Notha, & chylosa. Notæ singularum.

Divisio BARYI. (*) ODOARDUS BARYUS distinguit *diabetem in quatuor* species. *Primam* confert cum diarrhœa, & dicit *chylum* in ea immutatum per renes excerni. *Secundam* repetit ex *tubilis renalibus* dilatatis ex compressione eorum aliquot ob *calculos*; unde reliqui dilatentur oportet. *Tertiam* a *sanguinis colliquatione* ex vitiata bilis natura. *Quarta* est *nervosa*, & *convulsiva*. *A treatise on the three different digestion* &c. *London* 1759. *sect.* III. *cap.* 3. Ex sch. auct.

§. CCIV.

§. CCIV.

Caussa non una esse potest. Modo hepatis, viscerumque chylificationi dicatorum debilitas; modo sanguinis colliquatio serosa; modo renum laxitas &atonia; modo ex his plura simul concurrunt. Remotæ vero sunt potus aquosi, calidi, copia nimia, & diu assumpti; vini abusus; nimius aquæ thermalis potus in primis valide urinam cientis; diuretica validiora (*a*), mercurialium, & resolventium usus diuturnus, venena acria, & colliquantia; vitia nimis exercitata, aut otiosa nimis; veneris abusus; umidi aeris constitutiones; refrigeratio corporis; renum morbi, uti nephritici dolores, abscessus, calculi; metastasis arthritidis juxta SYDENHAMIUM; magna nervorum irritatio juxta WHITTEUM (*c*), ut in dentitione; hepatis (*), lienisque obstructiones: morbi acuti, aut chronici prægressi; morsus dypsadis (**), quibus adduntur ab aliis (*c*) primarum viarum saburra, digestio vitiata, aliæque similes caussæ; sed in his casibus *diabetes symphaticus* est.

Multiplices caussæ proximæ.

Remotæ.

(*) HILDANO, WILISIO, LYSTERO observantibus.

(*b*) Vid. TISSOT. *epist. varii argum.*

(*) MEADIUS in *diabete* mortuis semper aliquid steatomatosi referre *hepar* invenit; quod *crassiores, & oleosæ partes minus subactæ in refrigeratis corporibus figantur in hepate. De viper. pagin.* 117.

(*) A morsu serpentis, qui *dypsas* dicitur, ARETÆUS vidit *diabetem* exortam, ut memoratur ab AETIO *Tetrabibl.* IV. *sermon.* I. *cap.* 22. Ab hujusmodi serpente morsus obiit VULUS VUSCUS miles CA-

TONIS

TONIS in africa, LUCANO teste. Serpens vipere similis est. Hic morbus vocatur διπψακων, quod sitim infert. Vid. PUUL. ÆGINET. *lib.* III., & BOMAR *Dictionn. de chymie* &c. *Ex sch. auct.*

(*c*) M. BAUME *lettre a l'auteur du journal.* Vid. *vol.* LVII. *p.* 224. *du journ. de medecine de Paris.*

Diagnosis.

§. CCV.

Symptomata. Macies, sitis, siccitas, & febris interdum hectica. Lumborum dolor. Crebra exspuitio. Testium, & pedum œdema. In peripneumoniam desinit. Observatio LOCHII *ex* COCCHIO.

Quocunque modo *diabetes* corripiat, alimentum corpori subtrahitur; hinc macies ingens, sitis; interdum febris hectica; & inferiorum partium siccitas consequuntnr. Lumbi præterea, & coxæ sæpe dolent; viscera æstuant: saliva crebro exspuitur; nonnullis testes, & pedes leviter intumescunt; immo interdum in peripneumoniam (*), aut difficilem deglutionem aliqui incidunt, qua demum fiuis malo imdonitur, & vitæ.

(*) JOKANN. LOCKIUS, referente COCCHIO (*Bagni di Pisa p.* 271.), septem ægros ex *diabete* laborantes vidit, qui post duos, vel tres annos obierunt ex *peripneumonia*, & sanguinem exspuerunt una vel altero ante mortem die. Idipsum vidi ego in comite SUMMARIVA laudensi. *Ex sch. auct.*

Prognosis, & Curatio.

§. CCVI.

Quando curabilis est, quando non?

Levior morbi gradus sæpe curabilis est. Si jam invaluerit, vix remediis cedit, infirmis præsertim corporibus, cachecticis, senibus, venere fractis

super-

supreveniens. Periculosus summopere est in febribus ardentibus, aut malignis ante crisim contingens. *Curatio* autem caussis accommodanda est. In universum perficitur temperantibus, crasim sanguini debitam, & robur solidis partibus, & maxime renibus restituentibus. Hinc omnia incrassantia, ut serum lactis aluminosum (*a*), lac vaccinum (*) cum aqua plantaginis coctum, aut cum philonio; gelatinæ extremitatum vituli, aut vervecis; juscula ranarum; cremores oryzæ, hordei, avenæ; pulmenta farinacea sagou, radicis saleb, aut orchidis morio; emulsiones e seminibus frigidis, ex amygdalis dulcibus; gummi arabicum, tragacantha: & anodyna ex nymphæa, portulaca, & papavere albo parata. His quæ adstringunt, & roborant addenda sunt, jam supra memorata; sed præcipue martialia, tinctura chinæ chinæ, coraliorum, conserva rosarum antiqua, cotoneorum, sorborum, & similia. Quæ de tinctura cantharidum adversus *diabetem* referuntur (**), vix fidem merentur. In *diabete* a *diureticis* excitato rhabarbarum ad semidrachmam cum tartaro solubili sæpius dandum suadet VOGELIUS. MEADIUS, aliique angli commendant aquam *bristolensem* aquæ calcis persimilem (*b*). Immo WILLISIUS ipsam calcis aquam proponit (*c*), cui MACBRIDIUS adjici vult, infundique corticum quercus portionem (*d*). BAGLIVIUS laudibus effert pilulas ex catechu (*e*). Alii aquas ferratas. COCCHIO acidulæ cum diæta lactea probantur; item aqaa glacie frigefacta (*f*). Alienum non est etiam externis adstringentibus uti renum regioni admovendis (**). Ex his patet, quænam victus ratio esse debeat, & vitæ regimen. Potus si ex cha-

CURATIO *generalis.*

Temperantia, incrassantia, & roborantia.

Lac vaccinum medicatum.

Demulcentia.

Farinacea.

Refrigerantia.

Anodyna.

Adstringentia, & roborantia,

Quid de tinctura cantharidum credendum?

Aqua brystolensis.

Aquæ calcis.

Aquæ ferratæ.

Acidulæ.

chalybe alteratus, & vinum austerum, ac meracius.

(*a*) MEAD. *cap.* IX. *sect.* II. *Monit. & præcept. med. Fit tribus drachmis aluminis pulverati, & in libras* jv. *lactis paullulum cocti injecti. Sumitur autem ad uncias* jv. *ter in die.* BRISBANIU interim asserit, sibi parum respondisse tum serum aluminosum tum corticem peruvianum, & reliqua adstringentia. Utiles tamen reperit emulsiones amygdalarum dulcium cum gummi arabico. *Select. cases in the practic. of. medecin* &c. *London* 1772. *Ex sch. auct.*

Historia diabetis ab auctore curata.

(*) *Historiam* diabetis spuriæ *ab* AUCTORE *curatæ, quam ex ejus diario italico anni* 1782. *deprompsimus, huc transferre libet, ut pateat non modo diætæ lacteæ utilitas, sed quandoque etiam in hujusmodi morbo sanguinis missionem obtinere, & utilem esse posse. En historia ad verbum latine reddita.* „ Mense majo hujus anni (1782.) rogatus præsto fuit seni septuagenario majori, sanguineo, biliosoque habitu prædito, qui, cum nodum ab *hemiplegia* penitus evasisset, *diabete spuria* correptus copiose ita mingebat, ut quotidie urinæ uncias amplius CLX., aut CLXX. redderet, quin tamen ejus putos tertiam ponderis partes aquaret. Urinæ quippe naturales erant, & clari, perspicuique coloris. Sed duobus ab hinc mensibus omnia in cassum adhibita remedia fuerant. Rhabarbarum ergo ad purgandum cum tamarindorum palpa epicratice sumendum statim suasi, mittendumque item sanguinem a pede, quod aberrationibus ferme miniacis rapi inciperet, & pulsus satis validi, ac diuriusculi essent. Tum longiorem lactis usum, adjecta chinæ chinæ tinctura, præscripsi. Hisce remediis paullatim imminuta *diabetes*; atque mense transacto, ex quo iisdem utebatur ægrotus, a morbo omnino liber evasit, & domo exivit. Quod vero attinet ad *sanguinis missionem in diabete*, animadvertere hic volo, non multo pridem me convenisse quemdam eodem morbo laborantem, & simul-

Sanguinis missio in diabete.

& simul ex vesicæ, renumque etiam fortasse abscessu jamdiu suppurationibus obnoxium, cui sanguinem mitti pluries imperavi, quotiescunque nimirum febri, spirandique difficultate fere peripneumonica corripiebatur: quod factum quidem optimo semper cum eventu est. Sanguis vero crusta pleuritica contectus apparuit, respondique ad amussim duro, validoque pulsui. „ *Hactenus auctor. Æger primus, cujus historiam retulimus, fuit domnus* HIERONYMUS CASSATUS, *qui Mediolani ad celasianum pontem habitabat.*

(*) MORGAN. (*Practique mechanique &c.*) laudat *cantharidum tincturam*, quæ conficitur ex *semuncia cantharid. infus. in elixir. vitriol. lib.* j. Dosis *a guttis* XV. *av* XXX. *vel* IX. *bis, terve in die; superhaustis aquis bristolensibus*. Eamdem tincturam etiam BRISSANIUS *l. c.* commendat, quia *diabetem* oriri putat ex *paralysi nervorum renalium*. Vid. *Raccolta di opuscoli fisico medici di* LUIGI TARGIONI *T.* II. *p.* 7. Noster ob idipsum anglos reprehendit in fine §. CCXLII. *volum.* II. Vide ibi.

(*b*) *De viper. p.* 118. (*c*) *Cap. de diabete.*

(*d*) *A methodical introduction to te theory, and practici of physic. London* 1772.

(*e*) *Lib.* I. *cap.* XII.

(*f*) *Bagni di Pisa p.* 270.

(***) TISSOTIUS præscribit corpus universum oleo perfricari, datis interius interim roborantibus, & præsertim rheo; *morbus* enim fit *ex aucta inspiratione cutanea, quæ enormis esse demonstratur ex plurium observationibus, & præsertim cl.* MELZ, *&* KRATZENSTEIN. *Epist. var. argum. p.* 141., ubi etiam subdit: *cantharides cuti applicitas exspirationem augere, inspirationem imminuere; revellere; cutis functiones restituere*. Num ergo *diabeti* prosunt? *Ex sch. auct.*

CAPUT XVIII.

DE URINÆ INCONTINENTIA, EJUSQUE SUPPRESSIONE.

§. CCVII.

Quid sit incontinentia urinæ? Quando urina e vesica, insciis, aut nolentibus ægris, plerunque sine stimulo exit, morbus vocatur *urinæ incontinentia*, sive *enuresis* Sauvagesii; quæ definiri potest *mictio involuntaria*, atque *inopportuna*. *Qui ei bnoxii?* Pueris præsertim, ac puellis anter dormiendum accidit; somno enim obrutis vires animales sopiuntur; aut sphincter resolvitur; aut stimulo, quin excitentur, ad mingendum quasi evigilarent sollicitati urinam emittunt. Paralyticis, item, epilepticis, delirantibus, apoplecticis, & morti proximis frequens morbus est. Senes item; herniosi; gravidæ; puerperæ; fistulis, aut calculis vesicæ laborantes; lithomiam, aut vertebrarum luxationem passi; aliisque viarum urinariarum vitiis affecti obnoxii huic morbo sunt. *Differentiæ.* Hinc *eneuresis infantum*, sive *nocturna*; *paralytica*; *spastica*; *calculosa*; *primaria*; *secundaria*; *idiopathica symptomatica* profluunt.

§. CCVIII.

Caussæ proximæ. Remotæ. Caussa præcipua vel est sphincteris vesicæ nimia laxitas; vel relaxato, aut violenta, & spastica fibrarum vesicæ contractio, cui non satis reniti

niti possit sphincteris resistentia. Caussæ remotæ facile ex dictis erui possunt. Contrarium huic vitium exhibet * Iσχȣεία, sive *urinæ suppressio*; cujus duplex genus est, *vera* nimirium, & *spuria*. *Vera* dicitur, quando urina tota in vesica erinaria colligitur, & retinetur, nec quidquam ejus profluit. *Spuria* vero, quando vesica vacua est, nec ulla e renibus urina in ipsam descendit, quia vel in iis non secernitur, vel secreta nequit libere suum iter prosequi.

*ISCHURIA. *Quid, Et quotuplex? Quæ vera? Quæ spuria?*

§. CCIX.

In renibus autem non secernitur, vel secreta ad vesicam non fertur, primum vitio *sanguinis*, si crassus, viscidus nimis fuerit; vel copiosior affluat ad renes; vel moto celeri eos præterlabatur; vel a renibus arceatur, compressis vasis emulgentibus ad aneurysmate, aut a polypo obstructis; deinde *renum* culpa, si spasmo eorum tubili sint affecti; vel atonia, & paralysi laborent; vel renes turgeant ob impedimentum sanguinis ab ipsis per venas emulgentes refluxum; vel extrinsecus compressi a pinguedine, a fæcibus coli, ab hydropocorum aqua, vel alia caussa suum munus obire non possint; vel obstruantur a calculis, ab arenulis, a viscidis, & crassis humoribus, pure, ab inflammatione, ab apostemate, a scirrho, aliove tumoris genere. Deferri ad vesicam urina demum non poterit, si similia *ureteribus* accidant, quæ urinæ iter præcludant, & in primis si eorum extrema ostia coaluerint.

Cur a renibus urina non secernitur? Vitia sanguinis quæ & quot? Quænam vitia renum?

Uretorum vitia.

§. CCX.

§. CCX.

Caussa impedientes excretionem urinæ. In *vesicam* vero *urina* delapsa excerni prohibetur, si irritabilitas, aut nervea ejus vis langueat, aut deficiat; ut in ejus paralysi accidit; *Vesicæ paralysis; vel abdominis musculorum.* si vires aliæ comprimentes minime eam afficiant; ut in abdominis musculorum paralysi, aut laxitate nimia; si ex destractione immodica elasticitatum, & tonum vesica amiserit; *Distractio, vel delapsus vesicæ in scrotum.* si in scrotum delapsa sit; ut fit interdum in *herniis* scroti, sive *cysticis*, observante RUYSCHIO, & STOLLIO (*); *Callus, rugæque colli vesicæ.* si vesicæ *collum* durum cartilagineum, rugosumve (**), ut senibus accidit, evaserit; *Hernia interioris ejus tunicæ; vel venæ varicosæ.* si *interior vesicæ tunica* laxior facta prolabatur (***), vel vasis varicosis præter modum intumescat; *Spasmus sphincteris.* si *sphincter* spasmo contractus sit, neque caussis urinam impellentibus cedat; *Urethræ obstructiones.* si *urethra* tam initio, quam progressu obstruatur a calculo, a muco, glutine, pure crassiore, a grumis sanguinis (****), vel aliis corporibus alienis; vel si arctetur, claudaturve inflammatione, callo, tumoribus, scirrhis, carunculis, fungosis excrescentiis in ea natis, *Eadem vitia innata proximis partibus* vel in locis ei proximis; nimirum *utero vagina*, *intestino recto*, *vesciculis seminalibus*, *prostatis*, *glandulis covvperianis*, *perinæo* (*5), *scroto*, *pene*; vel etiam quocunque modo hisce partibus ingenter tumentibus. *Renum, ureterum, vesicæ vulnera, & disruptio.* Quibus omnibus adere oportet vulnera, *renum*, *ureterum*, *vesicæ*, immo horum partium violenta disruptio (*6).

Hernia ex vesica in scrotum delapsa; STOLLII observatio. (*) Præter RUYSCHIUM STOLLIUS id, inquam, observavit; nam *part.* III. *Rat. med. p.* 429. refert exemplum herniæ scrotalis, in qua vesica urinaria comprehendebatur, quæ inter musculos rectos abdominis a se invicem dimotos supra ossa pubis herniose prodierat. *Ex sch. auct.*

(**) Id

(**) Id vidi ego in JO. BAP. GUIDIO medico faventino, viditque PORTALIUS (*Med. de l' accadem. de Paris &c. ann.* 1770. 1771. *p.* 236.); & GILCHRIST. (*Nov. act. phys. med. edimburg. T.* III.) *Ex sch. auct.*

Ruga colli vesicæ.

(***) BORDENAVIUS vidit vesicam hominis in duos veluti saccos divisam. Revera alter ex his erat *hernia interioris ejus membranæ*, transversim per interstitia musculatis protrusæ. Muscularis fibræ erant invicem diductæ. Fibræ vesicæ musculares sunt tantum *longitudinales*, carent *circularibus*, & *transversis* validis, quibuscum colligantur; ideo facile a se invicem secedunt. Hinc intervalla, in quæ interiores tunicæ se se immittunt, maxime ad latera; quia ex lateribus vesica non fulcitur ullo munimine, ut anterius, & posterius. *Hist. acad. scient. Paris. ann.* 1775. In *ventriculo* autem, etsi ejusdem *herniæ* non desint (*ut* LII. *jam diximus*), non fiunt ex interiori ejus membrana, quia in ea sunt *fibræ circulares* varii ordinis. PETRIOLIUS (*Corso anotom. p.* 92.) observationem habet ex medico DE RUBIS deprompram de quadam puella, quæ in oppido Paliani agri romani ischuria vesicali plures dies laboraverat, frustra adhibitis omnibus remediis, ne cathetere quidem excepto. Huic tertia die, qua curabatur, intumuit abdominis pars infima, & adeo atroci dolore vexata est, ut ei mors imminere videretur. Sed quarta die conatu magno mingere tentans ejecit paullo post per urethram oblongam membranam, flaccidam, mollem pro vesica putrefacta perperam habitam. Sed revera fuit vesicæ mucosa membrana a nervea discreta propter crassescentiam, & integra ejecta, quæ in frusta divisa sæpe mingitur a calculosis. Puella certe postea facile minxit, & sanitati restituta plane est. Etiam ROHAULTIUS (*Memorie dell' accadem. di Parigi. Edit. venet. T.* VII. *p.* 236.) vidit frustra vesicæ urinariæ ejecta in ischuria vesicali. *Ex adversar. auct.*

Herniæ interioris membranæ vesicæ; observatio BORDENEAU.

Differt ab herniis ventriculi.

Vesicæ interior tunica mucosa ejecta ex urethra.

(***) *Ischuriam vesicalem* ortam a *sanguinis grumis* vesicæ adhærentibus ob hiatum *vasorum vari*co-

Ischuria vesicæ a grumis

Sanguinis observatio D. DE LA PERCHE.

ricosorum in collo vesicæ vidit, & curavit dominus DE LA PERCHE. Extraxit dictum sanguinem ope syringæ; cui parvum *clysterem* aptaverat, cera ad conjunctionis loca circumducta, eamque in mopum tubi aspirantis adhibuit. Idipsum etiam alio simili casu præstitit. Vide *Hist. de l'acad. roy de med. T.* II. *p.* 242. & 244. HALLERUS in hujusmodi ischuria perinœi sectionem, ut in *lithotomia*, proponit. *Ex sch. auct.*

Stranguria a vesicæ hernia in perinæo; PIPLETI *observatio*.

(*5) PIPLETUS *junior* (*Mem. de l'acad. roy. de chirurg. T.* XI. *p.* 283.) stranguriam ab *hernia vesicæ* in *perinœo* ita describit. „ Præcessit contusio, aut conatus aliquis enormis; accessit dolor primum acutus, deinde obtusus in perinœo; difficilis mictus, & paucus pro qualibet vice; & manibus *perinœo* compresso facilior exitus urinæ. Si corpus anterius inflectebatur, *tumor* in *perinœo* apparebat mollis, rotundus, aut oblongus, & in horizontali positu pressione evanescebat. Erat prope *urethram*, & parum ab *ano* distans. Caussa erat diductio fibrarum elevatorum ani, & musculi transversi, qui claudunt inferius pelvim. *Ex sch. auct.*

Exempla ruptæ vesicæ urinariæ.

(*6) In partu difficiliori mulieris annorum XXXVIII. primiperæ *disrupta est vesica* urinaria versus superiorem ejus partem, unde urina copiose intra abdomen effusa. Obiit nona a partu die. Vid. *Observ., & disquisit. med. societ. londinens. vol.* IV. *p.* 58. Lethalis uteri inversio cum *vesicæ urinariæ ruptura* videatur in *Comment. de reb. in sc. nat., & med. gest. Lips. vol.* XVIII. *P.* III. *p.* 409. *Ex sch. auct.*

Diagnosis.

§. CCXI.

Signa ischuriæ spuriæ.

Ischuria notha, sive *spuria* cognoscitur, si vesica in tumorem non attollitur, si nullus circa pubem dolor, & nulla ad perinœum gravitas percipitur, si demisso in vesicam cathetere nulla uri-

na

na invenitur. Contra in *verâ* molestus gravitatis, doloris, & distractionis sensus circa lumbos est, vel renum, ureterumque affectorum signa se produnt: immo sæpe superveniunt ab urinoso sero retento, aut refluente angustiæ, & anxietates præcordiorum, sensuum torpor, ad somnum summa proclivitas; halitus fœtet: sudor urinam redolet; corpus, & facies ut in anasarca intumescit; & multa alia gravia symptomata acceduntque mortem accelerant. *Signa veræ.*

Prognosis.

§. CCXII.

Urinæ incontinentia pro caussarum varietate plus, vel minus difficultatis habet. In pueris quæ *nocturna* dicitur temporis processu sponte plerumque tollitur. In adultis, & senibus raro curabilis est, vel saltem diuturna, & pertinax. Majus vero negotium facessit, & majus affert periculum *ischuria* tam *vera*, quam *spuria* ob inflammationis in primis metum, nec prius cessat, quam caussæ fuerint sublatæ. *Secundaria* tollitur morbo, unde profecta est, curato, remotisque impedimentis; si quidem removeri possunt. *Quid sperandum, quid timendum de urinæ incontinentia? Quid de ischuria tam vera, quam notha? Quid de secundaria?*

Curatio.

§. CCXIII.

Sphincteris laxitas, atonia, paralysis roborantia & nervina exposcit, qualia sunt cortex peruvianus, uva ursi, virga aurea, mars, terebinthina, succinum, mastiche; extrinsecus vero tum *Ad sphincteris laxitatem, aut paralysim.*

Tonica. & anodyna. Topica. Embroches. Vesicatoria ossi sacro applicanda.

perinœo, tum ossi sacro, aut spinæ lumbari admovenda sunt oleum terebinthinæ æthereum; succini, formicarum; balsamum antiparalyticum GHERLII; stillacidia aquæ medicatæ, & similia. Neque frigidæ adspersiones omittendæ sunt. Vesicantia quasvis paralyses commendari, neminem latet, & præsertim origini nervorum, qui ad partem paralysi tactam procedunt, applicita. Quam ob rem ut in artuum superiorum resolutione nuchæ apposita plurimum boni præstant, sic eadem de caussa ossi sacro in inferiorum paralysi admovenda esse existimat cl. THOMAS DICKSON (*a*) ejusque auxilii utilitatem, & præstantiam in urinæ incontinentia ex sphincteris resolutione pluribus historiis demonstrat. Rem eamdem duobus exemulis confirmat etiam illustris FOTHERGILIUS (*b*). Pueris, & senibus atonia laborantibus HOFFANNUS convenire docet millefolium, veronicam, hederam terrestrem, fragrariam, agrimoniam, & radicis acaciæ corticem. Sed pueris noctu inter dormiendum mingentibus (*) prodest vesperi a potu abstinere, vel saltem parcissimo uti, vel subinde a somno excitari, ut moniti mingant. Si vesicæ spasmus, aut convulsivæ affectiones incontinentiam efficiant, anodyna ac antispastica convenientissima sunt. Reliquas caussas accomodata remedia tollunt.

Observationes DICKSONIS, & FOTHERGILLII.

Senum, & puerorum incontinentiæ aptiora remedia.

Si a spasmis, aut convulsivis affectibus fit.

(*a*) *Medical observat. and inquiries by a society vol.* II. *p.* 311., *vol.* III. *p.* 102.

(*b*) *Ibid. p.* 138.

Observationis, LEGERI de urinæ nocturna incontinentia curatio.

(*) *Nocturnam urinæ incontinentiam* LEGERUS chirurgiæ magister parisinus in tribus puellis non minoribus XIII., XV., & XXIV. annorum curavit sequenti remedio. ℞. *Pulv. cantharid. gr.* vj., *extract. borag. drachm.* ij. *Misce probe, & divide in par-*

tes

tes æquales num. XXIV. *Detur uaa dosis singulis noctibus*. In ea quæ ætate erat XXIV. annorum continuatum est remedium per septuaginta dies, & subinde aucta dosis cantharidum. Si quid ardoris in urina sub hoc remedio pepitur, commendatur decoctum seminum lini potandum. Vid. *Journal de medecine. Janvier* 1781. *pag.* 72. *Ea sched. auct.*

§. CCXIV.

Ischuriæ veræ curatio. Emollientia, & antispasmodica. Candelulæ cathæreticæ. Cathetere urina frequenter educenda. Quando acu triquetra, & quo vesica perferanda. Diuretica vitanda. TODII observatio de ischuria ab urina retenta, sive retardata mictione. Quando ab atonia vesi-

Ischuriæ veræ modo emollientia, insessus, semicupia; modo hæmorrhoidum aperitio, enemata, & lenia alvum solventia; modo nervina, roborantia, & antispasmodica; modo candelulæ dilatantes, soppurationem inducentes, & leniter cathæreticæ pro varia caussarum ratione opportunissima sunt auxilia. Sed in primis frequens, & diu continuata urinæ per catheterem eductio. Si catheter demitti in vesicam minime possit, acu triquetra ex perinæo, vel ex intestino recto (quod tutius est) in vesicam immissa novum urinæ iter parandum est. Diuretica vero, & acria evitentut (*), *Ischuriam* vesicalem a retardata mictione natam Jo. CLEMENS TODIUS sustulit inunctione perinæi, & hypogastrii ex oleo chæmemeli cocto, quo cum aliquid olei distillati ejusdem erat commixtum. Ischuriam subsequuta est urinæ incontinentia, sive *enuresis* SAUVAGESII, quæ sublata est aspersa frigida (*a*) (**) - Sæpe *ischuria* oritur a laxitate, & atonia ipsius vesicæ, ut sphincteris resistentia superari nequeat. CL. MURDACKIUS MACKENZIE in hujusmodi casu post incassum adhibitam venæ sectionem, clysteres, semicupia, atque alia mollientia dedit corticem peruvianum summo cum effectu (*b*). In *spuria* vero fere eadem quæ in *vera* commendantur, exce-

quæ est, quæ curatio? *Cortex peruvianus.* *Spuriæ curatio.* *Diuretica hic non improbata.*

pto catheteris usu, qui, ut patet, supervacuus est. Non reprobantur quoque, quæ urinam leniter cient, quæ vias laxant, & aperiunt, quæ crassos densosque humoris incidunt, attenuantque.

(*) Vid. §. CCLXXXIV. *vol.* II., ubi cl. auctor diuretica convenire posse tradit tantummodo in *ischuria spuria, in qua urina deficit, quia in renibus non secernitur*; quemadmodum hic etiam innuit in fine paragraphi.

(*a*) *Collect. soc. med. haunienf. vol.* I. *p.* 219.

(**) *In diario italico cl. auctoris anni* 1784. *ultimo loco adnotatam legimus sequentem observationem.* Augusto mense comes SALAZZARIUS pater *ischuria vesicali* laboravit. Sanguinis missionibus, clysteribus, fomentis, semicupiis, cortice peruviano, frequentibus urinæ extractionibus, & simplicibus diluentibus anodynis curatio peracta. Quindecim elapsis diebus suppuratio aliqua orta est, nam, puris copia emissa, tum libere urinæ redditæ. A tuberculo in collo vesicæ genito morbi caussa mihi visa est repetenda ,,.

Observatio auctoris.

(*b*) *Medical observat. and inquiries by a society &c.* 1758. *p.* 81., & cl. Jo. BAPT. VIDEMARIUS clinicus mediolanensis opere inscripto = *De rariori quadam ischuriæ specie.*

Finis Vol. VIII. De Morbis imi ventris.

INDEX

CAPITUM.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

COnçediamo licenza a *Giuseppe Orlandelli*, Stampator di Venezia, *per la Dita del fu Francesco di Niccolò Pezzana*, di poter ristampare il Libro intitolato: *Institutionum Medicinæ Practicæ Jo: Baptista Burserii de Kanifeld*, & *Epistola de Anthelminthica Argenti Vivi facultate, ec.* ristampa, osservando gli ordini soliti in materia di Stampe, e presentando le Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 11. Decembre 1790.

(*Andrea Querini Rif.*

(*Francesco Morosini Proc. Rif.*

(

Registr. in Libro à Car. 410. al Num. 3181.

Marcantonio Sanfermo Segr.

DE

DE ANTHELMINTHICA
ARGENTI VIVI
FACULTATE
AD
PETRUM BALANTERIUM
EPISTOLA.

JACOBO BARTHOLOMÆO
BECCARIO
VIRO CELEBERRIMO

Med. & Phil. Doct. Collect. Medic. & Anat. Pub. Lect. Emerit. Chemiæ Profess. Reg. Soc. Lond. Sodal. & Acad. Instituti Scient. Bononiensis Præsidi Meritissimo

JOANNES BAPTISTA BURSERIUS

S. P. D.

QUam superioribus mensibus ad Petrum Balanterium DE ANTHELMINTHICA ARGENTI VIVI FACULTATE Epistolam dedi, nomini tuo, BECCARI Clarissime, nunc prodit inscripta. Quid istud rei est, inquis? Publicum nempe, etsi leve, necessarium tamen grati in te animi mei argumentum. Siquidem & plurima in me contulisti beneficia pro quibus maximam non modo habeam, sed etiam aliquam gratiam referam, oportet: & primus hic est meæ industriæ fructus, quem a me repetere prope jure tuo debes: cum me auditorem olim tuum doctrina, & experientia præstantissimus ad Medicinæ scientiam liberalissime institueris. Tuum sit igitur hoc qualecumque munusculum, nec amplitudine quidem tua, nec meritis in me tuis satis dignum. Sed animum, ut soles, spectabis, & rei tenuitatem humanitatis tuæ magnitudo compensabit. Valetudinem tuam & nostro, & universæ Rei medicæ commodo cura diligenter.

Faventiæ Idib. Januariis anno MDCCIII.

AD

AD PETRUM BALENTERIUM.

De Anthelminthica Argenti vivi facultate.

EPISTOLA

DUobus ab hinc circiter (1) seculis Argentum vivum, sive, ut cum Chemicis loquar, Mercurius crudus tanquam Pharmacum præcipuum, quod te, BALANTERI suavissime, minime latet, adversus Lumbricos humanos, in primis teretes commendari cœpit, tantaque hujusmodi laude inclaruit hactenus, ut non solum nemo eorum qui postea scriptis Rem medicam tradiderunt, hanc ejus vim silentio præteriverit; verum etiam non defuerint, qui consultò idem peculiaribus opusculis (2) nostra præsertim ætate celebrare, & ad Sidera usque extollere non dubitarunt; connivente interim universa, ni fallor, Medicorum (3) Republica. Illud vero admirationem dignum est, quod, etsi

(1) A BRASAVOLÆ scilicet tèmpore; quem primum Mercurio ut anthelminthico esse usum, ac Ferrariæ, referente *FREINDIO Histor. Med. pag.* 29. anno MDLI. Medicinam fecisse ex Medicorum libris collegi.

(2) Celebris JOANNES BAPTISTA MOREALIS: *Delle Febri maligne, e contagiose prodotte da' Vermi e curate col Mercurio*. Edit. Mutinæ anno 1739. Post hunc illustris JOSEPH VALDAMBRINIUS: *Dell' uso del Mercurio crudo praticato nella cura delle Febri maligne e contagiose*. Ed. Florent. ann. 1744. Sequitur demum FORTUNATUS BIANCHINIUS, qui, edito Venetiis ann. 1750. libello. Febrium malignarum naturam, & earum præcipua remedia egregie illustravit.

(3) Excipiendus fortasse est Illustrissimus Vir RONCALLUS PAROLINUS qui in magno opere *Europæ Medicinæ* inscripto, ut de omnibus fere Anthelminthicus dubitare, sic non satis Mercurio fidere videtur,

etsi Scriptores Medici unanimiter Anthelminthicam Mercurio facultatem adsignent; quinam tamen effectus ab eo in vermes edatur, decertant, & in non levi dissensione versantur: alii enim, & quidem (1) celeberrimi. Lumbricos humanos ab assumpto interne Argento vivo necari, atque excludi ex alvo contedunt: alii autem, & hi recentissimi, (2) contrariam sententiam tuentur: non occidi eos scilicet, neque excludi; sed imo sanitati, si morbis affecti fuerint, restitui, & proinde homines in quorum intestinis hospitantur, ab ægritudine liberari, quam adversa inferebat Vermium valetudo. Harum igitur opinionum diversitate potissimum factum est, ut, quænam verosimilior esset, non modo sæpe dubitaverim; sed etiam, cur non penitus in ejus fautorum auctoritate conquiescerem, caussam haberem. Quare cum in hac urbe maxime frequens morbus sint Lumbrici, aut creberrime cum aliis fore omnibus morbis conjungi consueverint: idcirco non semel vehementer lætatus sum, commodissimam me nactum esse occasionem hoc omnium certissimum (2), efficacissimùmque Anthelminthicum experiun-

(1) BRASAVOLA, MATTHIOLIUS, & reliqui fere omnes, qui posterius hac de rescripserunt. Quos inter BOERHAAVIUS, VALLISNERIUS, BAGLIVIUS, OFFMANNUS non infimum locum tenent.

(2) MOREALIS nempe hujus sententiæ auctor, ac propugnator. An eam quispiam sit amplexus, profecto ignoro. Ipse autem, cum neque occidi, neque expelli Lumbricos Mercurio propinato vidisset, eidem, quæ alvum laxant, admiscuit: tunc expellebantur quidem; sed vivi, & alacres. Hac igitur methodo febres epidemicas, de quibus librum edidit, curari feliciter animadvertit; Mercurioque curationem acceptam referens, novam in medium protulit. Theoriam, qua ejusdem vim anthelminthicam a Majoribus traditam, sed quodam modo suis experimentis labantem, sartam tectamque servaret.

(3) Omnes enim, qui Mercurii facultatem anthelminthicam extollunt, hujusmodi loquendi formula utuntur. Sed, ut cete-

riundi, adnotandique, quidquid usu & observatione comperissem. Quæ igitur a me observata sunt, & notata, ad te nunc vir amicissime, quemadmodum ab anno MDCCIL. promisi, summatim perscribere decrevi. Ut autem aliquo ordine in hisce recensendis progrediar, ab effectibus, qui Mercurium datum sequuti sunt, initium faciam; deinde ad quasdam deveniam observationes, in quibus vim ejus anthelminthicam sum periclitatus, addamque postremo, quæ Lumbricis in Hydrargyrum demissis acciderunt.

Cum itaque prior illa opinio, quæ Lumbricos Mercurio necari, & expelli docet (de altera enim postremo loco verba faciam) non alio videatur niti (1) fun-

teros prætereamus Lectorem remittimus ad RAMAZZINII *de Morb. Artific. cap. 2. de Morb. Inaurat. pag.* 26. ubi sic loquitur: *Nihil Mercurio efficacius ad vermes enecandos.* Deinde ad illa verba VALDAMBRINII loco cit. pag. 10. *Per la cura de' quali* (Vermi) *non si ha nell' arte remedio nè più sicuro, nè più convenevole.* Vid. quoque BIANCHINIUM *Lett. V. pag.* 230. ubi hæc extant: *Giacchè questo* (Mercurio) *è l' Antelmintico il più innocente, il più sicuro, e da me non senza giusti motivi anteposto a tutta la lunga serie degli Antelmintici.* Quamobrem MOREALIS in Tract. cit. illum si nuncupat. *Il gran rimedio, il prodigioso Mercurio, il miracoloso rimedio;* aut similibus epithetis exornat.

(1) Vid. *MATTHIOL. in V. Dioscorid. cap. LXX. pag.* 1358. *n.* 20. *ed Valgris.* ubi hæc leguntur; *Siquidem BRASAVOLUS Ferrariensis vir sane hac ætate* (idest circa ann. 1540.) *clarissimus, suo de Stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum vivum infantibus deverandum vi verminm semimortuis, qui illico sanati sunt; idque fecisse ait in ultima desperatione.* FALLOPIUS etiam BRASAVOLÆ discipulus *Oper. Tom.* 1. *de fossilibus pag.* 409. *ed Venet.* 1606. sic inquit: *Vidi quoque aliquos exhibuisse puerulis laborantibus vermibus, & rem feliciter successisse. Unde ego quoque soleo, quando video puerulos positos in extremo periculo, & jam omnia alia frustra tentata, soleo, inquam, exhibere argentum vivum quantitate duorum vel trium granorum milii, & vidi semper puerulos a Vermibus sanatos.* Item *PLATERUS, FABRICIUS HILDA-*

fundamento quam salubribus quibusdam mutationibus, quæ in ægrotantibus post assumptum Mercurium sunt obortæ, suntque hujus remedii, tanquam certi effectus, ab uno sensim ad (1) posteros Medicos traductæ; cumque variis de caussis, sed præcipue Majorum auctoritate prævalente, fieri potuerit, ut hæc porro mutationes ejusdem Pharmaci potius assumptioni adscriptæ sint, quam aliarum interventui caussarum, de quibus minime esset cogitatum; idcirco operæ pretium duxi, Medicas observationes ita studiose instituere, ut nullum quam maxime possem, errori locum relinquerem, Hydrargyrique in Lumbricos vim dilucide perspicerem: Quod ut melius perficeretur, operam dedi, ut verminosarum affectionum, ubi nullam essent usurpata Anthelminthica, mores, vicissitudinesque prius mihi innotescerent; hoc ratus maxime facere ad ea recte distinguenda, quæ Mercurio, cum ægris fuisset oblatus, merito tribuenda sunt, segregandoque ab iis, quæ alias caussas agnoscunt. Quapropter morbos a Lum-

DANUS, *JOANN. BAPT. ZAPPATA*, & *BARICELLUS*, referente *RIVERIO Prax. Med. lib. X. cap. IX.* mihi pag. 177. hydragyrum feliciter iis, quos Vermes tenebant, dederunt. Ipse autem RIVERIUS eo non est usus. Illorum interea alii se tantum adhibuisse in hujusmodi morbis remedium istud feliciter asseruerunt: alii etiam historias curationum eo factarum posteris mandarunt. Quæ, an sint ejus generis, ut perspicue Mercurii facultatem anthelminthicam ostendant; dijudicent æqui rerum æstimatores, postquam earum descriptiones suis locis attente introspexerint.

(1) A BRASAVOLA, & aliis, anonymis, qui Mercurio crudo utebantur, ad Matthiolum l.c. sunt traductæ. Qui tamen MATHOLIUS nunquam eo usus esse colligitur ex *Epist. 4. ad Stephan. Laureum* data, & RIVERIO commemorata. A MATTHIOLO, & BRASAVOLA ad FALLOPIUM l. c. item ad HERCULEM SAXONIAM *Prælect. Pract.* pag. 218. ad SENNERTUM T. 2. part. 2. lib. 3. sect. 1. cap. V. pag. 572. & sic porro.

Lumbricis effectos, aut cum ipsis implicitos diu, multumque sine remediorum præcipue anthelminthicorum usu contemplatus, nonnulla inde collegi, quæ tanquam corollaria, ad rem nostram accommodata hic mihi videntur opportune præmittenda. I. Notas, quibus Vermes indicari dicuntur, adeo ambiguas esse, ut si iis confisus morbi caussas, & naturam statuere velit Medicus, persæpe decipi (1) possit. II. Verminosas ægritudines, aut cum Vermibus conjunctas mutationibus ita crebris, & repentinis variari plerumque, ut ægrotantes modo morti proximi, ac omni spe dejecti, modo iterum præter expectationem reviviscere, cumque sanitate in gratiam redire conspiciantur (2). III. Lumbricos sponte, aut internis caussis ex intenis, per os aut anum vivos ac vegetos non semel prodire (3); quamvis interdum, morbo ad finem quocumque modo tendente, mortui, quod notatu dignum est,

(1) Quamobrem Prudentiores Clinici, etsi suspicari adesse vermes possint, non tamen id certo statuunt, nisi eorum conjectura confirmetur ab alicujus Vermis exitu. An qui Mercurium adhibuerunt, & inde faustum ægrorum eventum sunt admirati, semper ita caverunt, ne ambigua signa eos deciperent? An etiam, ubi minime Vermes essent, illum adhibuerunt aliqui?

(2) Si igitur, cum omni spe dejecti videntur ægri, instatque tempus, quo res in melius vergere consuevit, quodcumque remedium ipsis detur, aurum puta, quod nusquam Anthelminthicum est: nonne miracula tunc patrasse putabitur, dignissimumque censebitur, cui inter Anthelminthica non postremus obveniat locus? An hæc causa est, cur vix sit, qui experientia suffultus sua non aliquod extollat Anthelminthicum? Hinc quidem venorum, ac inutilium Anthelminthicorum origo. Hinc Mulierculæ propria experimenta adducentes, sua olea, & balsma, quæ naribus, & cordis scrobiculo, aut jugulo, illinunt, tantifaciunt, quanti nemo fortasse alius unquam faciat.

(3) An igitur semper datis remediis debetur Lumbricorum exclusio.

est, ejiciantur (1). Hæc circa Verminosarum affectionum mores, ac vicissitudines edoctus, plane intellexi, quantis res esset plena difficultatibus. Mercurii in Vermes actionem perspicue cognoscere, & legitime determinare per experimenta, quæ meditabar. Nam, ut ex his aliquid, quod veri saltem speciem præseferat, comprehenderem, non mihi satis esse cognovi, certam Vermium præsentium notitiam habuisse; sed etiam illud esse efficiendum, ut, cum Vermes vivi, aut mortui prodiissent, omnino pateret, quando id a Mercurio peractum esset quando nequaquam. Quod etsi perarduum negotium sit, neque a me facile expediendum; volui tamen ita persequi ea quæ exponenda mihi proposuerum, ut ex vano eitam, iritoque conatu aliqua laus utilitasque emenaret. Nullam in sexennium mihi eripi sivi occasionem, Mercurium crudum contra Vermes teretes propinandi, attenteque omnia, quæ ipsis evenerunt, sum scrutatus, ut quoddam in tanta rei obscuritate, sententiarumque discrepantia mihi lumen affulgeret. Dedi autem Hydrargyrum plerumque, ut vocant currentem, raro allis rebus devinctum, & ægrotantibus plusquam centenis, quibus

(1) Istud quoque jam notaverat antiquus Scriptor PAULUS ÆGINETA, qui *lib. VI. cap. LVIII. mihi pag.* 511. sic inquit: *e contrario autem biliosa potissimum recrementa etiam hos* (Lumbricos) *interimunt*. Et paullo post: *Etenim Hippocrates memoriæ mandavit* (lib. coac. præn. 4.) *bonum esse indicium teretes Lumbricos prodire cum morbus ad indicationem tendit, qui subito etiam intereunt*. An impossibile est, eos eisdem *subilosis recrementis* interire alio morbi tempore? An in pueris hæc lex semper perpetua, ut morbo solum ad finem vergente, mortui expellantur? hoc quidem in ipsis nondum reperi perpetuum, vidique sæpe Lumbricos absque morbo longiori primis etiam diebus & vivos, & mortuos prodiisse. Non tamen audeo adhuc statuere, quas plerumque conditiones vivi, quas mortui sequantur.

bus certo inerant Lumbrici; dedique pleniori, ac repetita dosi (1) non modo sub morbi præcipium, progressum, & declinationem, verum etiam diverso tempore, diversis in Constitutionibus, diversæque ætatis hominibus. Quæris, quid deprehenderim? Nihil fere profecto, quod antea; non deprehendissem in iis, quibus Mercurius fuit datus nullus. Prodierunt enim Lumbrici semper; aut si mavis, utplurimum vivi, clysmatibus, & alvum lentibus foras illecti ita ut, re prope perpensa, non potuerim decernere, num Mercurius unquam ipsos ejecisset. Mortuos vero rarissime, ac vis, nisi morbo (2) inclinante, conspexi, simulque ita ambigua omnia offendi, ut vehementer mihi sit dubitandum, a Mercurio ne, an ab aliis caussis eorum nex sit repetenda. (3). Ideoque mea experientia non contentus, aliorum etiam, qui alibi Medicinam exercent, operam in subsidium vocavi, commonefactosque instituti mei, mearumque cogitationum rogavi, ut & ipsi Mercurio eundem in modum uterentur, & experimentorum eventus candide mihi nunciarent. Nunciarunt autem, Lumbricos occisos, aut expulsos, quod Mer-

(1) Interdum nempe Mercurii drachamas quatur, interdum duas in diem dedi; sæpissime autem una in dies singulos: Ita tamen, ut cum majori uterer pondere, rarius, tunc dandum putaverim. Neque a Mercurio præbendo abstinui prius, quam ejus uncia, vel drachmæ sex saltem adulti essent ingestæ.

(2) Præsertim si diuturnior fuerit morbus.

(3) Quod interdum mortui ejiciantur Lumbrici, etsi cum eorum sententia congruere videtur, qui Mercurio necari eosdem tradunt: non tamen his me injuriam facere credam, si meum adhuc assensum cohibeo. Nam ut etiam, præsertim sub morbi finem Vermes mortui, aut semivivi sine Antelminthicis prodire solent: sic dato Mercurio, si interdum enecti appareant eodem morbi quo dixi, tempore, non satis rationum mihi esse sensi ut in Mercurium potius, quam in alias caussas ipsorum rejiciam interitum.

Mercurii crudi actioni æqua lance referre possent, se vidisse nunquam. Inter hos primas tenet egregius Medicus, veritatis studiosissimus, & judicio acri præditus LEOPOLDUS TROGHER, qui litteris anno MDCCLI. ad me datis, quamvis Hydrargyro vim anthelminthicam non deroget, sciatque alios sibi visos feliciter eundem adhibuisse, admonuit me tamen, se in epidemica Febrium malignarum petechialium constitutione, quæ per totam Tyrolim grassata est, ab Hydrargyro ut expellerentur, necarenturve, frustra expectasse. Idem omnino observatum est ab alio præstanti Medico, qui Tridenti est, & data opera de Mercurii anthelminthica facultate pericula plurima fecit.

Verum ad aliquas medicas historias veniamus, ex quarum consideratione, etsi multas ob otii defectum præterire cogar, quæ ceteris tamen vis, atque pondus insit, poteris facile conjectari. Quod quidem ita exequar, ut quæ maxime ad Vermes pertinent, accurate describantur: quæ vero morborum diagnosim, symptomata, remediaque spectarent, paulo arctius perstringantur, sed nihil missum fiat, quod ad rem nostram crediderim fuisse narrandum.

HISTORIA PRIMA. Juvenis quidam annos XXIII. natus, temperamenti, ut vocant, sanguinei, & corporis habitus plethorici, mense Augusto an. MDCCIII. Mercuri dulcis grana octo, diacrydiique tantundem cassiæ pulpa in bolos reda ob syphilitici fluoris reliquias assumpsit. Quare ipsi alvus laxata est ter. Posthæc quotidie der binas hebdomadas Mercurio dulci sine iis, quæ alvum ducunt, cum Terebinthinæ coctæ pauxillo utebatur. Die vero ab omissis husmodi remediis duodecima, ex nimia fructuum horariorum ingurgitatione, longa corporis ad Solem expositione, violentoque exercitio in febrim incidit gravissimis stipatam symptomatibus. Pulsus enim erat magnus, ve-

 hemens,

hemens, durus, & frequentiſſimus, horripilationes crebræ; acceſſioque ſub veſperam aſſidua. Hiſce acceſſerant vomitus omnium, ſed ſine dolore ventriculi, quæ ingerebantur; halitus oris fœtens; urina primis diebus turbida, ſubnigra, progreſſu autem morbi rubra, & quaſi flammea; lingua ſicca, & arida; cephalalgia atrox; ſubdelirium; facies terra; lipothymia frequens; reſpiratio difficilis, & ſuſpiroſa; hipochondriorum tenſio, & elevatio; ac demum in cute ſumma exanthemata rubra culicum morſibus ſimilia; calor corporis magnus, non tamen acris; inquies; & dolor dorſi cum laſſitudine. Hæc erant præcipua, quæ hanc continuam febrim comitabantur. Accitus venæſectionibus primum febris vehementiorem impetum infringere, lenientique antiphlogiſtico pharmaco primas, ut appellant, vias expiare confeſtim incepi. Quæ porro majus mihi faceſſebant negotium, erant vomitus, aut vomendi conatus pertinax, frequens lipothymia, ſoporque comatoſus. SEPTIMA Lumbricus teres vomitu rejicitur. Tunc (1) primum præter cetera, quæ in hiſce febribus a Medicis magni fiunt, auxilia, Mercurius crudus partitis vicibus ægrotanti dari cæptus eſt, uſque ad id ponderis, quod duas exæquant uncias: Aqua aſſidue bibenda, in qua diu multum fuerat argentum vivum concuſſum, propinatur: quæ blande ventrem molliunt, & laxant, & quæ oleoſa ſunt, in uſum vocantur: enemata quæ & leniunt, & leviter abſtergunt, ſubduntur: abdomenque continenter decocto

ex

(1) *Tunc primum*: nam cum in hoc morbo cumulata primarum viarum cacochylia eſſet perſpicua mentirique poſſet Verminum phœnomena: nolui ideo Mercurio uti, priuſquam Lumbrici prodeuntes certiorem de ſua præſentia me redderent; ne forte fortuna, ſi quis bonus effectus ſubſequeretur, is Mercurii contra vermes facultati, qui abeſſe interim potuiſſent, immerito attribueretur.

ex malva, violaria, sambuci, melilotique floribus fovetur. Interea Mercurius ex alvo post non brevem, quam in intestinis interposuit moram, pedentim prodibat; quin tamen gravia hæc symptomata sedarentur. Lumbrici vero octo partim ex ore, partim ex ano inter lipothymias, & vomitus plurium dierum spatio egrediuntur (1), singuli profecto vivi. Dantur præterea, quæ diluunt, quæ temperant, quæ leniter detergunt, quæ acido saponaceo succo dissolvunt, quæque morbificæ materiei coctionem, execretionemque promovent; neque spernuntur cardiaca, & stomacho dicata remedia, sive externo, sive interno usu celebrata. Non paregorica, non venæsectionis iteratio omittuntur, ubi necessitas urgebat. Quibus factum est, ut putridis, biliosis, multis ex alvo egestis; sudore copioso, universali: urinis, sedimentum album adeptis ubertim profluentibus, febris primum mitiscere, deinde fere evanescere inceperit. Ad lipothymiæ, virium languor, epigastricæ regionis tumor demum obortus, qui tactum præ dolore non ferebat, & vomitus adeo insurrexerant (2), ut tunc de ventriculi organica læsione quadam timere cœperim. Quadragesi-

(1) Ita quidem, ut intra unum alterumque etiam bini dies intercederent, neque ex ano egredi destiterint, nisi circa TRIGESIMAM. Prodibant autem plerumque cum stercoribus, ubi submissus fuerat clyster, aut alio modo venter laxatus.

(2) Si vomitur, lipothymia, coma &c. effectus fuerunt a Lumbricis producti, quemadmodum horum symptomatum subita cessatio, post postremi Lumbrici exitum observata, innuere videtur; non sane intelligo, quare ab Hydrargyro, Anthelminthico celebratissimo, non fuerint sublata. Non enim postulo, ut Mercurio dato febris illico recedat, aut non ruat in pejus, sicut MOREALI videre contigit, sed optarem saltem, ut eos ejiceret, occideretve, aut symptomata, quæ ab ipsis efficiuntur, auferret. Verum in hoc ægro quidpiam hujusmodi admirandum non obvenit.

gesima tandem die ex ore alius erupit Lumbricus vivus ac reliqui, quorum omnium fuit novissimus; Hinc vomitu, lipothymiis, tensione epigastrii, soporeque illico recedentibus, ciborumque appetentia redeunte, macie confectus æger victu tenui, lacteo, sensim aucto pristinæ sanitati celeriter restituitur. Notare autem oportet, me cum Hydrargyrum frustra sumptum esse (1) animadvertissem, confugisse ad alia Anthelminthica, quæ vix ingesta evomebantur, non ita Hydrargyrus (2).

HISTORIA SECUNDA. Febri corripitur continua petechiali verminosa Puer quidam annorum undecim, cum diarrhœa, & sapore comatoso. Omnes morbi vicissitudines, omniaque remedia, quæ opportuna visa sunt, non est, cur afferam. Sufficiet scire, eum quinquies Hydrargyri drachmam unam cum semisse sumpsisse, & eccoprotica, clysteresque pro re nata sæpius usurpasse. Lumbrici vero non nisi plurium dierum intervallo, & singillatim inferne prodiere usque ad octavum, qui fuit postremus, apparuitque circa trigesimam morbi diem; sed omnes omnino vivi, & alacres. Convaluit autem post QUADRAGESIMAM, biliosis multis quotidie per anum eductis sudore nullo, nullave urinarium copia, aut coctione observatis.

HISTORIA TERTIA. Puella sexdecim annorum ex prava victus ratione, laboribusque jugibus decubuit, fe-

(1) Rem miram! Mercurium dulcem, qui etiam majore vi præditus esse creditur, in dies quindecim, antequam decumberet, assumpserat æger hic. Eique in morbi principio Mercurii crudi duas ingessi. Vermes ederant; & tamen non interierunt. Neque fuisse ab eodem expulsos audeo asserere, cum & alvum lenientia, & enemata per longum valde tempus sint adhibita.

(2) Similem morbi historiam, qua vermibus innoxius narratur Mercurius, videbis in MOREALIS *Tract.* p. 22.

ſebri pleuritica deprehenſa; qua phlebotomiis enervata, ſpirandi difficultas, lipothymia, coma, delirium ingruerunt. Injecto clyſtere, Vermis teres ſubducitur. Incaſſum tum præbui pluries mercurium uſque ad ſeptimam morbi diem. Septem poſt dies alteros ope enematum, eccoproticorum, & olei amygdalini propinatione vivi Lumbrici novem dejiciuntur paullatim; die XXI. ſudoribus febre prorſus ſublata.

Historia quarta. Puellam nobilem, annum agentem ſeptimum, & e variolis diſcretis evadentem, neſcio quo fato (nam curationi non præeram) corripit febricula continua, cum ſubdelirio primum, & cephalalgia immani; deinde cum aphonia identidem recurrente; convulſionibus modo tonicis: modo clonicis; ſyncope; ſternutationibus; narium pruritu; ventris elatione; nauſea; faciei pallore, & rubore ſe mutuo excipientibus. Quare Medicus tum ex Parmacia, tum ex Chirurgia ea ſelegit remedia, quæ tam terribili morbo adverſari credebantur. Neque Mercurii, Vermes adeſſe ſuſpicatus, oblitus eſt. Hujus enim non exiguam vim partitis vicibus eidem præbendam; aſſidueque tum quæ ex oleo amygdalarum dulcium & ex Rhabarbaro mitiſſime alvum ducunt, tum enemata cum malva, & violis, melle adjecto, in uſum vocanda curavit. Duodecima tandem morbi die, poſtquam aphona, menteque mota pluries manus capiti admoverat ſuo, faciemque unguibus dilacerare tentaverat, ſtrabiſmo, & nervorum, diſtentionibus correptá obiit, Lumbrico ne uno quidem emiſſo. Decem ab ejus obitu horis cadaver diſſecatur; diſſectioni vero mecum interfuit egregius Medicus Rainaldus Minardius, & Josephus Ubaldinus, ſtrenuus Chirurgus. Quanta tunc ſolicitudine, & cura exta inſpicerem, non referam; ſperabam enim fore, ut quid offenderem,

quod me de Mercurii anthelminthica facultate; actio-neque in Lumbricos cogitantem illuminaret. Spem non delusit eventus. Invenimus enim, ut quæ huc non spectant, missa faciam, in ileo intestino Lumbricum teretem, unicum, exiguum, vivum, seque moventem, undique septum Mercurio, quo intestinum conspersum erat: Viscera, & cetera intestina omnino illæsa. Cerebrum vero (1) non item Sextus jam dies erat, ex quo Mercurius ultima oblatione fuit datus; potiorque jam ejus pars ex alvo eruperat.

Historia quinta. Incidi in Juvenem annorum XXII. hypocondriacum; febri continua acuta, & ut ajunt, mesenterica detentum. Eidem Rainaldus Minardius pridie ejus diei, quo febris invasit, utpote Lumbricis obnoxio, Mercurium præbuærat crudum, &, ut quarta, & quinta iterum assumeret, auctor fuit, donec unciæ dimidium æquaretur. Cumque symptomatibus venæsectione, aliisque subsidiis obviam invisset, lenia eccoprotica, & clysmata adhibuit, ut morbi fomitem, quem in primis viis esse & diarrhæa, & nausea, & adbominis tensio, & popularis illius temporis constitutio, aliaque obstendebant, educeret. Decima: Lumbricus teres egreditur, vivus, rubenseque Tunc Mercurii drachmæ binæ iterum datæ, eaquæ alvum molliter apertam

(1) Nam in Cerebro primaria morbi sedes, & mortis caussa inventa est. Neque probabile est, vermiculum illum letalia symptomata, quæ modo indicata sunt, inducere valuisse. Neque læsio ulla intestinorum reperta est, quæ noxæ ab eodem illatæ suspicionem moveret; neque in abdomine primum morbus incepit, ut sympathice caput affectum fuisse dici possit. Ex hac porro historia elicitur, quod antea innuimus, non semper a Vermibus oriri quædam symptomata, quæ plerumque pro eorum notis habentur, sed ab aliis sæpe caussis effici.

tam servant, & quæ abdomini tumenti opportuna sunt, haud negliguntur, aqua continenter Mercurio saturata potui inserviente. QUARTADECIMA: alius egreditur Vermis vivus hic quoque. Sumendum igitur Mercurium ægrotanti ita exhibuimus, ut DECIMA SEXTA uncia ejus cum semisse fuerit prorsus ingesta. Continuantur interim ea, de quibus paullo ante loquuti sumus medica auxilia. VIGESIMA PRIMA; intra fæces biliosa, fluentes, & fœtentissimas, Hdrargyro refertas, clysteris vi eruitur alius Lumbricus, qui ab iis, quorum curæ æger commissus erat, pro semivivo fuit (1) habitus. Paucis diebus elapsis, phrenitide accedente, miser mortem oppetiit.

HISTORIA SEXTA. Mulier temperamenti sanguinei, habitus gracilis, & coloris subpallidi, annos nata triginta sex, hysterica, valetudinaria, verminationi subjecta, nauseæ, & ventriculi gravativo, ut vocant, dolore, pathematibusque animi a multo tempore vexata, mense Novembri MDCCLII. subriguit, accensaque magna febre, sub noctem adæo acuto dolore homopolatam sinistram occupante, & ad mammam dextram exporrecto cum magna Spiritus difficultate excruciatur, ut protinus ex pedum altero sanguinem sibi mittendum curare coacta fuerit. SECUNDA; menstrua fluunt; pulsus magnus, frequens, fortis, & durus; dolet latus; tussis nulla; respiratio difficilis; anxietas; querula, vultuque tetra: nauseabunda. Olei Amygdalarum dulcium unciæ quatuor datæ. Nox molesta; vomendi conatus; & demum ex alvo biliosa multa. TERTIA: subsistunt menstrua: facies

(1) An ab Hydrargyro fere enectus? An vero potius, ob summam humorum, & fæcum putredinem, aut alimenti inopiam, veneno, ut ita dicam, aut inedia fuit confectus, ut mortuo similis sub finem morbi educeretur, quamadmodum HIPPOCRATES quoque fieri interdum docuit?

cies rubra; pulsus vehementes, duri; dolor lateralis permanet; pectoris pondus. Vena inciditur in pede, sanguinisque unciæ octo extractæ, qui rutilus, floridus, & non pleuriticus. Cumque hæc urgerent, ante SEPTIMAM duabus aliis vicibus brachii vena secta est. Sanguis vero neque pleuriticus, neque tenacitate, densitateve nimia præditus. SEPTIMA: Capitis dolor; horrores: leves nervorum distentiones; clonicus mandibulæ inferioris motus sæpe recurrens; mentis confusio; faciei rubor; *respiratio* magna: vox rauca; dolor faucium, & ardor; nullus in iis tumor; lateris dolor evanuit; lassitudo dolorosa; summæ querelæ: Ventris tensio; ad vomitum proclivitas summa; animi leves defectiones; pulsus duri, magni frequentissimi, sed æquales. Sanguinis ex pede unciæ sex missæ, & clyster anodynis subjectus. OCTAVA: peticulæ; vomitus creber ad ingesta, sed præcipue ad potum; rigores; magnæ vicissitudines; rubra modo, modo pallida facies; interdum, quæ mox suffocabat respiratio, paullo post æqualis, facilis, & libera; cetera eadem Vesperi rejecit per os Lumbricum vivum: præbentur igitur ægræ mulieri statim drachmæ Mercurii binæ; & ob Vigilias assiduas noctu hausit emulsionem paregoricam cum laudano liquido, quam vix ingestam vomitione restituit cum lumbrico vivo (1), Postea ita res in pejus ruit, ut voce depereita, circa mane sequentis diei oleo sacro fuerit munita. NONA: pulsus me-

(1) Fortasse quispiam hujus Lumbrici expulsionem Mercurio referendam velet. Sed, ne ego eidem assentiar, facit consideratio eorum, quæ præcesserunt. Vomitus, priusquam daretur ei Mercurius. Vermen vivum ejecit. Post sumptum Mercurium idem vomitus, quem ingesta emulsio jam proclivem incitavit, alterum vermem vivum emisit. An igitur Mercurio potius, quam aliis caussis vermium vivorum hæc rejectio tribuenda?

melior, minusque durus; sed querula maximopere, vocem & mentem adepta; vox autem stridula; faucium dolor, & ardor. Cumque, glande supposita, nihil alvus dejecerit, enemate solicitatur. Circa meridiem vomendi conatus vehemens, quo pene defecit; arteriæ micabant valide, rigide, & frequenter; facies tetra cadaveris instar; summa desperatio; difficilis spiritus; hypochondria tumentia, & ad tactum dolentia; epigastrium tensum, & gravitate molesta affectum; lingua humida, rubra, uti superioribus diebus. Mercurii iterum binæ drachmæ coram PETRO DALLARMIO, summi ingenii, & magnæ expectationis Medico ingeruntur. Vix autem (1) in ventriculum deciderant, en vomitus inanis, quo ejecta sunt pauca, spumosa, Mercurii ne atomus quidem. Abdomini fomenta, quæ molliunt, admoventur, frigida cum succo limonum potatur: nocte suppositorio medicamento dejecit multa biliosa, stercoracea, sine Lumbricis. DECIMA: fere eadem. Ægra vero remedia omnia respuit. UNDECIMA: cardiacis utimur, viresque refocillantur: iterumque Mercurii drachmæ duæ cum Rhabarbari scrupulo dimidio ex melle rosato solutivo propinantur. Nocte ex alvo pauca, acquosa, biliosa, flava. Sub initium diei sequentis suffocari, & mori videbatur. DUODECIMA: meliuscule; querula, somnolenta. Vesperi nec vomitus, nec alvi dejectio; pulsus parvi celeres, minus frequentes; respiratio mala; facies pallida; urinæ, inscia ægra, redduntur; Ventris murmura, & crepitus. Glande in anum submissa sensim haurienda oblata

(1) Ergo enim ipse, præsente amico meo singulari PETRO DALLARMIO, in ægræ os mercurium infudi, vidique ita celeriter vomitum subsecutum esse, ut soli Mercurii in Ventriculum casui tribuendus omnino visus fuerit. Tanta erat ad vomendum dispositio, atque proclivitas.

lata est potio, quæ habet Rhabarbari grana viginti quatuor, aquæ Scordii uncias tres, mellis rosati solutivi uncias binas. DECIMA TERTIA: eadem; in dorsum decubitus; vires resolutæ; pulsus parvi, & debiles; delirium: vox exilis; querula, & obscure loquuta. Nihil dejecit; extrema subfrigida; sitis magna; nocte dormivit; urinæ multæ. DECIMA QUARTA: febris exigua; facies rubore suffusa; vox & mens rediit; hypogastrium subtumidum; Ventriculi regio mollis; surditas. Datum eccoproticum, ex quo egesta sunt multa figurata, flava, urinæ multæ, copiosæ. DECIMA QUINTA: mente non constat; stertit; dormitat; decumbit in dorsum: pulsus pardi, debiles; leves, sed crebri nervorum tremores, DECIMA SEXTA: omnia graviora. Alvo prius leni clysmate laxata, sumpsit aquæ Rutæ caprariæ uncias quimque Petrolei guttas octo, spiritus Vitrioli guttas sex; Coralinæ maritimæ drachmam dimidam, Syrupi florum persici binas uncias. DECIMA SEPTIMA: pulsus vehementes, duri, frequentes; venter tumidus; surditas summa; respiratio anhelosa, magna; rubra facies; tussis sicca, & stertor; sanguis ex manu extrahitur, qui fuit valde tenax, & viscidus. Lacte, & saccaro in anum infuso proidierunt ex alvo crassa, flava, multa, fœtida cum Lumbrico (1), qui vivusne, an mortuus fuerit; sciri non potuit. Stercora enim post egestionem diu sub ægræ dorso, quæ vix e loco moveri poterat; ab assidentibus sunt relicta. Ceterum Vermibus non amplius conspectis, & metastasi ad pulmones non resoluta, quotidie ægra pejus habens VIGESIMA

(1) Mercurii jam drachmas sex consumpserat, & ab ultima præbitione sextus erat dies, alvusque non semel subducta. An hic Lumbricus, si fuit vivus, expulsus a Mercurio? si mortuus, a Mercurio ne occisus, an ab aliis Anthelminthicis pridie datis?

MA TERTIA diem obiit extremum. Præter ea, quæ memoravimus, alia etiam genera remediorum, prout symptomatum ratio postulabat, præscripsimus, quorum pars ob ægræ morositatem intermissa, pars etiam ob rei domesticæ angustiam neglecta.

Quid plura? otio opus esset non mediocri, si omnes vellem describere morbos, in quibus & præsto erant Lumbrici, & Argentum vivum largiter (1) fuit adhibitum, eoque, quo necesse est, tempore in intestinis retentum, sensimque ad anum delapsum ita, ut vix dubitari possit, quin in diu, multumque eosdem tetigerit, potueritque libere vim suam (2) exerere. At Mercurio occidi, & expelli Vermes numquam ita a me fuit observatum, ut nulla circa ejus vires, & actionem ambiguitas esset reliqua. Vel enim vivi sponte, & internis caussis prodire potuerunt, vel eccoproticorum, enematumque auxilio pene educti. Si nihilo tamen minus Hydrargyro potius, quam aliis caussis eorum expulsionem largiri quispiam velit, cavendum eidem profecto est, ne inique notissima caussa postponatur alteri, in cujus veritatem non sine ratione inquiri adhuc oporteat. Cumque Vermes interficiendi, & expellendi laudem, quam Mercurius apud plerosque consecutus est, nonni-

(1) Scriptores Medici vel unica Mercurii drachma, vel sesquidrachma in febribus verminosis narrant se patrasse miracula; & in puerorum affectibus verminosis etiam minori dosi. Ego vero dedi Mercurium interdum, quousque unciam superaret; quæ dosis eam æquat, nisi excedit, quam BIANCHINIUS eruditus Scriptor necessariam adultis, & graviori in morbo constitutis esse statuit, non ut solum Vermibus vim inferat, verum etiam salubres in fuganda febre inde orta edat effectus.

(2) Si quis vero multis aliis caussis; nimiisque impedimentis obtundi Mercuriis facultatem voluerit: is videat, obsecro, ne Mercurium nimis defendendo faciat, ut nihil defendat

nihil obſcurari MOREALIS, noſtriſque experimentis ſuſpicatus eſſem, tentare conſtitui, quid Lumbricis, quos ſine Anthelminthicis corpora humana ejeciſſent, vivis, & vegetis accideret, poſtquam in Mercurium fuiſſent immiſſi. Nam quæ REDIUS (1), BAGLIVIUS (2), & TORTUS (3) Viri clariſſimi hac in re obſervarunt, minus, quam volebam, Mercurii vim Lumbricis adverſam confirmaviſſe videbantur. Deinde etiam non ſatis mihi faciebant, quod TORTUS vitulinos, terreſtreſque, REDIUS vero terreſtre plerumque Lumbricos ad experimenta adhibuerint; qui diverſæ ſpeciei ab humanis cum ſint (4). VALLISNERIO docente, non admodum idonei a me putabantur ad Hydrargyri in Vermes humanos actionem inveſtigandam. Neque me deterruit, quod reponi ſolet iis, qui hujuſmodi experimentis vim Mercuri anthelminthicam examinare ſtudent; nimirum: non licere effectibus, quos ipſe in Vermes extra corpus humanum edit, eos metiri, quos in illos interne poſitos propinatus edere debet, aut poteſt. Etſi enim iſtud de pleriſque circa remedia experimentis veriſſimum ſit; non tamen video, quare Mercurii anthelminthicam facultatem experientibus regeri jure id poſſit. Non equidem adeo infidum experimenti genus hoc eſſe duxi, ut, ſi aliis etiam argumentis fulciretur, a Phyſico deſpici omnino debeat. Quamobrem Lumbricos teretes binos e pueri triennis ſaniſſimi alvo expulſos in Mercurium, aquamque Mercurio imbutam conjeci. Moriebantur placide poſt horas viginti qua-

(1) *Oſſerv. intor. agli Anim. viv. che ſi trov. negli anim. vivent.* pag. 102. §. 24. 25. *ed. Venet.* 1712. & *ed. Flor. p.* 24. *n.* 9.
(2) *Prax. lib.* 1. *cap. de Lumbric.*
(3) *Therapeut. ſpecial. lib. V. cap.* 6. *pag.* 306. 307.
(4) *Tom. I. p.* 306.

quatuor. Idem experimentum iteravi pluries eodem semper exitu, quem prope sortiuntur iis, qui extra Mercurium eodem in loco, eodemque tempore relinquuntur. Quorum unicuique cum non idem moriendi tempus esse observavi, tum varietatem non exiguam deprehendi in illis, qui Mercurio impositi occubuerant. Non enim adeo expeditum est, Lumbricos invenire, quorum singuli eosdem vitæ gradus, eamdemque sanitatis vim habeant, ut constanti eventu experimenta de iis sumpta conveniant, Verum eos etiam, qui e corpore ægrotantium prorepunt, ad experimenta coegi, facultatem præbente puella septenni mense Decembri anni MDCCIL, cui febris continuæ, difficilis spiritus, tussisque cum lateris dolore caussa, secta vena est bis, extractusque sanguis est crusta pleuritica tectus. Tertia morbi die eruperunt ex alvo Lumbrici duo: tertius quarta, vivi omnes. Bihorio post vivos, & alacres, tempestate perfrigida, in Hydrargyrum demisi. Priores duo torpidi, & omnis motus, qui essent præter naturam, & morem, expertes horas vixerunt XII. Tertius vero ille in semicirculum paullulum flexus, & fere rigescans horas vixit XX. Post mortem autem mollis tenerque evasit. Sexta, qua morbus jam ad declinationem tendebat, quartus prodiit Lumbricus vivus, atque prægrandis; paullo post Mercurio inditur, ubi etsi non levia vitæ indicia exhiberet, vix ullo pollebat motu. Horis quinque elapsis, parumper incurvari videbatur parte ea extrema, quam caudam vocant; quemadmodum in eo loco incurvari solent plerique, qui sponte extra Mercurium intereunt: & non nisi post horas X. periit. Spasmodicas illas commotiones, quibus in Mercurium intrusos affligi Redius narrat, aut fugas, quas capere eosdem testatur Baglivus, neque negat Morealis, videre potui nunquam. Quare cum hæc experi-

perimenta in iis ſint inſtituta Lumbricis, qui vel morti proximi, vel imbecilli eſſe poterant: non mirandum nobis eſt, quoſdam diutius, quoſdam minus vitam protraxiſſe; uti eorum vis vitæ, ac valetudinis major, minorve fuit. In hoc tamen convenerunt, quod idem fere moriendi tempus ſervarunt cum iis, qui nullum perpeſſi fuerant Anthelmithicum, & longius ſpiritum duxerunt, quam qui in alias res ipſo Mercurio inferiores fuerat illati.

Is itaque obſervationum, & experimentorum, quæ attuli, fuit exitus. Et profecto, ut verum fatear, ſæpe antehac illud mihi captu difficillimum occurrerat; quomodo Mercurius Vermibus, qui in eum eſſent injecti, officere poſſit, cum neque (1) acris, neque acidus, neque corrodens, neque (2) halituoſus ſit, ut attactu ſolo, aut effluviis illos lædere queat. Neque id ſatis aſſequi potueram, cur ſcilicet ab hominibus hauſtus hæc animalcula necare, aut male afficere debeat, ſi viribus vitæ (3) reſiſtit, immutabiliſ-

(1) Puriſſimus ſi fuerit, qualis officinarum eſſe conſuevit, Nam aliarum rerum commixtione, aut igne, aut attritu diuturno, & forti, peculiarique non negamus induere Mercurium poſſe alienam naturam. Docet id in primis BOERHAAVIUS & RAMAZZINIUS.

(2) *Neque halituoſus*. RAMAZZINIUS diſſolvi Mercurium Ignis ope quidem putavit in particulas cerebrum, & nervos impetentes. Sed negat hoc fieri poſſe intra corpus humanum, in quo deficit tantus calor. Vid. *de Morbis Artific. cap. 2. de Inaurat. morb.* Hoſce porro halitus ignis vi e Mercurio emiſſos non aliud eſſe, quam Mercurium ipſum, ſed in tenuiſſimas atomos mercuriales diviſum, Inauratorum obſervatio demonſtrat. vid. VALLEMONT *Phyſique occulte T.* 1.

(3) Ita inſolubilis, immutabiliſque eſt, ut propriam figuram, & pondus per vaſa corporis humani deductus conſervet, exeatque demum in urinis facile conſpicendus, ut referente Cl. BERTINIO, *dell' uſo interno, ed eſter. del Mercurio*, teſtatur BELLOSTUS.

lisque est; sique non constat perspicue, eosdem per os, aut per corium ab ipso penetrati. Vario enim examine tum in eos, qui in Hydrargyro fuerant locati, tum in illos, quos ægrotantes post Hydrargyri præbitionem emiserunt; inquisivi, sed ne minimum quidem ejusdem atomum, aut auri contactu, aut lentis opticæ ope, aut incisione anatomica, aut chemica dissolutione, aliisque subsidiis, quorum narratione supersedeo, unquam detexi. Sed de his jam satis, Reliquum esset, ut Hydrargyri vires, quarum caussa adversus Verum morbos a celebri MOREALI commendatur, ad examen vocarentur. Verum cum hanc provinciam susceperit illustris FORTUNATUS BIANCHINIUS, universam illûs theoricam doctrinam libro edito (1) aggressus; satius erit, judicium Doctissimorum Virorum hac super re expectare. Quod eo libentius facio, quod non exigua inter MOREALIS observatiooes: measque affinitas intercedit. Nam olim ille, sic ego hactenus non dilucide perspexi Lumbricos occidi, aut expelli ab Hydrargyro. Interea tamen, si ejus hypothesim, qua ipse docet Vermes Mercurio curari, non amplector, crimini non vertat mihi velim; sed potius demonstret necesse est, non solutas fuisse, neque solvi potuisse febres epidemicas, de quibus ipse mentionem facit, diarrhœa spontanea, vel arte (2) inducta, aliisque utilibus excretionibus, quæ

(1) Libro cit. sic inscripto: *Lettere Medico Pratiche intonro all' indole delle Febri maligne, e de' loro principali rimedj*. Hoc igitur libro contendit, non curari Mercurio Vermes, sed nihilominus anthelminthicum esse. Qua ratione autem Mercurius in Vermes agat, se nescire candide fatetur, & si aliquam opinionem sequi deberet, verosimiliorem arbitratur: Mercurio scilicet modo expelli eosdem, modo enecari.

(2) In Etruria enim eadem fere febrium constitutio sæviebat, quo tempore MOREALIS suas observationes collegit,

quæ eas ſunt comitatæ. Quod ubi effecerit, aliquam licebit, excogitare hypotheſim; quæ Mercurii facultates exornet. At ſi verum eſt, ut MOREALIS ipſe (1) exiſtimat, neceſſaria eſſe ad febres haſce curandis non minus, quam Hydrargyrum, eccoprotica; & omnia ea, quæ alvem ducunt? qui poterimus, quæſo, Mercurium tot miraculorum auctorem facere?

Quod ad me attinet, ſi mea experientia hic locum habere ullo modo poteſt: MOREALIS ſententiæ, quæ Eccoproticorum ſummam prædicat utilitatem aſtipulari procul dubio videtur. In hac enim Urbe anni MDCCIIL. MDCCIL. & præcipue MDCCL. quo ubique locornm adjacentium eadem fuit epidemica conſtitutio (2), cum febribus continuis tum malignis pete-

Mediciis Florentinis diarrhœas tum ſolitarias, tum ſymptomaticas, ſive cum febre conjunctas petechiali & maligna primarium morbum illius conſtitutionis epidemicæ crediderunt: eaſque methodo ſimplici, ac vulgari feliciter curaverunt. Et ſi aliqua Anthelminthica umquam uſurparunt, hæc lenia, & pauca fuerunt: Mercurium vero numquam vid. *Novell. letter. Florent.* 1740. *n.* 28. *col.* 440. VALCARENCHUS quoque, etſi eaſdem febres epidemicas Cremonæ obſervaverit iiſdem annis, quibus MOREALIS Regii Lepidi ſuas obſervavit, non tamen autumat, eas fuiſſe a Vermibus ortas, quamvis horum plures vel per os, vel per anum ejectos viderit. Bilem potius depravatam incuſat, fomitemque earum multis rationibus ſtatuit. Quod maxime oſtendit, criticis evacuationibus, & præſertim alvinis fuiſſe ſanandas. Vid. *Lettere di MARTINO GHISI pag.* 61.

(1) MOREAL. *cap.* 3. *lib.* 1. *p.* 17. fatetur, diarrhœam fuiſſe ſalutarem, & fere unicum curationis fundamentum *Pagin.* 70. hæc quoque habet; *Si ſoſpeſe dunque queſto rimedio* (ideſt *la miſſura ſolutiva*) *altrettanto neceſſario, che il Mercurio.*

(2) Adeo enim populariter febres malignæ petechiales increbeſcebant, ut in quoddam Oppidum Senatuſconſulto miſſi fuerint bini Medici exploratum, an Peſtis ibidem timor eſſet, uti Medicus quidam evulgaverat. Harum autem febrium deſcriptio hic omittitur; quia cum deſcriptione a MOREALI, & ab HEISTERO cap. de febr. INTESTINA relata convenit.

petechialibus, tum benignis, quas Vermes frequentissime comitabantur, persæpe conflixi, constantique observatione animadverti, earum solutionem spontaneo alvi profluvio fuisse referendam, vel ea remedia ceteris palmam præripuisse, quæ diarrhœam præsentem promoverunt, cunctantemve incitarunt, vel absentem leniter, & caute induxerunt: hac sola & Vermes, & morbi fomitem (1) tuto, perfecteque fuisse deturbatos: sudores vero, aut urinarum copiam; nisi cum diarrhœa conjungerentur, omni fructu, & utilitate caruisse: neque felicius, citiusve sanatos fuisse eos, qui Mercurium cum alvum solventibus assumpserunt. Hujus rei testes certissimi sunt RAINALDUS MIRARDIUS, JOANNESQUE BAPTISTA GUIDIUS Medici, & Collegæ mei præstantissimi; qui eumdem omnino eventum suos ægros assecutos esse, diarrhœaque sanatos profitentur. RAFFIUS quoque non minus prudens, quam excellens Clinicus, qui annis MDCCIL. & MDCCL. hic Medicinam fecit, facitque nunc magna cum laude Mantuæ, hortatu meo ingentem pauperum numerum sanitati restituit, simplicissima usus methodo, testatusque est, neminem morbi impetum elusisse, nisi diarrhœa adjutum. Eluserunt autem fere omnes, quamvis sævissimis symptomatibus torquerentur, deductique ad orci fauces plerumque videtur. Is

(1) Non desunt quidem, qui Vermes educi iis, quæ alvum cient; posse negant; nisi prius Mercurio, aut aliis Anthelminthicis ad exitum fuerint dispositi. Ego vero, si quid experientia valeo, non dubitarem asserere, sæpe sola lenientia alvum remedia, præsertim in Infantum morbis, Vermes educere. Quæ mea opinio Cl. REDII etiam testimonio corroboratur. Is enim *lib. Intorno agli Animal. viv. ec. ed. Florent pag.* 125. de Anthelminthicorum certis viribus differens, sic scribit: *Fuor de' Medicamenti evacuanti, e fuor delle Piene, e delle Inondazioni mosse da' cristieri, e da' vomitorj acquosi non si può affermar in questa materia de' Vermi cosa veruna di certo ec.*

Is enim morbum infringebat phlebotomia, eademque, ei opus erat (erat autem ſæpiſſime) ſymptomatibus occurrebat. Ceterum potu aqueo, diluente, antiphlogiſtico, melle, aut alio vegetabili ſucco exacuto, clyſmatibus lenibus quotidie ſubter datis, aut eccoprotico identidem iterato, fotibuſque, ſi tendebatur, abdomini admotis, ſimilibuſque paullatim, & ſine ulla Pharmacorum oſtentatione curationem perficiebat. Si quis autem ſudoriferis, alexipharmacis, alvumque ſiſtentibus remediis improvide ſe totum dicavit, morbo ad caput pectuſque translato, ægros in præceps ruere, nil tale opinatus, miſere vidit factique ſero nimis eum pœnituit.

Nunquid ergo abrogabo fidem tot tantiſque Viris, qui Infantum, puerorumque morbos, febreſque populares, verminoſas, ictu fere oculi Mercurii fugatas memoriæ mandarunt? Abſit hoc quidem. Sic ſua Mercurio anthelminthica laus, & Auctoribus fides. At videndum potius, num in quaſdam fortaſſe epidemicas Conſtitutiones inciderint Medici, quæ certos natura ſua ſervent typos, & certa præter morem tempora percurrant, miraſque inopinato ſubeant judicationes; ut Hydrargyro earum ſubita (1) ceſſatio referri nullo modo poſſit? Numve ejus generis fuerint iſtæ febres; quæ BAGLIVO meſentericæ, & malignæ (2), aliis (3) ſtomachicæ, & inteſtinales acutæ dicuntur, alvo

(1) Non ſemel vidi epidemice graſſari Ephemeras plurium dierum, quæ etſi ſymptomata graviſſime ſecum ferrent, ut ad Ardentium, aut ſynochorum putridarum naturam accederetur, QUARTA tamen, vel QUINTA alvi profluvio ſpontaneo, aut aliis excretionibus judicabantur: aut ſi ultra extendebantur, SEPTIMA ipſis finem imponebat.

(2) *BAGLIV. de Feb. Meſent. Prax. Med. lib.* 1. *pag*, 30. *Item pag.* 220. *ed Venet.* 1752. ubi alvum ducentia, & enemata ſummopere commendat.

(3) Ab HEISTERO ſcilicet ſic appellantur, qui *Compend. Med.*

alvo fluente, vomitu, remediiſque ad id aptis ſolvendæ? An etiam Argentum vivum interdum (1) periſtalticum inteſtinorum motum augendo, aut (2) coacta diſſolvendo ſtercora ventrem ciet, vel ex alienis (3) ventriculi ſuccis catharticum ita fieri poteſt, ut anthelminticam præſeferat facultatem? An interdum quibuſdam in morbis, peculiaribuſque Conſtitutionibus ſanguis vias ingreſſum reliquis antecelluit Artis auxiliis, fluidorum lentorem pondere, minima mole, figura, & motu ſuarum partium reſolvens, ſolida in vividores adigens oſcillationes, ſubmovens ſtaſes, ſingulaſque egregio proritans (4) excretiones? Quid? non equidem id tanquam ex Tripode definiendum mihi arrogo. Dicam ſolum, hiſce ſuſpicionibus neque rationem, neque experientiam eventibus confirmatam, neque auctoritatem Clariſſimorum vivorum, quibus hæ innituntur, deeſſe.

Hæc demum erant, quæ tibi, etſi imperfecta & levia, cito tamen malui, quam nunquam communicari. Quandoquidem ea eſſe videntur, quæ licet Hydrargyri vi anthelminthicæ neque omnino faveant, neque repugnent; oſtendant tamen, non adeo eam demonſtratu facilem, certam, perpetuamque eſſe, uti pleriſque in hanc uſque diem inſedit, quin perſæpe uten-

Med. Pract. cap. V. pag. 74. eos recenſet, quibus has febres cognoſcere contingit, & earumdem hiſtoriam Poſteris relinquere curæ fuit.

(1) In Pueris præſertim, quorum inteſtina ſenſibiliora, & mobiliora ſunt; & proinde Mercurio in montum, & actionem majorem facile cancitanda.

(2) Quemadmodum eccidit Ileo detentis.

(3) Id fieri potiſſimum veroſſimile eſt in Infantibus, & Hypochondriacis, quorum primæ viæ acidis ſuccis, aut alterius alienæ indolis ſcatere ſolent.

(4) An ideo *RAMAZZINIUS De Morb. Artific. c. 2. p. 22.* ſuſpicatur; *in Hydrargyro latere quid febrifugi?*

utentis fallat expectationem. Hæcque non talia velim venditare, ac si experturo non aliter esse cessura promitterem; sed qualia mihi sedulo, attenteque tentanti cesserunt. Probe enim teneo, in rebus physicis fieri sæpissime, ut quod unus per experimenta pallò ante adstruxit, mox ab alteró, qui eadem exitu contrarió iteraverit, in dubium revocari videamus. Tanta est rerum experimentalium ab ignota sæpe caussa varietas! Tu interim, Carissime & Amantissime BALANTERI, hac super re plura aliquando, magisque absoluta, quæ hisce pondus addant, aut, quod facilius est, eversionem inferant, expecta. Ego vero, quæ ad veterem necessitudinem nostram pertinere arbitrabor, studiosissime, diligentissimeque curabo. Vale.

FINIS.